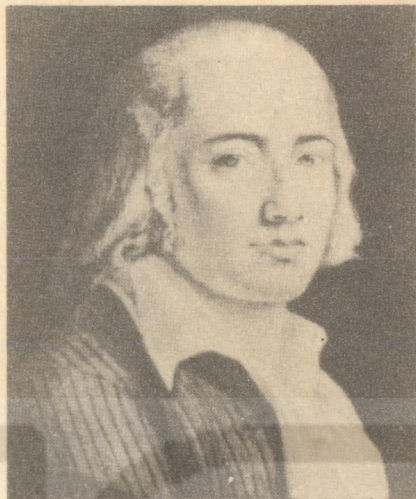

hölderlin

913

hölderlin
hyperion
moartea lui empedocle

hölderlin

Vol. I – II, lei 10

editura minerva

„Opera lui Hölderlin care a avut succes de public, încă în timpul vieții lui, este romanul epistolar *Hyperion*. Forma aceasta „în scrisori”, neobișnuită astăzi, pare să fi fost mult apreciată pe vremuri; modelul îl oferise scriitorul englez S. Richardson, cu romanele sale moralizator-sentimentale *Pamela* și *Clarissa*, care s-au bucurat de o mare audiență, fiind imitat de Rousseau (*Nouvelle Héloïse*) și de Goethe (*Werther*). Romanul lui Hölderlin, apărut în 1797-1799, este mai mult un portret liric al poetului însuși; dar, în același timp, reprezintă și un fel de compendiu al întregii sale opere.»

WOLF AICHELBURG

Ilustrația copertei : *Mircea Dumitrescu*

johann christian
friedrich hölderlin

hyperion

TRADUCERE DE ȘTEFAN AUG. DOINAȘ

moartea lui empedocle

TRADUCERE DE ȘTEFAN AUG. DOINAȘ ȘI VIRGIL NEMOIANU

PREFAȚA DE WOLF AICHELBURG

TABEL CRONOLOGIC ȘI INDICE DE ȘTEFAN AUG. DOINAȘ

BIBLIOTECA PENTRU TOȚI ● 1977
EDITURA MINERVA ● BUCUREȘTI

Pentru versiunea românească
toate drepturile rezervate
Editurii Minerva (B.P.T.)

HÖLDERLIN ȘI ENTUZIASMUL POETIC

Născut în anul fatidic 1770 — anul de naștere al lui Beethoven și Hegel — Friedrich Hölderlin este și el una din acele mari figuri care marchează trecerea dintr-o epocă în alta, poartă și el dubla față a lui Ianus : una întoarsă spre ceea ce a fost, alta — spre ceea ce este promis sau hărăzit. La fel ca Hegel și Beethoven, și el rămîne în conștiința noastră ca un om neîmplinit, plutind în aura veșnicei tinereți a celui care stă în pragul unui veac, fără a-și fi găsit un loc de odihnă, strălucind de gloria fatală a omului dintre două epoci, în neobosită frământare lăuntrică.

Aruncînd o privire asupra felului cum au fost receptate de către posteritate biografiile celor trei mari personalități născute în 1770, ne izbesc cîteva deosebiri remarcabile. Hegel supraviețuiește cumva abstract, prin idee : destinul său particular este disparent. Dimpotrivă, Beethoven beneficiază de o viață de erou exaltată, dezbătută fără încetare, de pe cînd încă trăia pînă în zilele noastre. În sfîrșit, Hölderlin a avut soarta stranie de a „muri” în conștiința contemporanilor săi cu mult înainte de moartea sa fizică : nu s-a găsit nici un cronicar care să considere că viața lui ar fi fost demnă de o relatare amănunțită. Ce e drept, posteritatea nu l-a uitat ; dar el nu era prezent, ca o pildă dinamică, reinterpretată de către fiecare generație, așa cum este cazul cu marile figuri ale istoriei. Abia în pragul secolului nostru, tînărul savant

Norbert von Hellingrath, prin ediția critică și adnotările sale la opera și viața nefericitului poet din Suabia, a stîrnit un interes deosebit, mereu crescînd, față de om și față de această poezie care, străfulgerînd parcă epocile, atinge într-o succintă și unică evoluție a modurilor sale de expresie, pragul secolului nostru zbuciumat.

Nebunia lui Hölderlin, acel semn de întrebare pus — pentru mulți — asupra personalității problematice a poetului, cumplita boală care l-a smuls din rîndurile prietenilor săi nu mult după împlinirea a 30 de ani — vîrstă la care coetaneul său Beethoven își pierdeau auzul — această nebunie nu mai este întrebuițată astăzi ca un pretext pentru devalorizarea operei sale celei mai dense și substanțiale, adică a poeziilor scrise în ultimii săi ani de luciditate. Epoca noastră, „neclasică”, pornită în căutarea unei noi autenticități, străduindu-se să ocolească orice expresie directă și consacrată, îl va urma pe Hölderlin adînc în pădurea magică a imaginației sale aberante, acolo unde, încetul cu încetul, pîrțiile se încălesc și își pierd noima. Nebunia, bineînțeles, distruge facultățile creatoare: nu numai controlul rațional al intuiției, ci și darul asociativ-inventiv, care se risipește în haos. Există însă un *Niemandsland*, o zonă de demarcație încă neprecizată între imaginația genială și jocul gratuit de fragmente formale obsedante, alienate; în zona aceasta critică va trebui să localizăm multe din marile creații tîrzii ale poetului, mulțumindu-ne, desigur, cu aprecieri individuale atunci cînd e vorba să stabilim care dintre poeziile sale vădit „nebune” ar putea fi socotite ca relevante din punct de vedere estetic. Edițiile mai noi ale operei sale, aproape toate, cuprind și acest tezaur tulbure, amestec de poezie mare și de bilbiială derutantă, din care un compozitor ca Werner Henze și-a ales textul unei mișcătoare și foarte expresive cantate; mă refer la poezia *In lieblicher Bläue* (*În dulcea albastrime*).

Să ne întoarcem însă, deocamdată, la începuturile poetice ale lui Hölderlin, încercînd să descifrăm un fir călăuzitor în aparenta discontinuitate a operei sale. Indiscutabil, se pot deosebi, în scrisul poetului, faze de stil, net delimitate, corespunzînd unor viziuni schimbate sau unor stadii diferite de maturitate interi-

oară. O împărțire după asemenea criterii ori semne exterioare — scheme de versificație, modele prozodice etc. — are, în cazul lui Hölderlin, o deplină justificare. Nu numai o dată, poetul ne apare complet schimbat, parcă ar fi început să scrie într-o altă limbă. Revenirile, cîte există, sînt a-tipice. Numai poeziile sale din epoca alienării mintale — care reprezintă un fel de creație a-temporală, an-istorică — cuprind o seamă de reminiscențe, multiple ecouri tulburi, răzbătînd totuși dintr-o lume scufundată pentru totdeauna.

Hölderlin începe, sub influența lui Schiller, să scrie o poezie imnică, plină de elan retoric. Aceste prime „imnuri către idealurile omenirii” (cum avea să le numească, mai tîrziu, Dilthey) care mult timp ocupaseră primul plan al aprecierii poeziei holderliniene, delimitîndu-i conturul, sînt de o prozodie perfectă și de un nestăpînit elan idealist. Cu toate acestea, ele ne uimesc astăzi prin sărăcia lor metaforică, vizionară, prin marea frecvență de abstracțiuni, de generalități lipsite de vibrație interioară. O simplă privire asupra titlurilor e revelatoare în acest sens: *Imn nemuririi*, *Imn libertății*, *Imn către geniul tinereții*, *Imn către zeița Armoniei* etc. Comparîndu-le cu poeziile scrise de Goethe, la aceeași vîrstă, deosebirea în defavoarea lui Hölderlin este izbitoră. Ceea ce rezistă, totuși, este expresia de o sinceritate, de o ardoare juvenilă cu totul diferite de subiectivismul excesiv al romanticilor. Iată de ce Hölderlin intransigentul, cavalerul credinței împinse pînă la disperare de mai tîrziu, poate fi găsit chiar și în aceste creații de un optimism luminos, perfect transparent.

Spiritul critic, amator de clasificări, își poate pune întrebarea dacă Hölderlin, „poetul elin” al Germaniei, trebuie socotit un poet clasic sau romantic. La o cercetare mai profundă, această figură spirituală controversată ne dezvăluie o ciudată imbinare a unei uimitoare perspective a realității politico-sociale a timpului său, cu o aparentă incapacitate de a privi realitatea obiectivă din jur altfel decît prin prisma unui subiectivism exaltat și romantic. Dacă orientările clasice în artă se caracterizează printr-o reogîndire impersonală a realității, care ne apare mai mult sau mai puțin idealizată și tipizată, e greu ca Hölderlin să fie

considerat clasic. Atitudinea sa față de lume și viață e tipic subiectivistă, vizionară, personală. Pe de altă parte, fixarea sa, aproape obsesivă, asupra lumii de transparențe a Mediteranei, constituie, la rîndul ei, o trăsătură a-tipică pentru un aderent al romantismului. În afară de acestea, Hölderlin ni se impune ca un spirit revoluționar pur, prin năzuințele sale spre schimbarea lumii, idealismul său fiind întotdeauna însoțit de o atitudine critică lucidă și just orientată. Pentru el, Germania timpului său reprezintă întruchiparea însăși a stării de imperfecție a lucrurilor sociale și morale (a se vedea, în sensul acesta, pasajele de la sfîrșitul romanului *Hyperion*, acea cumplită diatribă la adresa contemporanilor săi germani, izvorîte — firește — dintr-o ideală, neștirbită dragoste de patrie), în timp ce viziunea sa revoluționară, a unei comunități ideale, e proiectată în trecut, fixîndu-se în focarul lumii antice eline. Disputa sa cu realitatea și cu destinul apare, deci, întotdeauna sub forma unei metamorfoze simbolice : abia începe să vorbească despre dealurile patriei sale, cînd și rostește, imediat, numele Hymetos ; nu există vreo evocare a unui oraș german, fără ca, odată cu acesta, să fie amintită o insulă din arhipelagul egeic. Într-o scrisoare din 1793, el afirma : „Iubesc generațiile secolelor viitoare. Asta e speranța mea cea mai dulce, credința care mă susține viguros și activ : nepoții noștri vor fi mai buni decît noi, libertatea va trebui să se înfăptuiască și virtutea va spori mai bine în lumina sfîntă, dătătoare de căldură a libertății, decît în zona înghețată a despotismului...” Este un limbaj tipic pentru tineretul contemporan lui Hölderlin, inflăcărat de ideile Revoluției franceze. Spiritul iacobin răbufnește și în poezia *Către geniul îndrăzelii* :

*In van încearcă-mbătrînitul întuneric
Să-ți sperie areopagul, ca'un tigru furios...*

Romantismul elegiac, pe de altă parte, se întrevede în versuri ca acestea :

*Alt tărîm vrea sufletu-mi să simtă
Cu Alceus și Anacreon,*

*Mi-ar plăcea să dorm în casa strimă
Lîngă sfinții de la Marathon...*

(Grecia)

Iată de ce mi se pare că primele sale poezii, acele imnuri „către idealurile omenirii” — o imitație încă impersonală a pateticilor ode schilleriene, cum am menționat mai sus — constituie adevărata poezie clasicistă în literatura germană; acel gen de clasicism care în Franța, bunăoară, e reprezentat de Corneille și de Malherbe. În aceste creații, impulsul individual este filtrat pînă la uscăciune, gestul expresiv fiind măsurat după unele norme selective bine stabilite. Dar, chiar și aici, conținutul ideal izbucnește atît de sincer și de pur, încît uităm adeseori forma lor perfectă, de tip clasic.

O lume întreagă se situează parcă între acest gen de expresie convențională, asupra căreia nu plutește — ai impresia — nici un pericol, și poezia sa de mai tîrziu care, despuiată de orice ocrotire epidermică, e ascultată cu sufletul la gură, ca și cum am privi bătăile unei inimi printr-o incizie chirurgicală. Drumul poetic parcurs de Hölderlin, în răstimpul destul de limitat al unui deceniu și mai bine, e într-adevăr uimitor, ritmul metamorfozelor sale stilistice accelerîndu-se mereu, pînă la salturile abrupte ale prăbușirii mintale. Istoria interioară a acestei evoluții este — în mare — drumul spre mit. Mit — nu ca mitologie, ca vestmînt alegoric, ci ca simbol viu al unei experiențe aproape unice în lumea modernă: viziune a lumii ca o creație a unor puteri cosmice mereu prezente și vii. Într-o poezioară epigramatică intitulată *Poezii fățarnici*, Hölderlin își exprimă repulsia față de poezii care utilizează numele zeilor antici în mod convențional-allegoric :

*Voi, ipocriți fără suflet, să nu mai vorbiți despre zei !
Voi vă-nchinați Rațiunii ! nu credeți în Helios,
În Cel-care-tună și-n zeul marin...*

Firește, zeii sînt evocați aici încă la modul retoric ; „credința” e încă visată, dorită, n-a devenit act de trăire reală. Este de

remarcat faptul că, pe măsură ce poetul substituie vechiului verbalism poetic, preluat după modele, expresia trăirii directe și intense a naturii, a ambianței imediate, crește treptat și intensitatea și autenticitatea imaginii Eladei, ca experiență lăuntrică. Cele două peisaje, cel al patriei și cel elin, se contopesc neîncetat. Remarcabilă, în această privință, este poezia *Rîul Neckar* :

*Din toate colinele dulci, ce te știu,
Hoinarule ! una nu mi-e străină...,*

declară poetul, și numaidecît „ochiul fuge” spre „auritul Pactol”, „înspre țârmurii Smirnei”, la

*insule, voi, din Ionica mare, unde o briză
Aprinsele țârmuri astîmpără...
Cînd vița arde în soare...*

Acum, Elada a început să devină pentru Hölderlin o ade-vărată obsesie. Și, deodată, poetul părăsește cadențele rimate ale imnurilor sale tinerești, și începe să scrie în metru antic, într-un metru antic perfect și totuși atît de organic adaptat spiritului limbii germane, încît la el devine un metru german. Contopirea ideală dintre spiritualitatea elină și cea germanică se reflectă în readaptarea miraculoasă a ritmului unei limbi într-un mediu lingvistic cu totul străin. La început, contactul poetului cu Antichitatea elină este o apropiere umanistă, estetică. În curînd însă, vom deosebi un ton cu totul aparte : pentru el, zeii antici nu mai sînt legați de valori culturale, nici nu rămîn simple simboluri, ci constituie experiență vie, realitate, natură ; la fel ca trecutul eroic al poporului grec, la fel ca pămîntul său. După cît se pare, Hölderlin nu cunoaște nostalgia Sudului, care i-a atras pe Goethe, Byron, Shelley și pe atîția alții spre melea-gurile Italiei mediterane. Sub ochiul său magic, natura înconju-rătoare se contopește cu cele visate într-o viziune extatică și lucidă.

Poezia care poartă în mod distinct pecetea geniului holderlinian începe odată cu poemele „în metru antic”. O misterioasă transfuzie de substanță s-a produs, parcă, între poet și Elada.

Imnurile pindarice, strofele corurilor sofocliene, pătrunse de fiorul elementar, luminos al unui indicibil entuziasm sacru, ar putea fi indicate ca modele îndepărtate ale acestei poezii în care Eterul, Pământul, Helios nu sînt metafore, ci forțe atotcuprinzătoare, Destin etern al omului. Ideea păgînă a nemuririi prin jertfă, reîntoarcerea la divinitățile cosmice care ne zămislesc și ne poartă, ca în somn, înainte ca noi să ne despărțim și să ne rupem, prin individuație, din marea matrice universală, nu o întîlnim numai în tragedia *Moartea lui Empedocle*. Iată sfîrșitul poeziei *Arhipelagul*, care poate fi interpretată și ca un imn închinat mării :

*Iar cînd hămesitul timp, fără milă,
Creștetul meu apuca-va și cînd rătăcirea, grijile zilei
Vor clătina muritorul meu trai aici printre cei muritori,
Tu amintește-mi, o, Tată ! atunci de tăcerea apelor tale !*

Iar în *Fantezie de seară* la fel :

*Pe ceru-n amurg răsare încet primăvara ;
Puzderii înfloresc trandafiri ; pîlpîie lumea
Aurită ; acolo luați-mă, nori
De purpură ! sus, acolo-n lumină,*

Și-n vînt să se stingă dragoste și suferință !...

Dacă am încerca să găsim numitorul comun al poeziilor lui Hölderlin, atît de diferite de la odele patetice din tinerețe, cuminte ritmate, la versurile în metru antic, de o limpezime și puritate de limbaj rareori întîlnite pînă atunci, și pînă la imnurile sale în vers liber, de neconceput fără exemplul lui Pindar, am putea să vorbim despre entuziasm : un entuziasm vizionar, a-retoric, preamărire pură care adeseori se frînge în tînguire sfișietoare. Astrul negru al timpuriei nebunii otrăvește, parcă soarele incandescent al laudei, al extazului. În poezia *Către Parce*, poetul spune :

*Numai o vară îngăduiți-mi..
Și o toamnă-n care să se pîrguie cîntu-mi.*

O dată, o singură dată ar vrea să-și vadă „poemul izbutit“, acceptînd după aceea pieirea, căci

*Măcar o dată voi fi trăit ca zeii
Și mai mult nu rivnesc...*

Citind asemenea poezii, avem impresia că poetul caută un ultim refugiu, o scăpare supremă, asemenea animalelor care presimt o catastrofă naturală. Poezia *Fantezie de seară*, din care am citat mai sus, se încheie cu o profetică, involuntară ironie, care rezumă toată tensiunea unei vieți zbuciumate, avînt tineresc și prăbușire în hău :

*...căci prea mult rivnește
Inima, dar cîndva și tu te stingi, tinerețe
Visătoare și fără astîmpăr ;
Atunci senină, calmă e bătrînețea.*

Intr-adevăr, *calmi* și *senini* pot să fie socotiți cei aproape patruzeci de ani de inconștientă, cînd toate „suferințele“ și toată „dragostea“ au rămas îngropate sub un giulgiu nemișcat, „senin“ și orb.

*Orbește zvîrliți
Dintr-un ceas în 'altul
Ca apa din piatră
In piatră căzînd...*

sună cruda disperare din *Cîntecul de ursită*. În schimb, curentul năvalnic de exaltare vizionară din cantourile ultimei epoci de creație, o creație deplină și conștientă, ni-l poate reda strofa întîia dintr-o poezie de tranziție, *Menirea poetului* :

*Ale Gangelui țarmuri auzit-au triumful zeului
Bucuriei, cînd din Indus, cuceritorul-a-toate,
Tînărul Bacchus venea, cu sacru
Vin trezind din somn popoarele.*

Climaxul poeziei hōlderliniene e atins, fără îndoială, în imnurile tîrzii scrise „în ritmuri libere“ : *Precum în zi de sărbă-*

toare, Călătorul, Rinul, Germania, La izvoarele Dunării, Istrul, Unicul, Patmos, Amintire — o lume de sine stătătoare, de o ineputabilă bogăție de idei și de un flux de imagini extatice și fermecătoare. Aici, viziunile se înlănțuie una după alta :

*Iată Taurus și Messogis
Și plină de flori grădina,
Un foc liniștit,
Dar în lumină, pe culmi,
Înflorește zăpada argintie.*

(Patmos)

Aceste ultime imnuri, mult timp considerate confuze, datorită unui presupus început de alienare, se arată astăzi ca „miezul și culmea” testamentului poetic hōlderlinian. Stilul, e drept, s-a îndepărtat mult de transparența logică a limbajului clasic ; imaginile apar dintr-o dată, nemijlocite ; gândirea face salturi mari ; scurte pasaje concentrează în ele conținuturi adânci, complexe ; realitatea logică se dizolvă sub presiunea intensității expresive. Asociațiile surprinzătoare, metaforele stranii, obscure, par de multe ori de-a dreptul expresioniste, în sensul modern al acestui cuvânt. Exegeții moderni au pătruns însă firul aparent illogic al acestei gândiri, descoperind în revărsarea neregulată și liberă a strofelor o măiestrie structurală lucind cumpănită, superioară. Versul liber, lipsit de simetrie și fără rimă, se arată a fi de o regularitate intrinsecă, adică de o pulsație interioară și de o precizie a intonației nemaîntâlnite în lirica europeană. Pe verso-ul manuscrisului uneia din aceste poezii, *Sărbătoarea păcii*, poetul a notat : „...Dacă unii ar găsi acest limbaj prea neconvențional, trebuie să le mărturisesc că nu pot altfel... Natura din care a răsarit poezia o va absorbi iar...”.

Acum tematica devine nelimitată. Marile teme de odinioară — vocația poetului-vates, puterile cosmice, Elada — reapar, filtrate de data aceasta printr-o sensibilitate artistică și o putere de sinteză noi. Spărgînd contururile strîmte ale idealului antic de tip apolinic, datînd din epoca Renașterii, și stăpînind imaginea cosmosului elin oferită de Goethe și de romanticii englezi,

Hölderlin se îndreaptă tot mai mult spre complexitatea lumii asiatice. „Asia aurie” înlocuiește „Arhipelagul” de altădată. Siria, legea „Galileanului” pătrund seninătatea cosmosului olimpic cu dinamismul lor oriental, de colorit mistic și întunecat. O misterioasă apropiere între Dionysos și „sirianul” Isus se suprapune nostalgiei eline din anii tinereții. În imnul neterminat *Istrul*, marele fluviu pornește în sens invers, de la vărsare spre izvor, de la Est la Vest: e chiar poporul asiatic al lui Dionysos, care năvălind în amont descoperă izvoarele fluviului. De altfel, nu numai o dată, fluviul devine simbol al propriei evoluții și al destinului omenesc: oprit de stînci, strîmțorât între chei întunecoase, „în cea mai rece prăpastie, implorînd mîntuire, tăvălindu-se-n lanțuri”, revărsîndu-se apoi, plin de binecuvîntare și belșug, dăruindu-și bogăția tuturor, unind oameni și popoare. Asia devine mama omenirii. De pe stîncile Parnasului și de pe Chitairon poetul aude cum se răsfîrîge ecoul Asiei:

*Și se frînge de Capitoliu și brusc de înălțimile Alpilor ;
Slavă celor puternici ai tăi, Asia !*

Ideea fundamentală a filozofiei romantice, reflectarea spiritului universal în conștiința individuală, revine la Hölderlin ca raport comunitate umană-poet. Întreaga bogăție de gânduri a spiritului universal, poetul o păstrează oarecum în stare pură: el este ca un vas fragil și neîncăpător care ar vrea să oblăduiască acest tezaur, asemenea unei jertfe individuale inversate — tezaur al divinului, tezaurul conștiinței superioare. Durerea acestei conștiințe apăsătoare este compensată de o resemnare senină. Vorbind despre Isus, poetul afirmă: *So ist schnell vergänglich alles Himmlische, aber umsonst nicht* („Tot ce este ceresc e repede pieritor, dar nu zadarnic”). Ultimul ideal al poetului urmărește sinteza pietății panice antice, uniunea cu Natura, a copilului și a omului din Antichitate, așa cum l-a visat el, cu spiritualitatea creștină, epurată de adausurile ei de mai tîrziu. Contactul nemijlocit, nedogmatic al omului cu Natura îl găsim accentuat în cuvîntul *aieva (in Wahrheit)*, cînd spune: „Ne vom ruga aieva pe înălțimi și sacerdotal în temple”. „Abia născut, se plînge poe-

tul, de ce mi-ați acoperit privirile cu noapte, încît nu mai vedeam pămîntul și trudit a trebuit să vă respir, adieri cerești..."

Această respirație liberă este chiar entuziasmul poetic neîngrădit care face din poet „un vas sfînt” păstrător al „spiritului eroilor” : „vinul vieții” (*Buonaparte*); iar acest „spirit al eroilor” e cifra pentru o viață fericită, în armonie. Cu o mîndrie senină, Hölderlin va relua ideea misiunii poetice ca „vas sfînt” în celebrul vers din *Amintire* :

Ce dăinuie însă poezii-ntemeiază.

Pentru Hölderlin, această misiune de ctitor, de întemeietor s-a dovedit prea grea : Zeus l-a răpus, ca pe Ganymede. Exilul său în tenebre, nebunia sa se confundă, pentru conștiința celui răpit, cu o nesfîrșită „convorbire cerească”. Astfel, cel puțin, am putea interpreta ultimele versuri din poezia *Ganymede* :

Vine primăvara. În fel și chip, tot ce-a fost va

Renaște. El însă nu e de față, s-a

Dus aiurea ; căci bunele Genii sînt darnice ;

Acum de cerești convorbiri are parte.

Singura operă a lui Hölderlin, care s-a bucurat de un oarecare succes de public — deși prea puțin lucrativ — încă în timpul vieții lui, este romanul epistolar *Hyperion*. Forma aceasta „în scrisori”, neobișnuită astăzi, pare să fi fost mult apreciată pe vremuri ; modelul îl oferise scriitorul englez S. Richardson, cu romanele sale moralizator-sentimentale *Pamela* și *Clarissa*, care s-au bucurat de o mare audiență, fiind imitat de Rousseau (*Nouvelle Héloïse*) și de Goethe (*Werther*). Romanul lui Hölderlin, apărut în anul 1797—1799, este mai mult un portret liric al poetului însuși ; dar, în același timp, reprezintă și un fel de compendiu al operei sale. Călăuziți de acest roman, am putea să reconstruim întrucîtva lumea sa interioară.

Hyperion este un tînăr grec contemporan autorului însuși, însuflețit de fierbîntea dorință de a-și vedea patria eliberată de sub jugul otoman. Mînat de idealul său, el rătăcește din loc în loc, căutînd cu ardoare urmele străvechilor virtuți eline, virtuți

a căror supraviețuire constituie singura justificare a avânturilor ideale ale tinerilor însuflețiți de ideea dezrobirii. Acești tineri nu vor încerca să îmbunătățească „soarta sclavilor și a barbarilor”, ci doar să-i „scoată la drumul victorios al omenirii”. Epistolele personajului principal Hyperion sînt adresate unui tînăr german, Bellarmin. El, Hyperion, care „a iubit eroii ca muștele lumina”, se socotește străin și singuratic printre oameni, vorbește despre „păcatele secolului” și despre „primăvara popoarelor” și visează vremea cea nouă în care „sentimentul divinului... va reinstaura tinerețea superbă în pieptul omului”. Doar două personaje mai importante își încrucișează drumul cu „eremitul din Grecia”, cu Hyperion: prietenul idealist Alabanda, rebel hotărît și cheazășie încarnată a izbînzii finale, și iubita sa Diotima, al cărei suflet oglindește în sine întreg viitorul strălucit al unei omeniri eliberate de lanțurile interioare, și exterioare, a tot ce este „artificiu”. Armonia primordială e zdrobită, iar ceea ce a fost Natură devine ideal. Armonia spiritelor, dorită de Hyperion și de semenii săi, va fi începutul unei noi istorii a lumii. Culmea acestei armonii este „iubirea”: „Ce înseamnă tot ceea ce au realizat și au gîndit oamenii, față de o singură clipă de iubire?!...”, scrie el în acest roman. Toate pasajele cu caracter religios din carte trebuiesc citite în sensul unei visate religii a *frumosului și binelui*, realizare posibilă în plan politic: „Sfînta teocrație a frumosului trebuie să locuiască într-un stat liber, și acesta are nevoie de un loc pe pămînt, iar noi îl vom cuceri cu siguranță...” Valoarea romanului stă în puterea verbală, în avîntul liric și ideal al acestei proze ritmate; substratul epic e subțire și nerelevant.

Motivul sacrificiului individual ca ispășire, în vederea res-tabilirii magice a armoniei primordiale pentru binele obștesc, străbate ca un fir roșu gîndirea filozofică a lui Hölderlin. După ce apăruse într-o dramă care n-a depășit starea de proiect, *Moartea lui Socrate*, acest motiv al sacrificiului își găsește, pînă la urmă, expresia supremă în tragedia *Moartea lui Empedocle*. Cele trei versiuni existente, precum și mulțimea de schițe și adnotări, arată importanța pe care acest personaj de mit a avut-o pentru poet. În figura acestui filozof și om de stat al Antichității,

Hölderlin a văzut „un simbol măreț a tot ceea ce avea de spus”. Empedocle este purtătorul unei nobile misiuni. Spirit lucid și inspirat, el se izbește de rigiditatea unor desuete instituții tradiționale, și de indolența mulțimii, al căror exponent este preotul Hermocrate. Regăsim, astfel, clasicul dualism preot-profet, Aaron-Moise, Caiafa-Isus, dualism al cărui dramatism îl resimte mai ales tineretul însetat de autenticitate și de adevăr. Pentru un om ca Hölderlin, care n-a depășit niciodată pragul adolescenței pure și avântate, care nu s-a resemnat niciodată cu adevărat și care părea sortit prăbușirii, trăirea acestui dualism constituia o experiență fatală.

În piesă, Empedocle simte că propria sa pieire este inevitabilă, dar își păstrează credința nestrămutată în forțele regeneratoare ale Naturii, în Zei, cum le numește el. Personajul oglindește, deci, contradicția tipic hōlderliniană dintre crezul său optimist, avântul său demiurgic, pe de o parte, și depresiunea sufletească profundă, disparerea sa iremediabilă, pe de altă parte :

*Sortit e să dispară timpuriu acela
Prin care însuși spiritul grăiește...*

Doi tineri, Panthea și Pausanias, sînt învățăceii lui Empedocle ; în ultima etapă a urcării sale pe Etna, spre împlinirea de sine, magistrul îl oprește pe cel de al doilea să-l însoțească. Sacrificiul suprem își găsește expresia în cele 33 de versuri extatice din ultimul monolog al primei versiuni a tragediei, una din culmile literaturii universale : *Ah, Jupiter, liberator !...*

„Vina tragică” a eroului său își are rădăcinile în dilema naturii proprii a lui Hölderlin : nemulțumirea sa de a rămîne doar un martor, un simplu rapsod, și dorința sa de a acționa, de a schimba temeliile lumii printr-o intervenție directă, prin propriile sale puteri. În *Hyperion*, cele două ipostaze ale reformatorului erau încarnate separat, în două personaje — Hyperion și Alabanda ; aici, în tragedie, poetul năzuiește spre o sinteză între profetismul poetic și inițiativa omului de acțiune. Timp îndelungat, figura marchizului de Posa din *Don Carlos* al lui Schiller l-a atras în mod deosebit pe Hölderlin, tocmai pentru că tema sacrificiului pentru

om și, în același timp, pentru o idee măreață însuflețește această piesă. „Vina” lui Empedocle era dragostea sa „nemăsurată” față de oameni :

*Încă de tânăr, mult păcătuît-am
Iubind pe oameni, fără de măsură,
Slujindu-i ca un orb...,*

spune el însuși. Această dragoste „fără de măsură” merge mină în mină, de altfel, cu clarviziunea omului inspirat, care, în mod tragic, îl izolează de semenii săi, de popor (personaj pasiv, în această piesă, reprezentat doar prin cîțiva cetățeni din Agrigento, lipsiți de profil propriu) :

*Cel ce mai sus ca ochiul muritor
Privita-a, bîjbîie acum ca orbul...*

La antipodul lui Empedocle se situează Hermocrate, preotul care „din lucruri sfinte își face o meserie” ; acesta îl va acuza pe profet de blasfemie, și va izbuti să-l alunge din mijlocul poporului său. Empedocle îi părăsește pe toți, blestemîndu-i ; chiar dacă Zeii l-ar fi condamnat — gîndește el — oamenii nu sînt nicidecum îndreptățiți s-o facă. Învăluit parcă într-un foc mistuitor, pierzînd contactul cu tot ce se află în jurul său, eroul se desparte chiar de cei care i-au rămas credincioși ; renunță la Panthea, își eliberează sclavii. Glasul său se înalță într-un fel de extaz al singurătății, într-un straniu amestec de durere și fericire. Căindu-se, poporul îl caută, vrea să-l readucă în cetate, îi oferă acum chiar și coroana regală ; dar el îi respinge cu dispreț :

*Rușine fie-vă că vreți un rege,
Ca-n vremile străbunilor !...*

Și mai departe :

*Căci nimeni nu vă poate ajuta,
De nu vă ajutați voi înșivă.*

În ultima versiune a tragediei, Empedocle ia trăsăturile lui Prometeu : Hermocrate îl condamnă pentru că a răpit

*...din ceruri flacăra vieții
Trădînd-o celor muritori.*

Ultimele poezii ale lui Hölderlin, acelea care ni s-au păstrat din lunga-i noapte de nebunie, sînt un capitol aparte, greu de abordat. Licăriri de înaltă poezie se pierd, aici, într-o bolboroseală confuză, strofe de diamant — într-o argilă amorfă. Chiar dacă a avut momentele sale de luciditate, se pare că poetul n-a mai fost în stare să se concentreze; impulsurile creatoare, care-l asaltează, rămîn haotice în expresia lor. Biografia săi relatează că, în această perioadă, poetul cînta zile întregi la pian, intona cu o voce extatică — uneori același motiv, repetat cu o stăruință bezmetică; sau bolborosea ore în șir, recitînd cu mare emfază versuri fără noimă. În textele rămase, pe lîngă automatisme verbale „selectate” de impulsuri necontrolate, cititorul e uimit să constate unele izbucniri destăinuitoare ale bolnavului, în care expresia sau imaginea surprind exact trăirea interioară.

Iată cîteva pasaje din poezia *Plimbarea*, caracteristice pentru alternanța interioară între un „eu liric” autentic și manifestări ale personalității sale alienate :

*Voi, codri frumoși, voi chenare .
Pictate pe dealu-nverzît,
Pe unde găsesc alinare
Cu liniște dulce plătit
Pentru tot ce-mi rănește visarea
Cînd negru mi-e gîndul și mut,
Căci arta și cugetarea
Cu suferinți au crescut.*

În continuare, poezia ne amintește, ca în multe alte locuri, desenele de copii, cu expresionismul lor stîngaci și codificat :

*Voi, blînde priveliști în vale,
De pildă pomi și grădini,
Îngusta potecă agale,
Pîrîul pierdut printre pini...*

Alinierea docilă, cuminte a înregistrărilor vizuale e evidentă. Toate acestea constituie, într-un fel, doar materia primă a unei poezii — și totuși, o blîndă incantație, un nu-știu-ce de melodie insinuantă emană chiar din aceste versuri aproape despuiate.

Revenind la acele „izbucniri destăinuitoare”, ne vom opri la poemul în proză. În *dulcea albăstrime*, despre care am mai amintit, unde poetul se identifică pe sine însuși cu Oedip, orb și rătăcind prin țări străine. Fiind un poem lung, trebuie să ne limităm la numai cîteva extrase caracteristice. Coborînd dintr-o turlă, într-o după-amiază însoțită, poetul reflectează :

„O viață liniștită e aceasta, căci cu-adîncă-nsingurare a făpturii-apare și mlădierea omului...”

Și continuă : „Ferestrele din care clopotele bat sînt porți ale frumosului...”. Fragmentul în care apare expresia „*so sehr abge-sondert*” (literal : „atît de mult însingurat”) rămîne destul de enigmatic : oare se referă la starea de izolare, sus, cu totul neobișnuită a unui om care se află într-o turlă, sau la starea de ne-bunie care-l izolează de semenii săi ? Pentru această ultimă interpretare ar pleda acel „*Bildsamkeit*” („mlădiere”), adică starea mintală în derivă, falsa flexibilitate a omului dezechilibrat sufletește. Ceva mai departe întîlnim acest pasaj cu totul remarcabil, prin simplitatea lapidară și naivă în același timp, cu care poetul evocă extazul poetic în genere : „Atît de simple sînt imaginile, și atît de sfinte toate, că într-adevăr ți-e teamă deseori să le descrii...”.

Vom spicui, în continuare, alte rînduri deosebite prin caracterul lor revelator, poate cele mai bogate în sensuri din toată creația tîrzie a poetului : „...găsește în viață ochiu-ades ființe care mult mai frumoase de numit ar fi chiar decît florile. Oh ! știu prea bine ! căci a singera în trup și inimă și-a nu mai fi deloc, plăcut e oare-aceasta Domnului ?”.

Acest „Oh ! știu prea bine” e ca un țipăt strident al unui prizonier înlănțuit în adîncimile unei temnițe tenebroase. „A nu mai fi deloc” ne impresionează ca o bucată de carne vie, ca rana subit întrezărită a unui om în agonie. În acest loc se încadrează expresivul catren :

*Toată dulceața lumii-acesteia m-a desfătat,
Al tinereții cer adînc s-a scufundat,
Aprilie și mai și iulie s-au dus, eu nu mai sînt
Nimic, eu zăbovesc fără plăcere pe pămînt.*

(Toată dulceața lumii...)

La fel apare experiența dureroasă a nebunului hoinar, batjocorit de copiii de pe stradă, care-l împrășcă cu noroi, exprimată zguduitor de simplu: „...văd o viață calmă-n jur ce înflorește în ființele create, și nu pe nedrept însinguraților din ci-mitir o văd asemenea. Dar rîsul oamenilor pare a mă dura, căci și eu am o inimă...”.

Semnificativ e că poetul nu spune, la modul declarativ, „mă doare”, ci folosește expresia „pare a mă dura”: el vorbește ca prin vis, asemeni unui om beat care nu-și mai dă seama prea bine de ceea ce se întîmplă împrejurul lui, ci are doar o vagă intuiție, o simplă întrezărire a lucrurilor. Expresia e cît se poate de exactă. Un alt exemplu de incertitudine a viziunii sau a semnificației ei, exprimat prin același caracteristic „pare”, e cuprins în următoarele versuri, de o stranie frumusețe, din aceeași poezie: „Tu, mîndru pîrîiaș, pari mișcător curgînd atît de limpede ca ochiul dumnezeirii pe Calea Laptelui...”.

Comparîndu-se cu Oedip, rătăcitor și orb, poetul se apos-trofează pe sine însuși, numindu-se un „biet om”. Și aici, din nou, revine aceeași expresie: „Durerile lui Oedip par asemeni unui biet om plîngîndu-se că l-ar dura ceva. Fiu al lui Laios, tu — biet om străin în Grecia! Viața e moarte, moartea e de-asemeni viață”.

Poezia lui Hölderlin din timpul nebuniei, care formează un material destul de abundent, e complexă și prezintă cele mai variate faze de conștiință artistică, diverse grade de luciditate, sau — invers — diferite stadii de dezagregare formală și conceptuală. Liniile de demarcație sînt fluctuante, formele eterogene se dovedesc frecvente. Licăririle intuiției sale poetice, care apar în acest morman incoerent și absurd, nu justifică întotdeauna reevaluarea unor asemenea texte. Altele, în schimb, datorită

unei amalgamări specifice de limbaj poetic înnoitor și de cod, de automatism involuntar, au un farmec cu totul particular: ele amintesc, pe alocuri, poeziile copiilor sau ale primitivilor. Există însă și pasaje, dacă nu poezii întregi, care se mențin la un nivel superior, la nivelul atins de Hölderlin în ultima sa epocă de creație „normală”, și acestea aparțin patrimoniului poeziei universale. Identificarea poetului cu Oedip, „sărman străin în Grecia”, cu acel rege orb, alungat din orașul său natal și rătăcind prin ținuturile patriei sale mai largi, este frapantă, dacă o raportăm la figura lui Hölderlin însuși care o viață întreagă fusese „un străin” rătăcitor „prin Grecia”. Dacă facem o apropiere între orbirea regelui și nebunia poetului, relevanța simbolică e și mai izbitoare. Foarte ciudat este și versul: Regele Oedip are poate-un ochi mai mult...

Asemenea apropieri revelatorii țin de factura marii poezii dintotdeauna.

WOLF AICHELBURG

TABEL CRONOLOGIC

- 1770 *martie 20* Se naște Johann Christian Friedrich Hölderlin, în localitatea Lauffen (Württemberg), ca fiu al lui Heinrich Friedrich Hölderlin, administrator de mănăstire, și al Johannei Christiane Hayn ; ambii părinți din familii de pastori protestanți.
- 1772 Moare tatăl poetului.
- 1774 Mama poetului se recăsătorește cu consilierul Gock, primar al orașului Nürtingen, unde se mută împreună cu cei patru copii minori.
- 1776 Se naște Karl Christoph Friedrich Gock, frate vitreg al poetului.
- 1779 Moare tatăl vitreg al poetului. Până în 1784 Hölderlin va urma școala primară din Nürtingen : copilărie fericită — spre care amintirea poetului se va întoarce mereu — pe malurile verzi ale Neckarului, în centrul Suabiei, regiune de o blîndă și solemnă frumusețe, pe care poetul o va numi cîndva „sora cisalpină a Lombardiei“.
- 1784 Poetul urmează — ca bursier — seminarul teologic din Denkendorf.

- 1786 Se înscrie, în aceleași condiții, la seminarul din Maulbronn, pregătindu-se pentru cariera ecleziastică. Ani de adolescență tristă, în atmosfera orelor de studiu (60 pe săptămână) și a unui program de internat sever și imuabil, care vor lăsa urme asupra sensibilității sale. Prietenie ardentă cu Immanuel Nast, dragoste față de verișoara acestuia, Louise Nast.
- 1788 Poetul intră ca student în teologie la mănăstirea din Tübingen. E un tânăr de o mare frumusețe, hipersensibil, timid și taciturn, sfîșiat între două tendințe sufletești : pe de o parte dorința de a se închide în sine consacrîndu-se meditației, dînd friu liber imaginației, rupînd orice contact cu lumea din afară ; pe de altă parte, nevoia imperioasă de atașament față de oameni, de prietenie exaltată. Se leagă, printr-o puternică și statornicită amicitie, de Neuffer și Magenau. Primele sale producții poetice trezesc interesul poetului suab Schubart : „Tînărul promite mult, scrie acesta ; trebuie să vină la mine“.
- 1790 La Tübingen, poetul locuiește cu tinerii Hegel și Schelling ; obține titlul de „magister philosophiae“.
- 1792 În Almanahul Muzelor, Stäudlin — care, după moartea lui Schubart, joacă un rol important în viața literară a Suabiei — publică cîteva poezii de Hölderlin. În acest an, poetul rupe logodna cu Louise Nast.
- 1793 Poetul trece examenul ecleziastic, și — la dorința expresă a mamei sale — se pregătește să devină preot. Anii de seminarium au marcat însă puternic personalitatea sa : la revolta surdă împotriva carierei impuse se adaugă o împotrivire organică față de teologia însăși, ca literă moartă a dogmatismului oficial ; credința sa evoluează spre un panteism natural mitic ; ideile Revoluției franceze, care se bucurau

de o mare audiență în rîndurile seminariștilor, fac din el un revoltat în stare latentă ; ideile pedagogice ale lui Rousseau, filosofia morală a lui Kant, moralismul estetic al lui Schiller — toate acestea își pun amprenta asupra formației și credințelor sale ; în forul său interior, Hölderlin întrevede pentru sine o singură misiune, o singură datorie spirituală supremă — sacerdoțiul poetic ; în același timp, e mistuit de o iubire exaltată pentru omenire în general : „Dragostea mea, scrie el, e consacrată umanității... În aceasta constau speranța mea cea mai fericită și credința care mă menține puternic și activ : că nepoții noștri vor fi mai buni decît noi. Trăim într-o epocă în care totul colaborează la ivirea unor zile mai bune. Iar scopul meu sacru și activitatea mea sînt dedicate înșămînțării în epoca noastră a germenilor unei vîrste mature viitoare.“

- 1793 *septembrie 20* Staüdlin îi scrie lui Schiller, cerîndu-i să-l ajute pe Hölderlin care-și terminase studiile.
- 1794 La recomandarea lui Schiller, poetul primește postul de preceptor al fiului mai mare al Charlottei von Kalb, și se mută la Waltershausen. Aici încearcă să aplice asupra tînărului său elev, Fritz, ideile pedagogice ale lui Rousseau din *Emile*. Dar Charlotte von Kalb intuiește foarte repede dezordinea interioară a tînărului profesor și renunță la serviciile lui.
- 1795 Poetul pleacă la Jena, în speranța unei cariere universitare. Aici are prilejul să întîlnească o seamă de mari personalități ale epocii : Herder îi acordă multă încredere, Schiller îl primește în casă, îl publică și îi înlesnește diverse relații editoriale, Goethe manifestă o superioară indulgență față de timiditatea lui exaltată. Poetul notează : „Vecinătatea cu aceste

mari inimi independente și pline de curaj stârnește în mine valuri de exaltare, dar și momente de depresiune“. Prelegerile lui Fichte îl entuziasmează. Cîteva din „îmnurile la idealurile umanității — puternic influențate de Schiller — apar în revista *Thalia*. Dar încercarea sa de a-și asigura existența ca profesor universitar și ca scriitor independent eșuează. La finele anului, sfîșiat între cele două tendințe care-i vor defini personalitatea — entuziasm nelimitat, alternînd cu crize de tristețe iremediabilă — se reîntoarce acasă. Prietenul său Magenau scrie : „Am vorbit cu Hölderlin ; mai bine zis, l-am văzut, deoarece nu mai e în stare să scoată nici un cuvînt. Un cadavru viu“.

1796 În ianuarie, poetul sosește la Frankfurt pe Main, unde prietenul său Isaak von Sinclair a obținut pentru el postul de preceptor în casa bancherului Jakob Friedrich Gontard. Îi place micul Henri, elevul său, și cele trei fete ale gazdei, Jette, Lene și Male. Soția bancherului, Susette Borkenstein Gontard, în vîrstă de 26 de ani, face o puternică impresie asupra lui : frumusețe clasică, sculpturală, de tip elin ; sensibilitate delicată, hrănită de muzică și poezie ; pentru Hölderlin, ea devine incarnarea desăvîrșirii fizice și spirituale a vechii Elade. Îndrăgostindu-se de ea, bucurîndu-se de iubirea ei, poetul o va numi de acum încolo Diotima sa (nume care apăruse deja într-un fragment din romanul său epistolar *Hyperion*). În același an, sînt publicate cîteva poezii în revista *Horen*, condusă de Schiller.

1797 Poetul elaborează prima versiune a piesei sale *Moartea lui Empedocle* ; aceasta trebuia să fie „o tragedie în cinci acte“, dar — cu toate versiunile ulterioare — a rămas neterminată.

1797 februarie Într-o scrisoare către Neuffer, poetul își exprimă fericirea iubirii împărtășite, dar și exultanța în fața frumuseții pe care a întâlnit-o : „E o eternă, bucuroasă, sfântă amicitie cu o ființă care s-a rătăcit parcă în acest secol lipsit de spiritualitate și armonie. Simțul organic față de frumusețe e de acum înainte la adăpost de orice lovitură din afară. Se orientează, pentru eternitate, ca după o stea, după acest chip de Madonă. Intellectul meu primește îndrumări de la ea, și zilnic se înseninează în contact cu această serenitate care se circumscrie, satisfăcută, în sine. Scriu puțină poezie. Și aproape nu mai teoretizez în domeniul filozofic. Dar ceea ce scriu posedă parcă mai multă viață și formă. Fantezia mea e mai bucuroasă să cuprindă imagini ale lumii înconjurătoare. Inima mea e copleșită de bucurie. Și dacă sacrul Destin îmi va hărăzi această viață fericită, sper să pot realiza în viitor mai mult decât am realizat pînă acum.“ La 10 iulie însă, după o lungă tăcere, un prim strigăt de suferință, adresat aceluiași amic : „O, redă-mi tinerețea ! Sînt sfîșiat între iubire și ură.“

1798 Corespondența cu Neuffer indică o treaptă scufundare în suferință : „Caut pace, pace !“ (martie) ; „Multe chinuri m-au făcut aproape indolent“ (iunie) ; „Asprele judecăți ale oamenilor mă biciuiesc neîncetat, pînă ce am să mă văd silit să plec, poate, din Germania“ (iunie) ; „Frate al inimii mele ! Am suferit mult, am suferit foarte mult. Mai mult decât am izbutit să spun pînă acum, pentru că nu toate lucrurile se pot spune...“ (4 iunie). În septembrie, o scrisoare adresată mamei sale anunță iminenta plecare din casa Gontard. Totul arată că între bancher și poet a avut loc o ceartă, în urma căreia acesta a plecat la Homburg vor der Höhe, la prietenul său

Sinclair. Relațiile epistolare cu Susette continuă. În acest an, poetul scrie *Odele epigramatice*. Spre sfârșitul anului, o patetică scrisoare a Susettei alină treptat suferința poetului : „Dacă trebuie ca noi să fim victime ale Destinului, promite-mi că te vei elibera de mine, și că vei trăi în așa fel încît să mai poți fi fericit : într-un mod mai bun, îndeplinindu-ți datoria ta în lume. Iar imaginea mea să nu-ți mai fie obstacol ! Numai această promisiune mi-ar putea da liniște... Eu mi-am împlinit, în parte, sarcina mea. Am primit din partea ta mai mult decît aveam dreptul să primesc. Timpul meu a trecut. Dar tu trebuie să purcezi abia acum să trăiești și să acționezi. Fă în așa fel ca eu să nu-ți fiu o piedică ! Nu-ți petrece viața visînd o iubire fără speranță.” Rezultatele se văd în poeziile scrise în această perioadă, între care semnificativă e *Tînguirile lui Menon după Diotima*, echivalată în general cu *Elegia de la Marienbad* a lui Goethe, adevărat testament al iubirii. Tot acum lucrează la *Hyperion* și la *Moartea lui Empedocle*. Mama sa îl îndeamnă să accepte un post de vicar într-un sat din Württemberg, dar poetul rezistă insistențelor ei. A. W. Schlegel comentează favorabil poeziile lui Hölderlin într-un articol din *Literaturzeitung* din Jena.

- 1799 Poetul întocmește proiectul unei publicații intitulată *Iduna* — o sinteză conciliatoare a științei și vieții, a artei și gustului cu genialitatea, a inimii cu intelectul, a idealului cu realul, a creației omenești cu datele naturii — și cere ajutorul material al lui Schiller. Acesta refuză. O altă scrisoare către Schiller, în care Hölderlin îi solicită ajutorul pentru o catedră la Jena, rămîne fără răspuns. Această destul de fericită perioadă homburgheză (1798—1799) se în-

cheie cu crearea lungului poem *Emilia în ajunul cununiei*.

1800 Poetul se reîntoarce la Nürtingen. Viitorul său biograf, Schwab, ne dă o groaznică descriere a poetului : „Mi se părea că văd o umbră, în așa măsură luptele interioare și suferințele consumaseră corpul acela, atât de înfloritor altădată. Dar te izbea și mai mult extrema sa excitabilitate“. În vara aceluiași an, pleacă la prietenul său Landauer, la Stockard, unde — alături de câțiva vechi colegi de la Tübingen : Neuffer, Haug, Conz, Huber, Scheffauer etc. — trăiește clipele unei noi „comunități spirituale“. În luna mai are ultima întâlnire cu Susette. La sfârșitul anului, se reîntoarce acasă, dar — de teama de a nu fi silit să accepte un post de preot, ca urmare a bursei de care a beneficiat pe timpul studenției — ocupă din nou un post de preceptor, în casa negustorului elvețian Anton Gonzenbach din Hauptwyl.

1801 *ianuarie* Se instalează la Hauptwyl, încântat de superbe împrejurimi muntoase. Dar la 11 aprilie e, încă o dată, concediat, și revine la Nürtingen. La 2 iunie, ultima sa scrisoare către Schiller, în legătură cu o catedră universitară la Jena, rămîne fără răspuns. În august, tratative cu editorul Cotta din Nürtingen, pentru publicarea poeziilor sale risipite prin reviste, rămase fără rezultat. Între timp, prietenul său Ströhlîn îi procurase un nou angajament de profesor particular, de astă dată în sudul Franței, la Bordeaux, în casa consulului de Hamburg. Se decide cu greu : „Eu trebuie și vreau să rămîn german, chiar dacă nevoile spiritului și necesitatea de a-mi câștiga existența m-ar împinge pînă în Tahiti“. La

14 decembrie se află la Strassbourg, și — din cauza unor dificultăți — renunță să treacă prin Paris, îndreptându-se spre sud, prin Lyon.

1802 *ianuarie* 28 Poetul ajunge la Bordeaux. În luna mai, părăsește acest oraș, întorcându-se — se pare, pe jos — acasă. La 6 iunie se află la Strassbourg. Ce s-a petrecut între aceste două date, nu se va ști probabil niciodată. Să fi început, atunci, primele manifestări ale nebuniei ? Scriitorul german Moritz Hartmann a publicat, în 1861, în revista *Freya*, amintirea unei franțuzoaice — stăpîna castelului Blois de lângă Paris — care povestește că, în copilăria ei, un tînăr poet german a fost oaspetele de o noapte al părinților săi ; după straniul lui comportament — atitudine extatică în fața statuilor ce reprezentau zei elini în parcul castelului, elogiul exaltat al străvechii Elade, un acces de furie agresivă în timpul nopții, dispariția înainte de revărsatul zorilor etc. — ar putea fi vorba despre Hölderlin, pradă primelor sale accese de nebunie. Relatarea e acceptată de Norbert von Hellingsbrath, celebrul cercetător al operei holderliniene, dar contestată de alți doi specialiști : Wilhelm Boehm și Pierre Bertaux.

1802 *iunie* 22 La Frankfurt pe Main, Susette Gontard moare de scarlatină. La începutul lunii iulie, poetul are un nou acces de nebunie violentă în casa unor prieteni din Stuttgart. Curînd după aceea, în timp ce vizitează casa părintească, are „o expresie răătăcită și mișcări dezordonate“, după cum scrie primul său biograf, Chr. Th. Schwab.

În acest timp, scrie totuși cîteva din „îmnurile“ sale lungi în metrică liberă și traduce din Sofocle (*Antigona* și *Oedip*) și din Pindar.

Mărturisirile proprii dau bolii sale caracterul de „demență poetică“ : „De mult timp nu ți-am mai scris. Am fost în Franța, între altele. Am văzut un pământ trist și solitar. Colibele Franței meridionale, le-am văzut de asemenea ; și câteva frumuseți, și bărbați și femei crescuți în neliniștea îndoiieli cu privire la țara lor și a foamei. Elementul atotputernic (focul ceresc) și tăcerea ființei umane, traiul lor în natură, fericirea lor în mizerie, m-au zguduit, încît, așa cum e obiceiul de a spune despre Eroi, pot să afirm că am fost săgetat de Apollo.“ În septembrie, devotatul Sinclair îl însoțește într-o călătorie la Regensburg și Ulm, dar — contrar părerii medicilor — nu acceptă că poetul ar suferi de „rătăcire mintală și epuizare a forțelor fizice“.

1804 La finele lui iunie, poetul pleacă la Homburg von der Höhe, unde Sinclair — împotriva dorinței mamei lui Hölderlin — a obținut pentru el un post de bibliotecar. În august, Sinclair — care se încapăținează să nu dea crezare opiniilor medicale — susține că poetul ar simula nebunia.

1805 aprilie 9 Doctorul Müller, care l-a vizitat de mai multe ori, scrie următoarele despre starea poetului : „De fiecare dată l-am găsit mai rău. De fiecare dată cuvintele lui mi s-au părut și mai de neînțeles. Acum, nebunia a devenit violentă. Iar spusele lui, rostite într-un limbaj care pare să sune cînd nemțește, cînd grecește, cînd latinește, sînt cu neputință de priceput.“ În schimb, Bettina Brentano, care l-a vizitat, la insistențele lui Sinclair, va afirma mult mai tîrziu (1840) : „Spusele lui mi se par formule oraculare pe care el, în nebunia sa, le rostește ca un sacerdot al Zeilor... Tot ceea ce Hölderlin exprimă trezește în mine ecouri... Pentru mine,

el este o apariție care-mi revarsă în suflet torente de lumină.“

1806 În septembrie, Sinclair îl internează pe poet în clinica dr. Autenrieth din Tübingen. După puțin timp, bolnavul e instalat în locuința timplarului Zimmer ; casa se afla nu departe de clinică, și în apropierea mănăstirii unde poetul urmase cursurile teologice, pe malul Neckarului. Acolo, într-o mică odaie cu foișor, de la etajul întâi, își va petrece poetul ultimii 36 de ani ai vieții sale ; de multe ori, dimineața se plimbă pe malul râului, recitând versuri ; alteori, ore întregi, cîntă la pian.

1807—1843 Perioada ultimelor poezii, unele datate fan-tezist și iscălite „*Mit Untertänigkeit, Scardanelli*“ „Cu supușenie, Scardanelli“.

1826 O primă ediție a poeziilor sale, scoasă de Schwab, nu stîrnește nici o reacție din partea poetului.

1843 iunie 7 Poetul se stinge din viață, fără suferință. A fost îngropat în cimitirul din Tübingen. „Înmormîntarea a fost sărbătorească ; o mulțime de studenți au luat parte la ceremonia funebră. Cînd sicriul a fost coborît în groapă, cerul plumburiu s-a înseninat și soarele și-a revărsat razele prietenești peste mormîntul deschis.“

1923 Apare, la Propyläen Verlag din Berlin, ediția, în șase volume HÖLDERLIN, *OPERE COMPLETE*, colaționată după manuscrisele sale, mai întii de Norbert von Hellengrath, continuată apoi (după moartea acestuia la Verdun, în 1916) de către doi discipoli ai săi, Friedrich Seebas și Ludwig von Pigenot.

ȘTEFAN AUG. DOINAȘ

NOTĂ

Pentru traducerea textelor din acest volum am folosit ediția *HÖLDERLIN : SÄMTLICHE WERKE* (Insel Verlag, Frankfurt am Main, 1965) a lui Friedrich Beissner.

În alegerea versiunilor de tradus, un unic criteriu ne-a călăuzit atît pentru romanul epistolar *Hyperion*, cît și pentru tragedia *Moartea lui Empedocle* : dorința de a oferi cititorilor români — la această primă întîlnire cu creația lui Hölderlin — un text cît mai încheșat, capabil să se constituie în operă de sine stătătoare și, în același timp, să marcheze un moment precis al biografiei spirituale a poetului.

În sensul acesta, ne-am mulțumit cu versiunea întîia a lui *Hyperion*, considerînd că celelalte texte înrudite — *Fragment din Hyperion* și *Tinerețea lui Hyperion* — ar putea să-și afle locul abia într-o ediție critică completă a operelor lui Hölderlin. La fel, am preferat prima versiune a *Morții lui Empedocle* pentru caracterul ei scenic, aproape finit, ca și pentru fidelitatea cu care oglindește cea dintîi abordare a „mitului lui Empedocle” de către marele poet german ; celelalte elaborări — versiunea a II-a și versiunea a III-a — mult mai puțin „rotunjite”, de altfel, țin de o treaptă ulterioară a evoluției sale.

TRADUCĂTORII

HYPERION
SAU
PUSTNICUL ÎN GRECIA

VOLUMUL ÎNȚI

*Non coerceri maximo,
containeri minimo,
divinum est. ¹*

¹ A nu fi oprit de la lucrurile cele mai mari, a nu fi limitat la cele mai mici, este divin (lat.).

CUVÎNT ÎNAINTE

M-aş bucura să ştiu că această carte va fi pe placul germanilor. Mi-e teamă însă că unii o vor citi ca pe un compendiu, interesându-se prea mult de fabula docet, în timp ce alţii o vor lua prea uşor, şi astfel nici unii, nici ceilalţi nu o vor înţelege.

Cine se mulţumeşte să miroase o plantă, acela n-o cunoaşte ; cine o culege numai pentru a o studia, de asemenea nu o cunoaşte.

Împăcarea disonanţelor unui anumit caracter nu poate fi realizată nici prin pură reflecţie, nici prin simplă degustare.

Scena, pe care s-au petrecut cele ce urmează, nu este nouă, şi mărturisesc că uneori am fost destul de naiv ca să încerc o modificare a cărţii. în sensul acesta ; dar m-am convins apoi că această scenă e singura potrivită caracterului elegiac al lui Hyperion, şi m-am ruşinat la gândul că o eventuală judecată a publicului ar fi putut să mă facă peste măsură de docil.

Regret că, deocamdată, aprecierea intenţiilor mele nu este la îndemîna oricui. Al doilea volum însă va trebui să urmeze, cît mai repede cu putinţă.

CARTEA ÎNTÎIA

HYPERION CĂTRE BELLARMIN

Pămîntul iubit al patriei îmi e din nou prilej de bucurie și suferință.

Iată-mă acum, în fiecare dimineață, pe înălțimile istmului Corint și, ca albina printre flori, sufletul meu zboară mereu între mările care răcoresc, la dreapta și la stînga, poalele munților învăpăiați.

Mai ales unul dintre cele două golfuri m-ar fi încîntat, dacă aș fi poposit aici acum o mie de ani.

Asemeni unui semizeu victorios, unduitor între măreața sălbăticie a Heliconului și Parnasului, deasupra căroră aurora pîlpii în jurul nenumăratelor piscuri înzăpezite, și între cîmpiile paradisiace ale Sicyonului, se îndrepta golful strălucitor spre continent, către orașul bucuriei, tînărul Corint, scuturînd, în fața iubitei sale, bogăția capturată de pe toate meleagurile.

Dar la ce bun? Urletul șacalului care-și modulează sălbatica tînguire funebră sub mormanul de pietre ale Antichității mă smulge cu brutalitate din visurile mele.

Ferice de omul căruia o patrie înfloritoare îi bucură și-i întărește sufletul! Eu, unul, mă simt parcă aruncat într-o mlaștină, ca și cum deasupra mea s-ar închide

capacul unui sicriu, atunci cînd cineva îmi amintește de țara mea ; iar dacă mă numește grec, mi se pare totdeauna că-mi leagă o zgardă de ciine în jurul gîtului.

Și uite, dragul meu Bellarmin, cînd uneori îmi scapă o asemenea vorbă, sau cînd, din necaz, îmi licărește în ochi o lacrimă, se găsesc îndată, dornici să-mi vîndă preceptele lor, domni înțelepți care mișună cu duiumul printre voi nemții, mizerabili pe care-i bucură nespuse de mult un suflet în suferință, și cărora, după ce se desfată din plin, le trece prin minte să-mi spună : nu te tîngui, treci la fapte !

O, dacă n-aș fi făptuit niciodată nimic ! Cu cîte speranțe n-aș fi mai bogat !

Uită, deci, că mai există și oameni, inimă oropsită, și neliniștită, de mii de ori ațîțată ! Și întoarce-te din nou de unde ai venit, acolo — în brațele Naturii, statornic liniștite și frumoase.

HYPERION CĂTRE BELLARMIN

N-am nimic despre care să-mi placă să spun că este într-adevăr al meu.

Departate și duse dintre cei vii sînt iubitele mele și nu deslușesc nici un glas care să-mi mai spună ceva despre ele.

Rostul meu pe pămînt s-a sfîrșit. M-am apucat de lucru cu multă rivnă, m-am spetit și am sîngerat, dar n-am îmbogățit lumea nici măcar cu o pară.

Necunoscut și singur mă întorc înapoi și hoinăresc prin patria care zace în jurul meu, pînă departe, ca un cimitir, în care pe mine mă așteaptă poate cuțitul vîntătorului ce

ne ține, pe noi grecii, la bunul său plac, ca pe fiarele pădurii.

Dar tu strălucești încă, soare al bolții ! Tu înverzești încă, sacru pământ ! Valurile mării încă vuiesc și copaci umbroși foșnesc în amiază.

Cîntecele de bucurie ale primăverii cufundă în somn trecătoarele mele gânduri. Lumea plină de viață hrănește și îndestulează pînă la beție ființa mea jînduitoare.

O, fericită Natură ! Nu știu ce se petrece în mine cînd îmi ridic ochii spre frumusețea ta, dar toată bucuria cerului se ascunde în lacrimile pe care le vărs înainte-ți, iubită între iubite !

Întreaga mea ființă amuțește și ascultă cu încordare cînd valurile gingașe ale aerului unduiesc în jurul pieptului meu. Pierdut în nemărginitul azur, privesc adesea în sus spre eter sau în adîncul mării preasfinte, și mi se pare că un spirit fratern îmi deschide brațele sale, ca și cînd suferința însingurării ar fi tot una cu viața Divinității.

Să fii una cu totul, iată ce-nseamnă a trăi Divinitatea, acesta este cerul destinat oamenilor.

Să fii una cu tot ce e viu, să te reîntorci în marele Tot al Naturii uitîndu-te la tine, iată culmea gîndirii și a fericirii, iată înălțimile sfinte ale munților, sălașul eternei liniști, unde amiaza își pierde arșița și tunetul glasul, iar marea clocotitoare e asemenea unduirilor unor cîmpuri cu grîne.

Să fii una cu tot ce e viu ! Cu aceste cuvinte virtutea își aruncă platoșa zornăitoare, iar spiritul oamenilor renunță la sceptru ; și toate gîndurile se topesc în fața lumii în veci egale cu sine, precum pier în fața Uraniei normele ce-l împrejmuiesc pe artist, iar soarta neîndurată își retrage stăpînirea, moartea dispăre din îngrădirile Ființei, în timp ce inextricabila legătură cu Totul și eterna tînerețe dau lumii bucurie și frumusețe.

Adesea urc pe această înălțime, dragul meu Bellarmin ! Dar o clipă de cugetare e de-ajuns pentru a mă arunca jos. Chibzuiesc și mă regăsesc, așa cum eram înainte, singur, copleșit de suferința de a mă ști muritor, și azi-lul sufletului meu, lumea în veci egală cu sine, dispare dintr-odată ; natura mă alungă din brațele ei, iar eu stau, ca un străin, în fața ei, și n-o înțeleg.

Ah ! Dacă n-aș fi trecut niciodată prin școlile voastre ! Știința, pe care am urmat-o pînă în adîncul galeriilor ei, și de la care am așteptat, ca un tînăr nechibzuit, adevărul bucuriilor mele cele mai pure, ea mi le-a ruinat pe toate.

Între voi, am devenit atît de rațional, atît de bine am învățat să mă despart de tot ceea ce mă înconjoară, încît acum sînt izolat în mijlocul frumuseții lumii, mă simt alungat din marea grădină a Naturii, în care creșteam și înfloream, și mă usuc sub soarele de amiază.

Ah ! un zeu este omul, cînd visează, un cerșetor, cînd judecă ; iar cînd entuziasmul i s-a stins, rămîne asemenea unui fiu rătăcit pe care tatăl său l-a alungat din casă și care se uită la bietele parale care i s-au dat din milă pe drum.

HYPERION CĂTRE BELLARMIN

Îți mulțumesc că m-ai rugat să-ți povestesc despre mine, că mi-ai adus în amintire timpurile de odinioară.

Ceea ce m-a adus înapoi în Grecia este și faptul că voiam să trăiesc mai aproape de jocurile tinereții mele.

Ca un muncitor în somnul înviorător, ființa mea neli-niștită se scufundă adesea în brațele trecutului nevinovat.

Liniște a copilăriei ! cerească liniște ! De cîte ori nu stau tăcut în fața ta într-o plăcută contemplație, dornic

să te gîndesc ! Dar noi posedăm noțiuni numai despre ceea ce a fost cîndva rău și s-a preschimbât din nou în bine ; despre copilărie, inocență nu posedăm noțiuni.

Pe cînd eram un copil liniștit, și nu știam nimic despre ceea ce ne înconjoară, nu eram oare mai mult decît acum, după atîta zbucium al inimii, după atîta cugetare și luptă ?

Da ! copilul este o ființă divină, atîta timp cît n-a fost muiat în vopseaua cameleonică a oamenilor.

El este în întregime ceea ce este, și de aceea e atît de frumos.

Constringerea legii și a soartei nu-l atinge ; numai în copil există libertate.

Intr-însul este pacea ; el nu este încă dezbinat în sine însuși. Bogăția domnește în el ; își cunoaște inima, dar nu și mizeria vieții. Este nemuritor, căci nu știe nimic despre moarte.

Dar aceasta — oamenii n-o pot îndura. Divinul trebuie să ajungă asemenea unuia dintre ei, trebuie să descopere că și ei mereu sînt de față, și înainte ca natura să-l alunge din paradisul său, oamenii îl ademenesc și-l tirăsc afară, în cîmpia blestemului, pentru ca astfel, ca și ei, să se chinuie în sudoarea frunții.

Dar cît de frumos este și timpul deșteptării, cînd nu sîntem deșteptați într-un moment nepotrivit.

O, sfinte sînt zilele acelea cînd sufletul nostru își încearcă pentru prima dată aripile, cînd în plină creștere, grăbită și infocată, hălăduiam într-o lume minunată, ca tînăra plantă care se deschide în soarele dimineții și își întinde micile brațe spre cerul fără de margini.

De cîte ori n-am fost purtat așa către munți sau către malul mării ! Ah, de cîte ori n-am stat acolo cu inima palpitînd, pe înălțimile Tinei, urmărind cu ochii șoimii și cocorii, și corăbiile îndrăznețe și vesele pînă ce dispăreau la orizont ! Acolo jos ! — mă gîndeam, acolo jos vei călători odată și tu, și tînjeam, asemeni celui ce se

aruncă în baia răcoritoare și-și varsă pe frunte apa spumoasă.

Suspînînd, mă întorceam apoi acasă. Numai de-ar trece odată anii de școală, gîndeam adesea.

Tinere ! încă mult timp n-au încetat să treacă.

Cît de apropiată își crede omul ținta în tinerețe ! Este cea mai frumoasă dintre toate amăgirile cu care natura vine în ajutorul slabei noastre ființe.

Și cînd, de-atîtea ori zăceam între flori și mă soream în lumina gingașei primăveri, privind în sus la albastrul senin care îmbăta pămîntul fierbinte ; cînd, după o ploaie înviorătoare, stăteam, între ulmi și sălcii, la poalele muntelui și ramurile tremurau încă la atingerea cerului, cînd peste pădurea ce picura se mișcau norii aurii, sau cînd luceafărul de seară se ridica pașnic împreună cu vechii săi tovarăși, ceilalți eroi ai cerului ; și vedeam astfel cum viața își urmează cursa prin eter în veșnică și nesilită rînduială ; împresurat de liniștea lumii, și bucuros, cu atenția și auzul încordate, fără să-mi dau măcar seama — și mă întrebam în șoaptă : mă iubești tu, Părinte bun din ceruri ? — și-i simțeam răspunsul în suflet, atît de sigur și de fericit.

O, tu, către care strigam, ca și cum ai fi fost dincolo de stele, și te numeam ziditor al cerului și al pămîntului, idol prietenos al copilăriei mele, să nu te minii pe mine, că te-am uitat ! — De ce nu este lumea destul de săracă, pentru a căuta un Altul înafara ei ? ¹

O, dacă ea este fiica unui tată, măreața natură, oare inima fiicei nu este inima lui ? Adîncul sufletului ei nu este El ? Dar îl posed oare ? Oare-l cunosc ?

E ca și cum l-aș vedea, dar apoi mă înspăimînt iarăși, ca și cum ceea ce am văzut ar fi propria mea făp-

¹ Nu e necesar să atrag atenția că asemenea manifestări ca simple fenomene ale firii omenești nu trebuie, de drept, să scandalizeze pe nimeni (n. a.).

tură, e ca și cum l-aș simți, pe el, spiritul lumii, ca mîna caldă a unui prieten, dar apoi mă trezesc, și-mi dau seama că nu țin în mîna decît degetul meu.

HYPERION CĂTRE BELLARMIN

Știi tu cum s-au iubit Platon și Stela sa ?

Așa iubeam, așa eram iubit. O, eram un tînăr fericit !

E îmbucurător cînd semenul se adună cu semen, dar e divin cînd un mare om îi atrage la sine pe cei mai mici.

Un cuvînt prietenesc din inima unui om curajos, un suris, în care se ascunde măreția mistuitoare a spiritului, este și puțin și mult, ca o parolă magică ce ascunde, în silaba ei simplă, moartea și viața, este ca o apă dătătoare de viață, care izvorăște din adîncul muntelui și ne împărtășește, odată cu stropii ei cristalini, puterea tainică a pămîntului.

Cît îi uram însă, în schimb, pe toți barbarii care-și închipuie că ar fi înțelepți, pentru că nu mai au inimă, pe toți monștrii brutali, care de mii de ori ucid și distrug tînăra frumusețe, cu disciplina lor mărunță și smintită !

Dumnezeule bun ! bufnița ar vrea să vîneze puii de vultur din cuib, ar vrea să-i învețe drumul spre soare !

Iartă-mă, spirit al lui Adamas al meu, că mă gîndesc la asemenea lucruri în prezența ta. Acesta este rodul experienței noastre, că nu ne putem imagina desăvîrșirea, fără contrariul ei inform.

O, măcar tu de mi-ai fi mereu prezent, împreună cu toate cele ce-ți seamănă, semeț semizeu, în tot ce gîndesc ! Cel pe care-l învălui, cu liniștea și puterea ta, luptător și războinic, cel pe care-l dăruiești cu dragostea și

înțelepciunea ta, acela să plece, sau să devină ca tine ! Grosolănia și slăbiciunea nu au loc lângă tine.

Adeseori te-am simțit lângă mine, deși tu plecaseși demult, limpezindu-mă cu lumina ta, și încălzindu-mă, că inima mea amorțită se pune din nou în mișcare, ca un izvor îngroșat când îl atinge o rază din cer ! Aș fi vrut, atunci, să-mi duc în zbor fericirea spre stele, ca să n-o murdărească nimic din ceea ce mă înconjura.

Crescusem, ca o viță de vie fără arac, și lăstarii sălbatici se întinseseră de-a valma pe pământ. Știi, desigur, cum multe din nobilele noastre forțe se pierd, pentru că nu sînt folosite. Vagabondam fără rost, ca o lumină rătăcitoare, mă apucasem de toate, eram prins de orice, dar numai pentru o clipă, și puterile mele neajutorate se istoveau în zadar. Simțeam că, în toate, îmi lipsește ceva și că nu-mi pot găsi nicidecum țelul. În starea aceasta m-a găsit el.

Irosise mult timp, destulă răbdare și artă pentru materialul său, așa zisa lume cultivată ; dar acest material al său fusese și rămăsese lemn și piatră ; îmbrăcase de silă, pe dinafară, nobila formă omenească, dar numai cu aceasta Adamas nu avea ce să facă ; el dorea oameni, dar, pentru a-i forma, descoperise că arta sa e prea săracă. Cîndva existaseră cei pe care-i căuta, aceia pentru formarea cărora arta lui se dovedise prea săracă ; o recunoștea fără ocol. Unde anume existaseră, de asemenea oștia. Atunci, a vrut să ajungă acolo și să caute sub ruine geniul lor, pentru a-și scurta astfel zilele-nsingurate. A venit în Grecia. Așa l-am întîlnit.

Îl văd încă venind spre mine gînditor și surîzînd, îi aud încă salutul și întrebările.

Ca o plantă, a cărei seninătate liniștește spiritul agitat, și îmbie din nou sufletul cu o simplă modestie — așa stătea în fața mea.

Iar eu, oare nu eram eu ecoul entuziasmului său liniștit ? Se repetau oare melodiile ființei sale în mine ?

Ceea ce vedeam, deveneam, și era dumnezeiesc ceea ce vedeam.

Cît de slăbănoagă e totuși cea mai devotată strădanie a oamenilor în fața forței atotputernice a unui entuziasm indivizibil. Acesta nu întîrzie la suprafață, nu ne cuprinde aici sau acolo, nu are nevoie nici de timp, nici de mijloace ; nu are nevoie de ordin, constrîngere și persuasiune ; el ne cuprinde într-o clipă din toate părțile, de sus pînă jos, și ne cutreieră, înainte de a ne da seama, înainte de a ne întreba ce se întîmplă cu noi, de la un capăt la celălalt, cu întreaga lui frumusețe și beatitudine.

Fericit cel care, din fragedă tinerețe, a întîlnit, pe drumul acesta, un spirit nobil !

O, zile aurite, de neuitat, pline de bucuria dragostei și a unor fermecătoare preocupări !

Uneori Adamas mă iniția în lumea eroilor lui Plutarh, sau în lumea miraculoasă a zeilor greci, alteori disciplina și îmi domolea cu măsură agitațiile mele tinerești, sau ne urcam împreună în munți ; ziua, ca să privim florile de pe pajiști sau din pădure și mușchiul sălbatec al stîncilor, noaptea, ca să contemplăm deasupra noastră sfintele stele, și să le înțelegm pe măsura minții omenеști.

Un simțămînt prețios se ivește în noi atunci cînd sufletul își află puterea în propria sa substanță, cînd se deosebește pe sine însuși și se înnoadă și mai plin de credință, iar spiritul nostru se înarmează treptat.

Dar întreit mă stăpînea, cînd împreună, ca manii unor timpuri trecute, pline de mîndrie și bucurie, de mînie și de tristețe, navigam în sus către Athos, de acolo traversam spre Helespont, și porneam apoi în jos pe lîngă Rhodos și stîncosul cap al lui Tânarum, printre toate acele insule liniștite ; apoi cînd dorul ne mîna pe uscat, în inima avidă a bătrînului Peloponez de-a lungul însinguratului Eurotas ; ah, văile pustii din Elida, Nemea și Olimpia, cînd, aplecați peste o coloană din templul uitatului Jupi-

ter, înconjurați de lauri și brebenei, priveam în vadul sălbatic al apei, iar viața primăverii și soarele veșnic tînăr ne avertiza că și acolo au fost oameni cîndva și acum au dispărut, că superba natură a omului abia se mai află acolo, ca un fragment de templu, sau, în amintire, ca o imagine mortuară ; — acolo mă așezam trist lîngă el, smulgînd mușchiul de pe pedestalul unui semizeu, dezgropînd din moloz umărul de marmură al unui erou, retezînd mărăcinii și iarba neagră de pe arhitravele îngropate pe jumătate, în timp ce Adamas desena peisajul, care înconjura blînd și consolator ruinile, colinele cu grîu, măslinii, turmele de capre cocoțate pe stîncă muntelui, pădurea de ulmi care se povîrnea din piscuri pînă în vale ; și șopîrlele se jucau la picioarele noastre, și muștele bîzîiau de jur împrejur în tăcerea după-amiezii — dragă Bellarmin ! m-ar bucura să-ți povestesc, la fel de exact ca Nestor ; cutreier trecutul, ca un culegător de spice pe miriște, după ce stăpînul a strîns recolta ; în felul acesta, orice fir de pai e cules. Și să-ți spun cum stăteam lîngă el, pe înălțimile din Delos, și ce zi a fost aceasta cînd, înfiorat, am urcat cu el vechile trepte de marmură ale peretelui de granit din Cynthus. Aici locuia, sub stîncile cerești, zeul soarelui, în vremurile cînd, ca pe un nor de aur, întreaga Grece îl îmbrăca în lumină. Aici se aruncau, în valurile bucuriei și entuziasmului, precum Ahile în Styx, tinerii greci, și ieșeau apoi invincibili ca semizeii. În dumbrave, în temple sufletele lor se deșteptau și vibrau împreună, și fiecare păstra în sine cu credință vrăjitoarele lor acorduri.

Dar ce să mai spun ? Parcă mai putem avea o vagă idee a acelor zile ! Ah ! Nici măcar un singur vis frumos nu poate nflori sub blestemele care ne apasă. Ca un vînt care urlă din nord trece prezentul peste florile sufletului nostru și le pîrjolește din mugur. Și totuși, ce zi de aur m-a învăluit pe Cynthus ! Cînd am ajuns sus, nu se luminase încă. Apoi apăru, în eterna sa tinerețe, bătrînul

zeu al soarelui, mulțumit și neobosit, ca întotdeauna, își înalță deasupra nemuritorul titan nenumăratele sale bucurii și rîse peste țara sa pustiiată, peste templele și coloanele sale, pe care soarta i le împrăștiase înainte, ca niște uscate frunze de trandafir, pe care un copil fără griji trecînd le-ar fi rupt dintr-o tufă și le-ar fi semănat pe pămînt.

Fii asemenea lui ! îmi strigă Adamas, mă apucă de mîină și o întinse spre zeu, și mi se părea că adierile dimineții ne poartă cu ele, și ne răpesc în alaiul sacrei ființe care acum suia către creștetul cerului, prietenos și mare, umplînd miraculos lumea și pe noi cu puterea și spiritul său.

Încă mă întristez și jubilez în adîncul sufletului de fiecare vorbă pe care mi-a spus-o Adamas atunci, și nu-mi mai înțeleg deloc mizeria de cîte ori mă simt așa cum trebuie să se fi simțit el atunci. Ce poate să piardă un om cînd se află astfel în propria sa lume ? În noi este totul. Ce-i pasă omului, dacă-și pierde un fir de păr din cap ? De ce se bate așa pentru sclavie, cînd poate fi el însuși un Dumnezeu ? Ai să fii singur, dragul meu ! mi-a mai spus atunci Adamas, vei fi asemenea cocorului pe care frații săi îl părăsesc în anotimpul cel rece, pe cînd ei se duc să caute primăvara în țări depărtate.

Așa este, dragul meu ! Iată ceea ce ne face săraci, ori cîte bogății am avea ; pentru că noi nu putem trăi singuri, pentru că dragostea din noi nu se stinge toată viața. Dă-mi-l înapoi pe Adamas, și vino cu toți cei ce-mi aparțin, pentru ca frumoasa lume veche să se înnoiască sub pasul nostru și să ne adunăm și unim în brațele divinității noastre. Natura ; astfel, n-am să mai știu nimic de nici o mizerie.

Dar să nu-mi spună nimeni că destinul ne desparte ! Noi sîntem, noi ! Nouă ne face plăcere să ne aruncăm în noaptea necunoscutului, în răceala străină a unei alte lumi, și, dacă ar fi cu putință, am părăsi regiunile solare

și ne-am năpusti dincolo de granițele cometelor ! Ah ! pentru pieptul sălbatic al omului nu există nici o patrie posibilă ; și așa cum raza de soare pirjolește din nou plantele pământului pe care le-a făcut să crească, la fel omoară omul gingașele flori care se deschid la pieptul său, bucuriile înrudirii și ale dragostei.

S-ar părea că m-aș fi miniat pe Adamas, pentru că m-a părăsit, dar nu pe el m-am miniat. O, el avea de gând să se întoarcă !

Se spune că-n adîncul Asiei s-ar afla un popor de o deosebită perfecțiune ; într-acolo l-au purtat mai departe speranțele sale.

L-am însoțit pînă la Nios. Au fost zile amare. Învățasem să suport durerea, dar pentru o asemenea despărțire nu găseam în mine nici o putere.

Cu fiecare clipă care ne apropia de ultima oră, era limpede cît de legată se simțea ființa mea de acest om. Cum își ține un muribund respirația care se pierde, așa îl rețineam cu sufletul meu.

Am mai petrecut cîteva zile la mormîntul lui Homer, și astfel Nios mi-a devenit cea mai sfîntă dintre insule.

În cele din urmă, ne-am rupt unul de altul. Inima mea obosise luptînd. Am devenit mai liniștit în ultima clipă. Stăteam în fața lui în genunchi, l-am îmbrățișat pentru ultima dată cu brațele acestea ; dă-mi binecuvîntarea, tată ! i-am spus încet, și el a rîs cu poftă, fruntea lui s-a desfăcut în lumina stelelor de dimineață și ochiul său a străpuns spațiile cerului. — Păziți-mi-l, a strigat, voi, spirite ale unui timp mai bun ! și ademeniți-l cu nemurirea voastră, iar voi, prielnice puteri, toate, ale cerului și pământului, fiți alături de el !

Există un Dumnezeu în noi, a adăugat el liniștit, care conduce, ca matca riului, destinul, și lucrurile toate sînt elementul lui. El să-ți fie, în primul rînd, prieten.

Așa ne-am despărțit. Rămii cu bine, dragă Bellarmin.

Unde aş putea să fug de mine, dacă n-ar fi zilele dragi ale tinereţii mele ?

Ca un spirit, care nu-şi găseşte liniştea în Aheron, mă întorc înapoi pe cărările părăsite ale vieţii mele. Totul îmbătrâneşte şi întinereşte din nou. De ce sîntem excluşi din ciclul măreţ al naturii ? Sau se extinde şi-a-supra noastră ?

Mi-ar plăcea s-o cred, dacă n-ar exista ceva în noi, o cumplită năzuinţă de a fi totul, care, asemenea titanului Etnei, irumpe cu minie din adîncul fiinţei noastre.

Şi totuşi, cine n-ar prefera să simtă aceasta într-însul, ca un ulei clocotit, decît să se recunoască născut pentru bici şi jug ? Ce este oare mai nobil, un cal de luptă ce spumegă, sau o gloabă căreia-i atîrnă urechile ?

Dragul meu ! a fost un timp cînd razele marilor speranţe însoreau şi pieptul meu, cînd şi în mine bucuria nemuririi îşi bătea pulsul febril, cînd hoinăream printre proiecte măreţe, ca-n bezna unei vaste păduri, cînd fericit ca peştii oceanului răzbăteam prin viitorul meu fără de maluri, mai departe, mereu mai departe.

Cu ce îndrăzneală, fericită Natură ! a ţişnit tînărul din leagănul tău ! cum s-a bucurat el, în neîncercata lui armură ! Arcul lui era încordat, săgeţile-i zăgăneau în tolbă, iar nemuritorii, marile spirite ale Antichităţii, îl conduceau, iar Adamas se afla în mijlocul lor.

Oriunde mă duceam, oriunde poposeam, mă însoţeau măreţele lor figuri ; ca nişte flăcări se mistuiau în mintea mea faptele tuturor timpurilor ; şi, după cum imaginile uriaşe, norii de pe cer, se contopesc într-o singură furtună clocotitoare, tot aşa sutele de victorii ale Olimpiadelor se contopeau, devenind o singură nesfîrşită victorie.

Cine poate s-o îndure, pe cine nu-l smulge din loc măreţia înspăimîntătoare a Antichităţii, aşa cum un ura-

gan smulge pădurile tinere din drumul său, atunci cînd îl cuprinde ca pe mine, și atunci cînd, asemenea mie, îi lipsește temeiul pe care-ar putea dobîndi o vigoasă conștiință de sine ?

O, mie, mie măreția Antichității mi-a încovoiat capul, ca o furtună, mi-a răvășit florile pe față, și-adeșori zăceam acolo unde nici o privire nu mă putea urmări, scaldat în lacrimi, ca un brad, care zace prăbușit în pîrîu, ascunzîndu-și coroana veștedă-n apă. Cît de bucuros aș fi plătit cu sîngele meu o singură clipă din viața unui mare om !

Dar ce folos ? Nimeni nu mă voia.

O, e jalnic să te vezi zdrobit astfel ; iar cine nu înțelege asta, să nu pună nici o întrebare, și să mulțumească Naturii care l-a creat, ca pe un fluture, pentru fericire, și să plece, și niciodată-n viață să nu mai vorbească de durere și nefericire.

Îmi iubeam eroii, ca o gîză lumina ; căutam tovărășia lor plină de primejdii, fugeam de ei și-i căutam din nou.

Ca un cerb însîngerat în torent, mă aruncam adesea în vârtejul fericirii, ca să-mi răcoresc pieptul aprins, ca să-mi potolesc tumultoasele, mărețele visuri de glorie și mărire, dar la ce bun ?

Și dacă adeseori, pe la miezul nopții, inima mea înfierbîntată mă împingea să cobor în grădină, sub copacii înrouați, și cîntecul de leagăn al izvorului și aerul plăcut și lumina lunii îmi alinau simțirea, și norii argintii cureauă deasupra mea atît de liberi și pașnici, și-n depărtare răsunau glasul stins al valurilor mării, cît de prietenos se jucau atunci cu inima mea toate aceste mărețe fantome ale dragostei ei !

Rămîneți cu bine, voi spirite cerești ! îmi spuneam adesea în cuget, cînd de-asupra-mi începea cu zvonul lui ușor, cîntecul zorilor, voi, morți, străluciți, rămîneți cu bine ! dacă aș putea să vă urmez, dacă-aș putea să scutur

de pe mine povara secolului meu, și să pornesc spre tărîmul mai liber al umbrelor !

Dar eu tînjesc în lanțuri, cu amară bucurie apuc mizerabila cupă oferită buzelor mele-nsetate.

HYPERION CĂTRE BELLARMIN

Insula devenise prea îngustă pentru mine, după plecarea lui Adamas. De ani de zile mă plictiseam în Tina. Voiam să plec în lume.

Du-te întîi la Smirna, îmi spuse tatăl meu, învață acolo artele navigației și războiului, învață limbile popoarelor cultivate și orînduirile și părerile și moravurile și obiceiurile lor, încearcă totul și alege ce-i bun ! — După aceea, în ce mă privește, poți să pleci mai departe.

Învață să ai și puțină răbdare ! adaugă mama mea, iar eu le-am mulțumit.

Este încîntător să faci primul pas dincolo de pragul tinereții și cînd îmi amintesc de plecarea din Tina, mi se pare că mă gîndesc la ziua mea de naștere. Un soare nou strălucea de-asupra mea, mă bucuram de pămînt, de miere și de aer, parc-ar fi fost prima oară.

Activitatea febrilă pe care o desfășuram la Smirna pentru a mă instrui și progresele rapide pe care le făceam îmi alinau sufletul. Îmi amintesc de multe zile de sărbătoare din vremea aceea. Adeseori mă duceam, pe sub copacii veșnic verzi de-a lungul rîului Meles, în ținutul unde s-a născut iubitul Homer, culegeam flori și le aruncam, în semn de ofrandă, în apa sfîntă ! Apoi intram, cu visurile mele pașnice, în grota apropiată, unde, după cum se spune, bătrînul și-ar fi cîntat *Iliada*. L-am regăsit. Orice sunet amuțea în mine, în prezența lui. Începeam să intonez poemul său divin, și parcă nu-l

cunoscusem deloc pînă acum, atît de diferit şi de plin de viaţă răsună în mine.

Îmi amintesc bucuros şi de preumblările prin împrejurimile Smirnei. E un ţinut minunat şi, de nenumărate ori, mi-am dorit aripi pentru a zbura, odată pe an, în Asia Mică.

Din cîmpia de la Sardes m-am urcat pe stîncile abrupte ale muntelui Tmolus.

Înnoptasem la picioarele muntelui într-o colibă prietenoasă sub mirtî; în mireasma tufelor de levănţică, unde alături, în apele aurii ale râului Pactol, se jucau lebedele, unde printre ulmi privea un templu vechi al Cibelei, ca un duh sfios, în lumina clară a lunii. Cinci coloane zvelte se tîngiau deasupra molozului şi un portal regesc zăcea prăbuşit la picioarele lor.

Potea şerpuia în sus, printre mii de tufişuri înflorite. Peste povîrnişul abrupt se înclinau copaci foşnitori şi-mi troieneau creştetul cu fulgii lor gingaşi. Plecasem de dimineaţă. La amiază am ajuns în vîrfurile muntelui. M-am oprit, am privit bucuros în jur, respirînd cu voluptate cele mai pure adieri ale cerului. Au fost ceasuri de mare fericire.

Ca o mare mi se-ntindea în faţă ţinutul din care venisem, tîneresc, plin de o bucurie dătătoare de viaţă : primăvara saluta inima mea printr-un nesfîrşit joc de culori cereşti şi, după cum soarele cerului se regăsea în miile de metamorfoze ale luminii, pe care pămîntul i-o întorcea, tot aşa se recunoştea sufletul meu în plenitudinea vieţii care-l învăluia şi-l întîmpina din toate părţile.

În stînga, se arunca şi chiuia râul, ca un uriaş, în jos, spre păduri, izvorînd din stîncile de marmură profilate deasupra mea, acolo unde vulturul se joacă cu puii săi, unde pe piscuri zăpada strălucea în eterul albastru ; în dreapta, se desfăşurau nori de furtună peste pădurile muntelui Sipylus ; nu simţeam uraganul pe care-l purtau,

simțeam numai o adiere prin păr, dar le auzeam tunetul, așa cum se aude vocea viitorului, și le vedeam flăcările, ca lumina îndepărtată a divinității abia presimțite. M-am întors către miazăzi și am pornit iar la drum. În fața mea, se desfășura larg întregul ținut paradisiac pe care-l străbate râul Kaystru, cu o mulțime de meandre ferme-cătoare, ca și cum nu se mai sătura să zăbovească printre toate bogățiile și frumusețile care-l înconjură. Ca zefirul, sufletul meu rătăcea din frumusețe în frumusețe, de la cătunul pașnic și necunoscut, așezat la poalele muntelui, pînă departe unde amurgește lanțul creștelor Mes-sogis.

M-am întors la Smirna, ca un om beat de la un ospăț. Sufletul meu era prea plin de mulțumire, pentru a nu împrumuta din prisosul său tuturor celor muritoare. Adunase cu prea multă bucurie frumusețile naturii, ca să nu umplu cu ele golurile vieții omenesti. Sărăcăcioasa Smirna se îmbrăcase în culorile entuziasmului meu, și sta în fața mea ca o mireasă. Sociabilii ei orășeni mă atrăgeau. Absurdul din obiceiurile lor mă amuza ca o năzdrăvănie de copil, și pentru că veneam din sînul naturii spre toate acele forme și datini adăugite, mă jucam cu toate, le îmbrăcam și le dezbrăcam ca pe un costum de carnaval.

Ceea ce mai schimba însă gustul searbăd al relațiilor mele sociale obișnuite erau chipurile și siluetele plăcute pe care Natura, în marea ei milă, le răspîndește ici și colo, ca niște stele, în bezna din jurul nostru.

Ce mult se bucura inima de ele! cu cîtă încredere descifram aceste prietenoase hieroglife! Dar s-a întîmplat în preajma lor aproape ceea ce mi se întîmplase cîndva, într-o primăvară, cu niște mesteceni. Auzisem despre sucurile acestor copaci, și mă gîndeam încîntat că tulpinile lor grațioase trebuie să dea cine știe ce li-coare aleasă. Dar nu aveau destulă tărie și duh.

Vai ! dar cu cît mai jalnice erau toate cîte le auzeam și vedeam în jurul meu.

Cînd mă afluam printre acești oameni bine crescuți, mi se părea uneori că natura omenească unică ar fi luat înfățișarea atît de felurită a regnului animal. Și aici, ca peste tot, îndeosebi bărbații erau mai corupți și mai degenerați.

Anumite animale urlă cînd aud muzică. În jurul meu, oamenii cei mai binecrescuți rîdeau cînd era vorba despre frumusețile spiritului și virtuțile sufletești. Lupii o iau la fugă cînd izbucnește un foc. Îndată ce acești oameni zăreau o scînteie a rațiunii, o luau la fugă ca hoții.

Dacă vreodată le vorbeam cu căldură despre Grecia veche, începeau să caște și erau de părere că se poate trăi totuși și în prezent ; și că bunul gust n-a dispărut cu totul, adăuga cîte unul, cu subînțeles.

Ceea ce s-a și adevărit apoi. Unul făcea glume proaste, ca un marinar, altul se umfla în pene debitînd maxime răsuflate.

Un altul, care voia să pară un om luminat, dădea cu tifla către cer și striga că niciodată nu i-a păsă de cioara de pe gard, că lui vrabia din mînă i-e dragă. Dar dacă aduceai vorba despre moarte, îl vedeai deodată că-și împreună mîinile și, din vorbă în vorbă, ajungea să recunoască, ce rău lucru e în faptul că preoții nu se mai bucură de trecere.

Singurii care uneori îmi erau de folos se dovedeau a fi povestitori, adevărate registre vii cu nume de orașe și țări, adevărate cutii de imagini vorbitoare, în care puteai să vezi dregătorii călare, și clopotnițe, și piețe.

Pînă la urmă însă oboseam de-atîta înjosire și încetam să mai caut struguri în pustie și flori în toiul iernii.

M-am hotărît să trăiesc singur, iar spiritul blînd al tinereții mele s-a stins aproape cu desăvîrșire datorită celor povestite mai sus, sau altora pe care le trec sub tăcere, era aproape evident pentru mine că secolul su-

ferea de o boală incurabilă, și că speranța de a regăsi lumea mea într-un alt suflet și de a-mi îmbrățișa sea-mănul într-un ins cu chip omenesc era, și ea, definitiv răpită.

Dar dragul meu! ce-ar fi viața fără speranță? O scînteie care sare din cărbuni și se stinge; și-așa cum pe vreme rea auzim o rafală de vînt care vîjîie și-apoi dispăre, așa s-ar întîmpla și cu noi.

Chiar rîndunica, în timpul iernii, caută un ținut mai prietenos, iar sălbătăciunea aleargă mereu în arșița zilei, căutînd cu ochii izvorul. Cine spune copilului că mama nu-i va refuza sînul? Și iată, el îl caută totuși.

N-ar mai fi nimic viu pe lume, dacă n-ar fi speranța. Inima mea și-a închis atunci comorile, dar numai spre a le păstra pentru o epocă mai bună, pentru singura, sfînta și credincioasa ființă pe care sufletul meu însetat avea s-o întîlnească, fără îndoială, cîndva.

Cu cită fericire mă atașam de ei cînd, presimțind-o, se juca parcă pe fruntea mea împăcată ușor ca o rază de lună! Încă de-atunci te cunoșteam, încă de-atunci mă priveai, ca un spirit, din înălțimea norilor, tu care într-o zi te-ai ridicat în pacea frumuseții spre mine din valurile tulburi ale lumii! Atunci, această inimă încetă să mai lupte și nu se mai inflăcăără.

Cum se îndoiaie un crin în aerul tăcut, așa se mișca ființa mea în elementul său, în fermecătoarea visare plină de ea.

HYPERION CĂTRE BELLARMIN

Smirna îmi devenise nesuferită. Treptat, sufletul meu obosise peste măsură. Uneori îmi venea să plec în lume, sau să iau parte la cel dintîi război ce-ar fi avut loc, sau

să pornesc în căutarea lui Adamas, ca să-mi consum mihnirea în flăcările lui, dar toate se rezumau la atita, iar viața mea, veștedă și fără nici un sens, nu mai dorea nici o înviorare.

Vara era pe sfârșite, începeam să presimt zilele întunecate de ploaie, fluieratul vântului și vuietul râurilor de toamnă, iar Natura, care, ca un izvor în spume, țîsnise din pământ în sute de plante și arbori, stătea acum în fața simțurilor mele posomorite, împuținată, închisă și întoarsă în ea însăși, ca și mine.

Din toată această viață fugară aş fi vrut să iau cât mai mult, și să salvez în mine tot ceea ce îndrăgisem în jur; căci, știam bine, anul următor nu mă va mai găsi sub copacii aceștia și-ntr-un munte al altora; de aceea, pe jos sau călare, mai des decît de obicei, colindam ținutul în lung și-n lat.

Dar ceea ce mă îmboldea mai mult să ies era nevoia secretă de a vedea un om cu care, de cîtva timp, mă întâlneam zilnic sub arborii de lingă poarta pe unde treceam.

Era un străin distins, pășind ca un titan printre neamurile de pitici care se delectau cu o bucuroasă sfială de frumusețea, înălțimea și puterea lui, și care se înviorau privind pe furis, ca pe un fruct oprit, chipul său de roman, înflăcărat și ars de soare; și era, de fiecare dată, un moment deosebit cînd ochii acestui om, pentru a căror privire zarea liberă părea prea îngustă, căutau și cercetau, cu o mîndrie reținută, obiectul dorit, pînă cînd privirile noastre se întâlneau; apoi, roșind, ne urmăream unul pe altul din ochi și treceam mai departe.

Într-o zi, pătrunsesem adînc în pădurea din Minas și mă întorceam înapoi, seara tîrziu. Descălecînd, coboram cu calul de căpăstru pe cărarea pustie și povîrnită, peste rădăcini de copaci și pietre și mă îndreptam printre tufe spre o peșteră care se deschidea la cîtiva pași mai înco-

lo, cînd deodată se năpustiră asupra mea doi tîlhari ; în primul moment mi-a venit foarte greu să parez loviturile celor două săbii care se agitau amenințător, dar tîlharii păreau a fi osteniți de alte isprăvi și, în felul acesta, în cele din urmă, am scos-o la capăt. Am încălecat din nou și am pornit mai departe la vale.

La picioarele muntelui, între păduri și cîteva stînci îngrămădite, se deschidea în fața mea o mică pajiște. Se vedea bine în jur. Luna tocmai răsărise deasupra copacilor întunecați. Ceva mai departe se vedea un cal culcat la pămînt și niște oameni pe iarbă, în jurul lui.

Am strigat : Cine sînteți ?

E Hyperion ! exclamă o voce bărbătească, plăcut surprinsă. Mă știi, continuă vocea, doar te întîlnesc în fiecare zi sub copacii din fața porții.

Calul meu porni, ca o săgeată, spre ei. Lumina lunii îi strălucea pe față. Îl cunoșteam : am sărit jos.

Bună seara ! strigă voinicul, și îndreptînd spre mine privirea lui delicat-sălbatică îmi strînse mîna într-o mînă nervoasă, gest ale cărui semnificații le-am simțit pînă-n adîncul ființei mele.

O, de acum înainte, viața mea fără sens avea să ia sfîrșit !

Alabanda, așa se numea străinul, îmi povesti că el și slujitorii săi fuseseră atacați de tîlhari, că cei doi, pe care-i întîlnisem eu, scăpaseră cu fuga, că se rătăcise în pădure și că, de aceea, fusese silit să rămînă pe loc pînă la sosirea mea. Am pierdut un prieten, adăugă el arătîndu-mi calul său mort.

L-am dat pe al meu pe mîna unui servitor, și ne-am continuat drumul pe jos.

Așa ne trebuie, am început eu, în timp ce ne depărta-m braț la braț de liziera pădurii ; a trebuit să ne codim atîta timp și să trecem unul pe lingă altul, ca pînă la urmă să ne apropie o nenorocire !

Trebuie să-ți spun totuși, răspunse Alabanda, că tu ești cel mai vinovat și mai reticent. Eu m-am luat azi după tine călare.

Minunatul ! am strigat, dar ia seama, în dragoste n-ai să mă-ntreci niciodată.

Și ne simțeam din ce în ce mai apropiați și mai bucuroși.

Ajunghind la porțile orașului, am trecut pe lângă clădirea solidă a unui han, care se odihnea între fintini șopotitoare, pomi fructiferi și pajiști înmiresmate.

Am hotărât să înnoptăm acolo. Am zăbovit încă multă vreme împreună, la fereastra deschisă. O tăcere înaltă, spirituală, ne învăluia. Pământul și marea amuțiseră ferice, asemenea stelelor care sclipeau deasupra noastră. Dinspre mare, doar o slabă adiere pătrundea în camera noastră, făcând să pâlpeie lumina lămpii, numai sunetele puternice ale unei muzici îndepărtate răzbăteau pînă la noi, în timp ce norii prevestitori de furtună se legănau în albia eterului și, cînd și cînd, o tulburau departe în liniștea, ca un uriaș adormit pe care niște vise cumplite îl fac să răsufle mai puternic.

Sufletele noastre trebuiau să se apropie cu atît mai mult cu cît fuseseră despărțite fără să vrem. Ne întîlniserăm ca două rîuri care se rostogolesc din munți și care aruncă țărîna din cale, pietrele, lemnele putrede și toate obiectele învălmășite care le stau în drum, pentru a-și croi vad și a se îndrepta unul spre altul, pînă cînd, cuprinzîndu-se și fiind cuprinși, cu aceeași putere, reuniți într-un fluviu maiestuos, își încep călătoria spre marea fără de margini.

El, izgonit de soartă și de barbaria oamenilor, alungat din casa lui și purtat printre străini încoace și încolo, înăsprit și sălbăticit încă din fragedă tinerețe, și totuși în inima sa plin de dragoste și de dorința de a evada dintr-o găoace zgrunțuroasă într-un mediu prietenesc ; eu, separat atît de adînc de toate, cu întreg sufletul meu înstrăinat și însingurat între oameni, simțind clinchetul de clo-

poței al lumii ca o batjocură peste melodiile preferate ale inimii mele ; eu, avînd aversiune față de tot ce e orbire și infirmitate, și totuși mult mai orb și mai infirm față de mine însumi, și totuși în sinea mea atît de necruțător de sever față de tot ceea ce-mi aducea aminte de înțelepți, de pedanți, de barbari și de glumeți — și atît de plin de speranțe, de așteptarea unică a unei vieți mai frumoase.

Nu trebuia oare ca doi tineri ca noi să se cuprindă în brațe cu o grabă furtunoasă și prietenească ?

O tu, prieten al meu și tovarăș de luptă, Alabanda ! unde ești tu acum ? Îmi vine să cred că ai poposit într-o țară necunoscută, de liniște, și că ai redevenit ceea ce ai fost altădată, cînd eram copii.

Uneori, cînd o furtună trece pe deasupra mea împărțindu-și puterile dumnezești între păduri și cîmpie, sau cînd valurile mării se joacă între ele, sau cînd un cor de vulturi se înalță în jurul piscului spre care mă-ndrept, inima mea începe să bată, ca și cum Alabanda ar fi prin apropiere ; dar mult mai limpede, mai prezent și mai cu adevărat trăiește el în mine întreg, așa cum era altădată, înflăcărat, înfricoșător și acuzînd fără cruțare, atunci cînd începea să enumere păcatele secolului. Cum se trezea atunci, din adîncurile sale, spiritul meu, cum mi se rostogoleau de pe limbă cuvintele șfichiuitoare ale unei justiții neîndurate ! Ca soli trimiși de Nemesis, gîndurile noastre cutreierau pămîntul, purificîndu-l, pînă cînd nu mai rămînea pe el nici o urmă de blestem.

Și trecutul era chemat în fața scaunului nostru de judecată, mîndra Romă nu ne înspăimîntă deloc cu splendoarea ei, Atena nu ne ispita cu tinereasca ei înflorire.

Ca furtunile, cînd jubilînd trec fără zăbavă peste păduri și munți, așa se năpusteau sufletele noastre în proiecte mărețe ; nu pentru că ne-am fi creat, neomenește, ca printr-o vrajă, o lume a noastră, sau pentru că, fiind lipsiți de experiență, n-am fi presupus nici un obstacol ; pentru aceasta, Alabanda era prea rațional și prea cura-

jos ! Adesea însă chiar și entuziasmul cel mai spontan devine bătaios și prudent.

O zi, mai ales, îmi este mereu prezentă.

Ieșiserăm amîndoi în cîmpie, stăteam îmbrățișați discret la umbra laurilor verzi, și urmăream împreună un dialog de Platon, acela în care vorbește atît de minunat de sublim despre bătrînețe și întinerire ; și uneori ne odihneam privind peisajul mut și desfrunzit, unde cerul se juca mai frumos ca oricînd cu norii, cu lumina soarelui și cu pomii tomnatic ațipiți.

Am discutat apoi despre Grecia actuală, amîndoi cu inimile însîngerate, deoarece pămîntul umilit era și patria lui Alabanda.

Alabanda era într-adevăr neobișnuit de emoționat.

Cînd privesc un copil, strigă el, și mă gîndesc cît de infam și degradant este jugul pe care-l va purta, și că va răbda mizeria, ca și noi, că va încerca să devină om, ca și noi, întrebînd, ca și noi, despre frumos și adevăr, că se va stinge fără folos, pentru că va fi singur, ca și noi, că... Ah, mai bine luați-vă fiii din leagăn și aruncați-i în rîu, cel puțin n-or să cunoască rușinea voastră !

Stai, Alabanda ! am zis eu, va fi, fără-ndoială, altfel.

Și cum ? replică el ; eroii și-au pierdut gloria și înțelepții urmașii. Faptele mari, cînd nu intră-n urechea unui popor nobil, nu sînt nimic mai mult decît o lovitură în gol, iar cuvintele mari, care nu-și află răsunset într-o inimă mare, sînt doar niște frunze veștede care foșnesc în noroi. Ce mai vrei, atunci ?

Vreau, i-am răspuns eu, să iau lopata și să arunc noroiul într-o groapă. Un popor, în care spiritul și grandoarea nu mai zămislesc spirit și grandoare, nu mai are nimic comun cu celelalte, în care sînt încă oameni ; el nu mai are nici un drept, și n-ar fi decît o farsă deșartă, o superstiție să mai onorăm asemenea cadavre fără voință, ca și cum în ele ar mai bate o inimă de Roman. Jos cu ele ! Un copac uscat și putred nu

trebuie să mai facă umbră pământului, el fură lumina și aerul vieților tinere care se cresc în vederea unei lumi noi.

Alabanda se repezi la mine, mă cuprinse în brațe, și sărutările lui îmi mîngîiară sufletul. Frate de luptă! strigă el, dragă frate de luptă! O, acum am o sută de brațe!

Iată, în sfîrșit, muzica ce-mi place, continuă el cu o voce care, ca un strigăt de război, îmi mișcă sufletul. N-am nevoie de mai mult. Ai spus o vorbă minunată, Hyperion! Ce? Oare Dumnezeu depinde de un vierme? Dumnezeu din noi, în fața căruia se deschide eternitatea, trebuie oare să rabde și să aștepte, pînă ce viermele se va da la o parte din drumul lui? Nu! nu! N-o să întrebăm dacă binevoiți! Doar știm că voi servitorii, voi barbarii, voi nu binevoiți! Pe voi nici măcar nu dorim să vă facem mai buni, ar fi zadarnic! Singura noastră grijă va fi să vă dăm la o parte din drumul omenirii biruitoare. O! dacă mi-ar aprinde cineva torța, să ard buruienile de pe cîmp! dacă mi-ar pregăti cineva pulberea, să arunc în aer buturugile trîndave ale pământului!

Unde se poate, să le dăm la o parte cu blîndețe, intervenii eu.

Alabanda tăcu un timp.

Îmi place viitorul, reîncepu el în sfîrșit, și-mi cuprinse cu ardoare amîndouă mîinile. Slavă Domnului! Nu voi avea un sfîrșit obișnuit. Să fii fericit, asta înseamnă, în gura servitorilor, să fii leneș. Să fii fericit! cînd îmi vorbești de fericirea voastră, parcă mi-ați pune terci și apă-ncropită pe limbă. Ce stupide și deplorabile sînt toate lucrurile cărora le jertfiți nemurirea și cununile voastre de lauri.

O, sfîntă lumină, tu care călătorești deasupra noastră, activă și neliniștită în imperiul tău fără margini, care mă umpli de sufletul tău prin razele pe care le beau, fă-mi parte de fericirea ta!

Fiii soarelui se hrănesc cu propriile lor fapte ; ei trăiesc din victorie, își iau curaj din propriul lor spirit, iar bucuria lor stă în puterea lor.

Uneori spiritul acestui om te cuprindea atât de tare, că puteai să roșești văzându-te vînturat de el, ca o pană.

O, cer și pămînt ! am strigat eu, ce bucurie ! — Parcă trăiesc în alte timpuri, acest glas nu aparține secolului nostru pueril, acest sol nu e pămîntul unde inima omului gîfîie sub biciul călăului său. — Da ! da ! pe sufletul tău minunat, omule ! Tu și cu mine vom salva patria.

Asta și vreau, strigă el, ori altfel, să pier !

Din ziua aceea am început să ne iubim și nă ne respectăm tot mai mult. O profundă, inexprimabilă seriozitate s-a stabilit între noi. Dar eram cu atât mai fericiți împreună. Fiecare din noi trăia numai în sunetele durabile și fundamentale ale propriei sale ființe, și înaintam simplu dintr-o mare armonie în alta. Viața noastră împreună era plină de o superbă severitate și îndrăzneală.

Cum de-ai ajuns atât de scump la vorbă ? mă întrebă odată, rîzînd, Alabanda. În regiunile dogoritoare, am răspuns eu, aproape de soare, nici păsările nu mai cîntă.

Dar toate se consumă și pier în lume, iar omul, cu toate puterile lui uriașe, nu poate reține nimic. Am văzut odată un copil întinzînd mîna ca să prindă razele lunii ; dar lumina își urma liniștită drumul ei. Așa stăm și ne zbatem și noi, ca să reținem destinul ce trece.

O, măcar de l-ar putea cineva privi, liniștit și medîtînd, cum privești mersul stelelor !

Cu cît ești mai fericit, cu atât te poți prăbuși mai ușor, iar fericitele zile, pe care le trăiam împreună cu Alabanda, erau ca vîrfurile țepoșe al unei stînci unde însoțitorul n-are decît să te atingă, ca să te prăbușești brusc peste colțurile ei tăioase, în abisul întunecat.

Am făcut o minunată călătorie la Chios, plină de nenumărate bucurii. Ca zefirii pe întinsul mării se legăneau deasupra noastră primitoarele minuni ale naturii. Ne ui-

tam unul la altul cu o prietenoasă uimire, fără să rostim vreun cuvînt, dar ochiul spunea : așa nu te-am văzut niciodată ! Atît eram de exaltați de puterile pămîntului și ale cerului.

În cursul acelei călătorii, am și dezbătut apoi, cu o voioasă însuflețire, o mulțime de lucruri ; și, ca și-n alte dăți, mi-a făcut o nespusă plăcere să urmăresc acest spirit în cutreierul lui îndrăzneț, pe care atît de dezordonat, cu o bucurie atît de neîngrădită, și totuși atît de sigur ade-seori, îl urma.

Îndată ce-am coborît, ne-am grăbit să fim singuri.

N-ai să convingi pe nimeni, i-am spus cu o profundă afecțiune. Îndupleci și captivezi oamenii, chiar înainte de a începe să vorbești ; nimeni nu mai are nici o îndoială, cînd te ascultă, și acel ce nu se îndoiește nu poate fi convins.

Mîndru lingușitor ce ești, îmi replică el, minți ! dar exact cînd trebuie, ca să mă avertizezi ! de cîte ori, pînă acum, nu m-ai făcut nehibzuit. Pentru nimic în lume nu m-aș putea elibera de tine, dar mă neliniștește totuși gîndul că, pînă la urmă, o să-mi devii atît de neapărat trebuincios, c-o să fiu cu totul înlănțuit de tine ; și, bagă de seamă, continuă el, ca să fiu cu totul al tău, trebuie să știi totul despre mine ! pînă acum, în mijlocul tuturor acestor splendori și bucurii, nu ne-am gîndit să privim înapoi, spre trecut.

Începu să-mi spună atunci viața lui ; mi se părea că văd un tînăr Hercule în luptă cu Megera.

Acum ai să mă ierți, își încheie el povestirea necazurilor sale, acum o să fii mai liniștit, dacă adeseori am să fiu brutal, necuviincios și certăreț ?

O, taci, taci ! am strigat adînc mișcat, numai să rămii lîngă mine, numai să fii al meu !

Bineînțeles ! și mă bucur din suflet că încă mă poți suporta. Și dacă sînt uneori pentru tine cam acrișor, ca un măr pădureț, stoarce-mă pînă ce voi deveni plăcut.

Cruță-mă ! cruță-mă ! strigam eu ; dar mă împotriveam zadarnic ; lângă omul acesta deveneam ca un copil ; de altfel nici nu i-o ascundeam ; îmi vedea lacrimile, și vai lui, dacă-ar fi trebuit să nu i le-arăt !

Ne îmbuibăm, reluă apoi Alabanda, ne omorim timpul în beție.

Acestea sint zilele noastre de logodnă, am strigat eu voios, așa că totul sună parc-am fi în Arcadia. — Dar să revenim la discutia noastră de adineaori !

Acorzi, totuși, prea multă putere statului, n-are dreptul să ceară ceea ce nu poate obține prin constrângere. Ori, ceea ce dă spiritul și dragostea, nu poate obține prin constrângere. Ori, ceea ce dă spiritul și dragostea, nu poate fi luat cu forța. Atunci, să nu se-atingă de ele, altfel să i se ia legea și să fie ținută la stîlpul infamiei ! Dumnezeuule ! Oare într-adevăr nu-și dă seama cît e de vinovat cel ce vrea să facă din stat o școală de moravuri ! De cîte ori omul a vrut să vadă în el un paradis terestru, statul a devenit pentru el un infern.

O coajă solidă care înfășoară miezul vieții, acesta e Statul și nimic altceva. E zidul din jurul grădinii cu flori și fructe omenеști.

Dar la ce folosește zidul ? E nevoie de un singur lucru, de o ploaie din cer.

O, ploaie din cer ! o, entuziasm ! Tu vei readuce primăvara popoarelor. Ție, Statul nu-ți poate porunci cînd să vii. E destul ca el să nu te stînjenească ! Și tu o să-ți reverseși atotputernicele tale desfătări, o să ne învălui în norii aurii, și-o să ne porți dincolo de moarte, și ne vom minuna și vom întreba, oare noi sîntem aceștia, noi, nenorociții care întrebam stelele dacă acolo, sus, înflorește o primăvară — o să mă întrebi cînd va veni ea ? Atunci cînd aleasa timpului, cea mai tînără, cea mai frumoasă fiică a timpului, noua biserică, se va zămisli din aceste forme întinate și învechite, cînd sentimentul redeșteptat al dumnezeirii va restitui omului divinitatea sa, și piep-

tului său tinerețe frumoasă, cînd — nu pot s-o vestesc exact, deoarece abia o presimt, dar va veni sigur, fii sigur. Moartea este un mesager al vieții, și dacă noi somnolăm acum în spitalele noastre, acesta e semn că deșteptarea celor însănătoșiți e aproape. Atunci, abia atunci vom fi cu adevărat, abia atunci spiritele vor fi în elementul lor.

Alabanda tăcu și mă privi un timp cu uimire. Eram înflăcărat de o speranță fără margini; o forță dumnezeiască mă purta, ca pe un nou-raș.

Vino, am strigat, apucîndu-l pe Alabanda de haină, vino, cine mai poate să rabde temnița aceasta care ne ține în beznă?

Unde, entuziaștule? răspunse Alabanda sec, și o umbră de batjocură păru să alunece pe chipul său.

Am căzut ea din nori. Pleacă! i-am spus, ești un om de nimic!

În clipa aceea intrară în odaie niște străini, făpturi ciudate, mai mult uscățive și palide, pe cît puteam să deslușesc la lumina lunii, tăcute, dar în expresia lor era ceva care-ți intra în suflet ca o sabie și aveai impresia că te afli în fața unor atotștiutori; îți venea să crezi că nu sînt decît învelișurile unor biete ființe, dacă urmele unor pasiuni moarte nu s-ar fi văzut ici-colo pe fețele lor.

Unul îndeosebi m-a surprins. Calmul trăsăturilor sale anunța tăcerea unui cîmp de bătălie. Minia și dragostea locuiseră în acest om, iar rațiunea strălucea peste resturile sentimentelor lui, ca ochiul unui uliu care se odihnește pe ruinele unui palat. Un adînc dispreț flutură pe buzele sale. Se simțea limpede că acest om nu-și pierde timpul cu nimicuri.

Calmul celui de al doilea se datora mai degrabă unei asprimi sufletești naturale. Nu deslușeai la el aproape nici o urmă de violență, a lui însuși sau a destinului.

Al treilea părea să-și fi plătit scump indiferența în fața vieții și, fără îndoială, luptînd adesea cu sine, deoarece o contradicție tainică se întrevedea în ființa lui, și aveam impresia că trebuia neîncetat să se supravegheze. Era cel mai tăcut dintre toți.

La intrarea lor, Alabanda sări în sus, ca un arc de oțel.

Te căutam, strigă unul dintre ei.

Ați fi în stare să mă găsiți, spuse el rîzînd, chiar de m-aș ascunde în gaură de șarpe. Sînt prietenii mei, adăugă el, întorcîndu-se spre mine.

Mi s-a părut că ceilalți mă sfredeleau cu privirea.

Și el e unul dintre cei care ar dori ca lumea să fie mai bună, strigă Alabanda după o pauză, arătînd spre mine.

Vorbești serios ? mă întrebă unul din cei trei.

Nu cred să fie o glumă, să vrei să-i faci pe oameni mai buni, am răspuns eu.

Ai spus totul într-un cuvînt ! replică unul dintre ei. Ești omul nostru, spuse un altul.

Credeți ? i-am întreat.

Întreabă-ne ce facem ! fu răspunsul.

Și dacă n-aș întreba ?

Atunci ți-am spune că sîntem aici pentru a face cultură în lume, că adunăm pietrele de pe ogoare și spargem bulgării tari cu săpăliga, că tragem brazda cu plugul, că apucăm buruiiana de rădăcină, o retezăm de la rădăcină, o smulgem cu rădăcină cu tot, și-o lăsăm să se usuce la soare.

Ceea ce nu înseamnă că și recoltăm, interveni altul, răsplata va veni mai tîrziu, roadele nu se coc pentru noi.

Zilele noastre sînt pe sfîrșite. Am greșit de multe ori, am nădăduit mult și am înfăptuit puțin. Ne-a plăcut să riscăm mai mult decît să chibzuim. Am ajuns curînd la capăt și-am mizat pe noroc. Am vorbit mult despre bucurie și durere, le-am iubit și le-am urît pe amîndouă.

Ne-am jucat cu soarta, și ea a făcut la fel cu noi. Ne-a dat cînd toiagul de cerșetor, cînd coroana de prinț. Ne-a legănat, cum legeni o cădelniță aprinsă, și-am ars pînă ce n-a mai rămas decît cenușă. Am încetat să mai vorbim despre noroc și ghinion. Am depășit mijlocul vieții, unde e cald și crește verdeața. Dar ceea ce rămîne, dincolo de tinerețe, nu e chiar de disprețuit. Sabia înghețată se făurește din metal încins. Și-apoi, se mai spune că vinul de pe vulcanii stinși nu e cel mai rău dintre toate.

Nu pentru noi o spunem, strigă un altul ceva mai repede, o spunem pentru voi. Nu cerșim dragostea oamenilor. N-avem nevoie de inimă și de bunăvoința lor. Căci ei, oricum, nu sînt împotriva noastră, ei sînt toți alături de noi, și proștii, și deșteptii, și nerozii, și înțelepții, iar toate viciile și toate virtuțile oamenilor neciopliți sau ale celor educați stau, fără nici o tocmeală, în slujba noastră, și ne ajută orbește să ne atingem ținta — am vrea doar ca cineva să profite din asta, de aceea căutăm dintre mii de calfe oarbe pe cea mai bună, ca să facem din ea o calfă care vede — dar dacă nimeni nu vrea să locuiască unde clădim noi, nici vina, nici paguba nu e a noastră. Am făcut cît ne-a stat în putere. Dacă nimeni nu vrea să semene unde-am arat, cine poate să ne-o ia în nume de rău ? Cine afurisește copacul pentru că fructele lui cad în mocirlă ? De cîte ori nu mi-am spus : slujești putreziciunii, dar mi-am făcut zilnic datoria.

Sînt niște șarlatani ! strigau toți pereții camerei către inima mea impresionabilă. Mă simțeam ca un om care-ar vrea să se-mbete, dar care sparge ușile și ferestrele ca să scape afară, atîta nevoie aveam de aer și de libertate.

Au observat curînd că nu mă simțeam în apele mele și s-au întrerupt. Mijea de ziuă, cînd am ieșit din hanul unde fuseserăm împreună. Adiarea vîntului matinal mi se părea un balsam pe o rană aprinsă.

Batjocura lui Alabanda mă iritase prea mult, iar aceste enigmatice cunoștințe mă făcuseră să fiu și mai neîncrezător față de el.

E rău, strigam eu, da, e rău. Te face să ai o încredere nemărginită în el, trăiește cu astfel de oameni — și ți-o ascunde.

Mă simțeam asemeni logodnicei care află că iubitul ei trăiește pe ascuns cu o tîrfă.

O, nu era durerea aceea pe care s-o întreții, pe care s-o porți în suflet ca pe un copil, și care cîntă adormitor, cu glas de privighetoare.

Ca un șarpe infuriat care ți se urcă neîndurat spre genunchi și șolduri, ți se încolăcește în jurul membrelor și-și înfige dinții veninoși în piept, apoi în grumaz, așa era durerea mea, așa mă cuprindea cu groaznica ei îmbrățișare. Mi-am luat inima-n dinți, m-am căznit să mă-ntorc la gîndurile mele nobile, ca să mă liniștesc, ceea ce am și izbutit pentru cîteva clipe; dar acum și mînia îmi sporise, și ucideam în mine, cum înăbuși un foc, orice scînteie de iubire.

Desigur, mă gîndeam — doar sînt oamenii lui, desigur că s-a legat cu ei prin jurămint, împotriva ta! Dar ce voia, în definitiv, de la tine? Ce putea să caute la tine, entuziasmul? Mai bine și-ar fi văzut de drum! Dar unor asemenea oameni le place tot ce nu seamănă cu ei! să aibă un animal atît de rar în grajdul lor, i-ar unge pe suflet! —

Și totuși am fost nespus de fericit cu el, de cîte ori n-am uitat de mine, ca să mă trezesc apoi cu sufletul de neînvins, de cîte ori nu m-am oțelit și purificat, la văpaia lui!

Într-o noapte senină, cînd îi arătam Dioscurii, Alabanda, punîndu-mi mîna pe piept, mi-a spus: Acestea nu sînt decît stele, Hyperion, doar litere cu care e scris pe boltă numele eroilor fraterni; dar ei sînt în noi! vii și adevărați, cu dragostea și curajul divin, iar tu, tu

ești fiu al zeilor, și împarți, cu muritorul tău, Castor, nemurirea ta ! —

În timp ce străbăteam cu el pădurile Idei și coboram în vale ca să-ntrebăm tăcutele movile funerare despre morții lor, iar eu îi spuneam lui Alabanda că printre aceste morminte se află, probabil, unul al lui Ahile și al iubitului său, iar Alabanda îmi mărturisea că adesea redevine copil și se gîndește că-ntr-o zi și noi vom cădea împreună în luptă pe o vale și că ne vom odihni sub același copac — cine s-ar fi putut gîndi atunci la așa ceva ?

Mă sileam să-mi adun toate gîndurile, îl acuzam, îl apăram, apoi îl acuzam din nou cu și mai multă asprime, mă revoltam împotriva gîndurilor mele, încercam să mă liniștesc și astfel mă tulburam și mai mult.

Ah ! privirea mea fusese rănită de-atîtea ori și abia începea să-și revină, cum mai putea să vadă limpede-n jurul ei ?

A doua zi, Alabanda mi-a făcut o vizită. Cînd a intrat, inima mea clocotea, dar m-am stăpînit, atît de mult mă răscoleau și mă ațîțau mîndria și calmul lui.

Afară e minunat, spuse el, în sfîrșit, și seara va fi foarte frumoasă. Hai să mergem pe Acropole !

Am acceptat. Multă vreme n-am scos nici unul nici un cuvînt. Ce dorești ? am întrebat eu în cele din urmă.

Asta e tot ? ripostă acest om sălbatic, iar tristețea lui adîncă îmi sfîșie sufletul. Eram uluit și tulburat.

Ce-aș putea să gîndesc despre tine ? am întrebat eu în cele din urmă.

Ia-mă așa cum sînt ! răspunse el liniștit.

Trebuie să-mi ceri scuze, i-am spus cu voce schimbată, uitîndu-mă la el cu mîndrie, scuză-te ! dezvinovățește-te !

Era prea mult pentru el.

Cum adică, strigă el, indignat, vrei să mă plec așa cum îți place ție ? — Da, e adevărat, am părăsit școala

cu mult prea devreme, am desfăcut și am rupt toate lanțurile care mă țineau, numai unul mai rămăsese, numai unul nu era încă sfărîmat : nu fusesem încă dăscălit de un om cu toane — n-ai decît să murmuri ! am răbdat destul !

O, Alabanda ! Alabanda ! am strigat.

Taci, răspunse el, și nu te folosi de numele meu ca de un pumnal împotriva mea !

Atunci, nici eu nu mi-am mai putut stăpîni indignarea. Nu ne-am lăsat nici unul, pînă cînd orice fel de împăcare a devenit aproape imposibilă. Călcam furioși în picioare grădina dragostei noastre. Din cînd în cînd, opream și tăceam, și eram gata să cădem unul în brațele celui alt bucurîndu-se și fericîți, dar o trufie nefericită surgruma orice cuvînt de dragoste, care pornea din inimă.

Rămii cu bine, am strigat în sfîrșit, și am plecat repede. Dar, fără să vreau, am simțit nevoia să mă întorc, fără să vrea, mă urmărea și Alabanda.

Nu-i așa, Alabanda, i-am strigat eu, că e foarte straniu cerșetorul care-și aruncă pe gîrlă ultima para !

Dacă-i așa, n-are decît să moară de foame, strigă el, și plecă.

Șovăind, am rătăcit cîtva timp fără rost, apoi m-am oprit pe țărmul mării ca să privesc valurile — ah ! inima mea tînjea spre adîncuri, spre adîncurile acelea, și brațele mele se întindeau spre talazurile libere ; dar curînd, ca din cer, pogorî peste mine un duh liniștit, și cu bagheta lui pașnică alină îndureratul și nestăpînitul meu suflet ; m-am gîndit mai calm la destinul meu, la credința mea în univers, la dezolatele mele experiențe, am meditat asupra omului, așa cum mi-a fost dat să-l văd și să-l cunosc din frageda mea tinerețe, pe diverse trepte de educație, și am descoperit peste tot disonanțe înăbușite sau stridente ; singura mea melodie curată venea de departe, din naiva limitare a copilăriei — ar fi mai bine, îmi spuneam, să devin o albină și să-mi clădesc nevinovat

casa mea, decît să cîrmuiesc alături de stăpînii lumii, și ajuns între lupi, să urlu cu ei, decît să stăpînesc popoare și să-mi murdăresc mîinile ; voiam să mă întorc în insula Tina, ca să-mi văd de grădinile și cîmpurile mele.

N-ai decît să rîzi ! Dar toate mi se păreau foarte serioase. Viața universului constă în pendularea între evoluție și involuție, lansare în zbor și retragere în sine însăși, de ce n-ar fi la fel și cu inima omenească ?

Firește, această lecție nouă mă răscolea, mă despărteam fără plăcere de orgolioasele rătăcirii ale tinereții mele — cine își smulge bucurosi aripile ? — dar așa trebuia să fie !

Am izbutit. M-am îmbarcat într-adevăr pe un vas. Un vînt răcoros de munte mă mîna afară din portul Smirna. Cu o liniște uimitoare, drept, ca un copil căruia nu-i pasă de clipa următoare, stăteam pe corabie și vedeam copacii și moscheile orașului, plimbările mele prin pădure de-a lungul malului, ascensiunea mea pe Acropole, le vedeam pe toate acestea, și mă lăsam dus departe, tot mai departe ; dar cînd am ajuns în largul mării și toate dispăruseră treptat, ca un sicriu în groapă, mi s-a părut deodată că inima a plesnit — o, ceruri ! am strigat, și tot ce era viu în mine s-a trezit zbătîndu-se să rețină prezentul care zbura, dar el trecuse dincolo, dincolo !

Ca o ceață se întindea în fața mea ținutul cîresc unde, asemenea unei căprioare în libertate, străbătusem văi și piscuri în lung și-n lat, unde ecoul inimii mele fusese preluat de izvoare și riuri, de zări și de adîncurile pămîntului.

Singur și fără nici o grijă suisem pe muntele Tmolus ; acolo, jos, unde Efes strălucise odinioară în fericita lui tinerețe, și Teos și Milet, și dincolo, sus, la sfînta și întristata Troia, călătorisem cu Alabanda, da, cu Alabanda, și ca un zeu stăpînisem asupra lui, și ca un copil, gingaș și încrezător, îi bucurasem ochiul, bucuria mea sufletească, cu intima și voioasa desfătare a ființei lui, totdeauna

fericit, cînd îi țineam calul de frîu, sau cînd, întrecîndu-mă pe mine însumi, prin hotărîri minunate și gînduri îndrăznețe, îi întilneam în focul discuției, sufletul.

Și acum, totul dispăruse, acum nu mai eram nimic, eram atît de neajutorat și de lipsit de toate, ajunseseam cel mai sărac dintre oameni, fără să știu nici eu cum.

O, etern labirint, m-am gîndit în sinea mea, oare cînd scapă omul din lanțurile tale ?

Vorbim de inima noastră, de planurile noastre, ca și cum ar fi ale noastre, deși o putere străină ne-aruncă de ici colo și ne așează-n mormînt după placul ei, și nu știm de unde vine și unde se duce.

Năzuința noastră e să creștem în sus, să ne întindem crengile și frunzișul peste zare, dar pămîntul și furtunile ne mîină unde se nimerește, și dacă fulgerul se abate asupra coroanei tale și te despică pînă la rădăcină, sărmane copac ! ce mai poți face ?

Acestea erau gîndurile mele. Dacă ceea ce spun te necăjește, prietene Bellarmin ! așteaptă, ai să mai auzi încă multe.

Mai trist ca toate, dragul meu ! e că sufletul nostru ia atît de ușor forma inimii tulburate, atît de ușor se agață de tristețea ce curge ; că gîndul, care ar trebui să vindece suferința, se îmbolnăvește el însuși, că grădinarul își zdrelește prea des mîinile în tufa de trandafiri pe care trebuie s-o planteze, o ! iată ce i-a făcut pe mulți să pară nebuni în fața altora, pe care, altfel, i-ar fi stăpînit ca un Orfeu, iată ceea ce a expus naturile cele mai nobile batjocurii oamenilor de pe stradă, stîncă ascunsă de care se ciocnesc favoriții zeilor, pentru că dragostea lor este puternică și delicată, ca și spiritul lor, pentru că valurile inimii lor sînt mai tari și mai iuți, asemenea tridentului cu care zeul mărilor domnește peste ei — și iată de ce, scumpul meu ! nimeni nu trebuie să se fălească.

Ai să fii în stare să mă ascuți, să mă înțelegi, dacă-ți voi vorbi de lunga și bolnăvicioasa mea tristețe ?

Ia-mă așa cum sînt și gîndește-te că e mai bine să mori, pentru că ai trăit, decît să trăiești, pentru că n-ai ajunsă încă să fii cu adevărat viu ! Nu invidia pe cei care nu suferă, idoli de lemn cărora nu le lipsește nimic pentru că sufletul lor e prea sărac, pe cei care nu se sinchisesc de ploaie sau soare pentru că n-au nimic de îngrijit.

Da ! da ! este cît se poate de ușor să fii fericit și liniștit cînd ai inima uscată și spiritul mărginit. Nimeni nu vă invidiază pentru asta ; cui îi pasă, în definitiv, că ținta de lemn nu se vaită cînd o lovește săgeata și că vasul gol sună atît de înfundat cînd îl dai de perete ?

N-aveți decît să vă resemnați, oameni buni, și să vă minunați în taină, dacă nu pricepeți, că ceilalți sînt, și ei, tot atît de fericiți și de suficienți ; dar să vă feriți de a face din înțelepciunea voastră lege, căci dacă ceilalți v-ar asculta, ar fi sfîrșitul lumii.

Trăiam foarte liniștit și foarte modest în Tina. De fapt, lăsam lucrurile lumii să se perinde ca cețurile de toamnă, rideam uneori pînă la lacrimi de propria mea inimă, ca de o pasăre care se apropie în zbor să ciugulească un strugure pictat, și rămîneam liniștit și bine dispus.

Îngăduiam orice părere și orice obrăznicie. Mă îndreptasem, dar nu mai doream să convertesc pe nimeni ; eram doar mîhnit, cînd vedeam că oamenii cred că le îngădui farsele, pentru că eu însumi le-aș fi prețuit la fel de mult ca și ei. Nu aveam de gînd să mă supun pur și simplu neroziilor lor, dar căutam să-i menajez pe cît cu putință. Asta e bucuria lor, mă gîndeam, din asta trăiesc !

Adeseori le țineam tovărășie, și chiar dacă o făceam fără plăcere, fără nici o tragere de inimă, nu-și dădeau seama, nimeni nu observa că lipsește ceva, iar dacă le-aș fi cerut scuze, ei ar fi rămas locului, mirați, și m-ar fi întrebat : cu ce ne-ai greșit ? Cît erau de îngăduitori !

Cînd stăteam dimineța sub fereastră și ziua mă în-timpina cu treburile ei, izbuteam adeseori să mă detașez, cîteva clipe, de mine însumi și să privesc în jur, ca și cum aș fi vrut să întreprind un lucru capabil să mă mai bucure, ca odinioară, dar apoi mă stăpîneam, începeam să reflectez, ca un ins care scapă un cuvînt din limba sa maternă într-o țară unde nimeni nu înțelege — încotro ai luat-o, inimă ? îmi spuneam mie însumi, plin de bun simț, și mă supuneam.

Oare de ce omul vrea atît de mult ? mă întrebam adesea ; ce-nseamnă nemărginirea din pieptul său ? Nemărginire ? Oare de ea e vorba ? Cine și-a dat seama de ea ? Omul vrea mai mult decît poate ! asta trebuie să fie ade-vărat ! Ah ! ai trăit asta atît de des ! E necesar să fie așa. Ceea ce dă sentimentul plăcut și exaltat al puterii, e faptul că ea nu se revarsă, după bunul ei plac ; la fel, ceea ce face frumusețea visurilor de nemurire și a tuturor fantomelor plăcute și colosale care-l extaziază în fel și chip pe om, ceea ce-i crează Elizeul și zei săi, e faptul că viața lui nu urmează o linie dreaptă, că el nu înaintează ca o săgeată, și că o putere străină se ridică în drumul fugarului.

Talazul inimii n-ar spumega atît de frumos în sus, devenind spirit, dacă destinul ca o stîncă bătrînă și mută, nu i-ar sta împotrivă.

Și totuși, avîntul se sleiește în pieptul nostru și, odată cu el, zei noștri și cerul lor.

Ce frumoase arătări naște focul, săltînd din întune-catul leagăn în care dormea ! Flăcările lui suie și coboa-ră, se frîng și se îmbrățișează iar vesele, pînă ce sub-

stanța lui se mistuie, apoi fumegă, se zbate și se stinge ; ceea ce rămîne e cenușă.

Așa e și cu noi. Acesta este rezumatul tuturor lucrurilor povestite de către înțelepți în miturile lor cumplite și încîntătoare.

Iar tu ? Ce întrebare îți pui ? Dacă, uneori, ceva se înalță în tine și, ca gura unui muribund, vreme de-o clipă, inima ta se deschide și se închide cu atîta forță — aceasta e un semn de rău augur.

Mai bine păstrează-ți calmul și lasă lucrurile să-și urmeze cursul ! nu te prefăce ! nu încerca, copilărește, să te salți în sus de un cot ! — E ca și cum ai dori să mai creezi un soare, și noi sateliți în jurul lui, să zămislești încă un glob pămîntesc și o lună.

Asemenea visuri mă bîntuiau. Încetul cu încetul, plin de răbdare, îmi luam rămas bun de la toate. — O, tovarăși ai vremii mele ! Nu vă adresați doctorilor, nici preoților voștri, dacă vă sleiți pe dinlăuntru !

Ați pierdut credința lucrurilor mari ; de aceea trebuie, trebuie să dispăreți, dacă această credință nu se întoarce-ndărăt, ca o cometă din alte ceruri.

HYPERION CĂTRE BELLARMIN

Există o uitare a întregii existențe, o amuțire a ființei noastre, în care ne simțim ca și cum am fi găsit totul.

Există o amuțire, o uitare a întregii existențe, în care ne simțim ca și cum am fi pierdut totul, o noapte a sufletului nostru, în care nici o licărire de stea, nici măcar flacăra unui lemn putred nu ne luminează.

Acum mă liniștisem. Acum nu mai era nimic care să mă trezească în miez de noapte. Acum nu mă mai pîrjoleam în propriile mele flăcări.

Singuratic și tăcut, acum priveam înainte, și nu mai cutreieram cu ochii trecutul și viitorul. Acum nu mă mai asaltau lucrurile depărtate și cele apropiate; oame-nii, dacă nu mă obligau să-i văd, nu-i vedeam.

Cîndva, secolul acesta stătea adesea în fața spiritului meu, ca butoiul veșnic gol al Danaidelor, în care, cu o dragoste plină de risipă, sufletul meu se deșerta mereu pentru a-l umple; acum nu mai vedeam nici un gol, iar plictiseala vieții nu mă mai apăsă.

Acum nu mai spuneam deloc florii: ești sora mea! nici izvoarelor: sîntem din aceeași seminție! acum dă-deam, conștiincios, fiecărui lucru numele său.

Ca un rîu între țărături uscate, în care nu se mai oglindește nici o frunză de salcie, lumea lipsită de orice frumusețe se scurgea pe lângă mine.

HYPERION CĂTRE BELLARMIN

Nimic nu crește și nimic nu se stinge mai deplin decît omul. Adeseori, el își compară suferința cu întunericul abisului, și fericirea cu bolta cerească, dar ce puțin spun toate acestea!

Nimic nu e mai frumos decît lumina care răsare iar în el după o îndelungată agonie, și decît chinul care, ca un frate, iese de departe în calea bucuriei lui.

O, ceresc era presentimentul cu care salutăm din nou primăvara apropiată! Cum răsună din depărtare, în aerul liniștit, cînd totul doarme, cîntecul de harfă al îndrăgostiților, așa răsunau, venite parcă din Cîmpiile Elizee, în pieptul meu, ușoarele ei melodii, îi presimțeam sosirea în ramurile moarte care se mișcau și-n ușoara adiere care-mi atingea obrazul.

Blind cer al Ioniei ! Niciodată n-am fost atît de legat de tine, dar nici inima mea n-a fost nicicînd mai asemenea ție, ca atunci, în jocurile ei voioase și delicate.

Cine n-a simțit dorul după bucuriile dragostei și ispi-ta marilor fapte, cînd primăvara se-ntoarce sub ochiul bolții și în sînul pămîntului ?

M-am sculat, ușor și încet, ca dintr-un pat de suferin-ță, dar pieptul meu, plin de speranțe tainice, zvîcnea atît de fericit că am uitat să mă întreb ce poate să în-semne asta.

Cele mai frumoase visuri mă învăluiau acum în somn, iar cînd mă trezeam, îmi stăruiau în suflet ca urma unui sărut de iubire pe obraz.

O, lumina dimineții și cu mine, noi mergeam unul în întîmpinarea celuilalt, ca doi prieteni care s-au îm-păcat, care au încă gesturi străine, dar poartă în suflet clipa apropiată, fără de margini a îmbrățișării.

Acum, ochiul meu se deschidea într-adevăr din nou ; desigur, nu ca înainte, armat și plin de propria-i forță ; devenise mai rugător, implora viața, dar în adîncul meu simțeam că aș putea să fiu din nou, ca înainte, ba chiar mai bine.

Din nou mă uitam la oameni ca și cum și eu ar fi tre-buit să făptuiesc ceva și să-mi aflu bucuria în mijlocul lor. Îmi creeam, realmente cordial, legături peste tot.

O, cerule ! cî- bucurie răutăcioasă să constate că sin-guraticul de mine arăta, acum, ca unul dintre ei ! ce haz pe ei să vadă cum cerbul pădurii, mînat de foame, aler-ga prin curtea lor de păsări ! —

Ah ! i-am căutat pe scumpul meu Adamas, pe scumpul meu Alabanda, dar nici unul nu mi-a ieșit în drum.

În cele din urmă, am scris la Smirna, și mi s-a părut că toată gingășia și toată puterea oamenilor s-au contopit în clipa aceea cînd scriam ; am trimis așa trei scrisori, dar fără nici un răspuns ; am implorat, am amenințat, am evocat fiecare oră de înfrățire și curaj, dar n-am primit

nici un răspuns de la cel neuitat și pînă la moarte iubit — Alabanda ! strigam, o, prietenul meu Alabanda, m-ai condamnat pentru totdeauna. Tu mă țineai în picioare, erai ultima nădejde a tinereții mele ! Acum nu mai vreau nimic ! o jur !

Compătimim morții ca și cum ei ar simți moartea, dar morții odihnesc în pace. Dar aceasta era o durere cu care nu se poate asemui nici una, sentimentul neîntrerupt al desființării totale, cînd viața noastră și-a pierdut orice sens, cînd inima își spune : trebuie să dispari și nimic nu se va mai alege din tine ; n-ai sădit nici o floare, n-ai ridicat nici o colibă, ca să poți spune : las ceva în urma mea pe pămînt. Ah ! dar sufletul, oricît de descurajat, tot mai nutrește în sine dorințe !

Căutam tot timpul ceva, dar nu cutezam să mai ridic ochii spre oameni. Erau clipe cînd mă speriam chiar de risul unui copil.

Altfel, eram de cele mai multe ori foarte liniștit și răbdător, și chiar manifestam o ciudată superstiție, în legătură cu puterea vindecătoare a unor lucruri ; un porumbel pe care-l cumpărasem, o plimbare făcută cu barca, o vale pe care mi-o ascundeau munții, puteau să-mi dea mîngîiere.

Ajunge ! ajunge ! dacă aș fi crescut cu Temistocle, dacă aș fi trăit sub Scipioni, fără îndoială sufletul meu n-ar fi ajuns așa.

HYPERION CĂTRE BELLARMIN

Uneori o putere spirituală se trezea totuși în mine. Dar, firește, numai ca să distrugă !

Ce este omul ? începeam să mă-ntreb ; cum se poate să existe în lume ceva care fermentează ca un gunoi sau

putrezește ca un copac uscat, și nu ajunge niciodată la maturitate? Cum rabdă Natura această aguridă între strugurii ei dulci?

Plantelor el le spune: și eu am fost odată ca voi! iar stelelor imaculate: ca voi vreau să ajung, într-o altă lume! între timp se desface-n bucăți și face fel de fel de încercări cu sine însuși, ca și cum odată morți ar putea să-i reconstituie iar pe cei vii, cum ridici un zid de piatră; și nici măcar nu se tulbură când nimic nu devine mai bun datorită faptelor sale; e convins că tot ce urzește rămîne ca o operă de artă.

O, bieții de voi, care vă dați seama de toate acestea, care nu cutezați să vorbiți măcar despre rostul omului, care sinteți cu totul robiți nimicului ce plutește deasupra noastră, care pricepeți clar că sintem născuți pentru nimic, că iubim nimicul, că nu credem în nimic, că ne trudem pentru nimic, pentru ca treptat să trecem în nimic — ce pot eu să fac, dacă vi se moaie genunchii când vă gîndiți serios la toate acestea? Și eu m-am scufundat de-atîtea ori în asemenea gînduri și am strigat: de ce-mi rețezi rădăcinile cu securea, Spirit neîndurat? și iată, sînt încă aici.

O, cîndva, frații mei mohoriți! era altfel. Atunci era atît de frumos deasupra noastră, atît de frumos și vesel înaintea noastră; chiar aceste inimi s-au revărsat de bucurie în fața unor îndepărtate aducătoare de fericire, iar spiritele noastre s-au avîntat și ele, cu îndrăzneală și voioșie, și au dărîmat barierele, dar cînd au privit în jur, vai! era un vid fără margini.

Ah! n-am decît să mă arunc în genunchi, să-mi frîng miinile și să implor, știu eu pe cine? ca să-mi abat gîndurile. Dar n-am să birui acest adevăr strigător la cer. Oare nu m-am convins de două ori? Dacă privesc spre viață, oare în ce sfîrșesc toate? În nimic. Dacă mă ridic întru spirit, oare spre ce tind toate? spre nimic.

Liniștește-te însă, inima mea ! îți cheltuiești ultima vlagă, ultima ta vlagă ! și tu, tu vrei să iei cerul cu asalt ? unde sunt cele o sută de brațe ale tale, titanule ? unde sunt Pelionul și Osa, treptele tale spre cetatea părintelui zeilor, ca să urci pe ele și să-l arunci jos pe Dumnezeu, și masa zeiască și toate nemuritoarele piscuri ale Olimpului și apoi să predici oamenilor : rămîneți jos, odrasle ale clipei ! nu-ncercați s-ajungeți pe aceste înălțimi, căci aici sus nu există nimic.

De altfel, nu e nevoie să privești ceea ce stăpînește deasupra altora. Noua ta învățătură ți se potrivește. Deasupra ta și înaintea ta se întinde, firește, golul și pustiuul, pentru că în tine însuți e gol și pustiu.

Desigur, dacă voi, ceilalți, sînteți mai bogați decît mine, ați putea să-mi dați o mîna de ajutor.

Dacă grădina voastră e atît de plină de flori, oare de ce nu mă bucură și pe mine răsufllarea ei ? — Dacă sunteți atît de plini de dumnezeire, atunci dați-mi și mie să beau. Nimeni nu se cade să rabde în zi de sărbătoare, nici chiar săracul săracilor. Dar, printre voi, unul singur sărbătorește, și acela e moartea.

Nevoia, spaima și noaptea sînt stăpînii voștri. Ei vă despart pe unii de alții, ei vă scoală pe unii împotriva altora. Foamea voi o numiți dragoste, iar acolo unde nu mai deslușiți nimic, acolo locuiesc zeii voștri. Zeii și dragostea ?

O, poeții au dreptate, nimic nu e atît de mic și de puțin, încît să nu te poată entuziasma.

Asemenea gînduri mă bîntuiau. Cum au ajuns toate acestea în mine, încă nu înțeleg.

CARTEA A DOUA

HYPERION CĂTRE BELLARMIN

Acum trăiesc în insula lui Ajax, scumpa mea Salamina.

Iubesc Grecia pe tot întinsul ei. Ea poartă culorile inimii mele. Oriunde privești, zace îngropată o bucurie.

Și totuși este atîta încîntare și măreție în jur.

Mi-am ridicat pe promontoriu o colibă din crengi de mastic și am plantat împrejur mușchi, copaci și cimbru și feluriți arbuști.

Acolo îmi petrec orele cele mai frumoase, acolo stau pînă seara tîrziu, și privesc peste Atica, pînă cînd inima începe să-mi bată prea tare ; atunci îmi iau uneltele, cobor jos în golf și pescuiesc.

Sau alteori citesc sus pe culme, despre vechea și marea bătălie navală care s-a desfășurat odinioară la Salamina, într-o sălbatecă învălmășeală înțelept chibzuită, și mă bucură spiritul care a fost în stare să conducă și să îmblinzească devălmășia tumultuoasă a prietenilor și dușmanilor, ca un călăreț calul său, și mă rușinez, în sufletul meu, de propriile mele amintiri de bătălie.

Sau privesc în larg și cuget la viața mea, la urcușurile și coborîșurile ei, la fericirea și amărăciunea ei, și

trecutul răsună adesea în mine ca un cîntec de corzi, în care cîntărețul încearcă toate tonurile, amestecînd într-o ordine ascunsă acordurile și disonanțele.

Astăzi e și mai frumos aici sus. Două zile generoase de ploaie au răcorit aerul și pămîntul secătuit de viață.

Solul s-a făcut mai verde, cîmpul mai limpede. Grîul auriu, stropit cu vesele albastrele, se întinde cît vezi cu ochii, și nenumărate piscuri pline de promisiuni se ridică, luminoase și senine, din crîngurile întunecate. Fiecare linie a zării-nderpărtate brăzdează spațiul, gingașă și nesfîrșită ; munții se înalță, unul după altul, pînă la soare, ca un șir neînterupt de trepte. Tot cerul e senin. O lumină albă respiră în văzduh și, ca un nouaș argintiu, luna sfioasă cutreieră strălucirea zilei.

HYPERION CĂTRE BELLARMIN

Demult nu m-am mai simțit ca astăzi.

Cum asculta vulturul lui Jupiter cîntecul muzelor, așa-mi plec eu urechea la minunata, nesfîrșita armonie din mine. Cu sufletul și mintea netulburate, voios și puternic, cu o gravitate surizătoare, mă joc în gînd cu destinul și cu cele trei surori, sfintele Parce. Însuflețită de tinerețe divină, întreaga mea ființă jubilează în sine însăși, în toate. Ca cerul cu stele sînt deopotrivă liniștit și mișcat.

Mult timp am așteptat o asemenea sărbătoare, ca să-ți pot scrie din nou. Acum mă simt destul de refăcut ; așa că lasă-mă să-ți povestesc.

Pe la mijlocul acelei perioade sumbre, un cunoscut din Calauria mi-a făcut o invitație. Ar fi bine să mă duc la el în munți, îmi scria ; acolo se trăiește mai liber ca oriunde ; și tot acolo, printre pădurile de molifti și pîraie repezi, înfloresc crîngurile de lămii, palmierii, gra-

țioasele plante erbacee, mirtul și sacra viță de vie. Își clădise, în creierul munților, o casă cu o grădină în spațele ei, arbori stufoși aruncau umbră și adieri răcoroase suflau ușor în jur în zilele arzătoare de vară; ca o pasăre din vârful unui cedru, puteai să vezi jos, în adâncime, satele și colinele verzi; și turmele sătule ale insulei, bare toate, asemenea copiilor, mișunau încoace și încolo pe muntele uriaș, desfătându-se la torențele sale spumegate.

Aceste rinduri mă trezیرă puțin din amorteală. Într-o zi senină și albastră de aprilie m-am imbarcat. Marea era neasemuit de frumoasă și limpede, iar aerul ușor, ca în regiunile înalte. În corabia legănată, lăsam îndărăt pământul, ca pe un ospăț ales, cînd ți se oferă vinul cel sacru. Gîndurile mele întunecate se împotriveau zadarnic ispitei mării și aerului. M-am lăsat în voia lor, nu mi-am pus nici o întrebare, nici mie nici altora, nu căutam nimic, nu mă gîndeam la nimic, pe jumătate ațipit mă lăsam legănat de vis, închipuindu-mi că zac în barca lui Charon. O, ce plăcut e să bei așa, din cupa uitării.

Bine dispus, năierul meu s-ar fi întins bucuros la vorbă cu mine, dar eu eram foarte laconic.

Îmi arată cu degetul, la dreapta și la stînga, albastrul insulei; dar după ce m-am uitat o clipă, m-am lăsat din nou pradă dulcei mele visări.

Dar cînd mi-a arătat vîrfurile tăcute din zare și mi-a spus că vom ajunge curînd în Calauria, am devenit mai atent, și întreaga mea ființă s-a deschis unei miraculoase puteri care, dintr-odată, a început să se joace, dulce, liniștit și enigmatic, cu mine. Cu ochii mari deschiși, uimit și fericit, priveam tainele depărtării, inima îmi bătea ușor, iar mîna mea s-a înălțat singură și apucîndu-l deodată prietenește de braț — Așadar, am strigat — asta e Calauria? Și cum el mă privea surprins, n-am mai știut ce să mai fac. Mi-am salutat cu mare afecțiune prietenul. Întreaga mea ființă era cuprinsă de o dulce neli-niște.

Apoi, îndată după masă, am vrut să cutreier o parte a insulei. Pădurile și văile ascunse mă încântau nespus, iar ziua blindă era ademenitoare.

Se vedea limpede că fiecare viețuitoare dorește mai mult decât hrana sa zilnică și că pînă și păsările și animalele își au sărbătoarea lor.

Ce privilegii încântătoare ! Ca la întrebarea unei mame ce se alintă, care este cel mai iubit dintre ai ei, cînd toți copiii îi sar deodată în poală, iar cel mai mic întinde și el mîinile din leagăn, așa zburau, săreau și se avîntau viețuitoarele în aerul dumnezeesc ; gîzele, rîndunelele, porumbeii și berzele zburdau împreună într-o delirantă devălmășie peste culmi și prăpăstii, iar tot ce se purta pe fața pămîntului părea să prindă aripi la picioare ; în spume trecea calul peste șanțuri, și căprioara peste tufiguri, și peștii se ridicau din adîncurile mării făcînd salturi pe întinsul apei. Aerul matern le pătrunsese tuturoara în piept, îi ridica pe toți și-i atrăgea spre el.

Iar oamenii ieșiseră în pragul porților și simțeau cu deliciu cum adierea molcomă le agită părul ușor de pe frunte, cum îi răcoresc razele de lumină, și își descheiau bucuroși hainele ca să le mîngîie pieptul, respirau mai plăcut, și atingeau cu mai multă gingășie marea ușoară, transparentă și dezmiardătoare, pe care trăiau și se mișcau.

O, frate al spiritului, tu care, arzător și puternic domnești și trăiești în noi, aer prea sfînt ! ce minunat e că, oriunde m-aș duce, tu ești alături de mine, omniprezentule, nemuritorule !

Înalta stihie se juca, mai frumos decât cu oricine, cu copiii.

Unul fredona încet pentru sine, altuia îi scăpa de pe buze un cîntecel fără cadență, altuia un strigăt de bucurie din gît ; cîte unul se rostogolea în iarbă, altul sărea în sus ; altul se preumbla agale și gînditor.

Și toate acestea erau o expresie de bunăstare, toate un răspuns la dezmiardarea aerului fermectător.

Mă simțeam cuprins de o nostalgie și de o pace inexprimabile. O putere străină mă domina. Spirit prietenos, îmi spuneam în mine însumi, încotro mă îmbii ? spre Cîmpiile Elizee, sau unde ?

M-am oprit într-o pădure, pe malul unei ape șopotitoare care-și picura stropii pe stînci, luneca pașnică pe prundiș, într-o vale ce se îngusta treptat transformîndu-se într-o alee acoperită, unde lumina amiezii juca prin întunecimea tăcută —

Acolo — prietene Bellarmin ! aș vrea să pot vorbi, ce mult aș vrea să-ți pot scrie în liniște !

Să vorbesc, o, nu sînt decît un profan în materie de bucurie, vreau să vorbesc !

Și totuși liniștea sălășluiește în țara preafericirilor, iar dincolo de stele inima își uită nevoia și graiul.

Cu cită sfîntenie am păstrat aceasta ! ca pe un chip al zeiței Pallas, am purtat în mine divinul care mi s-a revelat ! și chiar dacă destinul, de acum înainte, mă va înșfăca și mă va arunca dintr-un abis într-altul, înecînd în mine orice vigoare și orice gînd, tot va supraviețui înlăuntrul meu acest lucru unic, tot va lumina în mine și va fi domn și stăpîn, într-o veșnică, indestructibilă claritate ! —

Dulce minune ! tu stăteai acolo întinsă, cu ochii spre cer, apoi te-ai ridicat, și stăteai dreaptă, într-o zveltă plenitudine, dumnezeiesc de liniștită, cu chipul tău ceresc încă plin de senină încîntare, pe care — iată — am venit s-o tulbur !

O, cine a văzut liniștea acestor ochi, cui i s-au deschis aceste buze încîntătoare, despre ce altceva ar mai fi în stare să vorbească ?

Liniște a frumuseții ! dumnezeiască pace ! cine și-a potolit odată în tine furtuna vieții și îndoielile spiritului, cum ar mai putea să rîvnească un alt ajutor ?

Nu mă simt capabil să vorbesc despre ea ; dar există într-adevăr clipe cînd supremul bine și sublimul ne apar, ca din nori, cînd cerul perfecțiunii se deschide în fața iubirii care-l presimte ; atunci, Bellarmin, atunci gîndește-te la esența lor, îndoaie-ți genunchii cu mine, și gîndește-te la fericirea mea ! dar nu uita că eu am avut ceea ce tu abia presimți, că eu am văzut cu ochii aceștia ceea ce ție ți-a apărut abia ca o arătare.

Și mai sînt oameni care-ndrăznesc să spună că s-au bucurat ! O, credeți-mă, voi nici nu bănuți măcar ce e bucuria ! Vouă nu vi s-a arătat încă nici măcar umbra ei ! O, lăsați-mă, și să nu mai vorbiți despre albastrul cerului, orbilor !

De-am putea să redevenim iar ca pruncii, de s-ar întoarce vîrsta de aur a nevinovăției, timpul păcii și al libertății, de-ar exista totuși o unică bucurie, un azil de liniște aici pe pămînt !

Oare omul nu e îmbătrînit și ofilit, nu este el ca o frunză căzută care nu-și mai află tulpina și e spulberată de vînt încoace și încolo, pînă ce-o îngroapă nisipul ?

Și totuși primăvara lui se reîntoarce !

Să nu plîngeți, dacă tot ce e mai bun se ofilește ! curînd o să întinerească din nou ! Să nu vă întristați, dacă melodia inimii voastre se stinge ! curînd se va găsi iar o mină care să-i dea glas.

Oare eu cum eram ? nu eram ca o liră cu corzile rupte ? Mai scoteam un mic zvon, dar era un cîntec de moarte. Intonam tristul meu cîntec de lebadă ! Bucuros mi-aș fi împletit o coroană mortuară, dar nu aveam decît flori de iarnă.

Și acum, unde sînt tăcerea funebră, noaptea și pustiuul vieții mele ? toată această deșertăciune muritoare ?

Desigur, creatura e săracă și însingurată. Sălășluim aici jos, ca diamantul în mină. În zadar întrebăm cum am coborît, ca să regăsim calea întoarcerii.

Sintem ca flăcările care dorm în ramul uscat sau în cremene ; care luptă și caută mereu să scape din strîmta lor captivitate. Dar iată — vin, se apropie eonii luptei, clipele eliberării, cînd divinul sparge porțile temniței, cînd flăcările țîșnesc din lemn și pîlpîie victorioase peste cenuși, ah ! cînd simțim că spiritul descătușat se întoarce-ndărăt, uităm suferința, înfățișarea noastră de sclavi, și pornim în triumf spre curțile soarelui.

HYPERION CĂTRE BELLARMIN

Am fost fericit cîndva, Bellarmin ! Dar oare nu mai sînt și acum ? Și n-aș mai fi, chiar dacă clipa sfîntă, în care am văzut-o prima dată, ar fi fost cea din urmă ?

O dată am văzut Unicul, acela pe care-l căuta sufletul meu, și desăvîrșirea, pe care o situăm dincolo de stele, pe care o amînăm pînă la sfîrșitul timpurilor, mi-a fost prezentă. Sublimul a fost aici, în sfera naturii omenești și a lucrurilor a fost prezent !

Nu mai întreb unde se află ; a fost în lume, poate să se reîntoarcă din nou, acum e mai tănuit în ea ca ori-cînd. Nu mă mai întreb ce este ; l-am văzut, l-am cunoscut.

O, voi, care căutați sublimul și supremul bine în domeniul științei, în învălmășeala acțiunilor, în bezna trecutului, în labirintul viitorului, în morminte sau dincolo de stele ! știți voi numele lui ? numele a ceea ce este Unul și Totul ?

Numele lui este frumusețe.

Oare știți voi ce rîvnăți ? Eu încă nu știu, dar presimt, acel nou imperiu al noii divinități, și mă grăbesc spre el, și-i prind pe toți ceilalți și-i iau cu mine, ca fluviul care poartă rîurile spre ocean.

Și tu, tu mi-ai arătat drumul ! În tine se află începutul meu. O, nici nu sînt vrednice să fie numite zilele cînd încă nu te cunoșteam.

O, Diotima, Diotima, ființă cerească !

HYPERION CĂTRE BELLARMIN

Să uităm de timp și să nu numărăm zilele vieții !

Ce sînt secolele, față de clipa în care două ființe se presimt și se apropie ?

Mai văd și acum seara cînd Notara m-a dus pentru prima oară în casa ei.

Locuia la numai vreo sută de pași de noi, la poalele muntelui.

Mama ei era o ființă chibzuită și delicată, fratele un tânăr vesel și modest, și amîndoi erau bucuroși să arate, prin purtarea lor, că Diotima era regina casei.

Ah ! totul devenea sfînt și frumos în prezența ei. Orice priveam, orice atingeam, covorul, perna, măsuța ei, totul era într-o tainică legătură cu ea. Iar cînd m-a strigat prima oară pe nume, cînd ea însăși s-a apropiat de mine, pînă ce răsufierea pură mi-a învăluit ființa care-o sorbea ! —

N-am schimbat decît puține cuvinte împreună. Ne rușinam de cuvintele noastre. Am fi vrut să devenim sunete, ca să ne contopim într-un singur cîntec ceresc.

De altfel ce-am fi putut să vorbim ? Ne priveam și atîta tot. Ne era teamă să vorbim despre noi.

Pînă la urmă am vorbit despre viața de pe pămînt.

Nimeni nu i-a cîntat încă imn atît de-nflăcărat și de copilăros.

Ne făcea plăcere să dăm drumul prisosului inimii noastre în poala bunei ei mame. În felul acesta ne sim-

team ușurați, ca pomii, cînd vîntul de vară le clatină crengile pline și merele lor dulci cad în iarbă.

Numeam pămîntul una din florile cerului, iar cerul grădina fără margini a vieții. Așa cum trandafirii se bucură de polenul auriu, spuneam noi, la fel bucură lumina soarelui eroic-cutezătoare cu razele sale pămîntul. El este o ființă vie și măreață, spuneam noi, aproape divină, cînd lasă să izvorască din inima lui focul mînios sau apa domoală și limpede; el e totdeauna fericit, cînd se hrănește cu picăturile de rouă, sau cu aversele norilor furtunoși, pe care le pregătește cu ajutorul cerului, spre propria sa desfătare; el e jumătatea iubitoare și credincioasă a zeului soare; poate mult mai intim legat de el la origini, dar despărțit apoi printr-o atotputernică hotărîre a destinului, anume ca să-l caute, ca să se apropie de el, ca să se depărteze și, prin bucurie și tristețe, să se pîrguie-n suprema frumusețe.

Așa erau convorbirile noastre. Îți redau conținutul, spiritul lor. Dar, în lipsa vieții, ce mai rămîne din ele?

Se lăsa seara, și trebuia să plecăm. Noapte bună, ochi îngerești! gîndeam în inima mea, iar mîine să-mi apari din nou, spirit frumos și divin, în toată calma ta plenitudine!

HYPERION CĂTRE BELLARMIN

Citeva zile după aceea, au venit la noi. Ne plimbam cu toții în grădină. Diotima și cu mine am luat-o înaintea, îngîndurați; și adesea îmi dădeau lacrimile de bucurie lîngă sfînta care umbla atît de modest alături de mine.

Sus, în virful muntelui, ne-am oprit, privind spre răsărit în zarea fără margini.

Ochii Diotimei se deschideau mari, și, încet, așa cum se desface un mugure, obrazul ei scump se oferea adierilor cerului, devenea numai cuvînt și suflet, și, ca și cînd ar fi început să se înalțe spre nori, întreaga ei făptură, grațios alungită, sta într-o agilă maiestate, abia mai atîngea pămîntul cu picioarele.

O, cum aș fi luat-o în brațe, ca vulturul pe Ganimede, ca să plutesc cu ea peste mare și peste insule !

Apoi, ea trecu mai departe, ca să privească în jos pe rețele de stîncă abrupt. Aceasta era plăcerea ei, să măsoare abisul înspăimîntător, să-și scufunde privirea în noaptea pădurilor care, de jos, dintre stîncărie și torențe-nspumate, se înălțau spre piscurile luminoase.

Balustrada, de care se rezemase, era ceva cam joasă. De aceea mi-am îngăduit s-o sprijin puțin în timp ce ea, încîntătoarea, stătea aplecată în față. Ah ! ce voluptate fierbinte, ce cutremur trecu prin ființa mea, ce delir și tulburare îmi cuprinseseră simțurile, cum îmi ardeau miinile, cum ard cărbunii, în timp ce o atingeam.

Și apoi, ce plăcere pentru mine să mă apropii atît de mult de ea, ce grijă gingașă și copilăroasă că ar fi putut să cadă, și ce bucurie văzînd entuziasmul acestei fete superbe !

Ce înseamnă tot ce-au făcut și gîndit oamenii de-a lungul mileniilor, pe lîngă o clipă de dragoste ! E lucrul cel mai desăvîrșit, cel mai divin de frumos al naturii ! spre el duc toate treptele începînd din pragul vieții. De acolo venim, într-acolo ne ducem.

HYPERION CĂTRE BELLARMIN

Doar cîntecul ei de-aș putea să-l uit, doar aceste acorduri ale sufletului de nu s-ar mai întoarce niciodată în visurile mele neîntreprupte.

Nu poți cunoaște maiestatea lebedei care plutește, dacă n-ai văzut-o decît dormitînd pe mal.

Numai dacă o auzi cîntînd, ajungi să cunoști această grațioasă taciturnă care se hotărăște atît de greu să vorbească.

Atunci, abia atunci apărea divina ursuză în toată maiestatea și gingășia ei ; abia atunci buzele ei delicate și înfloritoare adiau, uneori rugător sau alintat, alteori ca o poruncă divină. Și cum vibra inîma la această voce dumnezeiască, cît de înfrumusețată se arăta în mîndria acestor tonuri, toată grandoarea și smerenia, toată bucuria și tristețea vieții !

Cum înhață rîndunica albinele din zbor, așa ne răpea ea pe noi toți.

Nu plăcere, nici admirație, pace cerească se lăsase-n-tre noi.

De mii de ori i-am spus și mi-am spus : lucrurile cele mai frumoase sînt și cele mai sfinte. Și așa erau toate în ea. Cîntecul, ca și viața ei.

HYPERION CĂTRE BELLARMIN

Inima ei se simțea acasă între flori, ca și cum ar fi fost una din ele.

Le spunea tuturor pe nume, le dădea din dragoste altele noi, mai frumoase, și știa sorocul înfloririi pentru fiecare.

Ca o soră în fața căreia, de pretutîndeni, apar cei dragi, fiecare dorind să fie salutat cel dintîi, așa trecea tăcuta ființă, cu ochii și cu miinile ocupate, cu sufletul revărsat, cînd ne plimbam pe pajiște sau în pădure.

Și aceasta, nicidecum din dorință sau deprindere, ci pentru că era înăscută în ea.

Căci e știut dintotdeauna și adevărat peste tot : cu cît un suflet este mai pur și mai frumos, cu atît este mai apropiat de ființele fericite, despre care se spune că n-au suflet.

HYPERION CĂTRE BELLARMIN

De nenumărate ori am rîs din inimă de oamenii care-și închipuie că nu e cu putință ca un spirit superior să știe cum se pregătește o mîncare. La momentul potrivit însă, Diotima era în stare să vorbească așa cum se cuvine despre treburile casnice și, fără îndoială nu este nimic mai frumos decît o fată frumoasă care vede de focul bine-făcător, și asemenea naturii, pregătește hrana care ne place.

HYPERION CĂTRE BELLARMIN

Ce-nseamnă toată falsa știință a lumii, ce-nseamnă toată această orgolioasă emancipare a gîndirii omenești, față de accentele spontane ale unui spirit care era conștient de ceea ce știe, și de ceea ce este ?

Cine nu preferă strugurele copt și proaspăt, așa cum îl culege de pe arac, ciorchinilor vechi și uscați pe care neguțătorul îi turtește în lăzi și-i trimite în lume ? Ce-nseamnă înțelepciunea unei cărți, pe lingă înțelepciunea unui înger ?

Ea părea tot timpul că spune foarte puțin, și de fapt spunea foarte mult.

Într-o seară, târziu, o întovărășeam spre casă ; ca niște vise, norișori de ploaie se strecurau peste pajiște, ca niște duhuri la pîndă ne priveau fericitele stele printre crengi.

Rar de tot, buzele ei spuneau „ce frumos !“, deși inima ei simțitoare nu pierdea nici un foșnet de frunză, nici un murmur de izvor.

Dar de data aceasta, totuși mi-a spus — ce frumos e !

Negreșit, de dragul nostru ! am spus eu, într-o doară, așa cum vorbesc copiii, nici în serios, nici în glumă.

Îmi închipui ce vrei să spui, răspunse ea. Îmi place să-mi închipui lumea ca viața în familie, unde fiecare se împacă în chip firesc cu ceilalți, unde fiecare trăiește pentru plăcerea și bucuria celorlalți, pentru că așa o cere inima noastră.

Sublimă, îmbucurătoare credință ! am exclamat.

O bucată de timp, ea tăcu.

Atunci și noi sîntem copii ai acestei familii, am re-luat eu, sîntem, și vom fi.

Vom fi întotdeauna, mi-a răspuns ea.

Vom fi într-adevăr ? am întrebat eu.

În privința aceasta, continuă ea, mă încred în Natura, cum de altfel mă încred zilnic în ea.

O, cum aș fi vrut să fiu Diotima, cînd a spus aces-tea ! Dar, de fapt, tu nu știi ce mi-a spus, prietene Bel-larmin ! Tu n-ai văzut-o și nici n-ai auzit-o.

Ai dreptate, i-am strigat ; eternă frumusețe, Natura nu suferă în sine nici o pierdere și nici un adaos. Mîine, podoaba ei va fi alta, decît astăzi ; dar, de ceea ce este mai bun în noi, de noi înșine, de noi ea nu se poate lipsi, iar de tine cu atît mai puțin. Noi creдем că sîntem veșnici, pentru că sufletul nostru simte frumusețea Na-turii. Dacă tu i-ai lipsi, ea ar rămîne doar un fragment, divin, dar nu și desăvîrșit. Ea n-ar fi vrednică de inima ta, dacă ar trebui să se rușineze de speranțele tale.

N-am cunoscut pe nimeni mai simplu, mai dumnezeiesc de modest.

Cum scaldă valurile mării coastele acestor insule ferice, așa se scaldă inima mea tulburată în pacea divinei fete.

N-aveam nimic să-i ofer, decît o fire plină de contradicții cumplite, plină de amintiri dureroase ; n-aveam nimic să-i ofer, decît dragostea mea fără margini cu miile ei de griji, cu miile ei de speranțe, agitate ; ea, în schimb, stătea acolo în fața mea, în frumusețea-i statornică, simplă, în zîmbitoarea-i desăvîrșire, și toate dorurile, toate visurile ființei mele muritoare, ah ! tot ceea ce geniul vestește în orele aurii ale dimineții despre sferele de sus, toate se găseau împlinite în acest suflet calm și unic.

Se spune, de altfel, că dincolo de stele, orice luptă încetează ni se promite că numai în viitor, cînd drojdia noastră se va lăsa la fund, viața noastră în fermentație se va preschimba în nobilul vin al bucuriei ; că liniștea sufletească a preafericîților zadarnic o căutăm aici pe pămînt. Eu știu că se poate și altfel. Eu am ajuns pe drumul cel scurt. Eu am stat în fața ei, am auzit și am văzut pacea din ceruri, și-n mijlocul haosului de suspine mi s-a arătat Urania.

De cîte ori nu mi-am potolit chinurile în fața acestei imagini ! de cîte ori nu s-au îmblînzit pornirile firii mele și năzuințele spiritului meu, cînd, scufundat în meditații plăcute, vedeam pină în adîncul inimii ei, ca-ntr-un izvor, cînd tremură tăcut, atins de stropii argintii care picură din cer.

Acest suflet era riul meu Lethe, sacrul meu Lethe, din care sorbeam uitarea vieții, încît stăteam în fața ei ca un nemuritor, mă stăpîneau plin de bucurie, și, ca după un coșmar, îmi venea să rîd de toate lanțurile care mă apăsașeră.

O, ce om fericit și desăvîrșit aș fi fost eu alături de ea !

Alături de ea ! dar n-am reușit, și acum rătăcesc prin mine însumi, mă izbesc de toate din jur, și nu mai știu ce să fac cu mine și cu ceea ce mă-nconjoară.

Sufletul meu este ca un pește scos din elementul său și aruncat pe mal, care se zbate săltînd în toate părțile, pînă ce se usucă în vipiile soarelui.

Ah ! dacă s-ar mai găsi ceva pe lume de făcut pentru mine ! să muncesc, sau să lupt, asta m-ar înviora.

Se spune că niște copilași, smulși de la sinul mamei lor și aruncați în pustiu, au fost odată alăptați de-o lupoaică.

Inima mea nu va avea norocul acesta.

HYPERION CĂTRE BELLARMIN

Nu pot să-ți vorbesc despre ea decît rareori, și abia cîte un cuvîntel. Numai uitînd ființa ei reală am să pot vorbi despre ea. Trebuie să mă amănesc, zicîndu-mi că a trăit în alte timpuri, că numai din povestiri am aflat cîte ceva despre ea, dacă nu vreau ca imaginea ei să vie să mă emoționeze atît de mult, încît să mă topesc de chin și desfătare, dacă nu vreau să mor de fericire prin ea și de tristețe după ea.

HYPERION CĂTRE BELLARMIN

E zadarnic ; și n-are rost să mi-o ascund. Oriunde m-ar duce gîndurile, în cer sau în iad, la începutul sau la sfîrșitul vremilor, chiar dacă m-aș arunca în brațele lui, ale

mărețului și misteriosului spirit universal, cel care cîndva a fost ultimul meu refugiu, cel care cîndva mistuia în mine orice grijă, care pîrjolea în mine orice poftă și orice scîrbă de viață cu văpaia focului în care se manifesta, chiar dacă m-aș scufunda în adîncul lui ca-ntr-un ocean fără fund, chiar și acolo, chiar și acolo mi-ar ajunge dulcile spaime, dulcile spaime înnebunitoare și ucigașe la gîndul că alături de mine se află mormîntul Diotimei.

Auzi ? auzi ? mormîntul Diotimei !

Inima mea devenise totuși atît de liniștită, iar iubirea mea era îngropată cu morții mei dragi.

Tu știi, prietene Bellarmin ! că multă vreme nu ți-am scris nimic despre ea, iar atunci cînd ți-am scris, am făcut-o cu calm, mi se pare.

Și acum ?

Mă duc pe țărmul mării și privesc spre Calauria, dincolo, unde se odihnește ea, iată ce se petrece acum.

O, dar să nu-mi împrumute nici o luntre, să nu se-n-dure nimeni să-mi dea nici o vîslă, nici să mă ajute să-ajung dincolo, la ea !

Nici buna mare să nu stea liniștită, ca cioplindu-mi cumva vreo scîndură să pot înota dincolo, spre ea !

M-aș arunca în marea furioasă și m-aș ruga de valurile ei să mă lepede pe malul Diotimei ! —

Dragă frate ! îmi mîngîi sufletul cu felurite închipuiri, și sorb unele băuturi somnifere ; ar fi, desigur, mult mai grozav să scap pentru totdeauna de ele decît să recurg la paleative ; dar cine n-ar face la fel ? Sint totuși mulțumit și așa.

Mulțumit ? O, ce bine ar fi ! înseamnă că aș găsi ajutor, acolo unde nici zeii nu pot să dea.

Ei bine ! am făcut tot ce mi-a fost cu putință ! Destinului îi cer acum sufletul meu.

HYPERION CĂTRE BELLARMIN

Oare nu era ea a mea, surori ale sortii, oare nu era ea a mea? Chem mărturie izvoarele pure, copacii nevinovați care ne ascultau, lumina zilei și eterul de sus! nu era ea a mea? una cu mine în toate fibrele vieții?

Unde e ființa care s-o cunoască mai bine ca mine? În care oglindă s-au concentrat, la fel ca în mine, razele acestei lumini? Oare nu s-a înspăimîntat ea cu voluptate de propria sa strălucire, cînd pentru prima oară și-a dat seama de sine în bucuria mea? Ah! mai e vreo inimă care, la fel cu a mea, să-i fi fost pretutindeni aproape, s-o umple și să se umple de ea, s-o învăluie pe a ei, precum genele ochii?

Noi doi eram o singură floare, iar sufletele noastre trăiau unul prin altul, ca floarea, atunci cînd iubește, și cînd își ascunde bucuriile delicate în potirul închis.

Și totuși, totuși, ca o coroană uzurpată mi-a fost smulsă și azvîrlită în pulbere.

HYPERION CĂTRE BELLARMIN

Înainte ca vreunul din noi s-o știe măcar, noi ne așteptam unul pe celălalt.

Cînd cu inima plină de laudă și fericit de-a fi fost invins, stăteam în fața ei și tăceam, dăruindu-i întreaga mea viață în raza unei priviri, numai pe ea o vedea, numai pe ea o învăluia, în timp ce, la rîndul ei, ea mă privea cu o dulce îndoială, și nu știa pe unde rătăcesc gîndurile mele: cînd adeseori, copleșit de bucurie și frumusețe, o urmăream îndeplinindu-și grațioasele treburi casnice, și sufletul meu dădea tîrcoale mișcărilor ei și

zbura, ca albina în jurul unei crengi mlădioase, și cînd apoi se întorcea spre mine, calm îngîndurată, și cînd, surprinsă de bucuria mea, mă obliga parcă să mi-o ascund, și apoi ea își căuta din nou liniștea în alte ocupații plăcute și și-o găsea —

Cînd ea, minunat de atotștiutoare, îmi dezvăluia, din adîncul ființei mele, fiecare armonie, fiecare stridentă, în chiar clipa cînd apăreau, mai înainte să-mi dau seama eu însumi; cînd îmi citea pe frunte umbra celei mai mărunte griji, pe buze umbra unei mîhniri sau mîndrii, iar în ochi fiecare scînteie; cînd îmi capta fluxul și refluxul inimii, și presimțea atentă clipele de tulburare, în timp ce spiritul meu prea dezlănțuit, prea îmbelșugat se consuma în convorbiri exuberante; cînd iubita ființă îmi divulga, mai credincioasă ca orice oglindă, orice schimbare de expresie pe chip, și adeseori, prietenos amărită din cauza nestatorniciei mele, mă dojenea și mă pedepsea, ca pe un copil drag —

Ah! momentul acela, ființă fără pată, cînd tu ai numărat pe degete treptele care duceau din munte pînă jos, la casa ta, cînd mi-ai arătat locurile pe unde te plimbai, unde te-ai așezai, și mi-ai povestit cum îți petreceai vremea acolo, și, la sfîrșit, mi-ai spus că acum ți se pare că și eu am fost din totdeauna acolo —

Oare nu eram unul al altuia de multă vreme ?

HYPERION CĂTRE BELLARMIN

Înalt sufletului meu un mormînt, ca să-și afle odihna; îmi ții de jur împrejur gogoșa, pentru că pretutindeni e iarnă; înaintea furtunii, mă înfășur în amintirile mele fericite.

Stăteam odată cu Notara — așa se numea prietenul la care locuiam — și cu alții care, împreună cu noi,

alcătuiau grupul singuraticilor din Calauria, în grădina Diotimei, sub migdalii în floare, și vorbeam, printre altele, despre prietenie.

Luasem parte prea puțin la discuție, mă feream, de un timp încoace, să vorbesc prea mult despre lucrurile care-mi stăteau pe inimă, Diotima mă făcuse atât de scump la vorbă —

Pe vremea când trăiau Harmodius și Aristogiton, strigă unul dintre noi, mai exista încă prietenie pe lume. Aceste vorbe m-au bucurat atât de mult, încît n-am mai putut să tac.

Ar trebui să ți se îndeplinească o cunună pentru aceste cuvinte, i-am strigat eu ; ai într-adevăr idee, poți să compari cu ceva prietenia dintre Aristogiton și Harmodius ? Iartă-mă ! Dar pe ceruri ! ar trebui să fii Aristogiton, ca să poți simți cum iubea Aristogiton, și n-ar trebui să se teamă deloc de trăznit cel care pretinde că e iubit cu o dragoste ca a lui Harmodius ; căci m-aș înșela amar, dacă aș crede că acest tînăr grozav nu iubea la fel de strașnic ca Minos. Puțini au rezistat la asemenea încercări, și nu e cu nimic mai ușor să fii prieten cu un semizeu decît, ca Tantal, să te așezi la masa zeilor. Și nu există nimic mai frumos pe lume decît o splendidă pereche, ca a lor, în care fiecare e supus celuilalt.

Aceasta e, de altfel nădejdea și dorința clipelor mele de singurătate, că într-o zi asemenea accente mărețe, și altele și mai sublime, vor reveni în simfonia universului. Timp de mii de ani, iubirea a zămislit entuziaști ; prietenia îi va face să renască. Mai demult, popoarele trăiau într-o armonie copilărească, armonia spiritelor va fi pragul unei noi istorii a omenirii. Ca o plantă fericită și-au început oamenii existența, apoi s-au dezvoltat și au crescut, pînă ce s-au maturizat ; de atunci, au fermentat fără încetare, înlăuntrul și în afară, pînă cînd stirpea ome-nească, în continuă descompunere, a devenit un adevărat haos, încît toți cei care mai sînt încă în stare să simtă și

să vadă sint cuprinși de ameteală ; dar frumusețea se refugiază din viața oamenilor în spirit, ceea ce a fost Natură se preschimbă în Ideal, și chiar dacă spre rădăcină copacul e uscat și ros de vreme, tot se ivește din el un lăstar proaspăt, și înverzește în razele soarelui, ca tulpina în zilele tinereții ei ; ceea ce cîndva era Natură e acum Ideal. În acest Ideal, în această divinitate întinerită, se recunosc cei puțini, și sint unul, pentru că un singur Ideal este în ei, și de la aceștia, de la ei începe a doua vîrstă a omenirii — am spus de-ajuns, ca să se vadă limpede ce gîndesc.

Să o fi văzut atunci pe Diotima, cum a sărit întinzîndu-mi amîndouă mîinile și strigînd : te-am înțeles, dragul meu, am înțeles perfect tot ce-ai spus —

Iubirea a zămislit lumea, iar prietenia o va naște din nou.

O, atunci voi, cei ce ne veți urma, voi, noii Dioscuri, zăboviți atunci o clipă cînd treceți pe lîngă locul unde doarme Hyperion, zăboviți, gîndiți-vă la cenușa omului uitat, și spuneți : dacă ar fi acum aici, el ar fi unul dintre noi.

Iată ce-am auzit, prietene Bellarmin ! iată ce-am înțeles, atunci de ce nu sint bucuros de moarte ?

Da ! da ! mi-am primit răsplata, am trăit. Un zeu ar fi putut suporta o bucurie și mai mare, eu însă nu.

HYPERION CĂTRE BELLARMIN

Te întrebi cum m-am simțit în tot acest timp ? Ca unul care a pierdut totul vrînd să cîștige totul.

De multe ori mă întorceam din grădina Diotimei, ca amețit de izbîndă, de multe ori trebuia să plec de la ea în grabă, ca să nu-mi trădez vreun gînd ; atît de tare

clocotea bucuria în mine, mîndria, credința entuziasmantă că sînt iubit de Diotima.

Atunci căutam culmile înalte cu adierile lor și, ca un vultur a cărui aripă însîngerată s-a vindecat, spiritul meu se înălța liber și cuprindea întreaga lume vizibilă, ca și cînd i-ar fi aparținut; minunat! adeseori mi se părea că lucrurile pămîntești se purifică și se topesc, ca aurul în văpaia mea, și că ceva dumnezeiesc purcede din ele și din mine, atît de tare clocotea bucuria în mine; și ah! atunci luam copiii în brațe și-i strîngeam la pieptul meu agitat; salutăm plantele și arborii! Atunci aș fi vrut să pot face minuni, ca să adun cerbii sfioși și toate păsările sălbatice ale pădurii, ca pe o faună domestică, pentru a le hrăni cu dărnicie, atît de nebunește le iubeam pe toate!

Dar scurtă vreme după aceea, toate acestea se stingeau în mine, ca o lumină și, asemenea unei umbre, mut și trist, stăteam acolo căutîndu-mi viața dispărută. Nu doream nici să mă tîngui, nici să mă consolez. Aruncasem speranța, ca un schilod căruia îi e silă de cîrje; îmi era rușine să plîng, și mai ales îmi era rușine de viață. În cele din urmă, mîndria se prefăcea în lacrimi, iar durerea, de care m-aș fi lepădat bucuros, îmi devenea dragă, și o strîngeam la piept ca pe un copil.

Nu, striga inima mea, nu, scumpă Diotima, asta nu doare. Rămii în pace și lasă-mă să-mi văd de drum. Nimic să nu tulbure liniștea ta, stea gingașă! chiar dacă aici jos e numai larmă și întuneric.

O, nu lăsa trandafirul tău să pălească, fericită tinerețe zeiască! Nu lăsa frumusețea ta să se ofilească de amărăciunile omenești. Aceasta mi-e fericirea, dulcea mea viață! că tu porți în tine cerul cel fără de griji. Nu trebuie să-ți lipsească nimic, nu, nu! nu trebuie să simți în tine sărăcia iubirii.

Iar cînd coboram iarăși spre ea — aș fi putut să întreb vîntul și să iscodesc alaiul de nori ce anume se va întîmpla cu mine peste o oră! și cît mă bucuram cînd

întilneam cîte o faţă cunoscută şi acesta nu-mi zvrlea un „bună ziua“ prea rece !

O fetiţă care ieşea din pădure şi-mi oferea să cumpăr un coşuleţ cu fragi, privindu-mă parcă ar fi vrut să mi-i dăruiască, sau un ţăran care din virful cireşului său mă întreba, printre frunze, dacă nu vreau să gust un pumn de cireşe, erau semne bune pentru inima mea superstiţioasă.

Cît de bine-mi făcea să văd că una din ferestrele Diotimei, care da spre drumul pe care coboram, era deschisă !

Poate că nu demult privise prin ea.

Şi iată-mă acum în faţa ei, sfios şi gîfîind, apăsîndu-mi pieptul cu amîndouă braţele ca să nu simt bătaile inimii, şi ca un înotător care iese din şuvoaiele repezi, sufletul meu se lupta încercînd să nu se cufunde în dragostea fără margini.

Despre ce să vorbim aşa, pe nepregătite ? o întrebam, adeseori ne este greu, nu putem găsi un subiect pe care să ne adunăm gîndurile.

Îţi umblă prin nori ? răspundea Diotima. Ar trebui să le torni plumb în aripi, sau am să ţi le leg cu o aţă, cum face băiatul cu zmeul, ca să nu ne scape.

Încerca, cu o glumă, să vie în ajutorul ei şi al meu, dar prea puţin reuşea.

Da ! da ! strigam eu, cum vrei, cum crezi că e mai bine — să-ţi citesc ceva ? Lăuta ţi-e acordată sigur de ieri — dealtfel, nu am nimic de citit —

Ai promis nu numai o dată, zicea ea, că o să-mi povesteşti ce-ai făcut înainte de a ne cunoaşte ; n-ai vrea s-o faci acum ?

E adevărat, am răspuns eu ; am acceptat bucuros, şi atunci i-am povestit, ca şi ție, despre Adamas şi despre zilele mele de singurătate din Smirna, despre Alabanda, şi cum am ajuns să mă despart de el, despre misterioasa boală a sufletului meu înainte de a veni în Calauria —

acum știi totul, i-am spus liniștit, după ce am terminat, de acum înainte te vei năpusti mai puțin asupra mea ; acum, am adăugat zîmbind, ai să spui : nu rîdeți de acest Vulcan, el șchioapătă, pentru că zeii l-au aruncat de două ori din cer pe pămînt.

Taci, răspunse ea cu vocea stinsă, ascunzîndu-și lacrimile în batistă, o, taci, și nu glumi cu soarta și cu inima ta ! căci eu le înțeleg și mai bine ca tine.

Dragă, dragă Hyperion ! De fapt, e greu să te ajute cineva.

Chiar nu știi, continuă cu voce mai tare, chiar nu știi de ce anume ai nevoie, ce anume îți lipsește, ce cauți, cum o căuta Alfeus pe Aretuza sa, și ce anume te amărăște în toate amărăciunile tale ? E un lucru care s-a stins nu de prea mulți ani, e greu de spus cînd s-a întimplat asta, cînd a dispărut, dar a fost și există, există în tine ! Timpuri mai bune, asta cauți tu, o lume mai frumoasă. Ceea ce îmbrățișai în prietenii tăi era chiar această lume, tu și cu ei erați această lume.

Ți-a răsărit odată cu Adamas ; și tot odată cu el a dispărut. În Alabanda lumina ei ți-a apărut pentru a doua oară, dar mai caldă și mai arzătoare ; și de aceea s-a făcut noapte adîncă în sufletul tău, atunci cînd el a plecat.

Și, înțelegi acum de ce cea mai mică îndoială asupra lui Alabanda trebuia să devină în tine disperare ? de ce l-ai respins, pentru că nu era cu adevărat un zeu ?

Tu nu voiai oameni, crede-mă, tu voiai o lume. Disparația tuturor veacurilor de aur, așa cum ți le imagineai tu, strînse laolaltă într-un singur moment fericit, esența tuturor spiritelor din cele mai frumoase vremuri, suma tuturor puterilor eroice, toate acestea trebuia să ți le dea unul, să ți le înlocuiască un singur om ! — Vezi acum cît de sărac și cît de bogat ești ? de ce trebuie să fii atît de mîndru, dar și atît de abătut ? de ce se schimbă, atît de înspăimîntător în tine, bucuria și suferința ?

Pentru că tu ai totul și nimic, pentru că fantoma zilelor de aur, care trebuie să vie, îți aparține și totuși nu se arată, pentru că ești un cetățean al imperiului dreptății și frumuseții, un zeu între zei în visele tale frumoase, pe care le visezi în plină zi, iar când te trezești, vezi că te afli pe pământul Greciei moderne.

De două ori, ai spus ? O, într-o singură zi tu ești aruncat de șaptezeci de ori din cer pe pământ. Vrei să-ți vorbesc deschis ? Mi-e teamă pentru tine, mă tem că vei rezista cu greu destinului zilelor noastre. Vei încerca în fel și chip, vei —

O, Dumnezeuule ! iar ultimul tău loc de refugiu va fi un mormânt.

Nu, Diotima, am strigat, nu, pe ceruri, nu ! Cît timp îmi sună încă o melodie în urechi, nu mă va înspăimînta tăcerea de moarte a deșertului de sub stele ; cît timp soarele și Diotima mai strălucesc, nu va exista noapte pentru mine.

Bată clopotul morții pentru toate virtuțile ! eu te aud pe tine, pe tine, cîntecul inimii tale, iubire ! și viața îmi va părea nemuritoare, chiar dacă totul se stinge și se ofilește.

O, Hyperion, strigă ea, cum spui ?

Spun ceea ce trebuie să spun. Nu pot, nu mai pot să-mi ascund toată fericirea, teama și neliniștea — Diotima ! — Da, tu o știi, trebuie s-o știi, ai văzut de demult că mă pierd, dacă nu-mi întinzi mîna.

Era impresionată, copleșită.

Și de mine, strigă ea, de mine vrea să se sprijine Hyperion ? da, aș dori, acum aș dori pentru prima oară să fiu mai mult decît o simplă fată muritoare. Dar am să fiu pentru tine ceea ce pot.

O, atunci chiar că ești totul pentru mine ! am strigat.

Totul ? ipocrit fără pereche ! și omenirea care, la urma urmelor, e singurul lucru pe care-l iubești ?

Omenirea ? am spus eu ; aş vrea ca omenirea să-şi facă din Diotima parola ei, să zugrăvească pe flamurile ei chipul tău, cu aceste cuvinte : astăzi divinul trebuie să învingă ! Îngeri din ceruri ! ce zi va fi aceea !

Du-te, strigă ea, du-te şi arată cerului transfigurarea ta ! nu sînt vrednică de ea.

Aşa e că ai să pleci, iubite Hyperion ?

M-am supus. Cine n-ar fi făcut-o ? Am plecat. Încă nu plecasem aşa de la ea niciodată. O, Bellarmin ! era fericirea, liniştea vieţii, pacea dumnezeiască, celestă, minunată, o fericire de nerecunoscut.

Orice cuvinte sînt aici de prisos, şi cel care le-ar căuta o asemuire n-ar găsi-o nicicînd. Numai cîntecul Diotimei, vocea ei plutind, nici joasă, nici înaltă, ar fi putut să exprime o asemenea fericire.

O, voi, ţărmuri umbrite ale rîului Lethe ! voi, cărări roşu-amurgind din pădurile Elizee ! voi, crini de lingă izvoarele văii ! voi, ghirlande de trandafiri de pe culmi ! Cred în voi, în aceste clipe senine, şi grăiesc inimii mele aşa : acolo o vei regăsi din nou, şi toată fericirea pe care-ai pierdut-o.

HYPERION CĂTRE BELLARMIN

Îţi voi spune şi mai multe despre fericirea mea.

Îmi voi căli pieptul în bucuriile trecutului, pînă ce va deveni ca oţelul, mă voi antrena cu ele, pînă ce voi deveni de nebiruit.

Hai ! abateţi-vă, deci, asupra sufletului meu, ca o lovitură de spadă ; am să mă joc cu spada, pînă ce mă voi obişnui cu ea, şi am să-mi ţin mîna în foc, pînă ce-l voi simţi blînd ca apa.

N-am să şovăiesc ; nu ! am să fiu tare ! n-am să-mi ascund nimic, dintre toate fericirile, am s-o invoc pe cea mai înaltă, cea din mormint.

E de neconceput ca omul să se teamă de frumuseţea supremă ; dar aşa este.

O, oare n-am fugit chiar eu de sute de ori de aceste clipe, de această desfătare ucigătoare a amintirilor mele, şi nu mi-am întors ochii, ca un copil din faţa fulgerului ! şi totuşi în grădina îmbelşugată a lumii nu creşte nimic mai încântător ca bucuriile mele, în cer şi pe pământ nu înfloreşte nimic mai nobil ca bucuriile mele.

Dar numai ţie, prietene Bellarmin, numai unui suflet curat şi liber, cum este al tău, ţi le povestesc. Nu vreau să fiu la fel de darnic, ca soarele cu razele lui ; nu vreau să-mi arunc mărgăritarele mele mulţimii neroade.

După acea ultimă convorbire, de la suflet la suflet, mă cunoşteam pe zi ce trece mai puţin. Simţeam că între mine şi Diotima exista acum o taină sfântă.

Mă minunam, visam. Aveam sentimentul că mi s-ar fi arătat în miez de noapte un drum fericit şi m-ar fi ales ca să-l însoţesc.

O, ce amestec ciudat de fericire şi tristeţe, când afli neîndoios că eşti sortit pentru totdeauna să trăieşti dincolo de existenţa obişnuită.

De atunci, nu mi s-a mai întâmplat s-o văd pe Diotima singură. De fiecare dată mai era cineva care ne turbura, ne despărţea, iar lumea zăcea între mine şi ea, ca un pustiu fără margini. Şase zile triste ca moartea au trecut astfel, fără să aflu ceva despre Diotima. Era ca şi cum ceilalţi din jur mi-ar fi paralizat simţurile, ca şi cum mi-ar fi ucis întreaga viaţă exterioară, pentru ca sufletul meu întemniţat să nu-şi mai poată croi drum către ea.

Când o căutam cu privirea, mi se făcea noapte înaintea ochilor, când încercam să-i vorbesc, cuvîntul mi se oprea în gitlej.

Ah ! adeseori dorința sfântă și fără nume sta să-mi sfîșie pieptul, și iubirea mea violentă se înfuria în mine, ca un titan încătușat. Încă niciodată spiritul meu nu scuturase atît de adînc, atît de neîmpăcat în sine lanțurile pe care i le făurise soarta, răzbunîndu-se împotriva legii de fier neîndurate, aceea de a fi fost despărțit, de a nu fi un singur suflet cu jumătatea lui încîntătoare.

Noaptea luminată de stele devenise acum elementul meu. Atunci, cînd se făcea liniște ca în străfundurile pămîntului, unde aurul se zămislește în taină, atunci începea cea mai frumoasă viață a dragostei mele.

Atunci inima mea își exercita dreptul ei, acela de a plăsmui. Atunci îmi spunea cum, înainte de a cobori pe pămînt, spiritul lui Hyperion se jucase cu gingașa Diotima pe pragul Cîmpiilor Elizee, într-o copilărie cerească, lingă blîndul murmur de izvoare, sub crengile copacilor, cum vedem ramurile pămîntului, cînd sclipesc înfrumusețate din torentele aurii.

Și, la fel ca pentru trecut, porțile viitorului se deschideau în mine.

Atunci zburam, Diotima și cu mine, atunci hoinăream ca niște rîndunele dintr-o primăvară a lumii în alta, prin tînuturile vaste ale soarelui și, dincolo de el, spre cealaltă insulă a cerului, pe coastele aurii ale lui Sirius, în valea spiritelor de pe Arcturus —

O, ce poate fi mai vrednic de dorit decît să sorbi din același potir cu ființa iubită voluptatea universului !

Îmbătat de dulci cîntece de leagăn, pe care mi le cîntam eu însumi, adormeam printre minunate fantome.

Dar cînd la razele dimineții viața pămîntului se aprindea din nou, eu îmi ridicam privirea ca să caut visele nopții. Ele dispăruseră ca niște stele frumoase, și numai voluptatea melancoliei mai mărturisea despre ele în sufletul meu.

Eram mîhnit ; dar cred că și preafericiții cunosc o asemenea mîhnire. Ea este solul bucuriei, această mîh-

nire, ea e lumina încăruntită din care răsar trandafirii fără număr ai zorilor —

Arșița zilei de vară alungase acum orice vietate la umbră întunecoasă. Și în jurul casei Diotimei, totul era tăcut și gol, iar perdelele geloase acopereau toate ferestrele.

Trăiam doar gândindu-mă la ea. Unde ești tu, mă gîndeam, unde te poate găsi spiritul meu însingurat, dulce fată? Ți-ai lăsat privirea-n gol și te gîndești? Ți-ai pus de o parte lucrul, ți-ai răzimat cotul de genunchi și capșorul în mină, legănată de gânduri plăcute?

Nimic să n-o tulbure pe blinda mea, cînd își înviează inima cu dulci închipuiri, nimic să nu atingă acest ciorchine și să nu-i scuture roua proaspătă de pe boabele delicate!

În felul acesta visam. Dar în timp ce gîndurile o urmăreau între zidurile casei, picioarele mele o căutau în altă parte și, înainte de a-mi da seama, o și porneam pe sub arcadele pădurii sfinte și ajungeam în spatele grădinii Diotimei, unde o văzusem pentru prima oară. Dar ce se-ntîmpla oare? Văzusem acești arbori de-atîtea ori, mă obișnuisem cu ei, mă simțeam mai liniștit sub coroanele lor; și acum mă simțeam răpit de o forță ciudată, ca și cum aș fi pășit în umbra Diane, pentru a muri la picioarele zeiței.

Cu toate acestea, mi-am continuat drumul. La fiecare pas vraja dinlăuntrul meu sporea, mă simțeam în stare să zbor, atît de tare mă-ndemna inima înainte; parcă aveam plumb în picioare. Sufletul evadase din mine, părăsindu-și membrele pămîntești. Nu mai auzeam nimic și în fața ochilor mei toate se întuneceau și se clătinau. Spiritul meu se și afla lîngă Diotima; virful arborelui se juca în lumina dimineții, în timp ce crengile de jos mai simțeau încă răcoarea zorilor.

Ah ! scumpe Hyperion ! îmi strigă o voce ; m-am repezit spre ea. „Diotima mea ! O, Diotima mea“, apoi am rămas fără cuvînt, fără suflare, fără cunoștință.

Dispari, dispari, viață muritoare, neguțătorie meschină în care spiritul singuratic își privește și-si numără creșterii pe care i-a adunat ! sîntem chemați cu toții la bucuria divinității.

Aici e un gol în existența mea. Murisem și, cînd m-am trezit, zăceam la sinul acelei fete cerești.

O, viață a dragostei ! Cum te-ai desfăcut lîngă ea înflorind de-o gingașă fericire ! abia ațipită la cîntecele unor duhuri fericite, căpșorul ei se răzima de umărul meu și, zîmbind liniștită, își ridica ochiul eteric spre mine cu o expresie de fermecată și inocentă mirare, ca și cum ar fi privit lumea acum pentru prima oară.

Mult timp am stat așa, uitînd de noi, într-o contemplare vrăjită, și nici unul nu știa bine ce i se întîmplă, pînă cînd, în sfîrșit, prisosul de fericire revărsat, în lacrimi și strigăte de încîntare, mi-a redat puțința pierdută de a vorbi, iar ea s-a întors complet la viață din calmul său extaz.

În sfîrșit acum priveam din nou în jurul nostru.

O, bătrînii mei arbori prietenoși ! strigă Diotima, ca și cum nu i-ar mai fi văzut demult, și amintirea zilelor de singurătate trecute plutea grațios peste bucuria ei, ca umbrele peste zăpada imaculată, cînd se înroșește lu-cind în văpaia apusului.

Înger din ceruri, am strigat, cine poate să te cuprindă cu mintea ? cine poate să spună că te-a înțeles pe deplin ?

Ești uimit, răspunse ea, că te iubesc atît de mult ? Dragul meu, atît de mîndru și de modest ! Oare și eu sînt dintre aceia care nu pot să creadă în tine, nu te-am cercetat oare pînă-n adînc, n-am recunoscut eu geniul cel bun în norii care-l acopereau ? Oricît te-ai ascunde și nu te-ai vedea pe tine însuși, eu te voi chema și —.

Dar iată — a și venit, a apărut ca o stea ; a spart găoacea și iată-l aici, ca o primăvară ; a ieșit la lumină ca un izvor cristalin din peștera întunecoasă ; acesta nu mai e mohorîtul Hyperion, aceasta nu mai e tristețea sălbatică — o, tînărul meu superb !

Toate acestea mi se păreau un vis. Puteam oare să cred în această minune a dragostei ? puteam oare ? atîta fericire m-ar fi ucis.

Divino ! i-am strigat, cu mine vorbești ? poți oare-ntr-atîta să te lepezi de tine, fericită ființă detașată de sine ! poți oare să te bucuri atîta de mine ? O, acum înțeleg, acum știu, în sfîrșit, ceea ce adesea am bănuît, omul este un înveliș în care se ascunde adesea un zeu, un potir în care cerul își toarnă nectarul, pentru a da fiilor săi să bea tot ce este mai bun. —

Da, da ! răspunse ea zîmbind visător, fratele tău după nume, strălucitul Hyperion din ceruri, se află în tine.

Lasă-mă, am strigat, lasă-mă să fiu al tău, lasă-mă să uit de mine, lasă toată viața și tot cugetul meu să zboare numai spre tine ; numai spre tine, în fericită și nemărginită contemplație ! O, Diotima ! tot așa stăteam odată în fața nelămuritei icoane dumnezeiești, pe care și-o plăzmuia dragostea mea, în fața idolului viselor mele singuratece ; îl întrețineam familiar, îi dădeam viață din viața mea, îl răcoream cu speranțele inimii mele, îl încălzeam, dar el nu-mi dădea nimic decît ceea ce-i dădusem ; și dacă ajungeam sărac, mă lăsa sărac ; acum însă ! acum te am pe tine în brațe, îți simt răsufierea din piept, simt ochii tăi în ochii mei ; minunata clipă prezentă curge prin toate simțurile mele, și o rețin, posed astfel ce poate fi mai minunat, și nu mai tremur — da ! nu mai sint deloc cel ce eram mai înainte, Diotima ! am devenit egalul tău, și divinul se joacă acum cu divinul, cum se joacă între ei copiii. —

Ar trebui să te liniștești puțin, spuse ea.

Ai și tu dreptate, draga mea ! am strigat fericit, altfel Grațiile n-o să mi se arate ; altfel n-am să mai zăresc în marea frumuseții încetele, drăgăstoasele lor mișcări ! O, ceea ce mai am încă de învățat e să nu trec nimic cu vederea din tine. Dă-mi numai răgazul !

Lingușitorule ! strigă ea, destul pentru azi, scumpul meu lingușitor ! Norul de aur dinspre apus mi-a atras atenția. O, nu te mîhni. Păstrează-ți, pentru noi, bucuria curată. Las-o să răsune în tine pînă mîine, și n-o ucide prin descurajare ! — florile inimii trebuie îngrijite cu dragoste. Rădăcina lor e pretutindeni, dar ele însele nu înfloresc decît pe vreme însorită. Rămii cu bine, Hyperion !

Se desprinde de mine. Întreaga mea ființă se învăpăie în timp ce-o urmăream cu ochii cum dispărea, răsărind de frumusețe.

O, tu, strigai, repezindu-mă după ea, și revărsindu-mi tot sufletul în săruturile cu care-i acopeream mîinile.

Dumnezeule ! strigă ea, ce va fi mai tîrziu !

Se referea evident la mine ! Iartă-mă, cerească ființă ! am spus eu, plec. Noapte bună, Diotima ! Gîndește-te puțin și la mine !

Mă voi gîndi, răspunse ea, noapte bună !

Și acum, nici un cuvînt mai mult, Bellarmin ! Ar fi peste puterile inimii mele răbdătoare. Sînt zguduît de ceea ce simt. Am să mă plimb afară printre copaci, să mă întind pe iarbă, ca natura să-mi dea liniștea lor.

HYPERION CĂTRE BELLARMIN

Acum sufletele noastre trăiau din ce în ce mai liber și mai frumos împreună și toate în noi și în jurul nostru se împleteau într-o pace aurie. Parcă lumea veche ar

fi murit și alta nouă ar fi început cu noi, atât de însuflețit, puternic, dragăstos și ușor devenise totul, iar noi și toate ființele pluteam, fericiți uniți, ca un cor de o mie de voci inseparabile, prin eterul fără margini.

Convorbirile noastre se scurgeau ca o apă azurie în care nisipul de aur lucește din când în când, iar liniștea noastră era ca liniștea virfurilor de munte unde, peste marea culme însingurată, sus, dincolo de lăcașul furtunilor, doar aerul dumnezeiesc mai foșnește prin părul drumețului temerar.

Și minunata, sfânta tristețe, când, în mijlocul extazului nostru suna ceasul despărțirii, când eu strigam adesea : Acum sîntem din nou muritori, Diotima ! și ea răspundea : Muritori ? e o amăgire, asemenea culorilor care tremură în fața ochilor noștri, după ce am privit îndelung soarele !

Ah ! și toate jocurile vesele, încântătoare ale dragostei ! cuvintele măgulitoare, neliniștile, sensibilitatea, sinceritatea și indulgența.

Și siguranța cu care ne ghiceam gândurile, și nemărginita sinceritate cu care ne glorificam !

Da ! Omul este un soare, care vede tot și transfigurează tot, când iubește, iar când nu iubește, nu e decît un lăcaș întunecat, în care arde un opaiț fumegînd.

Ar trebui să tac, ar trebui să uit și să tac.

Dar flacăra minunată mă ispitește, ca pe o muscă, pînă ce mă năpustesc în ea și mă mistui.

Odată, în toiul acestor fericite și darnice ofrande reciproce, am simțit că Diotima devenea mai tăcută, din ce în ce mai tăcută.

Am întrebat-o și am implorat-o ; dar asta nu făcea decît s-o îndepărteze ; în cele din urmă, mă imploră ea pe mine să nu-i mai pun întrebări, să plec și, când voi reveni, să vorbesc despre altceva. Aceasta mă scufundă și pe mine într-o tăcere dureroasă, în care eu însumi nu mai știam să mă regăsesc.

Mi se părea că un destin absurd jurase deodată moartea dragostei noastre, și că orice viață se stinsese, în jurul meu și al tuturor.

Îmi era, firește, rușine. Știam foarte bine că inima Diotimei nu e supusă întâmplării. Dar ea rămânea totuși stranie pentru mine, și sufletul meu, răsfățat, și nemângâiat, cerea mai departe o dragoste prezentă și mărturisită; comorile ascunse rămăneau comori pierdute pentru el. Ah! fericirea mă dezvățase să mai sper; pe vremea aceea eram încă nerăbdător, ca acei copii care plâng după merele din pom, care nu există pentru ei, cit timp nu le sărută cu gura. Nu-mi găseam liniștea, imploram din nou cu înfocare și umilință, dragăstos sau minios, dragostea mă înarma cu toată simpla și atotputernica ei elocvență, când deodată — o scumpă Diotima! — deodată am dobândit-o, minunata mărturisire, acum o am și o păstrez, pînă în clipa cînd talazurile dragostei mă vor readuce și pe mine, cu tot ce am, înapoi în străvechea patrie, în sinul Naturii.

Neprihănită! nu-și cunoștea încă puternica plenitudine a inimii și, dulce-ngrozită de bogăția ei lăuntrică, o ascundea în adîncul pieptului — și cum a recunoscut în sfîrșit, sfîntă simplitate, cum a recunoscut în lacrimi că iubește prea tare, și cum și-a luat rămas bun de la toate ce-i stăteau la inimă, o, cum striga: necredincioasă sunt primăverii, verii și toamnei, nu țin seama de zi și de noapte, ca odinioară, nu mai aparțin nici cerului, nici pămîntului, ci numai unei singure ființe, unei ființe unice, dar floarea primăverii, și văpăile verii, și pîrguirile toamnei, limpezimea zilei, și gravitatea nopții, și pămîntul și cerul se contopesc pentru mine în această ființă unică! așa iubesc! — și cînd m-a privit așa, cu inima plină de patimă, cînd m-a cuprins cu sfîntă, cutezătoare bucurie în brațele ei frumoase și mi-a sărutat fruntea și gura, ah! cînd mi-a lăsat divinul ei cap pe umăr, pierdută-n extaz, și buzele ei dulci lipite de pieptul meu

care palpita, iar gingaşa ei răsuflare mi-a pătruns sufletul — o, Bellarmin ! simţurile mele se rătăcesc şi-mi pierd cugetul.

Văd, văd, care va fi sfîrşitul. Cîrma cade în valuri iar corabia este prinsă, ca un copil de picioare, şi izbîită de stînci.

HYPERION CĂTRE BELLARMIN

Există în viaţă clipe mari. Ne oprim ochii asupra lor, ca asupra figurilor gigantice ale viitorului sau Antichităţii, purtăm cu ele o luptă măreaţă şi, dacă rezistăm în faţa lor, ne devin surori, şi nu ne mai părăsesc.

Stăteam odată cu toţii pe muntele nostru, aşezaţi pe o piatră a vechiului oraş al insulei, şi vorbeam despre chipul în care leul Demosthene îşi găsisese aici sfîrşitul, salvîndu-se printr-o sacră moarte, hotărîtă de el însuşi, de lanţurile şi pumnalele macedonene.

Acest nobil spirit a părăsit lumea surîzînd, strigă unul dintre noi ; de ce nu ? am spus eu ; oricum nu mai avea ce să caute aici : Atena devenise tîrfa lui Alexandru, iar universul, ca un cerb, era hăituit de moarte de cătrearele vinător.

O, Atena ! strigă Diotima ; de multe ori m-am întrînat privind într-acolo, cînd în amurgul albastru fantoma Olimpionului răsărea în faţa ochilor mei.

Cît e pînă acolo ? am întrebat eu.

Cale de o zi, poate, răspunse Diotima.

Cale de o zi ! am strigat, şi încă n-am fost acolo ? trebuie numaidecît să ne ducem împreună.

Ai dreptate ! strigă Diotima ; mîine marea va fi liniştită, iar împrejur toate sînt încă verzi şi se pîrguie.

Pentru un asemenea pelerinaj e nevoie de soarele veşnic şi de respiraţia pământului nemuritor.

Atunci, pe mâine ! am spus eu, şi prietenii noştri căzură de acord.

Am plecat din radă devreme, pe la cîntatul cocoşilor. Ca şi noi, universul strălucea de răcoare şi limpezime. În inimile noastre stăpînea o tinereţe calmă, de aur. Viaţa din noi era ca viaţa unei insule abia zămislite din ocean, căreia primăvara îi apare pentru prima dată.

De la un timp, sub influenţa Diotimei, cumpăna sufletului meu se echilibrase ; azi o simţeam întreit mai curată, şi risipitele forţe ale entuziasmului meu se adunaseră toate într-un unic centru aurit.

Discutam între noi despre perfecţiunea vechiului popor atenian, de unde se trage, pe ce se întemeiază.

Unul pretindea că l-a format clima ; altul : arta şi filozofia ; al treilea : religia şi forma statală.

Artă şi religia ateniană, filozofia şi forma de stat, am răspuns eu, sînt florile şi fructele arborelui, nu solul şi rădăcinile lui. Confundaţi efectul cu cauza.

Cel care-ar susţine însă că toate acestea au fost înfăptuite de climă, să cugete că şi noi locuim încă aici.

Poporul atenian a crescut mai liber în toate privinţele, mai scutit de orice influenţă constrîngătoare, decît oricare alt popor din lume. Nici un cuceritor nu-i slăbeşte puterea, nici o victorie nu-l îmbată, nici o religie străină nu-l orbeşte, nici o înţelepciune prăpădită nu-l duce la o maturizare pretimpurie. Copilăria lui a fost lăsată în propria ei grijă, ca diamantul în curs de formare. Nu se vorbeşte despre el aproape nimic, decît începînd de pe vremea lui Pisistrat şi Hiparh. Atenienii au luat prea puţin parte la războiul troian, care, ca o seră, a înfierbîntat şi însufleţit prea devreme cele mai multe popoare greceşti. — Nici un destin extraordinar nu e în stare să creeze oameni. Fiii unei asemenea mame pot fi mari şi formidabili ; ei nu devin însă niciodată fiinţe frumoase.

se, cu alte cuvinte — oameni ; sau dacă totuși aceasta se întâmplă abia mai târziu, când contrastele se războiesc între ele mult prea aprig, pentru ca pacea să nu fie, pînă la urmă, încheiată.

Ca abundență de energie, lacedemonienii îi depășesc pe atenieni, și tocmai de aceea ei s-ar fi împrăștiat și descompus mai de vreme, dacă n-ar fi venit Licurg, ca să ție în friu, cu disciplina sa, natura lor exuberantă. De acum înainte și pentru spartani totul înseamnă educație, orice superioritate e obținută și plătită cu efort și năzuință conștientă ; și oricît s-ar putea vorbi, într-un anumit sens, despre simplitatea spartană, nu poate fi vorba, firește, de o adevărată simplitate copilărească. Lacedemonienii au depășit prea devreme planul instinctului, au început să se deosebească prea devreme de celelalte neamuri, pentru a nu fi fost necesar să li se facă și educația prea devreme ; căci orice educație și artă începe prea devreme, acolo unde natura oamenilor încă nu s-a maturizat. Copiii trebuie să posede o natură deplin dezvoltată și vie înainte de a se duce la școală, pentru ca imaginea pe care-o vor avea despre copilărie să le arate calea de întoarcere, de la școală înapoi, spre Natura desăvîrșită.

Spartanii au rămas totdeauna la această dezvoltare fragmentară ; căci cine n-a fost niciodată un copil complet, cu greu ajunge să fie un om complet. —

Firește, și cerul și pămîntul au jucat rolul lor în formarea atenienilor, ca și a celorlalți greci ; nu le-au oferit nici sărăcia, nici belșugul. Razele cerului n-au căzut asupra lor ca o ploaie de foc. Țărîna nu i-a răs-fătat, nu i-a îmbătat cu dezmierdări și daruri prea bogate, așa cum această nesăbuită mamă face de obicei în unele locuri.

La aceasta se adaugă colosala ispravă a lui Tezeu, limitarea liber consimțită a propriei sale puteri regale.

Ah ! o asemenea sămînță aruncată în inimile poporului, trebuia să rodească un ocean de spice de aur ; și neîndoios că a ajuns și i-a influențat mai tîrziu și pe atenieni.

Deci, încă o dată ! faptul că atenienii s-au dezvoltat liberi de orice fel de influență constrîngătoare, că au crescut armonios datorită unei hrane temperate — iată ceea ce i-a făcut atît de desăvîrșiți, și nimic altceva.

Lăsați omul netulburat încă din leagăn ! nu-l dezghiocați din mugurul strîns al ființei lui, nu-l scoateți din coliba copilăriei sale ! nu faceți mai puțin decît trebuie, pentru ca să nu-i fiți de prisos, și să vă vorbească de el însuși ; nu faceți mai mult decît trebuie, pentru ca să nu-și dea seama de puterea voastră sau de a lui și astfel să vă deosebească de el ; pe scurt, lăsați omul să descopere cît mai tîrziu că există oameni, că există ceva în afară de el, căci numai așa va deveni om. Omul este însă un zeu, de îndată ce a devenit om. Și pentru că e zeu, e frumos.

Curios ! strigă unul dintre prieteni.

Niciodată n-ai vorbit mai din adîncul sufletului meu, strigă Diotima.

După sufletul tău am și vorbit, am răspuns eu.

În felul acesta era atenianul om, am continuat eu, în felul acesta a ajuns să devină. El a ieșit frumos din miinile Naturii, frumos la trup și la suflet, după cum se spune.

Primul copil al frumuseții omenești și divine este arta. În ea, omul divin întînerește și se repetă pe sine. El vrea să se simtă pe el însuși, de aceea își așază în față propria sa frumusețe. Astfel omul și-a dăruit zeii săi. Căci, la început, omul și zeii lui erau una, deoarece frumusețea eternă nu se cunoștea pe sine. — Vorbesc ca un oracol, dar așa stau lucrurile. —

Primul copil al frumuseții divine este arta. Așa a fost la atenieni.

A doua fiică a frumuseții este religia. Religia e dragostea de frumusețe. Înțeleptul o iubește în ea însăși, ca nesfârșită, ca atotcuprinzătoare ; poporul îi iubește pe copiii ei, zeii, care îi apar sub multiple înfățișări. Tot așa a fost și la atenieni. Și fără o atare dragoste pentru frumusețe, fără o atare religie, orice stat nu este decît un schelet descărn timer, fără viață și fără spirit, și orice faptă sau gînd rămîne un copac fără vîrf, o coloană căreia i s-a scos capitelul.

Că așa a fost însă într-adevăr cazul la greci, și mai ales la atenieni, că arta și religia lor sînt copiii adevărați ai frumuseții eterne — desăvîrșita natură omenească — și că nu pot să-și tragă obîrșia decît dintr-o desăvîrșită natură omenească, aceasta se vede limpede, dacă vom privi cu ochi imparțiali obiectele artei lor sacre, și religia lor, felul în care iubeau și onorau aceste obiecte.

Lipsuri și rătăcir i se află peste tot, așadar și la ei. Un lucru e însă sigur, că obiectul predominant al artei lor este totuși omul matur. La ei nu apare meschinătatea sau lipsa de măsură a egiptenilor și goșilor, ci spiritul omenesc și chipul uman. Ei s-au îndreptat mai puțin ca oricare alții spre limitele extreme ale supranaturalului și naturalului. Zeii lor rămîn, mai mult decît la alții, în zona de mijloc, armonicoasă, a umanului.

Și după cum e obiectul, la fel e și iubirea. Nici prea supusă, dar nici peste măsură de familiară ! —

Din frumusețea spirituală a atenianului derivă, așadar, simțul necesar pentru libertate.

Egipteanul îngăduie fără suferință despotismul arbitrarului, fiul Nordului îndură fără împotrivire despotismul legilor, nedreptatea în forme legale ; căci egipteanul are, încă de la sinul mamei sale, o tendință spre supunere și idolatrie ; în Nord, omul crede prea puțin în viața curată și liberă a naturii, pentru a nu încărca le-

galitatea cu superstiții. Draco nu i-ar folosi la nimic. El vrea să fie tratat cu delicatețe, și face foarte bine.

Bine ! mă întrerupse unul, înțeleg asta ; dar cum se poate ca acest popor poetic și religios să fie și un popor de filozofi, nu prea văd.

Tocmai că fără poezie, am spus eu, n-ar fi devenit niciodată un popor de filozofi !

Ce-are-a face filozofia, ripostă el, ce-are-a face răcea măreție a acestei științe cu poezia ?

Poezia, am spus eu, după părerea mea, desigur, este începutul și sfârșitul acestei științe. Precum Minerva din capul lui Iupiter, tot așa filozofia izvorăște din poezia unei ființe divine infinite. Și astfel tot ce este ireconciliabil în izvorul tainic al poeziei se împreună în cele din urmă din nou în ea.

E un om al paradoxului, strigă Diotima, eu însă încep să-l înțeleg. Dar mă abateți de la subiect. Era vorba despre Atena.

Omul, am început eu din nou, care n-a simțit lăuntric, atunci când forțele ființei sale joacă între ele asemenea culorilor curcubeului, măcar o dată în viață frumusețea adevărată și deplină, care încă n-a descoperit că numai în clipe de entuziasm se realizează armonia cea mai profundă, acela nu va ajunge nici măcar la filozofia scepticului, spiritul lui nu e în stare nici măcar să dărîme, necum să construiască. Căci, credeți-mă, scepticul găsește, în tot ce gîndește, numai contradicții și neajunsuri, deoarece cunoaște armonia frumuseții fără cusur, care niciodată nu poate fi gîndită. El disprețuiește pîinea uscată pe care i-o întinde binevoitor rațiunea umană, pentru că se înfruptă în taină la masa zeilor.

Visătorule ! strigă Diotima, de aceea ai ajuns și tu un sceptic. Dar atenienii ?

Ajung la ei, am spus eu, Cuvîntul cel mare, acel εν διαφορον εαυτω (Unul diferențiat în sine) al lui Heraclit, numai un grec putea să-l găsească, deoarece el

este esența frumuseții, și mai înainte de a-l fi găsit nu există nici o filozofie.

Dar acum puteau să înceapă determinările, căci întregul există. Floarea se maturizase, acum putea fi descompusă în părți.

Acum ideea frumuseții devenise cunoscută oamenilor, era prezentă cu trup și suflet, era Unul nelimitat.

Putea fi descompusă, divizată cu mintea, ceea ce fusese separat putea să fie reconstituit într-o formă nouă, se putea astfel cunoaște din ce în ce mai bine esența a ceea ce e mai înalt și mai bun, iar ceea ce fusese astfel cunoscut putea fi dat ca lege în domeniile variate ale spiritului.

Înțelegeți acum, așadar, de ce atenienii, și mai ales ei, trebuiau să fie și un popor de filozofi ?

Egipteanul nu avea această putință. Cel care nu trăiește cu cerul și pământul într-o stare de egală iubire reciprocă, cel care nu trăiește în perfect acord cu elementul în care se mișcă, nu poate fi, prin însăși natura sa, nici în el însuși, la fel de unitar, și nu va cunoaște eterna frumusețe, atât de ușor ca un grec.

Ca un despot în plină pompă, cerul Orientului își aruncă locuitorii la pământ, cu toată puterea și strălucirea sa ; acolo, înainte măcar de a fi învățat să umble, omul trebuie să ingenuncheze, înainte de a fi învățat să vorbească, trebuie să se închine ; înainte ca inima lui să-și fi găsit un echilibru, el trebuie să se încovoie, și înainte ca spiritul să fi ajuns destul de puternic, ca să poarte flori și roade, natura și soarta sug, prin arșița lor dogoritoare, toată vlaga dintr-însul. Egipteanul e sacrificat, înainte de a ajunge om întreg, de aceea el nu știe nimic despre întreg, nimic despre frumusețe, iar ceea ce el așează mai presus de toate, este o putere voalată, o enigmă înfiorătoare ; muta și întunecata Isis reprezintă începutul și sfârșitul lui, o nemărginire goală din care n-a

izvorit niciodată raționalul. Cel mai sublim nimic nu e în stare să nască decît nimic.

Nordul în schimb, își cheamă prea devreme vlăstarele în sine ; și, dacă spiritul egipteanului înflăcărat se avîntă în univers dornic de ducă, în Nord spiritul e gata să se retragă în el însuși, înainte de a se fi pregătit de drum.

În Nord omul trebuie să fie rațional, chiar înainte de a se simți matur, și să se simtă răspunzător de toate, înainte ca vîrsta naivității să se încheie frumos ; nordicul trebuie să devină serios, trebuie să aibă conștiința de sine, înainte de a fi om, și să fie om înțelept, cît încă e copil ; unitate a omului întreg, frumusețea nu este lăsată să se dezvolte și să se desăvîrșească în el, înainte ca el însuși să fie format și dezvoltat. Rațiunea simplă, inteligența simplă, au fost întotdeauna ce'e două regine ale Nordului.

Dar din simpla inteligență n-a ieșit niciodată ceva inteligent, nici din simpla rațiune ceva rațional.

Inteligența fără frumusețe spirituală este ca o calfă supusă, care cioplește un gard din lemn negeluit, așa cum i s-a indicat, și care prinde laolaltă în cuie țăruii pe care i-a cioplit, pentru grădina pe care are de gînd s-o cultive stăpînul. Întreaga activitate a inteligenței este o lucrare dictată de necesitate. Făcînd ordine, ea ne păzește de prostie și nedreptate ; dar a fi ferit de prostie și nedreptate nu reprezintă totuși cea mai înaltă treaptă a superiorității omenești.

Rațiunea fără frumusețe spirituală și sufletească e ca un hăitaș, pe care stăpînul casei l-a pus peste argați ; el știe tot atît de puțin ca și argații ce anume se va alege din nesfîrșita lor activitate, și strigă doar : grăbiți-vă, și devine aproape nemulțumit cînd totul merge de la sine, pentru că la urmă n-ar mai rămîne nimic de făcut și rolul său s-ar încheia.

Din simpla inteligență nu purcede nici o filozofie, pentru că filozofia e mai mult decît obtuza cunoaștere a ceea ce există.

Din simpla inteligență nu purcede nici o filozofie, pentru că filozofia este mai mult decît oarba exigență a unui progres fără margini în unificarea și diferențierea unei materii posibile.

Dar cînd dumnezeiescul *εν διαφωρον εαυτω*, idealul de frumusețe al rațiunii iscoditoare, o luminează, exigențele ei nu mai sînt oarbe, ea știe de ce și pentru ce le are.

Cînd soarele frumuseții luminează inteligența, ca o zi de mai atelierul artistului în activitate, el nu se va repezi afară părăsindu-și lucrările urgente, ci se va gîndi cu bucurie la ziua de sărbătoare în care se va plimba prin lumina întinerită a primăverii.

Iată unde ajunsesem, cînd am atins coastele Aticeii.

Vechea Atenă ne stăpînea acum prea mult simțirea, ca să putem purta o conversație ordonată, și eu însumi mă minunam în acele clipe de chipul în care mă exprimam. Cum am ajuns oare, am strigat eu, pe piscul acesta pleșuv de munte, unde m-ați văzut ?

Așa se întîmplă întotdeauna, răspunse Diotima, cînd ne simțim foarte bine. Energiile de prisos își caută o descărcare. Miei tineri se izbesc cu frunțile, unul de altul, după ce s-au îndestulat cu laptele mamei lor.

Începusem să urcăm pe Lycabet și, în ciuda grabei, ne opream din cînd în cînd, cuprinși de gînduri și speranțe minunate.

E frumos că omului îi vine atît de greu să se convingă de moartea celui pe care-l iubește, și nimeni nu s-a dus încă la mormîntul unui prieten fără o brumă de speranță că-l va întîlni acolo într-adevăr. Frumoasa fantomă a Atenei pune stăpînire pe mine ca apariția unei mame care s-ar întoarce din împărăția morților.

O, Partenon ! am strigat, mândrie a lumii ! la picioarele tale zace împărăția lui Neptun, ca un leu biruit, și, ca niște copii, stau adunate în jurul tău celelalte temple, elocventa Agora și dumbrava lui Academos.

Ești în stare să te transpui în timpurile vechi ! exclamă Diotima.

Nu-mi aduce aminte de acele timpuri ! am răspuns eu ; era o viață dumnezeiască, iar omul se afla în centrul Naturii. Primăvara, care-nflorea în jurul Atenei, era ca o floare modestă la pieptul unei fecioare ; soarele se ridica îmbujorat de emoție deasupra strălucirilor pămîntești.

Stîncile de marmură de pe Hymet și Pentele se înălțau spre cer din leagănul lor somnoros, precum copiii din poala mamei și dobîndeau formă și viață sub mîinile gingașe ale atenienilor.

Natura oferea miere, cele mai frumoase viorele, mirt și măslina.

Natura era preoteasă, iar omul — zeul ei, și tot ce era viață în ea și fiecare făptură și fiecare sunet al ei erau doar un singur ecou însuflețit al grandorii din care făcea parte.

Pe el îl sărbătorea, numai lui îi aducea jertfă.

Era vrednic de ea ; îi plăcea să se așeze în atelierul sacru și să îmbrățișeze genunchii statuilor zeiești, pe care le făurise, sau să-și treacă vremea cu gânduri mărețe, pe Sunium, culmea cea verde, odihnindu-se printre ucenici atenți, sau să alerge pe stadion, sau pe estrada oratorului, ca un zeu al furtunilor, să răspîndească ploaie, raze de soare, fulgere și nori aurii —

O, privește ! îmi strigă, pe neașteptate, Diotima.

Mi-am întors privirile și am simțit că mă pierd în fața unui spectacol atît de măreț.

Ca un uriaș naufragiu, după ce uraganele s-au potolit și năierii au dispărut, iar rămășițele de nerecunoscut ale flotei nimicite zac pe malul nisipos, așa zăcea în fața

noastră Atena, și însinguratele sale coloane ni se-nălțau înainte, ca trunchiurile despuiate ale unei păduri, care-n amurg încă înverzea, iar noaptea fusese mistuită de foc.

Aici, spuse Diotima, înveți să fii senin în fața sorții proprii, bună sau rea.

Aici înveți să fii senin în fața a tot ce există, am continuat eu. Dacă secerătorii, care au culcat acest lan de griu, și-ar fi îmbogățit hambarele măcar cu paiele lui, atunci nu s-ar fi pierdut nimic, iar eu m-aș mulțumi să fiu aici doar un culegător de spice; dar cine s-a ales cu ceva?

Toată Europa, a răspuns unul dintre prieteni.

O, da! am strigat, au cărat coloanele și statuile de parte și le-au negustorit între ei și, fiindcă erau rare, au dat preț bun pentru aceste nobile chipuri, așa cum se dă pentru papagali și maimuțe.

Nu vorbi așa! răspunse același prieten; dacă într-adevăr le lipsește simțul pentru tot ce e frumos, ai dreptate, pentru că acesta nu se poate nici lua, nici cumpăra.

Bineînțeles! am strigat eu. De altfel, simțul acesta dispăruse înainte de venirea cotropitorilor în Atica. Abia după ce casele și templele rămân pustii, se încumetă fiarele sălbatice să dea buzna pe porți și pe uliți.

Cine posedă simțul acesta, spuse consolator Diotima, pentru acela Atena este încă asemenea unui pom în floare. Ochiul artistului întregește ușor un tors mutilat.

A doua zi am pornit dis-de-dimineață, am privit ruinele Partenonului, așezarea vechiului teatru al lui Bachus, templul lui Tezeu, cele șaisprezece coloane, care au mai rămas din divinul Olimpion; cel mai mult m-a emoționat poarta antică prin care se trecea odinioară din cetatea veche în cea nouă, unde într-o singură zi se salutau fără îndoială mii de oameni frumoși. Acum nu se mai trece prin această poartă nici spre cetatea nouă, nici spre cea veche, și ea stă mută și părăsită, ca o fântână

secată, din al cărei păpuriș izvora odinioară cu murmur prietenos apa limpede și răcoritoare.

Ah, am spus eu, pe cînd hoinăream astfel, măreț este jocul destinului care prăbușește templele la pămînt, iar pietrele lor fărîmîtate le-mbie copiilor să le-arunce în joacă ; care lasă zcii mutilați s-ajungă niște lavițe în fața colibelor țărănești, iar mormintele — locuri de odihnă unde pasc taurii ; și-această risipă e mai regească decît capriciul Cleopatrei, care-a băut perle topite ; dar totuși e păcat de toată această măreție și frumusețe !

Bunul meu Hyperion, strigă Diotima, a venit timpul să pleci de-aici ; ești palid, ochiul ți-e obosit și zadarnic încerci să te susții cu fantezii. Să ieșim de-aici ! la iarbă verde ! unde strălucește viața ! Îți va face bine.

Am ieșit în grădinile care se întindeau împrejur.

Pe drum, ceilalți intrară în vorbă cu doi învățați englezi care adunau antichități din Atena și nu puteau fi urniți din loc. I-am părăsit bucuros.

Îmi revenii în adîncul ființei mele, îndată ce mă văzui din nou singur cu Diotima ; ea dusesese o luptă aprigă cu haosul negru al Atenei. Precum cîntecul de corzi al cereștilor pe deasupra stihiiilor învrăjbite, gîndurile calme ale Diotimei, dominau ruinele. Ca luna ieșind din norii gingași, așa se înălța spiritul ei peste minunata suferință ; divina fată stătea acolo în adîncă ei mîhnire, ca floarea care-și răspîndește noaptea parfumul cel mai în-cîntător.

Mergeam mai departe, tot mai departe, și în cele din urmă s-a vădit că nu mergeam zadarnic.

O, voi dumbrăvi din Angele, unde măslinul și chiparosul, foșnind alături, se răcoresc în umbra prietenoasă, unde fructul auriu al lămîiului licărește-n frunzișul întunecat, unde strugurele umflat crește zglobiu peste gard, și portocala coaptă, ca un zîmbitor copil al nimănui, zace în drum ! voi, parfumate, ascunse poteci ! calme unghere,

unde imaginea tufei de mirt zîmbeşte din apa izvorului !
n-am să vă uit niciodată.

Diotima şi cu mine ne-am plimbat un timp pe sub
arborii minunaţi, pînă ce ajunserăm într-un mare lumi-
niş însořit.

Ne-am aşezat acolo. O fericită linişte ne-mpresura.
Gîndurile mele pluteau în jurul chipului dumnezeiesc al
fetei, ca fluturile în jurul unei flori, şi toată fiinţa mea
devenea mai uşoară, se aduna în bucuria unei contem-
plaţii entuziaste.

Te-ai liniştit, uşuraticule ? spuse Diotima.

Da ! Da ! aşa sînt eu, i-am răspuns. Am din nou ceea
ce credeam c-am pierdut ; tot ce tînjeam, ca şi cum ar
fi pierit din lume, se află în faţa ochilor mei. Nu, Dio-
tima ! izvorul frumuseţii eterne n-a secăt încă.

Ţi-am mai spus o dată că nu mai am nevoie nici de
oameni, şi nici de zei. Ştiu că cerul e mort şi pustiu, iar
pămîntul, bogat odinioară în frumoase vieţi omeneşti,
e aproape ca un muşuroi de furnici. Dar mai există un
loc, unde vechiul cer şi vechiul pămînt îmi surid. Căci
în tine uit de toţi zeii din cer şi de toţi oamenii dum-
nezeieşti de pe pămînt.

Ce-mi pasă de naufragiul universal, eu nu mai ştiu
de nimic, decît de sfînta mea insulă.

Există o vreme a dragostei, spuse Diotima, cu serio-
zitate prietenoasă, cum există o vreme, a fericirii în lea-
găn. Dar viaţa însăşi ne smulge de acolo.

Hyperion ! — în clipa aceea îmi cuprinse mîna cu
foc, iar vocea i se înălţă cu măreţie — Hyperion ! mî
se pare că eşti născut pentru lucruri mai mari. Nu te
subestima ! numai ocazia Ţi-a lipsit. Nu s-a ivit destul
de repede. Asta te-a doborît. Ca luptătorii tineri, tu ai
atacat prea repede, înainte de-a fi sigur pe ţintă, şi cu
pumnul destul de agil, iar pentru că, aşa cum e firesc,
ai primit mai multe lovituri decît ai dat, ai şi devenit
sfios, şi te îndoieşti de tine şi de toate ; căci eşti la fel

de susceptibil, pe cît de violent. Dar oricum nimic nu e pierdut. Dacă firea ta și activitatea ta s-ar fi maturizat prea curînd, atunci spiritul tău n-ar fi fost ceea ce este ; n-ai fi fost omul care gîndește, omul care suferă și fierbe lăuntric. Crede-mă, n-ai fi știut atît de limpede în ce constă echilibrul umanității frumoase, dacă nu ți l-ai fi pierdut atît de mult pe-al tău. Pînă la sfîrșit inima ta a găsit pacea. Vreau s-o cred. Și înțeleg. Dar crezi într-adevăr că ai ajuns acum la capăt ? Vrei să te închizi în cerul iubirii tale, și să lași universul, care are nevoie de tine, să se usuce și să ți se răcească sub tălpi ? Tu trebuia să cobori ca raza de lumină, ca ploaia atotînviorătoare asupra pămîntului supus morții, tu trebuie să luminezi ca Apollo, să zgudui și să însuflețești ca Jupiter, altfel nu vei fi vrednic de cerul tău. Te rog, întoarce-te la Atena, încă o dată, și uită-te la oamenii care mișună acolo, printre ruine, la albanezii neciopliți, la grecii buni și copilăroși, care cu un dans vesel și cu un basm frumos se mîngîie pentru rușinoasa asuprire care-i apasă — ai putea să spui, mi-e rușine de-un asemenea material ? mă gîndesc că totuși e încă maleabil. Ai putea să-ți întorci inima de la cei nevoiași ? Ei nu sînt răi, nu ți-au făcut nici un rău !

Ce-aș putea să fac pentru ei ? am strigat.

Dă-le ceea ce ai în tine, răspunse Diotima, dă-le —

Destul, nici o vorbă mai mult, suflet măreț ! am strigat, altfel m-ai înfrînge, altfel, ar fi ca și cum m-ai fi adus aici cu forța —

Nu vor fi mai fericiți, însă mai nobili ; ba nu ! vor fi chiar mai fericiți. Ei trebuie să iasă în afară, trebuie să se ridice ca munții tineri din valurile mării, cînd îi împinge focul subpămîntean.

Intr-adevăr, sînt singur, și umblu necunoscut printre ei. Dar unul singur, dacă e om, nu poate oare mai mult decît alții sute, care nu sînt decît părți ale omului ?

Sfînta natură ! aceeași ești înlăuntrul și în afara mea.

Cred că nu va fi prea greu să reunesc ce-i în afară cu ceea ce e dumnezeiesc, în mine. Albina izbuteste în mica ei împărăție, de ce n-aș putea și eu să sădesc și să înalț ceea ce trebuie ?

Cum adică ? Neguțătorul arab și-a semănat *Coranul* și a răsărit în fața lui un popor de discipoli, ca o pădure fără de margini ; de ce n-ar rodi și ogorul în care vechiul adevăr se întoarce înnoit și înviorat de tinerețe ?

Toate schimbate din temelie ! O nouă lume să incolțască din rădăcina umanității ! O nouă zeitate să domnească peste ei, un nou viitor să li se deschidă limpede-n față.

În atelier, în case, în adunări, în temple, pretutindeni să fie altfel !

Dar trebuie să mai călătoresc, ca să învăț. Sînt un artist, dar îmi lipsește îndeminarea. Clădesc în minte, dar nu știu să-mi stăpinesc mîna. —

Du-te în Italia, spuse Diotima, în Germania, în Franța — de cîți ani ai nevoie ? trei, patru — cred că trei sînt de ajuns ; nu ești unul dintre cei ce se tirîie încet, și nu cauți decît mărețul și frumosul —

Și după aceea ?

Vei fi educatorul poporului nostru, vei fi un mare om, nădăjduiesc. Și atunci, cînd te voi îmbrățișa, am să visez că sînt o parte din omul minunat care vei fi ; am să fiu nespus de fericită, ca și cînd tu, ca Polux lui Castor, mi-ai fi dăruit jumătate din nemurirea ta, ah ! ce mîndră voi fi, Hyperion !

Un timp am tăcut. Eram plin de o bucurie inexpri-mabilă.

Există oare satisfacție sufletească între momentul hotărîrii și cel al acțiunii ? reîncepui eu, în sfîrșit, există oare liniștea înainte de izbîndă ?

Există liniștea eroului, spuse Diotima, există hotărîri care, asemenea cuvintelor zeilor, sînt deopotrivă porunci și realizări ; așa este și a ta. —

Ne-am întors, ca după prima noastră îmbrăţişare. Toate ne deveniseră străine şi noi.

Stăteam acum deasupra ruinelor Atenei, ca un plugar pe ogorul-înţelenit. Fii pe pace, mă gîndeam, pe cînd ne întorceam la corabie, fii pe pace, ţinut adormit ! În curînd va creşte din tine viaţa ta cea tînără, şi se va-nălţa întru binecuvîntarea cerurilor. Curînd ploaia ce va cădea din nori nu va mai cădea în zadar, curînd soarele îşi va regăsi vechii discipoli.

Întrebi de oameni, Natură ? Te tîngui, ca un instrument cu corzi pe care numai vîntul, fratele întîmplării, mai cîntă, deoarecece artistul, care-l instruia, a murit ? Natură, oamenii tăi vor veni ! Un neam întinerit te va întineri şi pe tine din nou, şi vei fi şi tu asemenea logodnicii lui, şi străvechea legătură a spiritelor se va înnoi odată cu tine.

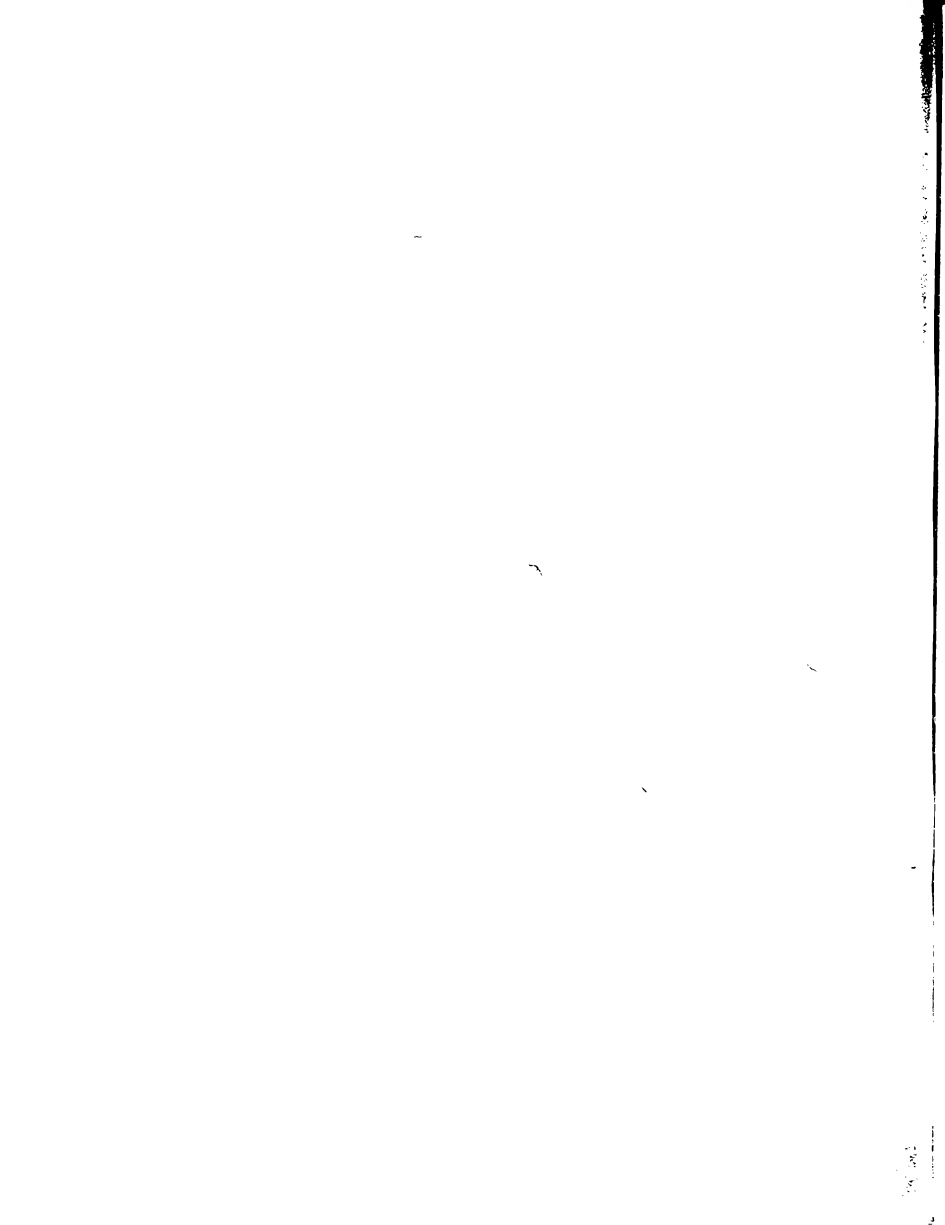
Nu va mai exista decît o singură frumuseţe ; şi Omenirea şi Natura se vor uni într-o divinitate una şi-atotcuprinzătoare.

VOLUMUL AL DOILEA

μη φύναι, τον απαντα νικά λογον.
το δ'επει φανη βηναι κειδεν, οδεν περ ηκει, πολο
δεντερον ως ταχισια.¹

Sofocle

¹ A nu te fi născut niciodată este de departe cel mai mare bine ; dar, dacă trăiești, cel de-al doilea este să te întorci cît mai curînd de unde ai purces (elină).

CARTEA ÎNTÎIA

HYPERION CĂTRE BELLARMIN

Erau ultimele zile frumoase ale anului, după întoarcerea noastră din ținutul atic.

Toamna era pentru noi o soră a primăverii, plină de foc pătosit, o sărbătoare a amintirii durerilor și a bucuriilor trecute ale dragostei. Frunzele vestejite purtau culorile roșietice ale amurgului, numai moliftul și dafinul erau în verde statornic. În aerul senin zăboveau păsări călătoare, altele forfoteau prin podgorii și prin grădini și recoltau cu veselie ce mai lăsaseră oamenii. O lumină cerească curgea limpede din cerul deschis, prin toate ramurile zîmbea sfîntul soare, binevoitorul, pe care nicio dată nu-l pomenesc fără bucurie și recunoștință, care în cea mai adîncă suferință m-a vindecat adeseori cu o singură privire și mi-a curățat sufletul de întristare și grijă.

Am străbătut din nou toate potecile noastre dragi, Diotima și cu mine, și fericite clipe apuse ne întîmpinau pretutindeni.

Ne-am amintit de primăvara trecută ; nu văzuserăm niciodată pămîntul ca atunci, socoteam noi, era parcă

schimbat, un nor argintiu de flori, o flacără voioasă a vieții, purificată de orice materie grosolană.

Ah ! totul era atât de plin de bucurie și speranță, strigă Diotima, atât de plin de un neîntrerupt avânt al creșterii, atât de străin de orice efort, atât de senin, ca un copil care se joacă fără a se mai gândi la altceva.

Iată, am strigat, recunosc sufletul Naturii, în acest foc potolit, în această grabă strălucită, plină de zăbavă.

Iar celor fericiți le place grozav această zăbavă, strigă Diotima ; ți-aduci aminte ? Într-o seară stăteam amândoi pe pod, după o furtună puternică, torentul roșietic de munte țîșnea mai departe sub picioarele noastre ca o săgeată, dar alături pădurea înverzea în liniște, iar frunzele albe ale fagilor abia se clinteau. Ne bucuram atât de mult că frunzișul viu nu dispărea la fel ca riul, iar frumoasa primăvară ne insufla atîta liniște, ca o pasăre îmblînzită ; dar acum, ea e totuși de cealaltă parte a munților.

Am surîs la aceste cuvinte, deși ne dădea tîrcoale tristețea.

Așa avea să treacă și fericirea noastră, și o presimțeam.

O, Bellarmin ! cine poate să spună că e sigur de sine, cînd frumusețea însăși se împlinește întru destin, cînd chiar și divinul trebuie să se umilească și să-și împartă nemurirea cu toți muritorii.

HYPERION CĂTRE BELLARMIN

Am mai zăbovit cu gingașa fată în fața casei ei, pînă cînd luminile nopții au început să apară în amurgul tăcut, apoi m-am întors la locuința lui Notara, plin de gânduri și de avîntate visuri eroice, ca întotdeauna cînd mă smul-

geam din îmbrățișările ei. Sosise o scrisoare de la Alabanda.

Aici e mare fierbere, Hyperion, îmi scria el. Rusia a declarat război Porții; o flotă e în drum spre Arhipelag¹; grecii își vor dobîndi libertatea dacă se vor răscula ca să-l alunge pe sultan spre Eufrat. Grecii își vor face datoria. Grecii vor fi liberi, și-mi crește inima că mai am încă o dată ceva de făcut. Nu știu cînd va veni ziua aceasta, e încă prea departe.

Dacă nu te-ai schimbat între timp, atunci vino! Mă găsești într-un sat din fața orașului Koron, dacă sosești pe drumul de la Misistre. Locuiesc la poalele dealului, într-o casă țărănească albă, la marginea pădurii. Oamenii pe care i-ai întîlnit la mine la Smirna, i-am părăsit. Simțul tău fin a avut dreptate, ai făcut bine că n-ai intrat în cercul lor.

Mi-e dor să începem alături, amîndoi, această nouă viață. Pînă acum, pentru tine lumea a fost prea rea, ca să te poți recunoaște în ea. Pentru că nu te-ai lăsat ademenit de îndeletniciri slugarnice, n-ai făcut nimic, iar inactivitatea te-a făcut ursuz și visător.

N-ai vrut să te scalzi în mocirlă. Acum vino, vino, dragul meu, o să ne scăldăm în largul mării!

Asta ne va face bine, prieten fără seamăn!

Iată ce-mi scria el. În prima clipă, am fost impresionat. Fața mi s-a îmbujorat de rușine, inima mi s-a încins ca un izvor fierbinte, și nu mai puteam să stau locului, atît de mult mă necăjea gîndul că Alabanda se va înălța mai sus ca mine, că voi fi pentru totdeauna întrecut de el. Însă mult mai mult mă încălzea gîndul la viitoarea mea activitate. —

M-am făcut prea leneș, am strigat, prea comod, prea cu capul în nori, prea trîndav! Alabanda privește înainte, ca un adevărat pește-pilot, Alabanda e activ și isco-

¹ În anul 1770 (n.a.).

dește după pradă prin apă ; iar tu stai cu miinile în sîn ? cu vorba vrei tu să obții ceva, cu formule magice vrei tu să descinți universul ? Dar vorbele tale, ca și fulgii de zăpadă, n-au nici un rost, și nu fac decît să întunece zarea, iar formulele magice sînt bune pentru cei ce cred ; ceilalți, cei necredincioși, nici nu te-ascultă. — Da ! e bine să fii blînd la timpul potrivit, e foarte frumos, dar să fii blînd cînd nu trebuie, e de-a dreptul dezgustător, e o lașitate ! — Dar, Harmodius ! eu vreau să fiu asemenea mirtului tău, mirtul în care ți-ai ascuns spada. Nu vreau ca trîndăveala mea de pînă acum să fi fost în zadar, iar somnul meu trebuie să fie ca uleiul atins de flacără. Nu vreau doar să privesc, cînd sînt atîtea în joc, nu vreau să alerg și să umblu după noutăți, în timp ce Alabanda culege laurii.

HYPERION CĂTRE BELLARMIN

Paloarea Diotimei, cînd a citit scrisoarea lui Alabanda, mi-a străpuns inima. Dar apoi, calmă și seriosă, a încercat să mă abată de la acest pas, și am discutat de unele și de altele. O, voi, cei violenți, strigă ea, în sfîrșit, voi care sînteți imediat gata pentru cazurile extreme, gîndiți-vă la Nemesis !

Cui îi plac cazurile extreme, am spus eu, acela i se și cuvin.

Chiar dacă i se cuvin, spuse ea, tu nu ești făcut pentru ele.

Așa s-ar părea, am spus. Ce-i drept, am pierdut destul timp. O, aș vrea să duc muntele Atlas în spate, ca să-mi răscumpăr păcatele tinereții. Am oare conștiință ? Am destulă perseverență în mine ? O, lasă-mă, Diotima !

Aici, într-o asemenea încercare, acum trebuie să mi-o câștig.

Ce aroganță infumurată ! strigă Diotima, în ultimul timp erai mai modest ; nu demult, când spuneai : trebuie să mai cutreier lumea ca să învăț.

Mică sofistă ce ești ! am strigat eu atunci, era vorba despre cu totul altceva. Nu sînt încă pregătit acum să-mi conduc poporul în Olimpul frumuseții divine, unde din izvoare veșnic tinere țîșnesc adevărul și toate celelalte virtuți. Dar să mînuiesc o spadă, asta am învățat, și nu de altceva e nevoie acum. Noua uniune a spiritelor nu poate trăi în aer, sfînta teocrație a frumosului trebuie să locuiască într-un stat liber, iar acesta trebuie să aibă un loc pe pămînt, și acest loc îl vom cuceri cu siguranță.

Îl vei cuceri, strigă Diotima, și vei uita pentru ce ! în cel mai bun caz, vei dobîndi acea republică prin forță, și apoi te vei întreba, pentru ce am construit-o ? Vai ! minunata viață care trebuia să clocotească acolo se va consuma, se va epuiza chiar în tine însuși ? Lupta cea crîncenă te va măcina, inimă aleasă, vei îmbătrîni, suflet fericit ! și, obosit de viață, ai să te întrebi în cele din urmă : unde sînteți acum, voi idealuri ale tinereții mele ?

O, Diotima, am strigat, e groaznic să-mi sfîșii inima-n felul acesta, să mă reții prin propria mea teamă de moarte, prin dorul meu cel mai aprig de viață, dar nu ! nu ! sclavia ucide, dar un război drept îți întinerește sufletul. Aurul nu capătă culoarea soarelui decît dacă-l treci prin foc ! Numai rupîndu-și cătușele, își redobîndește omul tinerețea ! Numai aceasta îl salvează, faptul de a merge înainte, strivind sub călcii năpîrca, secolul josnic, care otrăvește în germene orice natură frumoasă ! — Oare voi îmbătrîni, Diotima ! dacă voi elibera Grecia ? de ce să îmbătrînesc, de ce să devin un biet om, de ce să ajung un om de rînd ? Atunci, tînărul atenian, crainicul izbînzii de la Maraton, trecînd culmile muntelui

Pentele și privind de sus văile Aticei, înseamnă că era un om jalnic, un cap sec și un nenorocit !

Dragul meu ! dragul meu ! strigă Diotima, liniștește-te ! n-am să-ți mai spun nimic. Trebuie să te duci, să pleci, trufașule ! Vai ! dacă ești făcut așa, nu am nici o putere, nici un drept asupra ta.

Plîngea amar, iar eu stăteam în fața ei ca un rău-făcător. Iartă-mă, cerească făptură ! am strigat, prăbușit în fața ei, o, iartă-mă, dar trebuie să mă duc ! Nu mai pot să aleg, nu mai pot să judec. Există o putere mai presus de mine, și nici nu mai știu dacă mie însumi îmi vine să fac acest pas.

Tot sufletul din tine îți poruncește să-l faci, spuse ea. Dacă nu-l asculți, înseamnă poate pieirea ta, iar dacă-l asculți, tot acolo vei ajunge. Cel mai bun lucru e să pleci, e și mai frumos. Tu n-ai decît să-l faci ; eu am să îndur.

HYPERION CĂTRE BELLARMIN

Din ziua aceea, Diotima s-a schimbat extraordinar.

Observasem cu bucurie că, de cînd ne iubeam, felul ei de viață discret se schimbase în priviri și vorbe de dragoste, iar calmul ei de geniu mă întîmpina adesea cu un entuziasm plin de strălucire.

Dar cît de străin ne devine un suflet ales, atunci cînd după prima sa înflorire, îndată după ivirea zorilor e silit să suie pînă-n mijlocul bolții ! Copila cea fericită era aproape de nerecunoscut, într-atît devenise de sublimă și de mîhnită.

O, de cîte ori am zăcut în fața întristatului ei chip ceresc, iar sufletului meu i se părea că se topește de durere din cauza ei, pentru ca apoi, uimit să mă ridic

eu însumi înviorat de o nouă forță fără margini ! Din pieptul ei împovărat o flacăra i se înălțase în ochi, sinul ei, plin de dor și amărăciune, îi devenise prea îngust ; de aceea erau gândurile ei atât de nobile și de îndrăznețe. O nouă măreție domnea în ea, o putere evidentă, impunându-se tuturor celor simțitori. Era o ființă superioară. Nu mai făcea parte dintre oamenii muritori.

O, Diotima mea, puteam eu atunci să bănuiesc unde aveau să ducă toate acestea ?

HYPERION CĂTRE BELLARMIN

Chiar și prudentul Notara fu încântat de noile proiecte, îmi făgădui un mare număr de partizani, sperînd să ocupe în curînd istmul de Corint și de acolo să țină întreaga Grecie ca de o toartă. Dar soarta hotărî altfel, zădărnicipîndu-i strădania, înainte de a-și atinge țelul.

Mă sfătui să nu mă duc la Tina, să călătoresc spre sud direct în Peloponez, pe cît se poate neobservat. Tatălui meu trebuia să-i scriu abia după plecare, socotea el, căci cumpătatul bătrîn avea să ierte mai ușor un pas făcut, decît să permită unul nefăcut încă. Nu aceasta era și părerea mea, dar, atunci cînd urmărim un scop măreț, sacrificăm bucuros propriile noastre sentimente.

Mă îndoiesc, continuă Notara, că te vei putea bizui pe ajutorul tatălui tău, într-o astfel de situație. De aceea îți dau eu ceea ce îți este absolut necesar, pentru a trăi cîtva timp și a face față oricărei împrejurări. Cîndva, dacă vei putea, o să-mi dai îndărăt ; dacă nu, ce e al meu e și al tău. Nu te sfii să iei acești bani, adăugă el zîmbind, nici telegarii lui Febus nu trăiesc numai cu aer, după cum ne povestesc poeții.

Sosi și ziua despărțirii.

Toată dimineața am stat sus, în grădina lui Notara, în aerul proaspăt de iarnă, sub cedrii și chiparoșii mereu înverziți. Eram pregătit. Marile forțe ale tinereții mele mă susțineau, iar suferința pe care o presimțeam, mă purta pe sus, ca pe un nor.

Mama Diotimei ne rugase, pe Notara, pe ceilalți și pe mine, să petrecem ultima zi în casa ei. Acești oameni binevoitori se bucuraseră toți de mine și de Diotima, iar ceea ce era dumnezeiesc în dragostea noastră nu era o taină pentru ei. Nu mai aveau acum decît să ne binecuvînteze despărțirea.

Am coborît. Am găsit-o pe scumpa mea Diotima în bucătărie. A îngriji de casă în această zi i se părea un ritual sacru. Aranjase totul, împodobise casa, fără a fi lăsat pe nimeni s-o ajute. Culesese toate florile care se mai aflau în grădină, și deși era iarnă, mai găsisese încă trandafiri și struguri proaspeți.

Îmi recunosc pașii ; în timp ce urcam, ea îmi ieși încet în întîmpinare ; obrajii ei palizi erau îmbujorați de văpaia căminului, iar ochii gravi și mari scînteiau de lacrimi. Văzu cît de emoționat eram. Vino înlăuntru, iubitule, spuse ea ; mama e acolo, vin și eu îndată.

Am intrat înlăuntru. Nobila femeie era așezată și-mi întinse frumoasa ei mină — vino, strigă ea, vino, fiule ! Ar trebui să fiu supărată, pentru că mi-ai luat copila, m-ai făcut să-mi pierd cumpătul, ai făcut tot ce-ai vrut, și acum pleci de aici ; dar iertați-l, puteri divine ! dacă greșește, iar dacă are dreptate, atunci dați tot ajutorul vostru, fără zăbavă, celui drag ! Am vrut să spun și eu ceva. Notara intră tocmai atunci cu ceilalți prieteni, iar în urma lor se afla Diotima.

Un timp s-a lăsat tăcere. Respectam cu toții dragostea întristată pe care o resimțeam, ne sfiam de cuvinte și gânduri trufăse. În sfârșit, după câteva cuvinte obișnuite, Diotima mă rugă să povestesc ceva despre Kleomene și Agis ; pomenisem adesea aceste mari nume, și vorbisem despre ei cu o stimă înflăcărată ; în consideram niște semizei, la fel de autentici ca și Prometeu, iar lupta lor pentru soarta Spartei mi se părea mai eroică decît a oricărui alt personaj mitologic strălucit. Geniul acestor oameni înseamnă amurgul istoriei grecești, așa cum Tezeu și Homer înseamnă zorii ei.

Am povestit, iar la sfârșit ne-am simțit cu toții mai puternici și mai exaltați.

Fericit e, strigă unul dintre prieteni, acela a cărui viață cunoaște și bucuriile sufletului și lupta înviorătoare.

Da ! strigă altul, ești mereu tînăr, atunci cînd ai viçoare destulă la-ntreceri și cînd te păstrezi prin plăcere și muncă.

O, cum aș merge cu tine, îmi strigă Diotima.

Ț mai bine să rămîi, Diotima ! am spus eu. Preoteasa nu trebuie să părăsească templul. Tu întreții flacăra sfintă, tu întreții liniștea frumuseții, ca să le regăsesc în tine din nou.

Ai dreptate, dragul meu, așa e mai bine, spuse ea, și vocea ei tremura, și își acoperi ochiul luminos cu batista, ca să nu i se vadă lacrimile și tulburarea.

O, Bellarmin ! aș fi vrut să-mi sfișii pieptul, pentru că o făcusem să roșească de rușine. Prieteni ! am strigat, păstrați acest înger pentru mine. N-aș avea nimic, dacă n-aș avea-o pe ea. O, ceruri ! nici nu îndrăznesc să-mi inchipui de ce-aș fi în stare, dacă n-aș regăsi-o.

Fii liniștit, Hyperion, mă întrerupse Notara.

Liniștit ? am strigat ; o, oameni buni ! voi aveți dreptul să vă faceți griji pentru că nu-nflorește grădina

sau că nu e bună recolta, să vă rugați pentru butucii voștri de vie, și-ați vrea ca eu să mă despart, fără nici o urare, de unica ființă căreia-i slujește sufletul meu ?

Nicidecum, omule ! strigă Notara mișcat, n-ai să te desparți de ea fără urări ! nu, pe cereasca puritate a dragostei voastre ! fiți siguri de binecuvîntarea mea !

Bine că-mi amintești, strigai eu repede. Ea trebuie să ne binecuvînteze, această scumpă mamă, ea și cu tine trebuie să ne fiți martori — vino Diotima ! legătura noastră trebuie să fie sfințită de mama ta, pînă cînd, frumoasa parohie, pe care sperăm s-o avem curînd, ne va cununa !

Apoi am pus un genunchi pe pămînt ; cu ochii mari, roșind și zîbind sărbătorește, ea s-a lăsat în genunchi alături de mine.

De mult, am strigat eu, o, Natură ! viața noastră e una cu tine, și dumnezeiesc de tînără, asemeni ție și tuturor zeilor tăi, devine lumea noastră prin dragoste.

Prin dumbrăvile tale am rătăcit împreună, continuă Diotima, și-am fost ca tine, și ne-am așezat la izvoarele tale, și-am fost ca tine, și-am trecut munții cu copilele tale, cu stelele, ca tine.

Cînd încă eram departe unul de altul, am strigat eu, cînd vraja noastră, abia înfiripîndu-se, răsuna ca un murmur de harfă, cînd ne-am găsit, cînd n-a mai fost somn pentru noi, cînd sunetele din noi se deșteptau într-un acord plin al vieții, divină Natură ! atunci am fost mereu ca tine, și acuma din nou, acum cînd ne despărțim și bucuria se stinge, sîntem, ca tine, plini de durere și totuși buni, de aceea, o gură neprihănită trebuie să ne fie martoră că dragostea noastră e veșnică și sfîntă, ca tine.

Mărturisesc, grăi mama.

Mărturisim, strigară ceilalți.

Acum orice cuvînt era de prisos. Îmi simțeam inima mai exaltată ca oricînd ; mă simțeam gata pentru des-

părțire. Acum plec, dragii mei ! am spus, și viața parcă se șterse de pe toate chipurile. Diotima stătea dreaptă ca o statuie de marmură, iar mîna ei murea treptat în mîna mea. Omorisem tot ce era în jurul meu, eram singur și mă cuprindea o ameteală în fața acelei nemărginite tăceri în care viața mea, revărsîndu-se, nu mai afla nici un sprijin.

Ah ! am strigat, mi-e inima încinsă de flăcări, iar voi toți stați atît de reci, dragii mei ! numai zeii casei își mai pleacă urechea ? — Diotima ! — tu taci, nu vezi nimic ! — O, ferice de tine, că nu vezi nimic !

Du-te acum, suspină ea, trebuie ; du-te, dragul meu.

O, dulci cuvinte ale acestor buze-ncîntătoare ! am strigat, și stăteam ca un om care imploră favoarea unei zeițe, dulci cuvinte ! răsunați încă o dată, învăluie-mă încă o dată, luminează a ochilor !

Nu vorbi așa, iubitule, strigă ea, vorbește mai serios, ca să-mi dai curaj !

Voiam să mă stăpînesc, dar mi se părea că visez.

Vai ! am strigat, orice despărțire e fără întoarcere.

Ai s-o ucizi, strigă Notara, uite ce liniștită e, iar tu ești ca ieșit din minți.

M-am uitat la ea și lacrimi îmi curgeau din ochii fierbinți.

Atunci rămîi cu bine, Diotima, am strigat, cer al dragostei mele, rămîi cu bine ! — Să fim tari, prieteni scumpi ! scumpă mamă ! ți-am adus bucurie și durere. Rămîneți cu bine ! Rămîneți cu bine !

Am ieșit clătînîndu-mă. Numai Diotima m-a urmat.

Se făcuse seară și stelele răsăreau pe cer. Ne-am oprit, în tăcere, ceva mai jos de casă. În noi, deasupra noastră, plutea un fel de veșnicie. Gingașă, ca eterul, Diotima mă învăluia. Smintitule, ce-nseamnă despărțirea ? îmi șopti ea tainic, surizînd ca zeițele.

Și eu mă simt altfel acum, i-am spus, și nu știu care din două e vis, durerea sau bucuria mea.

Amîndouă, răspunse ea, și amîndouă sînt bune.

Ființă desăvîrșită ! am strigat, am să vorbesc cu tine. Ne vom recunoaște în cerul înstelat. El să ne fie semn, mie și ție, cît timp buzele noastre vor fi mute.

Așa să fie ! spuse ea, cu un glas încet, încă nemai-auzit — și-a fost cel din urmă. Făptura ei dispăru din fața mea în lumina amurgului și, nu știu dacă a fost într-adevăr ea, dar în clipa cînd m-am întors pentru ultima dată, o palidă arătare mai palpita o clipă în fața ochilor mei și apoi se pierdu în noapte.

HYPERION CĂTRE BELLARMIN

Oare de ce-ți povestesc împrăștiindu-mi astfel durerea și stîrnesc din nou neliniștita mea tinerețe ? Oare nu e destul să străbați o singură dată lumea celor trecătoare ? de ce nu stai liniștit în pacea sufletului meu ?

De aceea, iubite Bellarmin, pentru că fiecare suflare a vieții își păstrează prețul ei în inima noastră, pentru că orice prefacere a purei Naturi aparține deopotrivă frumuseții ei. Cînd sufletul nostru s-a lepădat de experiența celor muritoare, rămînînd singur doar cu pacea lui sfîntă, nu este el ca un arbore desfrunzit ? ca un cap lipsit de pletele sale ? Dragul meu Bellarmin ! un timp m-am odihnit ; am trăit ca un copil printre dealurile tăcute ale Salaminei, uitînd de soarta și strădaniile oamenilor. De atunci, multe s-au schimbat în ochii mei și acum simt atîta pace în mine, încît rămîn calm ori de cîte ori privesc spectacolul vieții omenești. O, prietene ! în cele din urmă spiritul ne împacă cu toate. Poate că n-ai s-o crezi, mai ales din partea mea. Dar socot că ai

să vezi din scrisorile mele, cum zi de zi spiritul meu devine tot mai liniștit, din ce în ce mai liniștit. De acum înainte ți-o voi repeta mereu, pînă vei ajunge să mă crezi.

Iată cîteva scrisori pe care eu și Diotima ni le-am scris după plecarea mea din Calauria. Sînt tot ce am mai prețios din ceea ce aș putea să-ți încredințez. Sînt cea mai vie icoană a acelor zile din viața mea. Despre agitația războiului îți vor spune puțin. În schimb, foarte mult despre viața mea proprie, și aceasta e, nu-i așa, ceea ce-ți dorești. Ah, și apoi ai să vezi cît de mult am fost iubit. Asta, eu n-aș fi putut să ți-o spun niciodată, numai Diotima e în stare.

HYPERION CĂTRE DIOTIMA

M-am dezmeticit din chinurile de moarte ale despărțirii, Diotima mea ! ca după un somn bun, sufletul meu se înalță întărit.

Îți scriu de pe o culme a muntelui Epidaur. Departe, în adîncuri, licărește insula ta, Diotima ! iar dincolo e stadionul în care va trebui să înving sau să cad. O, Peloponez ! o, voi izvoare ale lui Eurotas și Alfeu ! Acolo se va hotări totul. Din pădurile spartane se va năpusti, asemeni unui vultur, anticul geniu al țării odată cu oastea noastră, ca bătînd din aripele-i foșnitoare.

Sufletul meu e plin de avînt și plin de dragoste, Diotima, iar ochii mei cercetează văile grecești, ca și cum le-ar porunci magic : Ridicați-vă iar, voi orașe ale zeilor.

Un zeu trebuie că sălășluiește în mine, căci abia mai simt despărțirea noastră. Ca fericitele umbre din Lethe,

sufletul meu viețuiește acum împreună cu al tău în libertate cerească, iar destinul nu mai e stăpîn peste dragostea noastră.

HYPERION CĂTRE DIOTIMA

Mă aflu acum în inima Peloponezului. Am înnoptat în aceeași clădire în care înnoptasem odinioară cînd, încă băiețuș fiind, cutreieram ținutul împreună cu Adamas. Ce fericit eram atunci, stînd pe banca din fața căsuței și pîndind zgomotele caravanelor sosind din depărtări și clipocitul fîntînii apropiate care-și arunca apele argintii în bazin, sub salcîmii înfloriți.

Acum sînt din nou fericit. Rătăcesc prin acest ținut, ca prin dumbrava dodonică ai cărei stejari murmurau glorioase sentințe profetice. Și, cu toate că hoinăresc de dimineată pînă seara sub cerul liber, nu văd decît isprăvi trecute sau viitoare. Crede-mă, cel ce cutreieră această țară, și mai poate să îndure un jug pe grumaz fără a deveni un Pelopida, acela e un om fără suflet sau complet lipsit de rațiune.

Oare-a fost un somn atît de lung — oare timpul s-a furișat atît de neașteptat, ca riul Infernului, tulbure și mut, în stearpa lui trîndăvie?

Și totuși toate sînt pregătite. Jur împrejur poporul din munți e plin de avînt răz bunător, și stă acolo, ca un nor tăcut purtător de furtună, care nu așteaptă decît uraganul care să-l poarte. Diotima! lasă-mă să le aduc suflarea zeului, lasă-mă să le spun o vorbă din inimă, Diotima. Nu te teme! Nu vor fi atît de sălbatici. Cunosc naturile primitive. Ele disprețuiesc rațiunea, dar pot fi cucerite de entuziasm. Cel care acționează din tot sufletul, nu greșește. El n-are nevoie de subtilitate, căci nici o forță nu-i stă împotrivă.

HYPERION CĂTRE DIOTIMA

Miine voi fi la Alabanda. Îmi face plăcere să întreb care e drumul spre Koron, și întreb mai des decât a nevoie. Aș vrea să-mi agăț aripile soarelui, ca să zbor spre el, și totuși zăbovesc încă bucuros și mă întreb : oare cum va fi el ?

Ce tânăr minunat ! de ce m-am născut mai târziu ? de ce nu m-am ridicat din același leagăn cu el ? Nu pot suporta diferența care e între noi. O, de ce-am trăit la Tina, ca un ciobănaș trîndav, nefăcînd altceva decât să visez la cei asemenea lui, în timp ce el se măsoara cu natura prin faptele sale vii și se lupta cu marea, cu aerul și toate elementele ? oare nu eram și eu îmboldit de bucuria acțiunii ?

Dar vreau să-l ajung din urmă, vreau să mă grăbesc. Pe ceruri ! sînt copt pentru faptă. Suflitul meu se va răzvrăti împotriva lui însuși, dacă nu mă eliberez cît mai curînd printr-o vie activitate.

Fată sublimă ! cum am putut să-ți stau în față ? Cum ai fost în stare să iubești o ființă trîndavă ca mine ?

HYPERION CĂTRE DIOTIMA

Sînt alături de el, scumpă Diotima !

Ce liber mi-e pieptul și ce repezi dorințele, ah ! iar viitorul mă ademenește, așa cum o apă adîncă și limpede te cheamă să te arunci în ea ca să-ți potolești singele clocotitor într-o baie de răcoare. Dar astea-s vorbe goale. Ne iubim și mai mult decât altădată, Alabanda și cu mine. Sîntem mai liberi unul față de altul și totuși întreaga plinătate și adîncime a vieții noastre e ca odinioară.

O, cită dreptate aveau tiranii de pe timpuri, cînd interziceau o prietenie ca a noastră ! Prin ea devii tare, ca un semizeu, și nici o josnicie nu încapă în sfera ei ! —

Era seară cînd am intrat în camera lui. Toomai își lăsase lucrul la o parte, stătea lingă fereastră într-un ungher scaldat de razele lunii, cufundat în gînduri. Cum mă aflam în întineric nu m-a recunoscut și s-a uitat la mine indiferent. Doar cerul știe drept cine mă lua. Ei, cum merge ? strigă el. Binișor, am spus. Dar mă prefăceam în zadar. Vocea îmi era plină de o fericire ascunsă. Ce-nseamnă asta ? continuă el ; ești chiar tu ? Bineînțeles, orbule ! am strigat, și m-am aruncat în brațele lui. O, acum ! strigă în sfîrșit Alabanda, acum toate au să se schimbe, Hyperion !

Așa gîndesc și eu și i-am strîns mîna fericit.

Oare mă mai cunoști încă, continuă Alabanda după un răstimp, mai păstrezi vechea și blînda ta credință în Alabanda ? Mărinimosule ! nu mi-a mers niciodată mai bine, decît atunci cînd am simțit lumina dragostei tale.

Cum ? am strigat, Alabanda pune o astfel de întrebare ? nu ești deloc mîndru, Alabanda. Dar acesta e semnul timpului nostru ca o veche fire de erou să cerșească onoruri, iar inima omului plin de viață, asemeni unui orfan, să tînjească după un strop de iubire.

Tinere dragă ! strigă el, de aceea am și îmbătrînit. Mereu această viață fără vlagă, și povestea cu bătrîinii, la a căror școală din Smirna voiam să te trimit —

O, ce vitregie, am strigat ; chiar și împotriva acestora s-a întors zeița morții, cea fără nume, căreia i se spune Ursită.

S-a adus lumină și ne-am privit din nou cercetîndu-ne în tăcere cu afecțiune. Înfățișarea preascumpului prieten se schimbase foarte mult, din ziua primelor noastre speranțe. Precum soarele de amiază din cerul palid, așa mă fulgerau ochii mari și mereu pătrunzători de pe fața lui ofilită.

Scumpul meu ! strigă cu o prietenoasă nemulțumire Alabanda, în timp ce-l priveam astfel, lasă privirile aceste melancolice, tînăr generos ! Știu foarte bine, am îmbătrînit. O, scumpe Hyperion ! tînjesc după ceva mare și adevărat, și sper să-l găsesc împreună cu tine. Ai crescut mai înalt decît mine, ești mai degajat și mai puternic ca altădată, și iată ! mă bucur din toată inima. Eu sînt țarina cea uscată, iar tu apari ca o furtună binevenită — o, e minunat că ești aici !

Taci ! am spus, mă faci să-mi pierd stăpînirea ; și n-ar trebui să vorbim nimic despre noi, pînă nu vom dovedi că sîntem capabili de acțiune.

Desigur ! strigă Alabanda, fericit, abia cînd sună cornul de vînătoare se vede cine e vînător.

Va începe oare să sune curînd ? am strigat.

Va începe, strigă Alabanda, crede-mă prietene ! și va arde, nu glumă ! Ah ! de s-ar nălța flăcările pînă în vîrful turnului ca să-i mistuie drapelul, să se năpustească și să se-nvolbure-n jurul zidurilor ca să crape și să se prăbușească ! — numai să nu te scandalizezi de aliații noștri. O știu prea bine, prietenii noștri rușii ar fi bucuroși să facă din noi unelte ale lor. Dar lasă așa ! să afle mai întîi vredniciei noștri spartani, cu acest prilej, cine sunt și de ce sînt în stare și să cucerim în felul acesta Peloponezul, că după aceea le vom rîde celor din Nord în față și ne vom organiza propria noastră viață.

Da, propria noastră viață, am strigat, o viață nouă și demnă. Ce ! oare ne-am zămislit din mlaștini, ca spiridușii, sau ne tragem din învingătorii de la Salamina ? Unde sîntem ? cum de-ai ajuns slujnică, tu Grecie liberă ? cum ai decăzut atît de jos, tu stirpe părintească, pe lîngă care imaginea divină a lui Iupiter și a lui Apollo nu era decît o copie ? — Dar ascultă-mă, cer al Ioniei ! ascultă-mă, țărînă strămoșească, tu care, aproape despuiată, te-acoperi ca o cerșetoare cu zdrențele trecutei tale străluciri, eu unul nu mai pot să-ndur !

O soare, care ne-ai crescut ! strigă Alabanda, ai să vezi cum va crește dârzenia noastră în luptă, cum vor prinde viață hotărârile noastre sub loviturile soartei, ca oțelul lovit de baros.

Ne inflăcăram unul pe celălalt.

Și mai ales, să nu mai rămână nici o pată, am strigat eu, nici o caricatură prin care secolul, ca plebea pe ziduri, să-și bată joc de noi ! O, strigă Alabanda, iată de ce este bun războiul —

Așa-i, Alabanda, am strigat, ca orice acțiune măreață, pentru care e nevoie de puterea și spiritul omului, și nu de cîrje și aripi de ceară. Vom lepăda hainele robiei, pe care soarta și-a înscris blazonul ei —

De-acum înainte, nici o vanitate și nici o afectare, strigă Alabanda, vom merge spre țintă fără podoabe, goi, descătușați, ca-n alergările de la Nemea.

Spre țintă, am strigat, acolo unde răsare tinăra republică și se ridică panteonul tuturor frumuseților pămîntului grecesc.

Alabanda tăcu un timp. O nouă îmbujorare se aprinse pe fața lui, iar statura i se înălță ca o plantă înviorată.

O, tinerețe ! tinerețe ! strigă el, atunci voi bea din izvorul tău, atunci voi trăi și voi iubi. Ce fericit sînt, cer al nopții, continuă el, ca amețit, în timp ce se îndrepta către fereastră, că te boltești peste mine, ca un arc de viță, și că stelele tale-mi atîrnă deasupra, ca strugurii.

HYPERION CĂTRE DIOTIMA

Mă bucur nespus că pot să trăiesc în plină acțiune. Altfel, aş ajunge să cad dintr-o nebunie într-alta, atît mi-e de plină inima de admirație, atît de mult mă farmecă acest om minunat și mîndru, care nu mă iubește decît pe mine,

și care-și adună toată smerenia dintr-însul doar pentru mine. O, Diotima ! Alabanda a plins în fața mea ca un copil, m-a rugat să-l iert pentru tot ce-a făcut la Smirna.

Dar oare cine sînt eu, iubiții mei, ca să-mi permit să vă numesc ai mei, ca să-mi permit să spun că-mi aparțineți, ca să stau în mijlocul vostru, ca un cuceritor, și să vă cuprind, pe amîndoi, ca pe o pradă a mea ?

O, Diotima ! O, Alabanda ! ființe nobile, de-o calmă măreție ! cum să fac totul, ca să nu fiu silit să fug din fața propriei mele fericiri, din fața voastră ?

Tocmai scriam aceste rînduri, cînd am primit scrisoarea ta, iubito.

Nu te întrista, ființă gingașă, nu te întrista ! Păstrează-te, neatinsă de nici o mîhnire, pentru viitoarele sărbători ale patriei ! Diotima ! pentru înflăcărata serbare a Naturii, pentru ea păstrează-te, și pentru toate zilele luminoase, în care ne cinstim zeii !

Nu vezi tu astrele nemuritoare, bucuroase de noua lor vecinătate, cum surîd deasupra orașelor și dumbrăvilor noastre, cum bătrîna mare, văzînd poporul nostru pășind vesel pe țărmuri, își amintește de frumoșii atenieni de demult, și ne aduce iarăși norocul, precum odinioară celor de ea îndrăgiți, pe valurile ei bucuroase ?

Fată plină de suflet ! Tu ești de pe acum atît de frumoasă ! cum vei fi atunci cînd, hrănită de adevăratul tău climat, vei străluci într-o extatică glorie !

DIOTIMA CATRE HYPERION

De cînd ai plecat, am stat mai mult închisă în casă, dragul meu Hyperion ! Astăzi am ieșit din nou.

Am recăpătat puțină viață în aerul plăcut de februarie, și tot ce-am adunat îți trimit ție. De altfel, mi-a făcut bine proaspăta încălzire a cerului, și m-a pătruns

încă o dată desfătarea reinnoită a lumii vegetale, pură și întotdeauna aceeași, în care totul se întristează și se înveselește din nou la timpul potrivit.

Hyperion ! o, dragul meu Hyperion ! de ce nu ne ducem și noi viața pe căi liniștite ? Iarna, primăvara, vara și toamna — sînt nume sfinte ! noi însă nu le respectăm. Oare nu e păcat să fii trist primăvara ? atunci de ce o facem ?

Iartă-mă ! copiii pămîntului nu trăiesc decît mulțumită soarelui ; eu trăiesc mulțumită ție ; am și alte bucurii, este oare o minune că am și alte mîhniri ? dar oare trebuie să fiu mîhnită ? trebuie neapărat ?

Curajosul meu iubit ! de ce să mă ofilesc, cînd tu strălucești ? de ce să fie inima mea istovită cînd dorința de victorie se trezește-n cea din urmă fibră a ta ? Dacă aș fi aflat mai demult că un tînăr grec a pornit să-și scape poporul de rușine și ocară, să-l aducă din nou la frumusețea maternă, din care se trage, oît de fermecată m-aș fi trezit din visele copilăriei, cît de dornică de-a cunoaște imaginea lui iubită ! iar acum, cînd el e aici, cînd e al meu, — să plîng ? ar fi o nerozie ! Oare mai încape vreo îndoială ? nu este el măreț, și nu este el al meu ? voi, umbre ale unui timp fericit ! voi, scumpe amintiri !

Mi se pare că abia ieri a fost acea seară vrăjită, cînd l-am întîlnit întîia oară pe divinul străin ; cînd el, ca un geniu mîhnit, strălucea în umbra pădurii, unde o fată nepăsătoare sta, pradă visurilor ei tinerești — apăruse în vîntul de mai, în fermecătorul vînt de mai al Ioniei, și aceasta mi-l arăta și mai înfloritor, îi oîrlionța pletele, îi desfăcea buzele ca unei flori, îi spulbera tristețea într-un surîs și, ah, raze cerești ! cum mă-ntîmpinați voi sclipind din ochii aceia, din acele izvoare ameteitoare, în care din umbra arcadelor ce le ocroteau viața veșnică licărea și fremăta ! —

Zei binevoitori ! ce frumos era cu privirile ațîntite spre mine ! cum stătea acolo, cu tinereasca lui statură, pîrînd

și mai înalt cu-o palmă, în delicata-i stăpînire de sine, doar scumpele lui brațe, modeste, atîrnau în jos, de parcă nu le-ar fi avut ! și cum și-a ridicat privirea în extaz, parcă-aș fi dispărut în sus, în ceruri, și n-aș mai fi fost acolo, ah ! și cît de fermecat a zîmbit și s-a îmbujorat cînd m-a zărit din nou, iar de sub lacrimile care-i izvorau ochiul lui de Febus strălucea parcă-ntrebînd : ești tu ? ești tu într-adevăr ?

Și de ce mă întîmpina cu atîta respect, cu atîta delicată superstiție ? de ce și-a aplecat îndată capul, de ce era tînărul acesta divin atît de plin de sfială și de mîhnire ? Geniul lui era prea fericit, ca să rămînă singur, iar universul prea sărac, ca să-l cuprindă. O, era o icoană scumpă, țesută din măreție și durere ! Dar acum e altfel ! durerile s-au dus ! El are o sarcină de împlinit, el nu mai e bolnav ! —

Eram înecată de suspine, cînd am început să-ți scriu, iubitul meu ! Acum sînt numai fericire. Mi-a făcut bine să vorbesc despre tine. Și uite ! așa trebuie să fie mereu. Cu bine !

HYPERION CĂTRE DIOTIMA

Am încheiat cu bine sărbătoarea ta, frumoasă viață ! înainte de-a începe alarma. Era o zi minunată. Vîntul blînd al primăverii adia, gîngaș scînteind dinspre răsărit, ne aducea pe buze numele tău, cum aduce florile-n pomi, și toate tainele fericite ale dragostei se' iscau odată cu respirația mea. Prietenul meu nu cunoscuse niciodată o dragoste ca a noastră, și era o încîntare să vezi cum acest om mîndru își încorda atenția, cum spiritul și privirea lui se aprindeau ca să prindă imaginea ta, ființa ta.

O, strigă el, în sfîrșit, merită să luptăm pentru Grecia noastră, dacă trunchiul ei mai poartă asemenea mlađite !

Desigur, prietene Alabanda, am spus ; pornim veseli la luptă, un foc ceresc ne împinge la fapte mari, cînd spiritul nostru se vede întinerit de imaginea unor asemenea făpturi ; atunci nu ne mai animă scopuri mărunte, atunci nu ne mai îngrijorează una sau alta, atunci meșteșugim la aspectul lucrurilor, chiar fără a le pătrunde spiritul, și bem vinul pentru frumusețea cupei ; căci abia atunci, Alabanda, ne vom odihni cînd bucuria geniului nu va mai fi o taină, abia atunci cînd ochii fiecăruia vor deveni un arc de triumf, cînd spiritul omenesc, după o îndelungată absență, va străluci deasupra greșelilor și suferințelor, salutînd fericit de victorie eterul strămoșesc. — Ah ! nu numai după steag va trebui să fie recunoscut viitorul nostru popor ; toate trebuie să reîntînească, totul trebuie să se preschimbe din temelii ; mai gravă să fie plăcerea și orice muncă mai senină ! nimic, nici măcar umilele îndeletniciri zilnice, să nu fie lipsite de spirit și de zei ! Dragostea și ura și orice cuvînt al nostru trebuie să uimească pe oamenii de rînd, și nici o privire nîcîcînd să nu ne mai amintească de trecutul nostru vulgar !

HYPERION CĂTRE DIOTIMA

Vulcanul a început să erupă. La Koron și Modon turcii sînt asediați, iar noi, cu oamenii de la munte, ne îndreptăm spre Peloponez.

Orice tristețe are un sfîrșit al ei, Diotima : mintea mea e mai activă și mai ageră, de cînd sînt în plină acțiune ; ba mai mult ! am chiar un program zilnic acum.

Cum răsare soarele, mă apuc de treabă. Ies și mă îndrept spre trupa mea, în umbra pădurii, salutînd miile de ochi limpezi, care acum mă privesc cu o prietenie sălbatică. O oaste care se trezește ! nu cunosc nimic asemănător, căci toată viața din orașe și sate nu este, comparativ cu ea, decît ca un roi de albine.

Omul nu poate tăgădui că a fost odinioară fericit, asemenea cerbilor din pădure, și chiar după ani și ani de zile tot mai mocnește încă în noi dorul acelor zile preistorice, cînd fiecare străbătea pămîntul, ca un zeu, înainte ca omul, nu știu cum ? să fi fost domesticit, atunci cînd, în loc de ziduri și lemne uscate, îl înconjura încă sufletul lumii, sfînta adiere de pretutindeni.

Diotima ! ce minunat mă simt, adeseori, cînd trec printre oamenii mei neîncrezători și, ca răsărind din pămînt, se ridică unul după altul și se întind în soarele dimineții ; cînd în mijlocul cetei de bărbați se înalță flăcările care trosnesc, iar mama cu copilul înfrigurat se așază lîngă focul unde fierbe hrana înviorătoare ; în timp ce caii, adulmecînd ziua, sforăie și nechează, iar pădurea răsună de impresionantele cîntece de luptă și de jur împrejur zornăie și sclipesc armele — dar acestea sînt doar cuvinte, și adevărata bucurie a unei astfel de vieți nu se poate povesti.

Atunci trupa se adună voioasă în jurul meu, și e minunat să vezi cum atît cei vîrstnici cît și cei mai îndărătnici mă cinstesc, în ciuda tinereții mele. Intimitatea dintre noi sporește, cîte unul începe să depene povestea vieții lui și adeseori mi se înfioară inima ascultînd soarta multora dintre ei. Apoi eu încep să le vorbesc despre zilele mai bune care vor veni, și ochii lor se fac mai strălucitori, gîndindu-se la federația care ne va uni pe toți, și imaginea mindră a viitoarei republici le apare în față.

Unul pentru toți și toți pentru unul ! Un duh întăritor respiră-n cuvintele acestea, iar oamenii sînt pătrunși pe veci de el, ca de o parolă divină. O, Diotima ! să vezi

astfel, cum firile cele mai împietrite se îmblinzesc prin speranță, cum inimile zvîcnesc mai puternic și frunțile posomorite se descrețesc și strălucesc la auzul planurilor de viitor; să te simți astfel, în mijlocul unui cerc de oameni însuflețiți de credință și de dorință — oare nu înseamnă aceasta cu mult mai mult decît a contempla pămîntul, marea și cerul, în toată strălucirea lor?

Apoi îi pun să facă exerciții militare și marșuri pînă la amiază. Buna dispoziție face din ei niște executanți capabili, iar din mine un bun instructor. Uneori stau adunați laolaltă, în șir macedonean, și nu mișcă decît brațele; alteori țîșnesc, ca niște raze, departe unii de alții, în grupe separate gata de o lovitură mai îndrăzneată, unde suplețea forței depinde de fiecare situație și fiecare este propriul său comandant, apoi se adună toți la punctul stabilit — și de fiecare dată, oriunde se duc și oriunde se opresc în cursul acestui dans al armelor, în fața lor, ca și în fața mea, plutește imaginea celor ce slugăresc la tirani și a cîmpului aprig de bătălie.

După aceea, cînd soarele devine arzător, ținem sfat în umbra pădurii, și e plăcut să discuți așa, cu cugetul liniștit, despre viitorul cel falnic. Hazardul ne dă puterea de a stăpîni destinul. Îl lăsăm pe inamic să apară unde ne convine și-l atragem în lupta pentru care ne-am pregătit. Sau îl observăm de la distanță, îi dăm impresia că ne temem de el, îl lăsăm să se apropie, să scoată capul, și apoi îl lovim, fulgerător, ca să-l năucim. Și acesta este panaceul meu. Deși doctorii cu mai multă experiență n-au deloc încredere în astfel de leacuri universale.

Ce bine mă simt seara, împreună cu prietenul meu Alabanda, cutreierînd în voie pe cai focosi dealurile înroșite de soare, iar pe culmile unde zăbovim aerul se joacă în coamele cailor noștri, susurul prietenos se amestecă cu vorbele noastre, în timp ce privim în depărtări spre Sparta, răsplata luptelor noastre! și după ce ne întoarcem și ne așezăm alături în dulcea răcoare a nopții, cînd

cupa aromește plăcut, iar razele lunii ne luminează cina frugală, și în liniștea noastră surizătoare, istoria celor vechi se înalță ca un nor din pământul sfânt care ne poartă — ce fericire, în astfel de clipe, să ne întindem mîna !

Apoi Alabanda îmi vorbește bucuros despre cîte unul pe care-l apasă plictisul veacului, despre ciudatul drum, plin de ocolișuri pe care a apucat viața altuia, din clipa cînd drumul drept i-a fost barat, apoi și eu îmi aduc aminte de prietenul meu Adamas, de călătoriile lui, de dorul lui de a atinge mijlocul Asiei — acestea sînt însă doar expediente, bătrîne prietene ! de-aș putea să-i strig, vino îndărăt ! clădește-ți lumea împreună cu noi ! căci lumea noastră este și a ta.

După cum e și a ta, Diotima, căci e o copie a chipului tău. O, tu, cu pacea ta elizeeană, de-am putea plămădi ceva asemenea ție !

HYPERION CĂTRE DIOTIMA

Am obținut victoria de trei ori la rînd în cursul unor mici hărțuieli, în care însă luptătorii se încrucișau ca fulgerele și totul era o singură flacără mistuitoare. Navarinul e în mîinile noastre și ne aflăm acum în fața fortăreței Misistra, vestigiul Spartei antice. Eu am înfipt drapelul, smuls de la o ceată de albanezi, pe o ruină care se afla în afara orașului ; de bucurie, mi-am aruncat turbanul în Eurotas, și de atunci port un coif grecesc.

Și acum aș vrea să te revăd, iubit-o ! aș vrea să te văd, să-ți iau mîinile și să le strîng la inima mea a cărei bucurie, probabil, va fi nu peste mult prea mare ! nu peste mult ! într-o săptămînă poate, anticul, sacrul Peloponez va fi liber.

Apoi, scumpa mea! va trebui să mă-nveți să fiu evlavios, să înveți inima mea copleșită cum să se roage! Ar trebui să tac, pentru că ce-am înfăptuit? și chiar dacă aș fi înfăptuit ceva, despre care aș putea să vorbesc, oare nu mai rămân încă atâtea de făcut? Dar ce să fac dacă gândul meu e mai iute ca timpul? Aș vrea nespus de mult să fie invers, și timpul și fapta să-mi întreacă gândul, iar izbînda cu aripi s-o ia chiar înaintea speranței.

Prietenul meu Alabanda înflorește ca un mire. Viața ce va veni îmi suride din orice privire a lui, și asta îmi mai domolește puțin nerăbdarea.

Diotima! n-aș vrea să schimb această fericită perspectivă nici cu cea mai frumoasă epocă a Greciei antice, și cea mai mărunță dintre izbînzile noastre mi-e mai dragă decît Maratonul, Termopilele sau Plateea. Oare n-am dreptate? Oare nu e mai prețioasă viața pentru cel ce se însănătoșește, decît pentru cel teafăr, care încă nu cunoaște boala? Iubim tinerețea numai după ce s-a dus, și abia cînd ne regăsim tinerețea pierdută, sîntem fericiți pînă în adîncul sufletului.

Cortul meu se află lingă Eurotas, și uneori, cînd mă trezesc după miezul nopții, bătrînul zeu al fluviului vuit de aduceri aminte, și atunci culeg zîmbind florile de pe mal, le arunc în unda lui argintie și-i spun: În-singuratule! ia-le ca un semn al vieții de altădată care va reînflori curînd în jurul tău.

DIOTIMA CĂTRE HYPERION

Scumpe Hyperion, am primit scrisorile pe care mi le-ai trimis în timpul călătoriei tale. Tot ce-mi povestești mă impresionează puternic și, în adîncul dragostei mele, mă înfioară adesea ideea că tînărul blajin, care

plîngea la picioarele mele, s-a preschimbat într-o ființă atît de aspră.

Nu vei ajunge oare să nu mai știi să iubești ?

Dar n-ai decît să te schimbi ! Eu te voi urma. Cred că dacă ai putea să mă urăști, aș împărtăși chiar și acest simțămînt și mi-aș da osteneala să te urăsc și eu, pentru ca astfel sufletele noastre să rămînă asemenea, și să știi că nu vorbesc în deșert, Hyperion !

De altfel, și eu sînt cu totul alta, decît înainte. Îmi lipsește facultatea de a privi lumea cu un ochi senin și de a mă bucura de tot ce e viu. Numai cerul, cu stele îmi mai atrage privirea. În schimb, mă gîndesc cu bucurie la marile spirite ale vremurilor apuse, cum s-au săvîrșit ele din viață, iar femeile mărețe ale Spartei mi-au cucerit inima. Dar nu uit pe noii luptători, pe vitejii al căror ceas a sosit, adeseori aud vijelia izbînzilor lor de-a lungul Peloponezului vuind din ce în ce mai aproape, adeseori mi se pare o cataractă revărsîndu-se în lung și-n lat prin pădurile Epidaurului, și armele lor strălucesc de departe în lumina soarelui, care le însoțește ca un herald, iar pe tine, o, scump Hyperion ! te văd venind în grabă la Calauria, ca să saluți tăcutele crînguri ale dragostei noastre, să mă saluți pe mine, și zburînd apoi îndărăt la îndatoririle tale ; — și crezi că mi-i teamă de deznodămînt ? O tu, iubitule ! Uneori ideea aceasta e pe cale să mă înghețe, dar gîndurile mele înalte, ca flăcările, o țin la distanță.

Rămii cu bine ! du totul la bun sfîrșit, precum îți poruncește spiritul ! și nu lăsa războiul să dureze prea mult, în numele păcii, Hyperion, în numele frumoasei, noii păci de aur, grație căreia, precum spuneai, legile Naturii vor fi înscrise cîndva în pravila noastră, iar viața însăși, dumnezeiasca Natură, care nu poate fi înscrisă în nici o carte, va fi întipărită în inima obștei. Cu bine.

HYPERION CĂTRE DIOTIMA

Ar fi trebuit să mă potolești, scumpă Diotima ! ar fi trebuit să-mi spui să nu mă grăbesc, ci să-i smulg Destinului izbînda pas cu pas, ca pe o sumă de bani de la niște datornici zgîrciți. O, scumpă copilă ! să stai inactiv e mai rău ca orice. Îmi seacă singele în vine, atît sînt de însetat să merg înainte, în timp ce sînt silit să trîndăvesc aici, să dau asediu după asediu, în fiecare zi la fel. Oamenii noștri ar vrea să atace vijelios ; dar aceasta doar încălzește spiritele agitate pînă la beție, și atunci vai de speranțele noastre, în clipa în care natura lor sălbatică va ajunge să clocotească și să uite de dragoste și disciplină.

Nu știu, s-ar putea să nu mai dureze decît cîteva zile și Misistra să se predea, dar aș dori să fim mai avansați. Aici, în tabără, mă simt ca înaintea unei furtuni. Sînt nerăbdător, iar oamenii mei nu-mi plac de fel. Un neastîmpăr groaznic mocnește în rîndurile lor.

Dar nu e cuminte să mă las astfel pradă dispozițiilor de moment. Antica Lacedemonie merită să ne facem puține griji, înainte de a o cucerii.

HYPERION CĂTRE DIOTIMA

Totul s-a sfîrșit, Diotima ! oamenii noștri au jefuit, au ucis, fără discernămint ; chiar și frații noștri, grecii din Misistra, cei nevinovați, au fost măcelăriți, sau răătăcesc neajutorati, iar înfățișarea lor jalnică și cadaverică strigă răzbunare cerului și pămîntului împotriva barbarilor, a căror căpetenie am fost eu.

Acum n-am decît să le ies înainte și să le propovăduiesc cauza mea cea dreaptă. Vai ! acum toți vor să mă îmbrățișeze !

Și totuși, am fost înțelept. Doar îmi cunoașteam oamenii foarte bine. Într-adevăr, ciudat proiect, să-mi înalț Elizeul cu ajutorul unei cete de tilhari.

Nu ! pe sfînta Nemesis ! n-am decît ce merit, și am să îndur, am să îndur totul, pînă cînd durerea îmi va amorti ultimul dram de conștiință.

Ori poate crezi că turbez de furie ? Am o rană onorabilă, făcută de unul dintre credincioșii mei, în timp ce căutam să opresc masacrul. Dacă aș turba, mi-aș smulge pansamentul, să-mi curgă sîngele acolo unde se cuvine, pe acest pămînt îndurerat.

Pămîntul acesta îndurerat ! și dezgolit ! pe care voiam să-l îmbrac în dumbrăvi sfînite, să-l împodobesc cu toate florile unei adevărate vieți grecești !

O, ce frumos ar fi fost, Diotima !

Sau crezi că-mi lipsește curajul ? Scumpă copilă ! Dezastrul a depășit orice limită. De pretutindeni gloate în plină turbare se năpustesc în țară : ca o molimă, pofta de jaf bîntuie în Moreea, iar cel care nu pune mîna pe spadă e hăituit, ucis și, culmea, acești oameni turbați mai pretind că luptă pentru libertatea noastră. Alți oameni de rînd sînt tocmiți de sultan, și fac și ei ca ceilalți.

Tocmai acum aflu că oastea noastră netrebnică s-a risipit. Lașii au întîlnit la Tripolissa o bandă de albanezi, care era pe jumătate cît ei la număr. Dar cum nu era nimic de jefuit, toți acei ticăloși au dat bir cu fugiții. Rușii, care și-au riscat viața în această campanie cot la cot cu noi, patruzeci de viteji, au fost singurii care s-au opus, și și-au găsit moartea cu toții.

Și astfel sînt iar singur cu prietenul meu Alabanda, ca înainte. De cînd acest prieten credincios m-a văzut

căzind rănit la Misistra, a uitat de toate celelalte, nădej-
dile lui, dorința lui de a învinge, disperarea lui. Înver-
șunat ca un zeu al răzbunării, a năvălit printre jefuitori,
și m-a scos cu grijă din învălmășeală, iar lacrimile lui
picurau pe hainele mele. A rămas apoi cu mine în adă-
post, unde zac de atunci, iar lucrul acesta mă bucură.
Căci, dacă ar fi pornit mai departe cu ceilalți, acum ar
zăcea în pulbere la Tripolissa.

Ce se va întâmpla acum, nu știu. Soarta mea e ne-
sigură, și n-am decît ceea ce merit; propria mea rușine
mă face să fug de tine, și cine știe pentru cît timp?

Vai mie! ți-am făgăduit o Grece și, iată, nu primești
decît un cîntec de jale. Găsește-ți mîngîierea în tine
însăși.

HYPERION CĂTRE DIOTIMA

Mi-i greu să-mi găsesc cuvintele.

Desigur, vorbim bucuros, flecărăm ca păsările, cît
timp lumea, ca un vînt de mai, suflă spre noi; dar între
amiază și amurg totul se poate schimba, și ce-am pierdut
la urma urmei?

Crede-mă și gîndește-te bine, ți-o spun din adîncul
sufletului: graiul e un lucru de prisos. Ceea ce e mai bun
rămîne întotdeauna doar pentru sine însuși și zace în
adîncul său, ca perla pe fuîdul mării. — Totuși, ceea ce
voiam de fapt să-ți scriu, pentru că fiecare tablou trebuie
să aibă o ramă și fiecare om o îndeletnicire zilnică, este
că am de gînd să mă angajez un timp în flota rusă; căci
cu grecii nu mai am nimic de-a face.

O, scumpă copilă! ce întuneric s-a făcut în jurul
meu!

Am ezitat, m-am luptat. Dar pînă la urmă așa trebuie să fie.

Văd ceea ce este necesar și, tocmai fiindcă văd, așa și trebuie să se întîmple. Să nu mă interpretezi greșit ! să nu mă condamni ! trebuie să te sfătuiesc să renunți la mine, Diotima !

Nu mai sînt nimic pentru tine, gingașă ființă ! Inima mea a secat, iar ochii mei nu mai văd nimic din ce-i viu. O, buzele mele sînt uscate ; dulcea suflare a dragostei nu mai susură în pieptul meu.

O singură zi mi-a răpit toată tinerețea ; lingă Eurotas viața mea s-a sleit plîngînd, ah ! lingă Eurotas care, umilit de moarte de-a lungul ruinelor Lacedemoniei, plînge din toate valurile sale. Acolo, acolo m-a secerat Destinul. — Să primesc dragostea ta, ca pe o pomană ? — Nu reprezintă absolut nimic, sînt tot atît de lipsit de glorie ca și cea mai nenorocită slugă. Sînt surghiunit, blestemat, ca un răzvrătit oarecare, iar grecii din Moreea vor povesti cîndva copiilor lor despre eroicele noastre isprăvi ca despre niște povești cu tilhari.

Vai ! și de mult ți-am tot ascuns ceva. Tatăl meu m-a dezmoștenit solemn, m-a izgonit pentru totdeauna din casa tinereții mele, nu vrea să mă mai vadă niciodată, nici în viața asta, nici în cealaltă, cum spune el. Așa sună răspunsul lui la scrisoarea în care i-am anunțat începutul acțiunii mele.

Să nu te lași însă tulburată de milă. Crede-mă, ori-cînd ne mai rămîne o bucurie. Adevărata durere însuflește. Cel ce pășește peste mizeria lui se înalță. Și e măreț că începem să simțim ce înseamnă libertatea abia cînd suferim pînă-n adîncul sufletului. Libertate ! cine înțelege acest cuvînt — e un cuvînt adînc, Diotima. Sînt atît de profund tulburat, atît de grav jignit, sînt fără speranță,

fără țel, sînt complet dezonorat, și totuși simt în mine o putere, ceva invincibil, care, de cîte ori se trezește, îmi străpunge cu dulci fiori toată ființa.

Și-l mai am și pe Alabanda. Are tot atît de puțin de cîștigat ca și mine. Pot să-l păstrez lângă mine fără nici o pagubă. Ah ! acest tînăr superb ar fi meritat o soartă mai bună. A devenit atît de blajin și de liniștit, că uneori îmi sfișie inima. Dar ne susținem unul pe altul. Nu ne spunem nimic ; ce-am putea să ne spunem ? dar micile servicii prietenești pe care ni le facem sînt totuși o binecuvîntare.

Doarme și zîmbește resemnat, în pofida Destinului nostru. Ce om bun ! el nu știe ce fac eu. N-ar fi de acord. Trebuie să-i scrii Diotimei, mi-a poruncit el, și să-i propui să plecați cît mai curînd împreună, să fugiți într-o țară mai suportabilă. Dar el nu știe că o inimă, care a cunoscut atîta disperare, ca a lui și a mea, nu mai poate să ofere nimic unei iubite. Nu ! nu ! nu ți-ai găsi niciodată pacea lângă Hyperion, ai ajunge necredincioasă, și de asta vreau să te cruț.

Rămii așadar cu bine, dulce copilă ! rămii cu bine ! Aș vrea să-ți pot spune, du-te acolo sau dincolo ; acolo unde susură izvoarele vieții. Aș vrea să-ți pot arăta o țară liberă, o țară plină de frumusețe și de simțire, și să-ți spun : refugiază-te acolo ! Dar o, cerule ! dacă aș putea să fac așa ceva, atunci și eu aș fi un alt om, atunci n-aș mai fi silit să mă despart de tine — să mă despart de tine ? Ah ! nu știu ce fac. Mă credeam atît de hotărît, de prevăzător. Acum îmi vine amețală și inima mi se zbate ca un bolnav nerăbdător. Vai mie ! îmi distrug ultima bucurie. Dar așa trebuie să fie, și tînguirea naturii n-arè acum nici un rost. Îți datorez aceasta, și de altfel sînt născut să n-am patrie și nici loc de odihnă. O, pămînt ! o, stele ! oare nu-mi voi găsi nicăieri un lăcaș pînă în cele din urmă ?

Oriunde ai fi, aş vrea să mă întorc la pieptul tău încă o dată ! Ochi de azur ! încă o dată să mă regăsesc în voi ! să simt atingerea buzelor tale, iubito ! tu — mai presus ca orice cuvînt ! şi să sorb fermecătoarea ta viaţă dumezeiesc de dulce — dar, nu pleca urechea la ceea ce-ţi spun ! te rog, nu mă lua în seamă ! Dacă m-ai asculta, m-aş simţi ca un seducător. Mă cunoşti, mă înţelegi. Ştii oît de adînc mă vei preţui dacă nu mă regreti, dacă nu mă ascuţi.

Nu mai pot, nu mai am dreptul — cum ar mai putea să trăiască un preot al cărui Dumnezeu nu mai există ? O, geniu al poporului meu ! o, suflet al Greciei ! trebuie acum să mă duc, trebuie să te caut în împărăţia morţilor.

HYPERION CĂTRE DIOTIMA

Am aşteptat mult timp, trebuie să-ţi mărturisesc, am sperat din tot sufletul să primesc un cuvînt de adio din partea ta, dar tu taci. Iar în faptul acesta vorbeşte tot frumosul tău suflet, Diotima.

Nu-i aşa că sacrele noastre acorduri nu încetează totuşi din această pricină ? nu-i aşa, Diotima, că chiar dacă blindul clar de lună al dragostei apune, cele mai înalte stele ale cerului ei tot mai luminează încă ? O, aceasta e ultima mea bucurie : că sîntem de nedespărţit, chiar dacă nu se mai întoarce nici o şoaptă, de la tine la mine, nici o umbră a dulcilor zile ale tinereţii noastre !

Mă uit la marea înroşită de amurg, îmi întind braţele spre ţinutul îndepărtat unde locuieşti, şi sufletul mi se încălzeşte din nou de toate bucuriile dragostei şi ale tinereţii.

O, pămînt ! leagăn al meu ! toată plăcerea şi toată durerea sînt cuprinse în cuvîntul de rămas bun pe care ţi-l adresăm ţie.

Voi, dragi insule ioniene ! și tu, Calauria mea, tu Tina mea, vă văd cu ochii amintirii, oricât de departe ați fi, și spiritul meu zboară cu vîntul ușor peste apele abia stîrnite ; și voi, țărături care abia îmi mijiți, voi Teos și Efes, vizitate împreună cu Alabanda în zilele speranțelor noastre, din nou îmi păreți ca atunci și aș vrea să ating pămîntul vostru, să-l sărut, să-l încălzesc îmbrățișîndu-l, și să șoptesc țărînii tăcute toate cuvintele de rămas bun, înainte de-a-mi lua zborul în spațiu.

Păcat, păcat că oamenii nu se înțeleg astăzi mai bine, altfel aș rămîne bucuros pe această frumoasă stea. Dar pot să mă lipsesc de globul terestru, iar aceasta e mai mult decît tot ce-ar putea el să dea.

Să ne purtăm sclavia în plină lumină de soare, copilă ! îi spunea Polixeniei mama sa, iar dragostea ei de viață nu se putea exprima mai frumos. Dar lumina soarelui, tocmai pentru că nu-mi îngăduie să fiu sclav, mă împiedică să rămîn pe acest pămînt înjosit, iar razele sfinte mă atrag, ca niște cărări, spre patrie.

De mult timp măreția sufletului fără Destin mi-e mai prezentă, decît toate celelalte ; uneori am trăit în mine însumi într-o grandioasă singurătate ; m-am deprins să scutur de pe mine tot ce vine din exterior, ca fulgii de zăpadă ; atunci cum ar mai putea să mă înspăimînte căutarea a ceea ce se numește moarte ? nu m-am eliberat de ea, în gînd, de mii de ori ? de ce aș șovăi s-o fac odată cu adevărat ? Sîntem oare asemenea iobagilor, legați de pămîntul pe care-l arăm ? sîntem oare ca păsările domestice, care nu trebuie să fugă din curte, pentru că numai acolo își primesc harna ?

Sîntem ca vulturii tineri, pe care tatăl lor îi gonește din cuib, ca să-nvețe cum să-și caute prada în înaltul cerului.

Mîine flota noastră intră în foc și lupta va fi destul de aprigă. Aștept această bătălie ca pe o baie care să mă curețe de praf ; și voi găsi desigur ceea ce doresc ;

o dorință ca a mea e ușor de satisfăcut la timpul și locul potrivit. Și astfel, în cursul incursiunii mele militare, voi realiza totuși ceva, dovedind că între oameni nici o ostenală nu e zadarnică.

Suflet evlavios ! aş vrea să spun : gîndeşte-te la mine, cînd vei veni la groapa mea. Dar am să fiu aruncat desigur în apele mării şi mă bucur că rămăşiţele mele vor dispărea-n adînc, acolo unde se adună toate izvoarele şi fluviile, pe care le-am iubit, şi de unde se ridică norii furtunilor care adapă văile şi munţii ce-mi erau dragi. Şi noi ? o, Diotima ! Diotima ! cînd ne vom vedea iar ?

Aceasta nu mai e cu putinţă, şi tot adîncul meu se răzvrăteşte, cînd mă gîndesc că sîntem pierduţi unul pentru celălalt. Sute de mii de ani aş rătăci printre stele, aş lua toate înfăţişările, toate limbile vieţuitoarelor, numai să te mai întîlnesc o singură dată ! Dar cred că tot ceea ce se aseamănă se adună curînd.

Suflet generos ! te vei regăsi în acest bun rămas, lasă-mă aşadar să plec ! Salut-o pe mama ta ! Salut-o pe Notara şi pe ceilalţi prieteni !

Salută şi arborii unde te-am întîlnit pentru prima oară, şi riurile vesele la care ne duceam, şi frumoasele grădini de la Angele şi încearcă, iubito ! să regăseşti în ele, imaginea mea. Rămii cu bine.

CARTEA A DOUA

HYPERION CĂTRE BELLARMIN

Eram purtat de un vis încântător, transcriind pentru tine corespondența pe care am purtat-o odinioară. Acum îți scriu din nou, ție, prietene Bellarmin ! Ca să te conduc în adânc, în cea mai adâncă intimitate a durerilor mele, iar după aceea, tu, ultimul dintre cei pe care-i iubesc, mă vei însoți în locurile unde o nouă zi va străluci pentru noi.

Bătălia, despre care i-am scris Diotimei, începuse. Corăbiile turcilor se refugiaseră în strîmtoarea dintre insula Chios și coasta asiatică, și așteptau înșirate de-a lungul uscatului pînă spre Cesme. Vasul amiral, pe care mă aflam, a ieșit din rînd și a început lupta atacînd prima corabie turcească. De la primul contact, adversarii înverșunați s-au înfierbîntat pînă la delir, era o învălmășeală înfricoșătoare, spumegînd de beția răzbunării. Corăbiile întepeniră curînd alături, cu greementele încurcate ; lupta turbată deveni din ce în ce mai strînsă.

O senzație de adîncă vitalitate mă bîntuia încă. Îmi era cald și bine în toate măduarele. Pentru ultima oară spiritul meu se simțea dulce-separator al tuturor simțu-

rilor sale. Și atunci plin de o clocotitoare disperare, neștiind nimic altceva mai bun decât să mă las măcelărit într-o încăierare de barbari, m-am năpustit, cu lacrimi de furie în ochi, acolo unde moartea părea mai sigură.

M-am apropiat destul de mult de dușmani, și dintre rușii care luptau alături n-a mai rămas, în câteva clipe, nici unul. Mă afluam acolo singur, plin de trufie, și-mi aruncam viața, ca o pomană pentru cerșetori, în fața barbarilor, dar ei nu mă voiau. Mă priveau ca pe unul care te-ndeamnă la păcat, iar Destinul părea să mă respecte în disperarea mea.

Pînă la sfîrșit în legitimă apărare, unul dintre ei m-a atacat, m-a lovit și m-a doborît. Din clipa aceea n-am mai știut nimic, pînă cînd am deschis ochii, la Paros, unde fusesem transportat pe o corabie.

Am aflat mai tîrziu, de la slujitorul care mă ridicase de pe cîmpul de luptă, că cele două corăbii, care au început lupta, săriseră în aer, îndată după ce el și chirurgul mă așezaseră într-o barcă. Rușii dăduseră foc corăbiei turcești și, fiindcă a lor era agățată puternic de cealaltă, au ars amîndouă.

Cum a luat sfîrșit această groaznică bătălie, ți-e cunoscut. Așa se pedepsește răul cu rău, am strigat, aflînd că rușii ar fi ars întreaga flotă turcă — așa se stîrpesce tiranii unii pe alții.

HYPERION CĂTRE BELLARMIN

Șase zile după bătălie, zăceam încă într-un somn chinător, vecin cu moartea. Ce mai trăia în mine era brăzdat de dureri, ca noaptea de fulgere iuți. Primul om, pe care l-am recunoscut, a fost Alabanda. După cum am

aflat, nu se clintise nici o clipă de lângă mine, mă îngrijise aproape singur, cu o râvnă de neconceput, cu mii de delicate atenții menajere, la care de obicei nu se gindea niciodată în viață, și fusese auzit cum striga, îngenunchiat lângă patul meu : o, rămii în viață, scumpul meu ! ca să pot trăi și eu !

A fost o deșteptare fericită, Bellarmin ! când ochii mei s-au deschis din nou spre lumină, iar superbul bărbat stătea în fața mea, lăcrimînd de emoția revederii.

I-am întins mina, iar el, cel mîndru, mi-a sărutat-o plin de încîntarea unui îndrăgostit. Trăiește, strigă el, ah ! mîntuitoare Natură ! tu, cea bună și-atotvindecătoare ! totuși nu i-ai părăsit pe acești doi prieteni, lipsiți de patrie și rătăcitori ! O, n-am să uit niciodată, Hyperion ! cum, sub ochii mei, corabia ta s-a mistuit în flăcări și, în tunetul exploziei, s-a pulverizat cu tot echipajul în limbile turbate ale focului, iar printre cei puțini salvați nu se afla Hyperion. Eram înnebunit și zgomotul asurzitor al luptei nu mă potolea deloc. Dar în curînd am aflat unde ești și am alergat spre tine, îndată ce s-a terminat cu dușmanul. —

Și cu cîtă grijă mă ocrotea acum ! cu cîtă afectuoasă prudență mă ținea prins în cercul vrăjit al atențiilor sale ! cum mă învăța, fără a scoate o vorbă, în marea lui seninătate, să înțeleg, fără patimă și cu bărbăție, libera desfășurare a lumii.

O, voi, fii ai soarelui ! voi, suflete mult mai libere ! mult ați pierdut odată cu Alabanda. Zadarnic am căutat, zadarnic am implorat viața, de cînd a dispărut el ; o asemenea fire de roman ca a lui n-am mai întîlnit. Lipsit de griji, adînc înțelegător, viteaz, nobil ! cine e vrednic de numele de bărbat, dacă nu el ? iar cînd era prietenos și cucernic, aveai impresia că o rază a serii se joacă în întuneric cu un stejar maiestuos de pe-a cărui frunză se scutură stropii furtunii din timpul zilei.

Veniseră zilele frumoase ale toamnei, cînd pe jumătate vindecat, m-am apropiat pentru prima oară din nou de fereastră. Reveneam la viață cu simțurile mai potolite, iar sufletul meu se făcuse mai grijuliu. Cerul mă mîngîia cu vraja lui nespus de ușoară și lin, ca o ploaie de flori, curgeau spre mine razele de soare. Un spirit măreț, calm, delicat, sălășluia în acest anotimp, și liniștea lucrului împlinit, bucuria pîrguirii din ramurile foșnitoare mă împrejmuiau ca o tinerețe înnoită, așa cum o așteptau vechii greci în Elizeul lor.

De mult nu mai savurasem, cu sufletul împăcat, această simplă viață a universului; acum ochiul meu se deschidea cu toată bucuria revederii și Natura binecuvîntată rămînea neclintită în frumusețea ei. Lacrimile mele curgeau, ca o jertfă ispășitoare în fața ei, și din vechea nemulțumire, se năștea în mine, plină de flori, o inimă nouă. O, sfîntă lume a plantelor! am exclamat eu, de ce ne străduim și medităm îndelung, cînd te avem pe tine! ne luptăm cu puterile noastre pieritoare să clădim frumosul, în timp ce el crește singur, fără nici o îngrijire, în preajma noastră! nu-i așa, Alabanda? Oamenii sînt făcuți să lupte pentru nevoile lor, restul există de la sine. Și totuși — nu pot să uit că eu însumi am dorit mai mult decît atîta.

Să-ți fie de ajuns, dragul meu, faptul că exiști! strigă Alabanda, și nu-ți mai tulbura cu tristețea calma ta activitate.

Vreau să mă și odihnesc, am spus. Ah, aș vrea să distrug toate proiectele și revendicările, ca pe niște chitanțe ale unor datornici. Vreau să mă păstrez pur, cum se cuvine unui artist; vreau să te iubesc pe tine, viață nevinovată, viață a crîngului și a izvorului! pe tine vreau să te cinstesc, lumină a soarelui! în tine să mă

liniștesc, minunat eter, care însufletești stelele, care aici chiar mîngîii copacii cu răsuflarea ta și ne pătrunzi pe noi pînă în adîncul pieptului ! o, încăpăținare omenească ! mi-am plecat grumazul ca un cerșetor, în timp ce toți zcii muți ai naturii mă priveau cu brațele încărcate de daruri ! — Zîmbești, Alabanda ? o, adeseori ai zîmbit așa, la primele noastre întîlniri, cînd tînarul tău prieten flecărea în fața ta, beat de avîntul lui tineresc, în timp ce tu, ca o calmă coloană de templu, stăteai pe ruinele lumii, și erai silit să suporti lujerii sălbatici ai dragostei mele care creșteau în jurul tău — iată ! acum cad legăturile de pe ochii mei și vechile zile de aur se reîntorc pline de însuflețire.

Ah ! strigă el, cîtă seriozitate și cîtă dorință de viață purtăm laolaltă !

Cînd vinam prin codri, am strigat, cînd ne scăldam în valurile mării, cînd cîntam și beam, acolo unde printre umbrele de dafin soarele și vinul ne poleiau ochii și buzele — era o viață unică, iar spiritul nostru lumina tinereasca noastră fericire ca un cer strălucitor.

De aceea, nici unul să nu se despartă de celălalt, spuse Alabanda.

O, trebuie să-ți fac o grea mărturisire, am spus. Ai putea să crezi că-am vrut să te părăsesc pe tine ! că mi-am căutat cu îndîrjire moartea ! oare n-a fost asta lipsă de suflet ? nebunie ? ah ! și Diotima mea ! i-am scris că trebuie să mă părăsească, și apoi, încă o scrisoare, în seara dinaintea bătăliei — în care i-ai scris, strigă el, că doreai să-ți găsești sfîrșitul în luptă ? o, Hyperion ! Totuși, cred că n-a primit încă ultima ta scrisoare. Grăbește-te deci, trebuie să-i scrii că ești în viață.

Scumpul meu Alabanda, am strigat, ce mîngîiere ! o să-i scriu imediat și trimit scrisoarea prin slujitorul meu. Ah, am să-i dau tot ce am, numai să se grăbească și să ajungă la timp în Calauria. —

Iar sufletul ei bun va înțelege și-ți va ierta lesne cealaltă scrisoare, unde era vorba de renunțare, adăugă el.

Mă va ierta ? am strigat ; o, da ! nădăjduiesc din tot sufletul ! aș mai putea fi încă fericit alături de acest inger !

Vei fi fericit, a strigat Alabanda, cei mai frumoși ani ai vieții de-abia acuma te așteaptă. Erou este tânărul, iar bărbatul un zeu, dacă apucă să trăiască îndeajuns.

La vorbele lui sufletul meu începu să se lumineze ca prin minune.

Virfurile copacilor se înfiorau ușor ; stelele răsăreau din poala nopții ca florile din pământul întunecat, iar primăvara mă lumina din cer cu o bucurie sfântă.

HYPERION CĂTRE BELLARMIN

Cîteva clipe după aceea, cînd tocmăi mă pregăteam să-i scriu Diotimei, Alabanda se întoarse vesel în cameră. O scrisoare, Hyperion ! strigă el. Am tresărit și m-am repezit spre el.

Atîta timp, scria Diotima, m-ai lăsat să trăiesc fără nici un semn de la tine ! Mi-ai scris despre ziua fatală de la Misistra și ți-am răspuns îndată ; probabil totuși că n-ai primit scrisoarea mea. Curînd după aceea mi-ai scris din nou, puțin și morocănos, că te-ai gîndit să intri în serviciul flotei ruse ; am răspuns din nou ; dar n-ai primit nici această scrisoare ; am așteptat zadarnic și de data asta, din mai pînă acum la sfîrșitul verii, cînd, acum cîteva zile, a sosit scrisoarea în care-mi spui să renunț la tine, iubite !

Te-ai încrezut în mine, ai știut că o asemenea scrisoare nu putea să mă jignească. Ceea ce, în marea mea amărăciune, m-a bucurat mult.

Spirit ales și nefericit ! te-am înțeles cum nu se poate mai bine. O, e foarte firesc să nu mai vrei să iubești niciodată, pentru că dorințele tale cele mai înalte s-au spulberat. Oare nu e normal să refuzi mîncarea, atunci cînd ești pe punctul de a muri de sete ?

Am știut aceasta de la început : eu nu puteam să fiu totul pentru tine. Puteam oare să-ți desfăc cătușele care ne fac muritori ? puteam oare să potolesc focul din pieptul tău, pentru care nu iese nici un izvor și nu crește nici o viță de vie ? puteam oare să-ți întind într-o singură cupă toate bucuriile unei lumi ?

Căci tu — asta dorești. De asta ai nevoie, și nu poți altfel. Nemărginita incapacitate a contemporanilor tăi te va costa viața.

Cel care, ca tine, a fost umilit pînă în fundul sufletului, acela nu-și mai găsește alinarea într-o singură bucurie ; cel care, ca tine, a simțit gustul fad al neantului, acela nu se mai înșeninează decît în elevația spiritului ; cel care, ca tine, a simțit aripa morții, acela nu se mai reculege decît printre zei.

Fericiți sînt toți cei care nu te înțeleg ! Cel care te înțelege trebuie să împartă cu tine măreția ta și disperarea ta.

Te-am găsit așa cum ești. Prima curiozitate din viața mea m-a împins spre ființa ta minunată. Sufletul tău gingaș m-a atras nespus și, cu o copilărească lipsă de teamă m-am jucat în jurul primejdioasei tale flăcări. — Frumoasele bucurii ale dragostei noastre te-au potolit ; dar, om aprig ce ești, numai pentru a te face și mai sălbatic. Ele mă linișteau, mă consolau și pe mine, mă făceau să uit că erai profund nemîngîiat, și că nici eu nu eram departe de a ajunge tot acolo, de cînd am citit în inima ta dragă.

La Atena, între ruinele Olimpionului, am fost cuprinsă din nou de acest sentiment. De altfel, în anumite clipe cînd eram mai destinsă, m-am gîndit că totuși jalea ta

de tînăr nu e chiar atît de adîncă și de nevindecat. E foarte rar ca un om, la primul său pas în viață, să resimtă așa deodată, pînă în cele mai mici amănunte, atît de repede și atît de adînc, tot destinul timpului său, iar acest sentiment să rămînă de nezdruccinat în el, pentru că n-are destulă forță să-l izgonească și nici destulă slăbiciune să-l înece în lacrimi ; acest lucru, scumpul meu, e atît de rar, încît ni se pare aproape nefiresc.

Atunci, între ruinele înșoritei Atene, mi-am dat și eu seama cît de tare s-au răsturnat lucrurile, că morții umblă acum pe suprafața pămîntului și că cei vii, oamenii-zei, se află sub pămînt ; iar aceasta, am văzut limpede, scris cuvînt de cuvînt pe fața ta, și nu pot să nu-ți dau dreptate pentru totdeauna. Dar, în același timp, mi-ai apărut și mai măreț. Ființă plină de o putere tainică, plină de o însemnătate încă neîmplinită — tu îmi păraai singurul tînăr capabil de a-și realiza toate speranțele. Cel căruia Destinul îi vorbește atît de puternic, acela are și el dreptul să vorbească Destinului cu și mai multă putere, îmi spuneam eu ; cu cît sînt mai de nepătruns suferințele sale, cu atît mai nepătruns de puternic este. De la tine, numai de la tine așteptam însănătoșirea deplină. Te-am văzut călătorind. Te-am văzut acționînd. O, ce transformare ! Întemeiată de tine, dumbrava lui Academos înverzea din nou deasupra discipolilor atenți și arțarul din Ilissus auzea iarăși, ca odinioară, dialogurile sacre.

Geniul tinerilor noștri dobîndi curînd la școala ta seriozitatea celor vechi, iar jocurile lor efemere deveniră nemuritoare, căci se rușinau de ele considerînd zborurile de fluturi ca un fel de prizonierat.

Unii s-ar fi mulțumit să conducă un cal, acum sînt căpetenii de oști. Modești, alții care ar fi intonat un cîntecel de lume, sînt acum artiști. Căci ai desfășurat în fața lor, în cîmp deschis, puterile eroilor, puterile universului ; le-ai dat să dezlege enigmele inimii tale ; așa au învățat tinerii să adune într-însii măreția, au învățat

să înțeleagă jocul Naturii, cel plin de viață, și să dea uitării fleacurile.

Hyperion ! Hyperion ! oare din mine, care eram încă o copilă, n-ai făcut muza ta ? Așa s-a întâmplat și cu ceilalți.

Ah ! în sfârșit, oamenii sociabili nu se mai separau atât de ușor unii de alții ; ei nu mai rătăceau, de-a valma, ca nisipul deșertului purtat de furtună ; tinerii și bătrînii nu-și mai băteau joc unii de alții, nici străinul nu mai era lipsit de o gazdă prietenoasă, nici fiii aceleiași patrii nu se mai izolau, iar cei îndrăgostiți nu-și mai făceau necazuri unii altora ; la izvoarele tale, Natură, și cu bucuriile tale, care purced tainic din adîncul tău și înnoiesc spiritul, se înviorau ei ; iar zeii înseninau iar sufletul veșted al oamenilor ; paznici ai inimii, ei făceau să dureze fiecare legătură prietenească a muritorilor. Căci tu, Hyperion ! ai vindecat ochii grecilor tăi, ajutîndu-i să vadă viața, și ai aprins în ei entuziasmul, care dormita în sufletul lor ca focul în lemn, ca să simtă entuziasmul senin și constant al Naturii și al copiilor ei neprihăniți. Ah ! acum oamenii nu mai considerau frumusețea lumii așa cum privește un profan poemul unui artist, cînd îi laudă cuvintele și se gîndește doar la folosul lui. Tu, Natură vie, ai fost pentru greci un exemplu miraculos, și, exaltată de fericirea veșnic tinărară a Zeilor, întreaga omenire a părut ca odinioară, o sărbătoare ; iar lumina lui Helios, mai frumoasă ca orice cîntece de război, îi însoțea pe tinerii eroi porniți spre fapte mărețe.

Dar tăcere ! tăcere ! A fost cel mai frumos vis al meu, cel dintîi și cel de pe urmă. Tu ești prea mîndru ca să te mai ocupi de acest neam. Și bine faci. I-ai dus spre libertate, iar ei se gîndeau la jafuri. I-ai condus victorioși în vechea lor Lacedemonie, iar acești oameni au prădat ; iar tu, fiu măreț ! ai fost blestemat de tatăl tău, și nici un pustiu, nici o peșteră nu este destul de sigură pentru tine pe pămîntul acesta grecesc, pe care l-ai

cinstit, ca pe un odor sacru, pe care l-ai iubit mai mult decît pe mine.

O, dragul meu Hyperion ! Nu mai sint fata blindă de altădată, de cînd ştiu toate acestea. Sint revoltată de indignare, încît abia mai văd unde calc, iar inima mea îndurerată se cutremură fără-ncetare.

Ne vom despărţi. Ai dreptate. Nu-mi mai doresc copii ; căci nu i-aş putea hărăzi unei lumi de sclavi ; s-ar ofili sub ochii mei ca nişte biete plante, de secetă.

Rămii cu bine ! tinere nepreţuit ! pleacă, du-te într-o ţară care crezi c-ar merita să-i dăruieşti sufletul tău. Trebuie să mai fie undeva în lume o redută, un altar de jertfă, unde să-ţi împlineşti menirea. Prea ar fi păcat ca toate forţele tale active să se împrăştie, ca nişte visuri. Dar oricum vei sfîrşi, te vei întoarce la zei, te vei întoarce la viaţa liberă, sfîntă şi tinerească a Naturii, din care ai purces, iar aceasta e chiar dorinţa ta acum, ca şi a mea.

Aşa mi-a scris. Eram zguduit pînă în adîncul fiinţei mele, plin de spaimă şi de bucurie totodată ; încercam totuşi să mă stăpînesc, pentru a găsi cuvintele cu care să-i răspund.

Consimţi, Diotima ? îi scriam, eşti de acord cu renunţarea mea ? ai putut să mă înţelegi ? — Suflet credincios ! ai fost în stare să te resemnezi ? te-ai împăcat cu cele mai sumbre rătăcirii ale mele, răbdare cerească ! şi te-ai sacrificat, te-ai cufundat în întuneric, din dragoste pentru mine, copilă fericită, favorită a Naturii ! şi mi-ai devenit egală şi ai sanctificat jalea mea, împărtăşind-o ? Splendidă eroină ! ce coroană e vrednică de tine ?

Dar acum destul cu atîta jale, iubito ! M-ai urmat în noaptea mea, acum vino ! şi lasă-mă să mă înalţ spre lumina ta, să ne întoarcem spre farmecul tău, inimă aleasă ! o, lasă-mă să reîntîlnesc călmul tău, fericită Natură ! în faţa chipului tău paşnic să mi se spulbere orice trufie.

Nu-i așa, tu — credincioasă ! că revenirea mea nu e prea târzie, că mă vei primi iar și că vei putea din nou să mă iubești, ca mai înainte ? nu-i așa că fericirea zilelor trecute nu e încă pierdută pentru noi ?

Eu, unul, am întrecut măsura. M-am purtat ca un ingrat față de pământul matern, mi-am risipit sîngele și-am aruncat toate darurile pe care mi le-a făcut, ca un bacșiș unei slugi, și, vai ! de mii de ori am fost mai nerecunoscător față de tine, sfîntă copilă ! care m-ai primit cîndva în pacea ta, pe mine, sfiosul și sfișiatul, în al cărui piept obidit abia mai pîlpîiau cîteva licăriri de tinerețe, ca niște fire de iarbă răsărite ici-colo, pe un drum bătătorit. Oare nu tu m-ai chemat la viață ? nu eram al tău ? atunci cum am putut oare — ah ! sper că nu știi încă, și că n-a ajuns încă în mîinile tale nefericita scrisoare pe care ți-am trimis-o înaintea ultimei bătălii ? Atunci am vrut să mor, Diotima, și am crezut că întreprind o acțiune sacră. Dar cum ar putea să fie sacru un act care-i desparte pe cei ce se iubesc ? cum ar putea să fie sacru un lucru care nimicește dulcea fericire a vieții noastre ? — Diotima ! ființă fără pereche ! eu am ajuns asemenea sufletului tău adînc, pentru că am învățat, în sfîrșit, să prețuiesc, am învățat să păstrez ceea ce e bun și profund, pe acest pămînt. O, chiar dacă aș putea să debarc acolo sus, pe strălucitoarele insule ale cerului, aș găsi oare mai mult decît găsesc lîngă tine, Diotima ?

Ascultă-mă, acum, iubito !

Șederea mea în Grecia nu mai e cu putință. Asta o știi. Cînd și-a luat adio de la mine, tatăl meu mi-a lăsat din prisosul lui, atît cît să ne putem refugia într-o vale minunată din Alpi sau Pirinei, și să cumpărăm o casă primitoare și pămîntul necesar pentru a duce acolo o viață modestă.

Dacă vrei, vin îndată și vă conduc acolo, pe tine și pe mama ta ; vom săruta pămîntul Calaurii, ne vom șterge unul altuia lacrimile și vom traversa cît mai grab-

nic istmul pînă la țărmul Adriatiei, de unde o corabie sigură ne va transporta mai departe.

O, vino ! taina sufletelor noastre își va găsi odihna în creierul munților, ca o piatră prețioasă în adîncul minei ; în mijlocul codrilor care urcă pînă la cer ne vom simți ca printre coloanele unui templu familiar de care necredincioșii nu se apropie, și vom sta la izvor privind cum se răsfrîng în oglinda lui lumea noastră, cerul, casa, grădina și noi înșine. În nopțile senine ne vom plimba mereu în umbra livezii noastre, ascultînd zeul, zeul iubit care se află în noi, în timp ce plantele își vor ridica, după somnul de amiază, tije le lînceze, și viața tăcută a florilor tale se va înviora de gingașa rouă care le scaldă petalele, iar răcorosul vînt al nopții le va înconjura și le va pătrunde și deasupra noastră va înflori poiana cerului cu toate florile ei scinteietoare, iar lumina lunii, sfioasă în dragostea ei, va imita spre apus, după o perdea de nori, scufundarea tînărului zeu al soarelui — dimineața apoi, cînd valea noastră se va umple, ca o albie de rîu, de lumină caldă, iar jerbele aurite vor curge liniștit printre arborii noștri, învăluind casa și înfrumusețîndu-ne camerele plăcute — creația ta, și tu te vei mișca în nimbul lor solar și-mi vei binecuvînta ziua cu grația ta, iubito !

Apoi, cînd viața harnică a pămîntului se va aprinde sub ochii noștri ca un foc de jertfă, iar noi vom sărbători bucuria dimineții, cînd ne vom îndrepta și noi spre treburile noastre zilnice, și ne vom da tributul văpăii ce se înalță spre cer, oare nu vei spune tu atunci : sîntem fericiți, sîntem din nou ca vechii preoți ai Naturii, sacri și bucuroși, care știau ce înseamnă cucernicia încă înainte de a se fi-nălțat templele ?

Oare n-am spus de-ajuns ? hotărăște acum soarta mea, scumpă copilă, și cît mai curînd ! — Ce noroc că sînt încă pe jumătate bolnav, după ultima bătălie, și că n-am fost încă eliberat din armată ; altfel n-aș mai putea să

stau locului, aş pleca fără-ntârziere, aş veni să pun în-
trebări, şi n-ar fi bine, ar însemna să te hărţuiesc. —

Ah, Diotima ! gânduri neliniştitoare, nebune mă bîn-
tuie, şi totuşi — nu pot să-mi închipui că şi această spe-
ranţă s-ar putea spulbera.

Oare nu te-ai ridicat prea sus ca să mai poţi coborî
iar la bucuriile pămînteşti ? oare văpaia cumplită a spi-
ritului, care s-a aprins din durerea ta, nu mistuie tot ce
e muritor în jurul tău ?

Ştiu prea bine că cel ce se învrăjbeşte uşor cu lumea,
se şi împacă mai uşor cu ea. Dar pe tine, cu liniştea ta
de copil, pe tine atît de fericită odinioară în înalta ta
smerenie, Diotima ! cine ar putea să te împace cînd
Destinul te revoltă ?

Fiinţă iubită ! nu mai există oare în mine nici o
putere care să te poată vindeca ? din toate vocile inimii
nu te mai cheamă nici una înapoi, la viaţa omenească, în
care odinioară zăboveai cu aripile strînse atît de graţios ?
o, vino, o, rămii în acest amurg ! Acest tărîm al umbrelor
este totuşi elementul dragostei, şi numai aici curge roua
liniştită a melancoliei din cerul ochilor tăi.

Nu te mai gîndeşti deloc la zilele noastre de aur, pline
de o gingaşă fericire, divine şi melodioase ? nu le mai
auzi murmurul din toate crîngurile Calaurii ?

Iată ! atîtea s-au stins în mine, şi nu mai nutresc prea
multe speranţe. Chipul tău, icoană a cerului, am izbutit
totuşi să-l salvez din flăcări, ca pe un zeu casnic. Viaţa
noastră, a amîndurora, e încă nevătămată în mine. Va
trebui oare să plec departe şi s-o înmormîntez şi pe ea ?
va trebui oare să rătăcesc, neliniştit şi fără ţel, dintr-o
străinătate într-alta ? Oare pentru aceasta am învăţat să
iubesc ?

O, nu ! tu cea dintîi şi cea de pe urmă ! Ai fost a
mea, ai să rămii a mea.

Ședeam cu Alabanda pe o colină, în căldura plăcută a soarelui, iar în jurul nostru vîntul se juca prin frunzele căzute. Ținutul era tăcut ; din cînd în cînd doar se auzea, din pădure, zgomotul unui arbore doborît de vreun țăran, iar lingă noi susura un trecător șuvoi de apă, adunat de ploi, lunecînd spre marea liniștită.

Eram aproape fără griji, speram doar s-o văd curînd pe Diotima, să petrec alături de ea zile de senină fericire. Alabanda îmi alungase toate îndoielile, atît era de sigur de ceea ce mă așteaptă. Era și el senin, dar altfel decît mine. Viitorul nu mai avea nici o putere asupra lui. Nu-mi dădeam însă seama ; era la capătul bucuriilor sale ; în ciuda tuturor drepturilor sale asupra universului și a firii sale de cuceritor, se socotea inutil, neputincios și singur, și lăsa să curgă totul de la sine, ca și cînd ar fi jucat doar ca să-și treacă timpul și ar fi pierdut.

În clipa aceea se apropie de noi un mesager. Ne aducea foile de eliberare din serviciul militar, pe care le cerusem amîndoi comandamentului flotei ruse, deoarece socotisem că nu mai merită osteneala să facem nimic. Acum puteam să părăsesc Paros, ori cînd aș fi dorit-o. Dealtfel, eram destul de refăcut pentru călătorie. Nu voiam să mai aștept răspunsul Diotimei, voiam să plec la ea, ca și cînd un zeu m-ar fi împins spre Calauria. Îndată ce află hotărîrea mea, Alabanda se schimbă la față și mă privi cu o adîncă tristețe. Ce ușor e pentru scumpul meu Hyperion, strigă el, să-l părăsească pe Alabanda !

Să te părăsesc, am spus eu, cum așa ?

Ah, voi, visătorii ! strigă el, nu-ți dai seama că trebuie să ne despărțim ?

Cum aş putea să-mi dau seama ? i-am răspuns ; nu mi-ai spus nimic despre asta ; iar ceea ce mi-ai dat de înţeles, din cînd în cînd, în legătură cu o despărţire, puteam foarte bine s-o iau ca o toană de moment, ca o pornire pătimaşă.

O, strigă el, cunosc acest joc divin al marilor iubiri care-şi creează singure necazuri, ca să le poată învinge, şi aş vrea să se întîmple şi cu mine la fel, bunule prieten, dar de data asta e grav !

Grav, am strigat, şi de ce ?

De aceea, dragul meu Hyperion, spuse el blind, pentru că nu mi-e îngăduit să-ţi turbur fericirea viitoare, pentru că voi ajunge să mă tem de prezenţa Diotimei. Crede-mă, e periculos să trăieşti alături de cei ce se iubesc, iar unei inimi fără rost, cum este a mea, îi va fi foarte greu.

Ah, bunul meu Alabanda, am spus zîbind, cît de puţin te cunoşti ! Doar nu eşti din ceară, iar sufletul tău statornic nu e chiar aşa de uşor de clintit. Pentru prima dată în viaţa ta îmi pari capricios. Aici, cu mine, ai făcut pe sora de caritate, dar se vede bine că n-ai chemare pentru asta. Lipsa de acţiune te-a făcut timid —

Ai văzut ? strigă el, chiar aşa e. Şi crezi că alături de voi am să fiu mai activ ? şi măcar dacă-ar fi vorba de altcineva ! dar Diotima ?! şi ce-aş putea să fac ? Să-i acord numai jumătate din sufletul meu ? chiar ei, care e atît de perfect şi de adînc unitară, care posedă viaţa sa indivizibilă, zeiască ? Crede-mă, ar fi o copilărie să vezi o asemenea fiinţă fără să te îndrăgosteşti. De ce te uiţi la mine aşa, parcă nu m-ai cunoaşte ? Oare nu mai sînt cel care-am fost, acum în ultimul timp, de cînd fiinţa ei e atît de vie în mine ?

Ah, de ce nu pot să ţi-o dăruiesc ţie ? am strigat.

Lasă asta ! spuse el. Nu mă consola, că nu e nimic de consolat. Sunt singur, singur şi viaţa mea s-a scurs ca nisipul într-o clepsidră.

Suflet nobil ce ești ! am strigat, pînă aici ai ajuns ? Fii pe pace, spuse el. Incepusem să mă ofilesc, încă de cînd ne-am întîlnit la Smirna. Da ! pe vremea cînd eram încă elev matelot, prost hrănit, cu spiritul ager și agil și cu toate mădularele antrenate în munci pline de primejdii ! Cînd, după o noapte furtunoasă, stăteam cățarat sus, în vîrfurile catargului, în vîntul curat, sub steagul care flutura, și urmăream cu privirea păsările de mare pe deasupra adîncurilor strălucitoare ; cînd adeseori, în timpul luptelor, corăbiile noastre infuriate răscoleau marea, cum scurmă-n pămînt colții mistrețului, iar eu, cu ochii ageri, stăteam lîngă căpitan — atunci trăiam, atunci trăiam cu adevărat ! Și mult timp după aceea, cînd tînațul tîniot m-a înîmpinat pe plaja de la Smirna, grav și drăgăstos, iar sufletul meu înăsprit s-a muiat din nou sub privirile lui și a învățat să iubească și să venerateze tot ceea ce este prea bun pentru a fi ținut sub călcîi ; cînd am început o nouă viață alături de el, și noi puteri mi-au încolțit în suflet ca să mă bucur de viață și s-o înfrunt, atunci am început din nou să sper — ah ! și tot ceea ce speram și posedam era legat de tine ; te-am atras spre mine, am vrut să te leg cu forța de propriul meu destin, te-am pierdut, te-am regăsit, iar prietenia noastră a devenit adevărata mea lume, bunul cel mai de preț, gloria mea ; acum totul a luat sfîrșit, pentru totdeauna, și întreaga mea existență nu mai are nici un rost.

Să fie adevărat ? am spus, suspinînd.

Adevărat, ca lumina soarelui, strigă el, dar e bine așa ! s-a întîmplat ce trebuia să se întîmple.

Cum asta, dragă Alabanda ? am spus eu.

Am să-ți povestesc, zise el. Nu ți-am dezvăluit niciodată în întregime un anumit lucru. Și apoi — o să ne facă bine să vorbim puțin despre trecut.

Într-o zi umblam fără rost prin portul Triest. Corabia de corsari, pe care serveam, se scufundase cu cîțiva ani înaintea, iar eu, cu puțini membri ai echipajului, abia iz-

butiserăm să ne găsim salvarea pe coasta Sevillei. Căpitanul meu se înecase, așa că viața și hainele ude de pe mine constituiau singurele bunuri care-mi mai rămăseseră. M-am dezbrăcat, mi-am întins hainele la uscat pe un tufiș, și m-am întins la soare. Ceva mai târziu, am luat drumul spre oraș. Înainte de a ajunge la porțile acestuia, am zărit un grup de oameni voioși într-o grădină, am intrat și am cîntat un cîntec vesel grecesc. Unul trist, nu cunoșteam. Roșisem de rușine și de durere, că sunt silit astfel să-mi afișez nenorocirea. Eram un băiat de opt-sprezece ani, sălbatic și mîndru, și uram mai presus de orice să devin obiectul atenției celorlalți. Iertați-mă, am spus, după ce mi-am terminat cîntecul; am scăpat chiar acum dintr-un naufragiu și, în clipa de față, nu vă pot face un serviciu mai bun decît acela de a vă cînta. Mă exprimasem, cum mă pricepeam, în limba spaniolă. Un bărbat cu o expresie deosebită se apropie de mine, îmi dădu bani, și-mi spuse zîbind, în limba noastră: Ține! cupără-ți o tocilă, învață să ascuți cuțite și cutreieră lumea. Sfatul mi-a plăcut. Domnule, așa am să și fac, am răspuns. Am fost copleșit cu daruri și de către ceilalți; apoi am plecat și-am făcut ce fusesem sfătuit să fac, și așa am și străbătut un timp Spania și Franța.

Prin ce-am trecut în vremea aceea, și cum mi s-a ascuțit dragostea de libertate în contact cu miile de forme ale robiei, și cum mizeria, adesea foarte aspră, mi-a dezvoltat curajul de viață și înțelepciunea — toate acestea ți le-am povestit bucuros, de multe ori.

Mi-am făcut zilnic, cu plăcere, meseria mea rătăcitoare și nevinovată, dar pînă la urmă mi s-a părut cam amară.

Pentru că nu aveam o înfățișare destul de grosolană, s-a crezut că ar fi vorba doar de o înscenare, că mă îndeletniceam pe ascuns cu ceva periculos, și într-adevăr, am ajuns de două ori la închisoare. Asta m-a hotărît să renunț în cele din urmă la meseria mea și, cu puținii

bani pe care-i agonisiseam, să mă reîntorc în patrie, de unde fugisem odinioară. Ajuns la Triest, mă pregăteam să cobor în Dalmația. Aici, datorită condițiilor aspre de călătorie, am căzut bolnav și astfel micul meu avut s-a dus. Trist și abia pe jumătate vindecat, am ajuns în portul Triest. Deodată m-am trezit față în față cu omul care se interesase de mine odinioară, pe coasta Sevillei. Revăzându-mă, manifestă o bucurie bizară, îmi spuse că s-a gândit adesea la mine, și mă întrebă ce mi s-a întâmplat între timp. I-am povestit totul. Văd, strigă el, că n-am greșit trimițându-te citva timp la școala vieții. Ai învățat să rabzi, acum, dacă dorești, poți să treci la fapte.

Spusele lui, glasul lui, strângerea de mină, expresia feței, privirea, toate acestea mi-au cuprins, ca o putere divină, ființa care, de mult ce suferise, devenise acum mai exaltată ca oricând ; așa că m-am hotărît să-l ascult.

Omul despre care vorbesc, Hyperion, era unul dintre cei pe care i-ai văzut la mine la Smirna. Chiar în noaptea următoare m-a condus la o adunare solemnă. M-au cuprins fiorii când, abia intrat în sală, însoțitorul meu mi-a arătat niște oameni gravi și mi-a spus : aceasta este Liga Nemesis. Îmbătat de perspectiva unei vaste activități, care se deschidea înaintea mea, m-am pus solemn, cu trup și suflet, în slujba acestor oameni. Puțin după aceea, membrii adunării s-au risipit, pentru ca, după câțiva ani, să se adune în altă parte, și fiecare pleca apoi în lume pe drumul ce-i fusese trasat. Eu am fost atașat celor pe care i-ai văzut câțiva ani mai târziu la mine la Smirna.

Constrângerea în care trăiam mă tortura adeseori ; mai ales că nu prea vedeam nimic din marile isprăvi ale Ligii, iar dorința mea de acțiune nu prea avea cu ce să se hrănească. Dar toate acestea încă nu erau de ajuns, pentru a mă îndemna s-o părăsesc. Pasiunea mea pentru tine m-a hotărît în cele din urmă. Ți-am spus de-atâtea ori, parcă-mi lipseau aerul și soarele, după plecarea ta ;

era clar că trebuia să aleg ; să renunț la tine sau la Ligă. Ce-am făcut, ai văzut.

Dar orice faptă omenească își primește în cele din urmă pedeapsa ; numai zeii și copiii sînt cruțați de Nemesis.

Eu am ales dreptul divin al inimii. De dragul tău, mi-am călcat jurămîntul. Oare n-a fost cinstit ? oare nu dorința cea mai nobilă trebuie să se bucure de cea mai mare libertate ? — Inima mea m-a prins cu vorba : i-am promis libertate și, după cum vezi, are nevoie de ea.

Jură o singură dată credință geniului, și el nu-ți va mai permite nici cea mai mărunță ezitare, va rupe toate legăturile tale cu viața.

Mi-am călcat îndatoririle de dragul prietenului, voi călca și prietenia de dragul iubirii. Pentru Diotima aș fi în stare să te înșel și, în cele din urmă, m-aș ucide pe mine și pe Diotima, pentru că tot n-am deveni o singură ființă. Iată ce nu trebuie să se întîmple ; dacă trebuie să ispășesc ce-am făcut, vreau să fie în deplină libertate, să-mi aleg eu însumi judecătorii ; cei față de care am greșit, aceia să-mi hotărască soarta.

Vorbești de frații tăi din Ligă ? am strigat ; o, scumpul meu Alabanda, să nu faci asta !

Ce-ar putea să-mi ia, decît viața ? răspunse el. Apoi mi-a apucat cu blîndețe mîna. Hyperion, a strigat, vremea mea a apus, nu-mi mai rămîne decît să sfîrșesc în mod demn. Lasă-mă ! să nu mă faci să devin meschin, ai încredere în cuvîntul meu ! Știu tot atît de bine, ca și tine, că aș putea să-mi încropesc încă o existență, că aș putea să mă mai aleg cu cîteva firimituri de la ospățul vieții ; dar nu sînt făcut pentru asta, cum nu ești nici tu. E nevoie să mai adaug ceva ? Oare sufletul tău nu vorbește la fel ? Tinjesc după aer, după răcoare, Hyperion ! Sufletul meu se revarsă din mine, nu mai încape în vechea sa piele. Curînd vor veni frumoasele zile de iarnă, cînd pămîntul sumbru nu mai e decît un etalon al ce-

lului strălucitor ; atunci va fi sezonul potrivit, atunci vor sclipi de altfel primitor insulele luminii ! — te uimesc aceste cuvinte ? Scumpul meu ! toți oamenii care se despart vorbesc ca la beție și bucuroși își dau aere solemne. Cînd copacul începe să se usuce, oare nu poartă toate frunzele lui culoarea roșiatică a zorilor ?

Suflet nobil ! am strigat, e cazul oare să te compătimesc ?

Simțeam, din măreția lui, cît de adînc suferă. Nu îndurasem niciodată în viață o astfel de durere. Și totuși, o, Bellarmin ! totuși simțeam cea mai mare bucurie văzînd cu ochii și cuprinzînd cu brațele un astfel de om divin. Da ! du-te la moarte, am strigat, du-te la moarte ! Inima ta e destul de mare, viața ta s-a pîrguit ca strugurii toamna. Du-te, ființă desăvîrșită ! aș merge cu tine, dacă n-ar exista Diotima.

În sfîrșit, te regăsesc ! răspunse Alabanda, numai tu puteai să vorbești așa ! ce plin de sens, ce plin de viață e totul, cînd dragul meu Hyperion își spune cuvîntul ! Mă lingusești, am strigat, ca să mă faci să pronunț încăodată cuvîntul acela nesăbuit ! Zei ocrotitori ! ca să-mi smulgi dezlegarea de a te înfățișa unui tribunal criminal !

Nu te linguesc, răspunse el grav, am dreptul de a face ceea ce tu vrei să mă împiedici, și nu e un drept oarecare ! respectă-l !

O văpaie ardea în ochii lui, care m-au pironit, ca o poruncă divină, și m-am sfiit să mai spun un cuvînt împotriva.

N-o vor face, îmi spuneam în gînd, nu pot s-o facă. E prea absurd 'ca o viață atît de strălucită, să fie distrusă ca o vită de sacrificiu, și această convingere m-a liniștit.

A fost o răsplată aparte faptul de a putea să-l ascult și noaptea următoare, după ce fiecare din noi își făcuse pregătirile de călătorie ; înainte de ivirea zorilor, am ieșit din casă, ca să mai fim o dată numai noi doi împreună.

Știi, spuse el între altele, de ce nu m-am sinchisit niciodată de moarte? Eu am simțit întotdeauna în mine o viață pe care n-a creat-o nici un zeu, și n-a zămislit-o nici un muritor. Cred că existăm prin noi înșine, și că numai prin libera noastră dorință izbutim să ne unim atât de intim cu marele Tot.

Niciodată nu te-am auzit rostind asemenea vorbe, am răspuns.

La ce s-ar reduce oare, continuă el, la ce s-ar reduce lumea aceasta, dacă n-ar fi armonia unor ființe libere? Dacă dintru început toți cei vii n-ar fi acționat împreună, din propriul și luminosul lor impuls, spre o viață atotarmonioasă, cât de împietrită ar fi aceasta, cât de rece! ce cîrpăceală fără suflet ar fi totul!

Într-adevăr, am răspuns, e cum nu se poate mai adevărat, că fără libertate totul ar fi mort.

Bineînțeles, strigă el. Oare crește un singur fir de iarbă, fără un germene propriu de viață, care se află în el? cu atât mai mult în mine! și de aceea, dragul meu! pentru că mă simt liber, în sensul cel mai înalt, pentru că mă simt fără de început, de aceea sînt și indestructibil. Dacă m-ar fi creat mîna unui olar, el ar putea să-și spargă oala cînd îi place. Dar ceea ce trăiește trebuie să fie nezămislit, trebuie să fie — în chiar germenul său — de natură divină, mai presus de orice putere, de orice meșteșug și de aceea inviolabil, etern.

Fiecare dintre noi își are, dragul meu Hyperion! propriul său mister, gîndurile sale mai intime; acestea au fost ale mele, de cînd gîndesc.

Tot ce viețuiește este indestructibil, rămîne liber chiar și în condițiile extremei servituți, rămîne unitar, și chiar dacă-l despici pînă la rădăcină rămîne invulnerabil, chiar dacă-l ciopîrțești pînă la măduvă, iar ființa lui îți lunecă din mîini, biruitoare. — Dar, iată, începe vîntul dimineții; corăbiile noastre se trezesc. O, scumpul meu Hyperion! am învins; m-am biruit pe mine însumi rostind

sentința de moarte împotriva inimii mele, despărțindu-mă de tine iubitul meu, viața mea ! cruță-mă acum ! ușurează-mi despărțirea ! vino ! repede ! cruță-mă acum ! ușurează-mi despărțirea ! s-o facem repede ! vino ! —

Un fior de ghiață m-a străbătut pînă-n oase, auzindu-l.

O, în numele fidelității tale, Alabanda ! am strigat prosternat la picioarele lui, oare trebuie, trebuie neapărat ? M-ai amețit, cum nu se cuvine, m-ai făcut să-mi pierd cumpătul. Frate ! tu nu mi-ai dat răgaz nici măcar să te întreb unde te duci ?

N-am dreptul să-ți spun, suflet iubit ! răspunse el ; de altfel, poate ne vom revedea, totuși.

Să ne revedem ? am răspuns ; atunci iată-mă mai bogat cu o speranță ! și în felul acesta voi deveni și mai bogat, tot mai bogat în credință, pînă ce totul va fi pentru mine credință.

Scumpul meu ! strigă el, mai bine să tăcem, vorbele sînt de prisos ; să terminăm totul, bărbătește ! Nu-ți strica ultimele tale clipe.

Așa am ajuns aproape de port.

Încă ceva ! spuse el, cînd ne aflam lingă corabia lui. Salut-o pe Diotima ta ! Iubiți-vă ! și fiți fericiți, suflete alese !

O, scumpul meu Alabanda, am strigat, de ce nu pot să plec în locul tău ?

Misiunea ta e mai frumoasă, răspunse el ; păstrează-o ! tu îi aparții ei, ființa aceea gingașă este de acum înainte lumea ta — ah ! pentru că nu există nici o fericire fără jertfă, primește jertfa mea, Destinule, iar celor ce se iubesc lasă-le bucuria lor !

Emoția începea să-l copleșească, și atunci se smulse de lingă mine și sări pe punte, ca să ne scurteze amîndurora despărțirea. Clipa aceea, am simțit-o ca un trăsnet căruia îi urmează noaptea și liniștea morții, dar în această pierdere de sine sufletul meu se concentrează pentru a-l reține pe el, pe credinciosul prieten care pleca, iar brațele

mele se întinseră singure spre el. Vai mie ! Alabanda ! Alabanda ! am strigat eu, iar dinspre corabie am auzit doar un stins cuvînt de adio.

HYPERION CĂTRE BELLARMIN

Din întîmplare mica navă care trebuia să mă ducă în Calauria a rămas, după plecarea din zori a lui Alabanda, ancorată pînă seara.

Am rămas pe țărm și, obosit de durerea despărțirii, priveam tăcut marea, în timp ce orele se scurgeau. Spiritul meu număra zilele de suferință ale unei tinereți în agonie și rătăcea, ca un frumos porumbel pe deasupra celor viitoare. Vrînd să mă îmbărbătez, mi-am luat luthul de care uitasem de mult, și am început să cînt pentru mine însumi un cîntec al Ursitei, învățat în zilele fericite ale naivei mele tinereți.

În lumina înaltă umblați
Pe un fraged țărm, fericite, voi, Genii !
Strălucite, zăcești adieri
Ușor vă ating
Ca degetele femeii la harpă
Sfintele strune.

Fără ursită, precum adormitul
Copil, respiră Cereștii ;
Cast ocrotit
Intr-un mugure simplu
Înflorește de-a pururi
Spiritul lor,
Iar ochii, prea fericiții,
Privesc în tăcuta
Pe veci claritate.

Ci nouă nu ni-e lăsată
În nici un loc alinarea,
Se petrec și se surpă
Chinuți muritorii,
Orbește zvîrliți
Dintr-un ceas în altul,
Ca apa din piatră
În piatră căzînd,
Mereu în abisu-ndoielii.

Așa cîntam, în sunetul strunelor. Toomai terminasem, cînd o navă a intrat în port, și l-am recunoscut îndată pe slujitorul meu, care-mi aducea o scrisoare de la Diotima.

Așadar, trăiești încă ? îmi scria, și mai vezi încă lumina zilei ? Credeam că te voi găsi în altă parte, iubitul meu ! Am primit, mai de vreme decît ai fi dorit, scrisoarea aceea trimisă înainte de bătălia de la Cesme, și astfel am trăit o săptămînă întreagă cu convingerea că te-ai aruncat în ghiarele morții, pînă ce a sosit slujitorul tău, cu vestea îmbucurătoare că mai trăiești. De altfel, auzisem, la cîteva zile după bătălie, că vasul pe care știam că te afli sărise în aer, împreună cu tot echipajul.

Dar, o, dulce glas ! te-am mai auzit o dată, cuvintele tale de iubire m-au mîngîiat încă o dată, ca adierile de mai, iar frumoasa ta speranță, plină de bucurie, dulcea fantomă a viitoareii noastre fericiri, m-a amăgit o clipă și pe mine.

Scumpul meu visător, oare de ce trebuie să te trezesc ? de ce nu pot să-ți spun : vino, vino să transformi în realitate frumoasele zile pe care mi le-ai făgăduit ! Dar e prea tîrziu, Hyperion, e prea tîrziu. Copila ta s-a ofilit de cînd ai plecat, o văpaie lăuntrică m-a mistuit cu încetul, iar ceea ce a rămas e prea puțin. Nu te înspăimînta ! Tot ce ține de natură se purifică, și pretu-

tindeni florile vieții se despoaie din ce în ce mai libere de învelișul lor grosolan.

Scumpul meu Hyperion ! nu credeai că ai să auzi atît de curînd cîntecul meu de lebedă.

CONTINUARE

Totul a început curînd după plecarea ta, ba chiar din zilele despărțirii noastre. Era o putere spirituală, care mă înspăimînta, o viață interioară în fața căreia viața pămîntească pălea și se topea, ca felinarele în lumina aurorei — cum să-ți spun ? îmi venea să plec la Delfi ca să ridic un templu zeului entuziasmului, acolo sub stîncile bătrînului Parnas, și ca o nouă Pitie să exalt cu oracole popoarele vlăguite, și sufletul meu simte că feciorelnica mea gură ar fi deschis ochii și-ar fi descrescîțit frunțile posomorîte ale tuturor celor părăsiți de zei, atît era de puternic în mine impulsul vieții ! Dar biata mea făptură era din ce în ce mai obosită și o greutate cumplită mă trăgea fără milă în jos. Vai ! adeseori, în liniștea tăcută a umbrarului, am plîns trandafirii tinereții ! se ofileau, se ofileau, și numai plînsul mai îmbujora obrajii iubitei tale. Erau aceiași copaci, era același umbrar — aici apărea odinioară Diotima, copila ta, Hyperion, în fața ochilor tăi fericiți, o floare între flori, iar puterile pămîntului și ale cerului convergeau pașnic în ea ; acum se ducea, o străină printre mugurii lunii mai, iar confidențele ei, grațioasele plante, dădeau din cap bucuros, dar ea nu mai putea decît să jelească ; totuși, trecînd pe lîngă ele, n-am uitat-o pe nici una și mi-am luat rînd pe rînd rămas bun de la toate jocurile tinereții, de la dumbrăvi și izvoare și de la colinele ce fosneau.

Ah ! cît timp m-au mai ținut puterile, cu prețul unui

greu dar dulce efort, mereu am suit drumul către Notara, unde ai locuit, și am vorbit cu acest prieten despre tine, cu un aer cît mai firesc cu putință, ca să nu-l pun în situația de a-ți scrie ceva despre mine ; dar îndată după aceea, cînd inima începea să-mi bată prea tare, mă prefăceam că vreau să văd grădina ; și acolo mă rezemam de balustradă, sus pe stîncă, de unde am privit odată împreună cu tine în jos, în prăpastie, și în jur pînă departe, ah ! acolo unde am stat, ținută de miinile tale, iscodită de privirile tale, în primul elan înfiorat al dragostei, și aș fi dorit să-mi revărs sufletul clocotitor, asemeni unui vin de sacrificiu, în abisul vieții ; acum însă mă clătinam și mă tinguiam cîntului, și ca o pasăre sfioasă privirea mea rătăcea în jur și abia îndrăzneam să se așeze pe frumusețile acestei lumi de care trebuie să mă despart.

CONTINUARE

Iată ce s-a întîmplat cu copila ta, Hyperion. Nu întreba cum, nu căuta să-ți explici această moarte ! Cel care ar vrea să justifice un astfel de destin, se va blestema pînă la urmă pe sine și pe ceilalți, deși nimeni n-are nici o vină.

Aș putea oare să spun că durerea pricinuită de tine m-a ucis ? o, nu ! nu ! această durere a fost binevenită, ea a dat morții, pe care o purtam în mine, contur și farmec ; de-acum înainte puteam să-mi spun : mori în cinstea iubitului tău. —

Sau poate că sufletul meu s-a pîrguit prea tare în entuziasmul dragostei noastre și acum nu mai poate zăbovi în mine, ca un tînăr încrezut în modesta lui patrie ? spune-mi ! oare exuberanța peste măsură a inimii mele a fost aceea care m-a despărțit de viața celor muritori ?

Oare datorită ție, mărețule, a devenit firea mea mult prea trufașă ca să mai poată îndura această planetă de rînd ? Dar, dacă mi-ai învățat sufletul să zboare, de ce nu l-ai învățat să se și întoarcă la tine ? Dacă ai aprins în mine văpaia dragostei cerești, de ce n-ai întreținut-o și pentru mine ? — Ascultă-mă iubitule ! pe sufletul tău atît de frumos, să nu-ți reproșezi moartea mea.

Cum ai fi putut să mă oprești, cînd Destinul îți arăta și ție același drum ? iar dacă, în timp ce inima ta se lupta eroic, m-ai fi povățuit — mulțumește-te cu ce ai, copilă ! și potrivește-te vremii tale ! — oare n-ai fi fost cel mai înfumurat dintre înfumurați ?

CONTINUARE

Vreau să-ți spun sincer ceea ce gîndesc. Văpaia ta viețuia în mine, spiritul tău trecuse în ființa mea ; dar acest lucru n-ar fi putut să-mi strice prea mult ; doar Destinul tău, și numai el, a devenit fatal noii mele vieți. Prin tine, sufletul meu a ajuns prea puternic, și tot prin tine s-ar fi liniștit din nou. Tu ai descătușat viața mea de acest pămînt și tot tu ai fi avut puterea să mă legi din nou de el, dacă m-ai fi cuprins în brațele tale, ca într-un cerc fermecat ; ah ! o singură privire izvorînd din inima ta ar fi fost în stare să mă rețină, o singură vorbă de iubire rostită de tine ar fi făcut din mine din nou o copilă sănătoasă și veselă ; cum însă propriul tău Destin te purta spre însingurarea spiritului, așa cum sînt purtate șuvoaiele de ploaie spre crestele munților, o ! abia atunci cînd am fost pe deplin convinsă că uraganul bătăliei ți-a sfărîmat temnița și că Hyperion al meu și-a luat zborul spre antica libertate, abia atunci s-a hotărît cu mine, și în cînd totul se va sfîrși.

Ce multe cuvinte mi-au trebuit ! nu ca acelei superbe

romane care a murit în tăcere, în timp ce iubitul ei Brutus lupta pentru patrie. Dar ce-aş fi putut să fac mai bine în cele mai bune din ultimele zile ale vieţii mele? — chiar şi acum simt încă nevoia să spun mii de lucruri. Viaţa mea a fost tăcută, moartea mea este grăitoare. Ajunge!

CONTINUARE

Un singur lucru trebuie să-ţi mai spun.

S-ar putea să te prăbuşeşti, să-ţi pierzi curajul; spiritul însă te va salva. Nu te vor mîngîia nici laurii şi nici cununile de mirt, ci Olimpul, viu şi prezent, care veşnic tinăr înfloreste în toate simţurile tale. Universul, atît de frumos, este Olimpul meu; în el vei trăi, împreună cu fiinţele sacre ale universului, cu zeii Naturii, împreună cu ei vei fi fericit.

O, fiţi bine veniţi, voi — bunilor, voi — credincioşilor! voi, cei adînc dezamăgiţi şi nerecunoscuţi! copii şi vîrstnici! soare şi pămînt şi eter, cu toate sufletele vii care se joacă în jurul vostru şi în jurul cărora se joacă dragostea voastră veşnică! oh! primiţi-i pe aceşti oameni mult încercaţi, primiţi-i din nou pe aceşti fugari în familia zeilor, primiţi-i în patria Naturii din care au fugit!

Cunoşti acest cuvînt, Hyperion! Tu l-ai trezit în mine. Va trebui să-l împlineşti în tine, şi abia după aceea îţi vei găsi pacea.

Mie nu-mi lipseşte nimic ca să mor împăcată, aşa cum trebuie să moară o tinără greacă.

Cei sărmani, care nu cunosc altceva decît mizerabililor meserie, care nu slujesc decît necesităţii şi dispreţuiesc geniul, şi nu ştiu să te preţuiască pe tine, viaţă simplă a Naturii! aceia într-adevăr se pot teme de moarte. Jugul însuşi a devenit universul lor, ei nu cunosc nimic

mai bun decît robia ; ei se înfricoșează de libertatea divină pe care ne-o dă moartea !

Eu însă nu ! eu m-am ridicat deasupra cîrpăcelilor făcute de miinile oamenilor, eu am simțit viața Naturii, aceea mai presus de toate gîndurile — și chiar dacă aș deveni plantă, ce mare pierdere ar fi ? — Eu voi continua să fiu. Cum aș putea să mă pierd afară din sfera vieții, în care veșnica iubire, comună tuturor, ține laolaltă toate făpturile ? cum aș putea să mă desfac din unitatea care leagă între ele toate ființele ? Ea nu se dezbină atît de ușor ca legăturile șubrede ale acestei epoci. Ea nu e ca o zi de tîrg, în care poporul se îngrămădește și face zgomot, pentru ca apoi să se împrăștie. Nu ! în numele acestui spirit care ne unește, în numele acestui spirit divin, propriu fiecăruia și comun tuturor ! nu ! nu ! în unitatea Naturii fidelitatea nu e doar un vis. Ne despărțim numai pentru a fi și mai intim uniți, într-o împăcare divină cu toți, cu noi. Murim ca să trăim.

Eu voi continua să fiu ; dar nu întreb ce voi fi. Să fii, să trăiești — atîta e de ajuns, e gloria zeilor ; și de aceea, totul, în lumea zeilor, tot ce este abia însufletit, își este deopotrivă, iar în această lume nu există nici stăpîni, nici slugi. Toate făpturile trăiesc unele pentru celelalte, ca îndrăgostiții ; ele au totul în comun, spirit, bucurie și tinerețe eternă.

Stelele au ales durata, ele își urmează drumul mereu în calma plenitudine a vieții și nu cunosc bătrînețea. Noi intruchipăm desăvîrșirea în devenire ; cu melodiile noastre hoinare participăm la marile acorduri ale fericirii. Asemeni cîntăreților la harpă în jurul tronului celor antici, și noi trăim, ba chiar dumnezeiește, în jurul zeilor tăcuți ai universului, cu fugarele cîntece ale vieții noastre înmuierăm asprimea luminoasă a zeului soarelui și a celorlalți.

Privește universul ! Nu este el ca un cortegiu triumfal în marș, prin care Natura își serbează eterna sa victorie

împotriva oricărei ruini ? Iar pentru această preamărire, oare viața nu tirăște după sine moartea, în lanțuri de aur, așa cum comandantii oștilor tirau cîndva pe regii prizonieri ? iar noi, noi sîntem ca tinerii și tinerele care, cîntînd și dănuind, sub felurite-nfățișări și succesive melodii, călăuzesc alaiul majestuos.

Acum îngăduie-mi să-nchei. Să continui, ar fi de prisos. Ne vom întîlni din nou, fără-ndoială. —

Întristatul meu iubit ! curînd, curînd vei fi mai fericit. Laurul tău încă nu a înflorit, iar mirtul tău se ofilește ; căci tu trebuie să ajungi preot al divinei Naturi, iar zilele inspirației tale poetice au și început să dea mugur în tine.

O, de-aș putea să te văd în viitoarea ta frumusețe ! Rămii cu bine !

În același timp am primit o scrisoare de la Notara, în care îmi scria :

A doua zi, după ce ți-a scris pentru ultima oară, s-a liniștit deplin, a mai rostit puține cuvinte și ne-a spus apoi că preferă să se despartă de lumea aceasta prin foc, decît să fie înmormîntată, iar cenușa ei s-o adunăm într-o urnă și s-o așezăm în pădure, în locul unde tu, scumpul meu ! ai întîlnit-o pentru prima oară. Curînd după aceea, începînd să se întunece, ne-a spus noapte bună, ca și cum ar fi vrut să doarmă și și-a pus brațele sub frumosul ei cap ; i-am auzit respirația pînă spre dimineață. Apoi, cum se făcuse liniște deplină și nu mai auzeam nimic, m-am dus la ea și am ascultat atent.

O, Hyperion ! ce-aș mai putea să-ți spun ? Totul se sfîrșise, iar plinsetele noastre n-au mai trezit-o.

Ce taină înfiorătoare — ca o astfel de viață să se stingă, și trebuie să-ți mărturisesc că, de cînd am văzut aceasta, eu însumi mi-am pierdut orice sentiment și credință.

Și totuși, Hyperion, o moarte frumoasă e întotdeauna de preferat unei vieți toropite, cum e a noastră acum.

Să ne apărăm de muște, asta e viitoarea noastră ocupație, și să roadem ce găsim în cale, ca pruncii rădăcinile uscate de smochin, iată ultima noastră bucurie. Să îmbătrânești printre popoare tinere mi se pare o plăcere, dar să îmbătrânești acolo unde totul e îmbătrinit, mi se pare mai îngrozitor ca orice. —

Aproape că te-aș sfătui, dragă Hyperion! să nu vii aici. Te cunosc. Ți-ai pierde mințile. De altfel, nu vei fi în siguranță aici. Scumpul meu! gîndește-te la mama Diotimei, gîndește-te la mine, și păzește-te!

Trebuie să-ți mărturisesc că mă înfior, cînd mă gîndesc la soarta ta. Dar îmi spun de asemenea că arșița verii nu seacă izvoarele adînci, ci numai torentele mărunte iscate de ploi. Te-am văzut, Hyperion, în clipa în care mi-ai apărut ca o ființă deosebită. Acum ești pus la încercare, urmează să arăți cine ești. Rămii cu bine.

Așa îmi scria Notara; și tu întrebi desigur, scumpul meu Bellarmin, ce anume simt acum, cînd îți povestesc acestea?

Bunul meu prieten! sînt liniștit, căci nu doresc un bine superior celui pe care-l au zeii. Oare nu trebuie să suferim cu toții? Și cu cît e mai minunat, cu atît e mai adînc. Oare sfînta Natură, nu suferă? O zeița mea! cum de n-am înțeles atîta timp că pe cît suferi pe atît ești de fericită! Dar plăcerea fără suferință nu e decît un somn, iar fără moarte, viață nu există. Oare cum ai putea tu să fii eternă asemenea unui copil, și să dormitezi asemenea neantului? să te lipsești de gustul victoriei? să nu străbați toate vămile desăvîrșirii? Da! da! durerea e vrednică să sălășluiască în inima oamenilor, și să fie confidența ta, o, Natură! Căci ea singură ne călăuzește dintr-o desfătare în alta, și nu există alt însoțitor decît ea. —

Îndată ce-am început să-mi vin în fire, i-am scris lui Notara, din Sicilia, prima mea escală după plecarea din Paros.

Ți-am urmat sfatul, scumpul meu ! sînt departe de voi și acum pot să-ți dau un semn de viață ; dar, trebuie firește s-o recunosc, îmi vine greu să vorbesc. Preafericiții, în mijlocul cărora se află acum Diotima, nu vorbesc mult ; în beznă mea, în fundul abisului celor îndoliați, de-asemena vorbele sînt de prisos.

Ai dreptate, scumpa mea Diotima a avut o moarte frumoasă ; e ceea ce mă înviează și mă readuce la viață.

Dar lumea în care mă întorc nu mai e cea de odinioară. Mă simt un străin în ea, asemenea celor neîngropați care se întorc înapoi de la Aheron, și chiar dacă m-aș afla pe insula mea natală, în grădinile tinereții mele, pe care tatăl meu le-a zăvorît pentru mine, ah ! tot străin, tot străin aș fi pe acest pămînt și nici un zeu nu m-ar mai putea lega de trecut.

Da ! totul s-a sfîrșit. Trebuie să-mi spun acestea mereu, trebuie să-mi leg sufletul cu aceste cuvinte, ca să stea liniștit, să nu se înfierbînte în încercări absurde și copilărești.

Totul s-a sfîrșit ; și chiar dacă aș putea plinge acum, frumoasă zeiță, așa cum l-ai plîns tu odinioară pe Adonis, scumpa mea Diotima, tot nu se va mai întoarce, iar cuvîntul din inima mea și-ar pierde tăria, căci numai vîntul m-ar asculta.

O, Doamne ! cînd mă gîndesc că nu sînt nimic, că cel mai modest muncitor poate să spună că a făcut mai mult decît mine ! și că cei săraci cu duhul pot să se consoleze și pot să zîmbească și să mă numească visător, pentru că acțiunile mele n-au izbutit, pentru că brațele mele nu sînt libere, pentru că timpul meu seamănă cu acela al turbatului Procrust, care prindea oamenii, îi așeza într-un leagăn de copil și, ca să încapă, le reteza membrele.

O, dacă n-ar fi atît de dezolant să te arunci de bună voie în mijlocul unei mulțimi scoase din minți și să te lași sfirtecat de ea ! sau poate că un singe ales ar trebui să nu se rușineze amestecîndu-se cu singele unor slugi ! o, dacă ar exista un drapel, o zei ! sub care scumpul meu Alabanda să poată servi, un nou Termopile, unde să-mi pot risipi glorios, odată cu singele, toată această înșingurată iubire care în veci nu-mi va mai fi de folos ! Ar fi mai bine, firește, dacă aș putea să trăiesc în noile temple, sau în mijlocul adunării nou constituite a poporului nostru în agora, alinînd într-o nespusă bucurie această adîncă durere ; dar mai bine să nu vorbesc despre acestea, căci nu fac decît să-mi sleiesc puterile plîngînd, cînd mă gîndesc la toate.

Ah, Notara ! și cu mine s-a sfîrșit ; mi-e silă de propriul meu suflet, căci trebuie să-l învinuiesc de moartea Diotimei ; iar gîndurile tinereții mele, pe care le prețuiam atît de mult, nu mai au nici o valoare pentru mine. Căci, totuși, ele au otrăvit-o pe scumpa mea Diotima !

Și acum spune-mi, unde mai pot găsi un refugiu ? — Ieri am fost sus pe Etna. Acolo mi-am amintit de marele sicilian, care odinioară, sătul de număratul orelor, încrezător în sufletul universului, și plin de-o temerară sete de viață, s-a aruncat în flăcările maiestuoase ; desigur acest rece poet simțise nevoia să se încălzească la foc, după cum spunea un zeflemist.

Ce bucuros aș fi fost să se spună și despre mine o astfel de glumă ! dar trebuie să te prețuiești mult mai mult decît mă prețuiesc eu pe mine ca să te arunci așa nechemat în inima Naturii, sau spune-i și astfel, cum dorești, căci, crede-mă ! în starea în care mă aflu acum nu-mi mai găsesc cuvintele, și totul e pentru mine nesigur.

Și acum, spune-mi Notara, unde mai pot găsi un refugiu ?

În pădurile Calauriei ? — Da ! acolo în întunecimea cea verde, acolo unde se înalță arborii, confidenți ai dragostei noastre, unde, asemenea apusului roșiatic, frunzișul lor agonizînd cade pe urna Diotimei și virfurile lor frumoase se apleacă peste urna Diotimei, îmbătrînind treptat, pînă cînd și ei se vor prăbuși peste cenușa iubită — acolo, acolo cred că aş putea să sălăşluiesc !

Dar tu mă sfătuiești să rămîn departe, tu crezi că n-aş fi în siguranță în Calauria, și s-ar putea să fie așa.

Știu, ai să mă-ndemni să mă duc la Alabanda. Dar află un lucru : el e un om zdrobit ! trunchiul lui viguros și zvelt a fost, și el, crăpat de vremuri și copiii îi vor strînge așchiile ca să-și aprindă cu ele un foc vesel. A plecat ; are cîțiva prieteni buni, care-l vor ajuta, care sînt deosebit de pricepuți să tămăduiască pe cei mai greu apăsăți de viață ; la aceștia s-a dus în vizită, și de ce ? pentru că oricum nu mai are nimic de realizat, sau, dacă vrei să afli tot, pentru că o pasiune îi mistuie inima, și știi pentru cine ? pentru Diotima, pe care o crede încă în viață, căsătorită cu minte și fericită — bietul meu Alabanda ! acum ea ne aparține și ție și mie !

El a plecat spre răsărit, eu navighez spre nord-vest, pentru că așa a fost să fie. —

Și acum rămîneți cu bine, voi toți ! voi toți, cei scumpi, care ați sălăsluit în inima mea, prieteni ai tineretii mele, voi părinți ai mei, și voi toți, iubiții mei greci, voi — îndurerații !

Voi adieri, care m-ați hrănit în frageda mea copilărie, voi întunecate păduri de dafin, și voi faleze stropite de apele maiestuoase ale mării, care ați învățat cugetul meu să presimtă măreția, — și, ah ! voi imagini îndoliate, voi de la care a început tristețea mea, ziduri sacre, care înconjurați cetatea eroilor, voi antice porți, prin care au trecut atîția călători chipeși, voi coloane de temple și voi, ruine ale zeilor ! și tu, Diotima, și voi, văi ale iubirii mele,

voi riuri, care odinioară ați văzut chipul ei fericit, voi arbori, sub care-și regăsea seninătatea, voi primăveri, pe care aleasa mea v-a trăit între flori, nu vă despărțiți, nu vă despărțiți de mine ! și totuși, dacă așa trebuie să fie, atunci, stingeți-vă, dulci amintiri ! și părăsiți-mă, căci omul nu poate să schimbe nimic, iar lumina vieții vine și pleacă, după cum i-e voia.

HYPERION CĂTRE BELLARMIN

Așa am ajuns printre germani. Nu le ceream prea mult și mă așteptam să găsesc și mai puțin. Am venit sfios, ca orbul și înstrăinatul Oedip la porțile Atenei, unde l-a primit dumbrava zeilor și l-au întâmpinat suflete alese. —

Cu totul altfel s-a întâmplat cu mine.

Barbarii din vremuri vechi, ajunși și mai barbari prin propria lor strădanie, prin știință și chiar prin religie, absolut incapabili de orice simțămînt nobil, corupți, din fericire pentru divinitățile Grației, pînă în măduva lor, jig-nitori pentru orice suflet ales, atît prin exagerare, cît și prin meschinărie, surzi și lipsiți de simțul armoniei, ca cioburile unui vas aruncat în șanț — aceștia erau, scumpul meu Bellarmin, consolatorii mei.

Spun cuvinte aspre, dar le-am spus totuși, pentru că arată adevărul : nu-mi pot închipui un alt neam mai sfișiat decît germanii. Vezi între ei meșteșugari, dar nici un om ; gînditori, dar nici un om ; preoți, dar nici un om ; stăpîni și robi, tineri și bărbați așezați, dar oameni deloc — oare nu e ca un cîmp de bătălie, unde zac ciopîrțite mîini, brațe și mădulare, unele peste altele, în timp ce sîngele vieții vărsat pîere în nisip ?

Fiecare să-și vadă de treburile lui, o să-mi spui, și eu spun la fel. Numai că trebuie s-o facă din tot sufle-

tu, nu să-și înăbușe talentul pentru că nu se potrivește exact cu rangul lui social, nu să fie, dintr-o teamă meschină, în mod textual și chiar fățarnic, egal exclusiv cu titlul său oficial ; ci să fie, cu seriozitate și cu deplină sinceritate, ceea ce într-adevăr este ; numai în felul acesta trăiește spiritul în fiecare act al său ; iar dacă e constrins la o meserie care sugrumă spiritul, s-o respingă cu dispreț și să se apuce de arat. Dar germanii tăi se mulțumesc cu strictul necesar, și de aceea vezi la ei atîta lucru de mîntuială și atît de puțină dăruire și ade-vărată bucurie. Totuși acestea s-ar putea uita, dacă acești oameni n-ar fi insensibili la tot ce e frumos în viață, dacă asupra unui astfel de popor n-ar apăsa mereu blestemul unei perversități respinse de zei.

Virtuțile celor antici sînt doar niște defecte strălucitoare, a spus cîndva nu știu ce gură rea ; totuși chiar defectele lor sînt calități, pentru că în ele mai viețuiește un spirit naiv și frumos, și nimic din ceea ce făceau nu era făcut fără suflet. Virtuțile germanilor sînt însă un rău strălucitor, și nimic mai mult, pentru că nu sînt decît un produs al necesității, rezultat dintr-o teamă lașă, dintr-o strădanie de sclav, stors din niște inimi seci ; ele lasă nemîngiat orice suflet curat care se hrănește cu plăcere din ceea ce e frumos, ah ! și care, răsfățat de sacra consonanță a naturilor nobile, nu suportă cacofonia țipătoare a întregii orînduiri sterile a acestor oameni.

Ți-o spun : nu există nimic sfînt care să nu fie profanat de acest popor, subordonat unor scopuri meschine, iar ceea ce păstrează un caracter sacru, chiar și printre sălbateci, e tratat de acești barbari, calculați pînă la meschinărie, ca un simplu meșteșug ; și nici nu pot să facă altfel, pentru că, dacă o ființă omenească a apucat o dată pe acest făgaș, ea trebuie să-și îndeplinească scopul, să tragă foloase dintr-însul, ea nu se mai entuziasmează, păzească Sfîntul ! rămîne potolită, chiar cînd își celebrează sărbătorile, cînd iubește și cînd se roagă ; și chiar

atunci cînd dulcea sărbătoare a primăverii, cînd timpul împăcării întregii lumi alungă toate grijile, iar nevinovăția farmecă pînă și inimile vinovate, cînd îmbătat de caldele raze ale soarelui, robul își uită cu voioșie lanțurile, iar dușmanii omenirii, îmblînziți de adierile însuflețite de zei, devin pașnici ca niște copii — cînd și omida însăși prinde aripi și albina roiește, germanul rămîne totuși absorbit de profesia lui și nu se sinchisește de starea timpului !

Dar tu ești aceea care vei judeca, sfîntă Natură ! Pentru că dacă acești oameni ar fi cel puțin modești, dacă nu s-ar transforma în judecători ai celor mai buni dintre ei ! dacă măcar n-ar huli tot ceea ce ei nu sînt, și chiar dacă hulesc, dacă n-ar batjocori ceea ce e divin ! —

Sau poate nu e divin, ceea ce batjocoriți și considerați fără suflet ? Oare aerul pe care-l sorbiți nu este mai bun ca flecărelile voastre ? nu sînt oare mai nobile razele soarelui decît toți deșteptii voștri ? izvoarele pămîntului și roua dimineții învioresază dumbrăvile voastre ; oare voi sînteți în stare s-o faceți ? ah ! voi puteți să uciideți, dar nu să dați viață, dacă dragostea, care nu vine de la voi și pe care n-ați descoperit-o, n-o face. Meditați și vă străduiți, cum să scăpați de soartă, iar cînd ticluelile voastre copilărești nu vă ajută, nu mai pricepeți nimic ! în acest timp, astrele își urmează sus drumul lor netulburat. Înjosiți și sfîșiați indulgenta Natură, atita cît ea vă îngăduie s-o faceți ; dar ea trăiește înainte, în nesfîrșita ei tinerețe, și voi nu puteți alunga nici primăvara, nici toamna ei, iar eterul ei nu-l puteți corupe.

O, dumnezeiască trebuie să fie ea, o dată ce, deși vă e îngăduit s-o distrugeți, ea tot nu îmbrînește și, în ciuda voastră, Frumosul rămîne frumos ! —

Ce sfîșietor e de asemenea să te uiți la artiștii, scriitorii voștri, și la toți cei care mai prețuiesc geniul, cei care iubesc Frumosul și-l cultivă. Sărmanii ! Trăiesc pe

această lume, ca niște străini în propria lor casă, sînt la fel ca răbdătorul Ulise, atunci cînd, sub înfățișare de cerșetor, stătea în pragul casei sale, în timp ce nerușinații pețitori făceau zgomot în palat și întrebau de unde a apărut acest vagabond ?

La poporul german, tinerii iubiți de Muze se dezvoltă plini de dragoste, de spirit și de speranță ; șapte ani mai tirziu, îi vezi hoinărind ca niște umbre, tăcuți și indiferenți, și sînt ca o țarină pe care dușmanul a presărat-o cu sare, pentru ca să nu mai poarte în ea niciodată vreun firicel de iarbă ; iar cînd vorbesc, vai de cel care-i înțelege, de cel care nu vede în clocotitoarea lor putere de titani și în actele lor proteice decît lupta disperată pe care tulburatul și frumosul lor spirit o duce cu acești barbari, cu care are de a face în fiecare zi.

Totul e imperfect pe pămînt, iată vechiul refren al germanilor. Dacă totuși cineva le-ar spune odată acestor uitați de Dumnezeu, că la ei totul e imperfect numai pentru că ei înșiși murdăresc tot ce e curat, profanează cu mîinile lor grosolane tot ce e sacru ; că la ei nu prosperă nimic, pentru că ei înșiși nu cinstesc izvorul prosperității, dumnezeiasca Natură, că la ei într-adevăr viața e searbădă, apăsată de griji și saturată de o vrajbă mută și rece, pentru că ei înșiși disprețuiesc geniul care dă putere și noblețe înfăptuirilor omenești, seninătate în durere și dragoste, și aduce frăția în orașe și case.

De aceea, se și tem de moarte, și suferă, din cauza vieții lor de moluște, orice ocară, pentru că nu cunosc nimic superior ocupațiilor lor mărunte, făcute de mințială.

O, Bellarmin ! cînd un popor iubește frumosul, cînd cinstește geniul în artiștii săi, un spirit universal suflă, ca o adiere dătătoare de viață, sfiala dispare, infumurarea se risipește, și toate inimile sînt cucernice și mari, iar entuziasmul zămislește eroi. Un astfel de neam este patria tuturor, iar străinul zăbovește acolo bucuros. Dar,

acolo unde oamenii batjocoresc dumnezeiasca Natură și pe propriii lor artiști, vai ! acolo, cea mai frumoasă bucurie a vieții dispăre, și oricare altă planetă este de preferat Pământului. Oamenii, care s-au născut peste tot la fel de înzestrați, ajung acolo mai neciopliți și mai sterili ca oriunde ; servilitatea sporește, și odată cu ea îndrăzneala brutei, beția crește împreună cu grijile, și odată cu luxul — foamea și goana după mâncare ; rodul binecuvîntat al fiecărui an devine un blestem și alungă toți zeii.

Și vai de străinul care, din dragoste, s-a rătăcit în țara unui astfel de popor, și de trei ori vai celui care, ca mine, minat de o mare nefericire, și cerșetor ca și mine, nimerește la un astfel de popor ! —

Dar destul ! mă cunoști, ai să înțelegi prea bine, Bellarmin ! Am vorbit și în numele tău, am vorbit pentru toți cei care se află și suferă în această țară, așa cum am suferit și eu acolo.

HYPERION CĂTRE BELLARMIN

Atunci m-am hotărît să plec din Germania. Nu mai aveam ce să caut la acest popor, eram sătul de crudele jigniri primite, nu voiam ca sufletul meu să singereze de tot printre astfel de oameni.

Dar cereasca primăvară m-a oprit ; era singura bucurie care-mi mai rămăsese, era într-adevăr ultima mea dragoste, cum puteam să mă gîndesc la altceva și să părăsesc țara în care se afla ?

Scumpul meu Bellarmin ! niciodată n-am pătruns atît de adînc acea veche și temeinică vorbă care spune că inima izbutește să ajungă la o nouă fericire, dacă se ține tare și driză în chiar miezul întunecat al durerii, și că, asemenea cîntecului de privighetoare în noapte, cîntecul

vieții universale răsună dumnezeiește în durerea cea mai adîncă. De fapt, trăiam acum alături de copacii înfloriți, ca în tovărășia unor genii, iar riurile limpezi, care curgeau la picioarele lor, îmi luau cu murmurul lor divin suferința din piept. Și așa mi s-a întîmplat pretutindeni, scumpul meu ! — și cînd mă odihneam în iarbă, și dulcea viață înverzea în jurul meu, și cînd suiam o colină caldă pe care măcieșul creștea la marginea potecii de piatră, și cînd navigam pe rîu, urmînd conturul țărmului scaldat de briză, și al insulelor ocolite gingaș de ape.

Și adeseori, cînd, dimineata, ca un bolnav spre izvorul vindecător, mă suiam în vîrfurile muntelui, printre florile adormite, dar îndestulate de dulcea lor toropeală, în timp ce alături în tufișuri zburau drăgălașe păsări, așteptînd în clar-obscur, buimace și nerăbdătoare, ziua, și aerul stirnit începea să aducă murmurul văilor, glasurile turmelor și sunetele clopotelor de dimineată, și apoi, cînd lumina de sus, dumnezeiesc de senină, venea pe drumul ei obișnuit, fermecînd pămîntul cu viața ei veșnică, pentru a-și încălzi astfel inima, iar copiii ei să se simtă din nou plini de viață — o, asemenea lunii, care stăruia încă pe boltă, pentru a lua parte și ea la bucuria zilei, eu însumi rămîneam acolo, singur, deasupra cîmpiei și vărșam lacrimi de iubire, cu ochii în depărtări, spre coasta și apele strălucitoare, și multă vreme nu mai puteam să-mi deslipesc privirile.

Iar seara, cînd mă infundam departe în vale, pînă la izvoarele rîului, cînd în jurul meu foșneau culmile întunecate cu stejari, cînd Natura mă înmormînta, ca pe un sfînt muribund, în pacea ei, cînd pămîntul nu mai era decît o umbră, și o viață nevăzută foșnea printre ramuri, pe culmi, iar deasupra culmilor stăruia norul serii, ca un munte strălucitor, din care razele cerului curgeau spre mine, ca torente de apă, care-nviorază pe drumetuț însetat —

O, soare ! o, adieri ! strigam atunci, numai cu voi mai trăiește inima mea, ca printre frați !

Astfel mă dăruiam din ce în ce mai mult, aproape fără măsură, Naturii fericite. Ce bucuros aş fi redevenit copil, ca să fiu mai aproape de ea, ce mult aş fi dorit să ştiu mai puţin şi să mă preschimb într-o rază curată de lumină, ca să fiu mai aproape de ea ! o clipă doar să mă simt inundat de pacea ei, de frumuseţea ei, ah ! ar fi însemnat pentru mine mult mai mult decît toţi anii petrecuţi în meditaţie, decît toate încercările oamenilor care încearcă mereu ! Ca gheaţa se topea tot ce învăţasem, tot ce făcusem în viaţă, şi toate proiectele tinereţii se ştergeau în mine ; iar pe voi, cei care-mi sînteţi dragi, care sînteţi departe, voi, cei morţi şi cei vii, cit de strîns uniţi cu mine vă simţeam !

Odată, stăteam departe pe cîmpie, lingă o fîntînă, în umbra unor stînci înverzite de iederă şi a unor arbuşti agăţători în floare. Era cea mai frumoasă amiază pe care o trăisem. Vîntul adia molatec, iar ţinutul strălucea încă de răcoarea dimineţii, şi lumina zîmbea calmă pe bolta maternă. Oamenii plecaseră după muncă, să se odihnească la mesele lor gospodăreşti ; dragostea mea se afla singură cu primăvara, şi un dor inefabil mă cuprinsese.

Diotima, am strigat, unde eşti, unde eşti ? Şi mi s-a părut că aud vocea Diotimei, vocea care mă bucura cîndva, în zilele fericirii noastre —

La bunii mei sînt, striga ea, şi la ai tăi, pe care spiritul rătăcit al oamenilor nu-i recunoaşte !

O dulce spaimă mă cuprinse şi gîndurile amorţiră în mine.

O, vorbe scumpe spuse de o sfîntă gură, am strigat, trezindu-mă, scumpă enigmă, oare voi putea să te dezleg ?

Şi încă o dată am privit în urmă recea noapte a omenirii, şi m-am înfiorat şi am plîns de bucurie, gîndin-

du-mă cit de fericit sînt; și cred că vorbeam cu voce tare, dar cuvintele erau ca foșnetul unor flăcări care se înalță lăsînd în urmă doar cenușă —

„O, tu, Natură, mă gîndeam, și voi, zei ai săi! iată — mi-am trăit pînă la capăt visul lucrurilor omenesti, și pot să spun: numai tu trăiești, și tot ceea ce sufletele neliniștite au obținut sau imaginat, totul se topește, ca o bucată de ceară, în flăcările tale!

De cît timp se lipsesc ei de tine? vai! de cît timp te insultă și te înjosește gloata lor, pe tine și pe zeii tăi, nemuritorii, preafericiții!

Oamenii se desprind de tine ca fructele putrede; o, lasă-i să se scufunde, așa ajung din nou la rădăcina ta, iar eu, arbore al vieții, să înverzesc din nou odată cu tine și să mîngîi cu răsuflarea mea creștetul tău și toate ramurile tale înmugurite! calm și profund, căci noi toți purcedem din bobul de sămînță aurit!

Voi, izvoare ale pămîntului! voi, flori! și voi, păduri, și vulturi, și tu luminează frățească! ce veche și ce nouă e dragostea noastră! — Sîntem liberi iar, ca aspect, asemănarea noastră nu ne neliniștește; cum s-ar putea atunci să nu se deosebească modurile noastre de viață? iubim totuși același eter și, în intimitatea și adîncul nostru, sîntem la fel.

Nici noi, nici noi nu sîntem despărțiți, Diotima, dar lacrimile vărsate pentru tine nu înțeleg aceasta. Sîntem sunete vii, acordate împreună în eufonia ta, Natură! cine-ar putea s-o sfișie? cine-ar putea să despartă pe cei ce se iubesc? —

O, suflete! suflete! frumusețe a lumii! tu, indestructibilule! tu, fermecătorule! în veșnică tinerețe! tu ești; ce-nseamnă atunci moartea și toată jalea oamenilor? — Ah! cite vorbe goale n-au fost roșite de cîțiva originali! Dar toate purced din plăcere, și pacea este sfîrșitul a toate.

Disonanțele universului sînt ca certurile între îndrăgostiți. În mijlocul conflictului sălășluiește împăcarea și tot ce se desparte se regăsește iar.

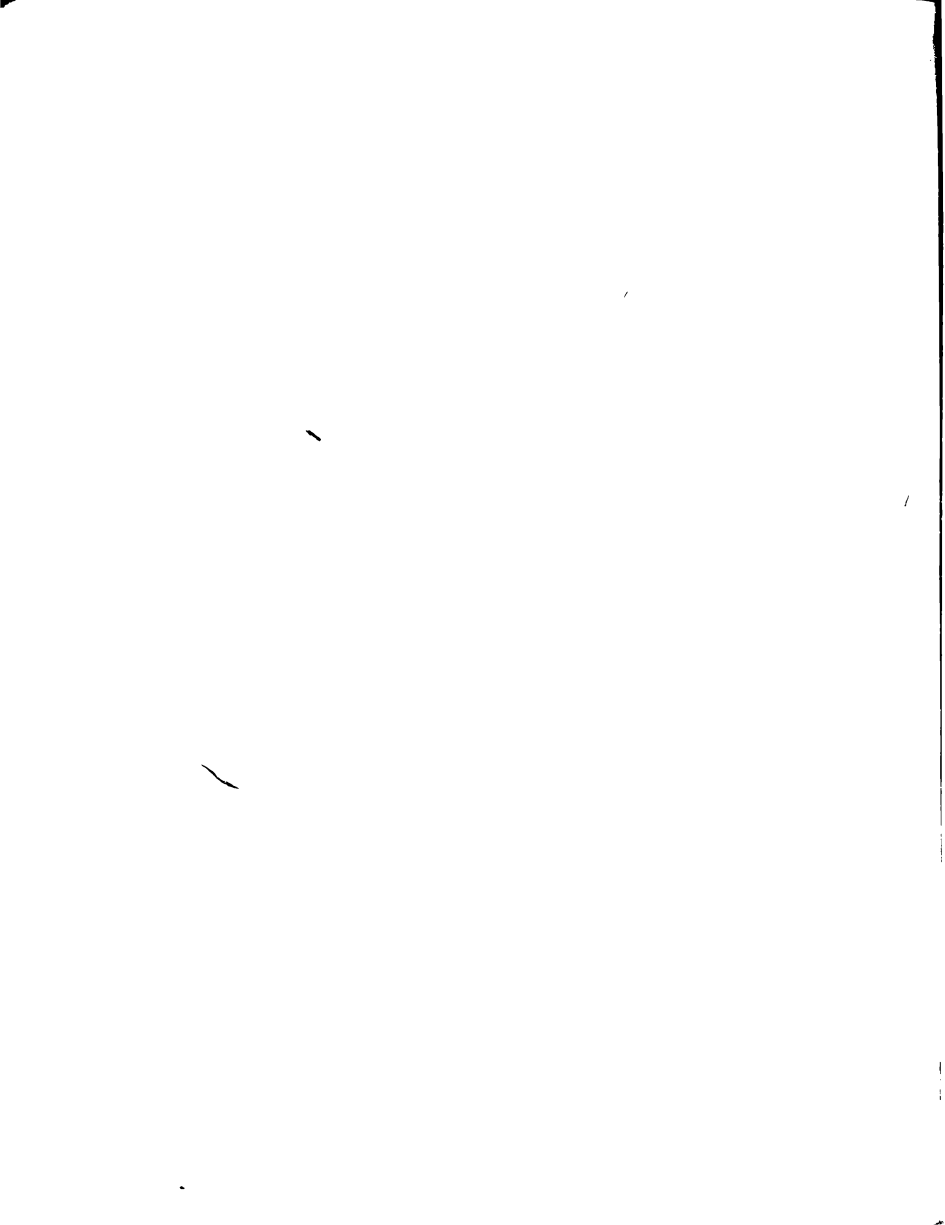
Vasele de sînge se despart și se întîlnesc în inimă, și totul este viață unitară, eternă și înflăcărată."

Iată gîndurile mele. Data viitoare am să-ți spun mai multe.

MOARTEA LUI EMPEDOCLE

O TRAGEDIE ÎN CINCI ACTE

(Prima variantă)

ACTUL ÎNȚII

SCENA 1

PANTHEA, DELIA

PANTHEA

Iată grădina lui ! Acolo-n umbra
Cea tainică de unde izvorăște
Pîriul, sătea el
Nu demult, cînd am trecut pe-aici.
Tu nu l-ai văzut niciodată ?

DELIA

Panthea !
Abia ieri am sosit în Sicilia cu tatăl meu.
Dar mai demult, pe vremea
Cînd eram încă o copilă, l-am văzut
Cum strunea armăsarii pe-o cvadrigă
De luptă la jocurile de la Olympia.
Pe-atunci vorbea de el suflarea toată
Și numele lui mi-a rămas în minte.

PANTHEA

Acum să-l vezi ! acum ! Se spune că
Pe unde trece, bucuriile-și ridică
Fruntea, iar apele-n adîncul

Pământului se saltă-n sus, acolo
Unde toiagul lui atinge glia !
Oare or fi adevărate toate-acestea ?
Și că, pe vreme de furtună, dacă
Se uită el la cer, norii se sparg
Și ziua iar suride luminoasă.
Dar ce rost au acestea toate ? Trebuie
Să-l vezi cu ochii tăi ! O clipă !
Și-apoi să fugi ! căci și eu mă feresc de el,
Are ceva cumplit în ființa lui atoateștiutoare.

DELIA

Cu ceilalți cum se poartă ? Nu-nțeleg
Nimic din omu-acesta.
Are și el, ca noi, zile deșarte
În care-ți pari bășin și nensemnat ?
Simte și el durerea omenească ?

PANTHEA

Cînd l-am văzut ultima dată-acolo
În umbra arborilor săi, desigur
El suferea adînc — da, el, divinul.
Cuprins de-un dor ciudat, trist, meditînd,
Ca-n fața unei pierderi mari, privea
Cînd spre pămînt, cînd sus, către dumbrava
Umbrită, parcă viața-ar fi zburat
Din el spre ceru-nalt ; regescu-i chip
Plin de smerenie mi-a-nfiorat
Trudita inimă — o, mîndru astru
Și tu va trebui să-apui curînd.
Așa am presimțit —

DELIA

Ai și vorbit vreodată cu el, Panthea ?

PANTHEA

Ah ! nu îmi aminti de asta. Nu e
Prea mult, zăceam bolind de moarte.
Lumina zilei începea să mi se-ntunece
Și-n ochii mei lumea se clătina
În jurul soarelui ca o închipuire
De umbre vane. Atunci, tatăl meu,
Deși în dușmănie cu-acest om de seamă,
În ziua cînd n-a mai avut nici o speranță,
Pe el, discipolul Naturii, l-a chemat ;
Iar cînd Neasemuitul mi-a întins balsamul
Vindecător, am simțit deodată cum puterile
Încleștate ale vieții se topesc
Într-o miraculoasă împăcare,
Și, ca reîntoarsă într-o dulce
Copilărie inconștientă, am dormit
Treză, zile la rînd, și-abia dacă aveam
Nevoie doar de răsuflare.
Iar după-aceea, cînd întîia oară
Întreaga mea ființă s-a săltat din nou
Spre lumea de care fusesem lipsită,
Și s-a dăruit cu-o înnoită voluptate,
Iar ochiul curios, precum un tinăr
Mi s-a deschis spre strălucirea zilei,
Atunci, ah ! l-am văzut pe Empedocle !
Cît de zeiesc, cît de prezent în mine !
Iar sub surisul ochilor săi, viața
Mea înflorea din nou ! ah ! ca un nor
Al dimineții inima-mi zburda spre dulcea-i
Lumină fără seamăn, și nu mai
Eram decît un delicat reflex al lui.

DELIA

O, Panthea !

PANTHEA

Glasul care-i pornea din piept ! orice silabă-i
Suna de toate muzicile lumii !
Iar duhul vorbeii lui ! Ah, cum aş vrea
Să mă aşez nainte-i, la picioare, şi să stau
Ceasuri întregi, ca un discipol, ca un copil al lui,
Şi să contemplan înălţimile lui de eter
Şi să mă-nalţ spre el, pînă m-aş pierde
Cu totu-n zările sale cereşti.

DELIA

Ce-ar spune el, iubito, dac-ar şti ?

PANTHEA

Nu ştie. El, fără de griji, se mişcă
În lumea sa ; zeiesc, senin, el trece
Lin printre flori, şi se sfiesc văzduhuri
Să-l tulbure pe el, preafericitul ;
În faţă-i lumea tace, şi-n plăcere
Din sine însăşi creşte-nsufleţirea
Spre el, pînă cînd din adîncă noapte
A creatorului extaz, ca o scînteie,
Îţînesc idei, şi faptele de mîine
— Agile duhuri — îi roiesc în suflet,
Iar lumea, viaţa oamenilor agitată,
Precum şi cea mai calmă, a Naturii,
Iau naştere deodată-n preajma lui —
Atunci se simte-asemeni unui zeu
În elementul său, iar veselia
I-e imn divin, şi-apoi el se coboară
Către norod, în zile cînd mulţimea
În valuri se revarsă, şi tumultul
Nehotărit aşteaptă-un braţ puternic.
Atunci să-l vezi, măreţ cîrmaci, domnind,
Şi ajutînd, şi-apoi, cînd e de-ajuns

Cît l-au văzut, cînd parcă cu bărbatul
În veci străin ei s-au obișnuit,
Atunci, fără de veste, el dispare,
Atras de lumea plantelor, tăcută
Și mută-n umbra ei, acolo unde
Pe sine însuși el se regăsește
Mult mai frumos, în viața ei de taină
Destăinuită-n toată forța ei.

DELIA

O, limbă iscusită ! cum le știi
Pe toate-acestea ?

PANTHEA

Caut să-l pricep —
Cît oare încă voi gîndi la el ?
Ah, chiar de-l înțeleg, la ce bun oare ?
A fi ca el, aceasta este viața,
Iar noi, ceilalți, sîntem doar visul ei.
Pausanias, prietenul său, mi-a vorbit
Mult despre el — e-un tînăr care-l vede
În fiecare zi, iar vulturul
Lui Zevs mai mîndru n-ar putea să fie
Ca Pausanias — o cred și eu !

DELIA

Iubito, nu te mustru de ce-mi spui,
Dar e ciudat cum sufletu-mi boalește
De toate-acestea ; vreau să fiu ca tine,
Și iar nu vreau. Așa sînteți voi toate
Pe-această insulă ? Cu mari bărbați
Și noi ne preamîndrim ; și unul singur
E soarele ateniencelor acum,
Sofocle ! primul dintre muritorii
Căruia a fecioarelor natură,

Cea mai măreață, i s-a arătat
Și-n suflet i s-a-nfățișat sub formă
De amintire pură
... .. fiecare își dorește
Să fie o idee-a măreției,
Și să-și salveze tinerețea veșnic
Frumoasă, înainte de-a se stinge,
Dincolo-n sufletul poetului,
Și ispitind se-ntreabă oare care
Din fetele cetății poate fi
Severa și preablinda eroină,
Căreia i-a dat nume Antigona ;
Și raze mari ne înconjoară fruntea,
Cînd intră el, al zeilor prieten,
În zi de sărbătoare, în teatru.
Însă plăcerea noastră e senină,
Și inima nicicînd nu ni se pierde
În dureros răpită închinare.
Tu te jertfești — așa cred eu ; el este
Prea uriaș, ca să-ți reverse pace.
Pe el, nemărginitul, tu-l iubești
Fără de margini, și la ce-l ajută ?
Tu însăși doar i-ai presimțit sfîrșitul,
Copilă bună, vrei să-apui cu el ?

PANTHEA

O, nu mă face îngîmfată, nu te
Înspăimînta de mine, ca de el !
Eu nu-s ca el, iar dacă el apune,
Atunci acest apus nu poate fi
Al meu : la cei măreți și moartea-i mare.
Tot ce-l așteaptă pe-acest om, să știi,
I-e hărăzit doar lui ; chiar dacă el
Ar fi păcătuit sfidînd toți zeii,
Și atrăgînd întreaga lor minie,

Iar eu, la rîndu-mi, aş păcătui
Ca el, dorind să-mpart cu el ursita,
Eu n-aş putea să fiu decît străinul
Ce, nepoftit, s-amestecă în cearta
Unor îndrăgostiţi — dar tu ce vrei ?
Ar spune zeii, şi atît, tu, proasto,
Tu nu ne poţi nicicînd jigni ca el.

DELIA

Poate că-i semeni mult mai mult decît
Socoţi, altfel — de ce-l iubeşti ?

PANTHEA

Tu, scumpo !
Nici eu nu ştiu de ce îi aparţin —
De l-ai vedea ! Credeam c-o să apară
Întîmplător, poate aşa, în treacăt,
L-ai fi zărit — era dorinţa mea ! Aşa e
Că trebuie să nu mai am dorinţe,
Căci zeii nu iubesc, pe cît se pare,
Nestăpînita rugă, şi-au dreptate !
N-am să mai fac — dar trebuie să sper,
O, zei preamilostivi, şi altceva
Nu ştiu, decît pe el ;
De m-aş ruga şi eu de voi, ca alţii,
Doar spre-a vă cere ploaie şi lumină,
O, de-aş putea ! Neţărnută taină !
Ce sîntem, ce căutăm, noi nu găsim,
Iar ce găsim, nu sîntem. — Cît să fie
Acuma ceasul ?

DELIA

Vine tatăl tău.
Eu nu ştiu : să plecăm sau să mai stăm ?

PANTHEA

Cum ? Tata ? Haide repede de-aici !

SCENA II

CRITIAS, arhonte, HERMOCRATE, preot

HERMOCRATE

Cine-i acolo ?

CRITIAS

Fiica mea, se pare,
Și fiica unui oaspete al nostru
Ce-abia aseară ne-a intrat în casă.

HERMOCRATE

E-o întâmplare ? sau și ele-l caută,
Și cred c-a dispărut, ca și norodul ?

CRITIAS

Nu cred că fiica mea a auzit
Legenda asta stranie. Ea însă,
Ca toți de-aici, îi este atașată.
Ah, de s-ar duce-odată în pustiuri
Sau codri, peste mări și țări, departe,
În inima pământului, oriunde
L-ar duce duhul lui nestăpinit !

HERMOCRATE

Ba nicidecum ! Ei trebuie să-l vadă,
Pentru-a scăpa de-această preacumplită
Iluzie.

CRITIAS

Pe unde-o fi acuma ?

HERMOCRATE

Nu prea departe. Zace-n nesimțire
Și întuneric. Zeii îi răpiră
Puterile, din ziua-aceea cînd,
În fața lumii, beat fiind, pe sine
Numitu-s-a el însuși zeu.

CRITIAS

Poporul
E beat, asemeni lui. De nici o lege
N-ascultă, și de nici o trebuință,
De nici un jude ; datinile-s moarte,
Păscute de un tainic obicei,
Asemenea unor pășuni de tihnă.
Cumplită sărbătoare-i orice zi,
O sărbătoare-a sărbătorilor ; modeste,
Serbările divine s-au topit
Într-una singură. Iar vrăciu-ascunde
Întunecînd și cerul și pămîntul
Într-o furtună, chiar de el iscată,
Și stă, și-i bucuros de duhul său,
În casa-i liniștită.

HERMOCRATE

Duh puternic
A fost prezența lui în sînul vostru.

CRITIAS

Ți-am spus, el pentru ei e totul ; totul
Ar vrea să aibă numai de la el.

El să le fie, singur, zeu și rege.
Eu însumi, rușinat, i-am stat nainte,
Cînd mi-a scăpat copilul de la moarte.
Tu ce crezi despre dînsul, Hermocrate ?

HERMOCRATE

Iubit de zei a fost, peste măsură,
Dar nu e cel dintîi pe care-apoi
Zei-l împing în hăul fără cuget
Din piscul naltei lor bunăvoințe,
Căci prea uitat-a ceea ce-i desparte,
În fericirea lui fără măsură,
Simțindu-se numai cu sine, singur ;
Așa se-ntîmplă și cu el acuma,
E pedepsit cu golul fără margini.
Și totuși, pentru el, ceasul din urmă
Încă-i departe ; el, prearăsăfătatul,
Încă nu simte-n inimă rușinea,
Și teamă mi-e că-n amortire duhu-i
S-aprinde iar la para răzbunării,
Și, treaz pe jumătate, visător
Fără măsură, -ca acei obraznici
Bătrîni ce rătăcesc cu năiu-n gură
Pe drumurile Asiei, susține
Că zeii s-au născut odinioară
La vorba lui. Pe urmă lumea-ntreagă,
Plină de viață, o să-i stea nainte
Asemenea unei moșii pierdute,
Și doruri fără margini zămislește
Simțirea lui, iar unde cade-o dată
Scînteia își croiește largă cale.
Și tot ce veacuri au adus în pîrgă,
Lege și artă, datină și sfîntă
Legendă, toate-acestea el le sparge,
Neîndurînd ca risul și plăcerea
Să fie-aici a oamenilor zestre.

Nicicînd de-acum el nu mai fi-va pașnic.
Cum totul s-a pierdut, la fel lua-va
El totul înapoi ; pe-acest sălbatic,
Nimic nu-l mai reține în turbare.

CRITIAS

Bătrîne, tu vezi lucruri negrăite.
Cuvîntul tău e-adevărat, iar dacă
Se va-mplini, Sicilie, vai ție,
Pămînt frumos cu temple și dumbrăvi.

HERMOCRATE

Blestemul zeilor o să-l lovească,
Nainte ca lucrarea lui să-nceapă.
Adună doar norodul. Arăta-voi
Înfățișarea celui despre care
Ei spun că și-a luat deodată zborul
Către eter. Ei au să fie martori
Blestemului pe care-o să-l vestesc,
Încît chiar ei îl vor goni-n pustiuri,
Ca, niciodată revenind, acolo
Să ispășească ceasul rău în care
Făcutu-s-a pe sine zeu.

CRITIAS

Dar dacă
El, îndrăzneț, va pune stăpînire
Pe obștea slabă, nu ți-e frică oare
Ce-o să se-ntîmple-aici cu amîndoi,
Cu mine, și cu tine, și cu zeii ?

HERMOCRATE

Cuvîntul preotului va înfrînge
Pe cel cu cuget îndrăzneț.

CRITIAS

Dar oare
Pe el, cel preandrăgit, or să-l alunge
Cînd rușinat își tîrîie blestemul,
Din mîndrele-i grădini unde trăiește
În pace, din cetatea lui natală ?

HERMOCRATE

Cui oare-i este-ngădui să rabde
În țara sa pe-un muritor pe care
Un drept blestem l-a înfierat astfel ?

CRITIAS

N-o să apari ca un pîngăritor
În ochii celor care cred că-i zeu ?

HERMOCRATE

Nu. Nebunia are să-nceteze,
Îndată ce-o să le apară-n față
El, cel pe care-l cred răpit la ceruri !
Ei tind acum spre altceva mai bun,
Căci ieri i-am întîlnit umblînd pe stradă,
În sus și-n jos, și întristați, într-una
Vorbînd de el. Aveam același drum,
De-aceea i-am și anunțat că astăzi
Am să-i conduc la el ; dar pînă-atunci,
Să stea cu toții liniștiți acasă.
De-aceea te-am rugat să vii cu mine
Aici, să văd dacă m-au ascultat.
Nu se zărește nimeni. Deci, să mergem !

CRITIAS

Stai, Hermocrate !

HERMOCRATE

Ce-i ?

CRITIAS

Îl văd acolo ;

Chiar el e.

HERMOCRATE

Hai să mergem, Critias !

N-aș vrea să intre-acum cu noi în vorbă.

SCENA III

EMPEDOCLE

În sihăstria mea-ai venit cu pași ușori
Și m-ai descoperit în bezna grotei,
O, tu, prietenoaso ! Dar nu neașteptată,
Nici de departe ; sus, de-asupra zării-am auzit
Surprins, cum te întorci, frumoasă zi !
Și voi, obișnuite mie, voi, la faptă
Preasprintene, Puteri ale-nălțimii !
Și voi, din nou, precum odinioară,
Aproape-mi sînteți, voi preafericitelor,
Statornici arbori ai dumbrăvii mele !
Voi, între timp, ați mai crescut, și zilnic
Izvorul cerului v-a adăpat, sfioșilor,
Cu raze, iar eteru-a semănat scînteii
De viață-nsămîntînd pe-nfloritori.
Natură, tu, lăuntrico ! Te am în față,
Îți mai cunoști prietenul
Cel mult iubit, tu nu mai recunoști deloc
Pe preotul ce ți-a adus un cîntec viu
Ca singe-al jertfei bucuros vărsat ?

O, la copacii sfinți
În care apele din inima țărinii
S-adună, ntinerind pe-nsetoșați

În zile de arșiță — și în mine,
În mine, voi izvoare ale vieții,
Cîndva ați curs din adîncimea lumii,
Toate-mpreună, și veneau
La mine însetații — dar acuma ?
M-am mohorît ? sînt singur, fără nimeni ?
Și-aici afară-i noapte-n plină zi ?
Cel mai presus de-orice privire muritoare,
Cel cu orbire fulgerat, bijbiie-acum în jur.
Unde sînteți voi, zei ai mei ?
Vai, voi m-ați părăsit
Ca pe un cerșetor,
Și sinu-acesta ce v-a presimțit cu dragoste,
De ce-l respingeți, și de ce-mi legați
În rușinos de strîmte legături
Odrasla libertății ?
Răbda-voi asta, eu, multrăsfățatul,
Ca slăbănogii care-n Tartarul de spaimă
Poartă cătușă vechea caznă-a zilei ?
Mă recunosc ; tinjesc spre aer,
Ha, vreau să fie zi ! Afară !
Jur pe mîndria mea ! n-am să sărut
Pulberea drumului pe care-odată
Umblat-am într-un vis frumos — s-a dus !
Acuma trebuie să spun adio !
Eram iubit, iubit de voi, o zei,
Ah, cît de îndrăgit ; așa cum voi,
Voi între voi, trăiți, așa trăiați
În mine, — așa vă cunoșteam pe voi.
Eu am trăit cu voi, v-am cunoscut,
Am plăzmuit alătura de voi !
Ce tulburat mi-e sufletul ! O, nu, n-a fost
Un vis, în sinu-acesta te-am simțit,
O, calm eter ! cînd rătăcirea celor muritori
Rănea simțirea mea, și cînd, balsam,
Suflarea ta mă-nfășura, rănit

De-atîta dragoste, tu, leac a toate,
Și cînd privirea-aceasta se-mbăta-n
Urzeala ta, lumină-atoatenascătoare !
De cîte ori, evlavios, nu te-am adulmecat,
Ca și pe voi, ceilalți, în veci puternicii !
O, arătare vană ! S-a sfîrșit acuma,
Iar tu nu te sfii s-o afli ! Porți tu însuți,
Tu însuți vina, biet Tantalus, pentru-acestea.
Tu-ai pîngărit altarul, ai sfărîmat
Cu nenfrînat orgoliu legătura
Frumoasă, mizerabile ! Cînd geniile lumii,
Uitînd de sine, ți s-au dăruit
Din dragoste, tu te-ai gîndit la tine
Și ți-ai închipuit, sărman nebun, că ție
Ți s-au vîndut ei, îndurații, și că ție
Cereștii ți-ar sluji ca slugi neghioabe !
Nu-i nimeni printre voi ca să răzbune
Jignirea mea, și trebuie eu însumi
Să-mi torn în piept blestemul și disprețul ?
Nu vine altul, mult mai bun ca mine,
Să-mi smulgă-acuma delfica coroană
Din jurul frunții, și, cu ea odată,
Și pletele, așa cum se cuvine
Unui profet neputincios. — O, zei !

SCENA IV

EMPEDOCLE, PAUSANIAS

PAUSANIAS

Puteri cerești, ce-nseamnă asta ?

EMPEDOCLE

Pleacă !

De cine ești trimis ? Vrei să-implinești

Ce mi-e ursit ? Întîi, vreau să-ți spun totul,
Dacă nu știi ; pe urmă, treci la faptă,
Pausanias ! O, nu căuta bărbatul
Căruia ți-ai dat inima ; acela
Nu mai există ; pleacă, deci, tu, tînăr
Preabun ; vederea ta mă arde-n suflet.
Și, spre blestem sau binecuvîntare,
Din partea ta — tot una mi-e — de-o fi,
Oricare-mi e prea mult. Fie cum vrei !

PAUSANIAS

Ce s-a-ntîmplat ? Te-aștept de-atîta vreme,
Și-am mulțumit acestei zile cînd
Din depărtare te-am zărit, și iată :
Te aflu-așa zdrobit din tălpi la creștet.
Sîngur ai stat ? N-am auzit cuvîntul,
Dar zvonul aspru-l port încă-n urechi.

EMPEDOCLE

E glasul unui om ce s-a mîndrit
A fi de-asupra celorlalți, pentru că-o dată
L-a copleșit Natura-ndurătoare.

PAUSANIAS

Să fie cineva, ca tine, una
Cu tot ce e dumnezeiesc pe lume,
Niciînd nu e prea mult.

EMPEDOCLE

Așa credeam
O, bunule ! și eu, cînd vraja sfîntă
Încă mai dăinuia în duhul meu,
Cînd încă ei, cei aprig iubitori,
Ei, géniile lumii, mă iubeau.

O, rază sfintă ! eu nu de la oameni
Am tras învățături — încă demult,
Cînd doritoarea-mi inimă în stare
S-o afle pe cea vie nu era,
Încă de-atunci m-am îndreptat spre tine,
Și-ncredințat, precum o plantă, ție,
Orbit de patima-mi evlavioasă
Urmatu-ți-am într-una multă vreme.
Căci greu cunosc pe cei puri muritorii.
Dar cînd spiritul mi-a-nflorit, cum tu-nflorești,
Recunoscîndu-te-am strigat : trăiești !
Și-așa cum tu, senină, te desfășuri
În jurul celor muritori, și-n naltă,
Cerească tinerețe strălucirea
Gingașă ți-o arunci și-acoperi totul,
Încît în jur ard toate în culoarea
Gîndirii tale, tot așa și mie
Viața-mi devenise poezie.
Sufletul tău se odihnea în mine,
Și inima-mi se dăruia, ca tine,
Deschis, pămîntului celui statornic,
Lui, celui suferind, și-ades, la ceasul
Preasfintei nopți, lui, celui greu de soartă,
Mă zălogeam, ca să-l iubesc mereu,
Cu o credință neînfricoșată,
Și să nu scap din tainele-i nici una.
De-atunci, ah ! altfel mi-a fosnit dumbrava,
Și gingaș răsunau în munți izvoare,
Iar din mireazma dulce-nvăpăiată
A florilor, Pămîntule, o boare
Sufla spre mine viața ta mai tainic.
O, toate bucuriile, Pămînt
Ce le rodești, dar nu așa precum
Le dăruie zîmbind dulce celui slab,
Ci minunate, — așa cum sînt, și cum
Se coc fierbinți în chinuri și iubire,

Pe toate, toate tu mi le-ai întins,
Și-adeseori când, liniștit, pe-o culme
Uimit îmi lăsam cugetul să zboare
Peste-a vieții sfintă-nvălmășeală,
Adânc mișcat de veșnica-ți schimbare
Și presimțindu-mi chiar și soarta mea,
Eterul mi-adia, asemeni ție,
Ca un balsam, în juru-acestei inimi
Rănită de o dragoste prea mare,
Și, magic, în adâncurile tale,
Întreaga-ți taină mi se deslega.

PAUSANIAS

O, fericitule !

EMPEDOCLE

Am fost ! O, dacă,
Aș ști să spun aieva cum a fost,
Să dau simțirii ce m-a ars un nume —
Puterea geniului tău în amplă
Schimbare și-mplinire, o, Natură
Măreață, căreia i-am fost tovarăș !
O *dată* încă să le-aduc în suflet,
Ca-n pieptu-mi mut și pustiit de moarte
Să sune iarăși zvonurile tale !
Mai sînt același ? oare-n mine, viață,
A răsunat adîncu-ți melodie,
Și oare eu am auzit aieva
Străvechea-ți armonie, o, Natură
Fără de margini ? Ah, eu părăsitul
De tot și toate, oare n-am trăit eu
Cu-acest preasfînt pămînt, cu-aceste raze,
Cu tine, care-mi ești mereu în suflet,
Tată Eter ! cu toate cele vii,
În pururea statornicul Olimp ?

Acuma, ca un surghiunit, vărs lacrimi,
Și nicăieri nu-mi vine să m-așez,
Și, ah ! și tu mi-ai fost luat, și tu.
Nu, să nu spui nimic ! Iubirea moare,
Din clipa-n care-o iau la fugă zeii,
O știi prea bine, du-te-acuma, eu
Nu mai exist și nu-ți mai cer nimica.

PAUSANIAS

Da, ești, pe cît e-adevărat că-ai fost,
Ci lasă-mă să-ți spun că nu-nțeleg
Cum te distrugi pe tine chiar tu însuți.
Eu cred că sufletul tău dormitează
Și el din cînd în cînd, după ce-o vreme
A fost deschis, îndeajuns, spre lume,
Precum pămîntul, ție-atît de drag,
Se-nchide-adeșea-n liniște adîncă.
Numești tu mort pe-n-sine-odihnitul ?

EMPEDOCLE

Ce consolare iști, din dragoste, tu, bunule !

PAUSANIAS

Îți rîzi de cel ce n-a trecut prin multe,
Și crezi că, dacă niciodată nu mi-a
Fost hărăzită fericirea ta,
Atunci cînd suferi, eu vorbesc în dodii ?
Dar te-am văzut în fapta ta, cînd statul
Prin tine dobîndea și tîlc și formă,
În forța lui trăiam spiritul tău
Și lumea ta, cînd într-o clipă sfîntă
O vorbă-a ta făcea să mi se umple
Mulți ani din viață. Și de-atunci încolo,
Pentru-acest tînr începea o vîrstă

Mult mai frumoasă. Ca un cerb captiv,
Ce-ndepărtat de-a codrilor zvonire
Tot cugetă la plaiul său, tot astfel
Adesea-mi bătea inima în piept,
Cînd îmi vorbeai de fericirea unei
Primare lumi ; și n-ai trasat tu oare
În fața mea puternicele linii .
A zilelor de mîine, cum privirea
Cea ageră-a artistului așează
Într-un întreg o parte ce lipsește ?
Nu stă ursita omului deschisă
În fața lui, și nu cunoști tu, oare,
Mai bine ca oricare dintre oameni,
Puterile Naturii, conducînd-o,
După cum vrei, cu calmă stăpînire ?

EMPEDOCLE

Destul ! Tu nici nu știi cum orice vorbă
Din cîte spui mă-mpunge ca un ghimpe.

PAUSANIAS

Deci, în necazul tău, tu urăști totul ?

EMPEDOCLE

Respectă tot ce nu-nțelegi !

PAUSANIAS

De ce
Mi-ascunzi, și faci să-mi fie o enigmă
Durerea ta ? Nimica nu mă doare
Mai mult.

EMPEDOCLE

Și nu-i nimic mai dureros
Decît destăinuirea suferinței,
Pausanias ! Oare nu vezi nimica ?
Ah, mult aş vrea să nu ştii despre mine
Nimic, şi nici ce mă-ntristează. Nu !
Nu trebuie s-o spun, Natură sfintă !
Tu, Feciorelnico, mereu neatinsă
De simţul grosolan ! Te-am înfruntat,
Şi singur m-am statornicit stăpîn,
Barbar trufaş ce sînt ! Şi drept naive
V-am luat, Puteri curate, veşnic june !
Voi care m-aţi crescut cu bucurie
Şi m-aţi hrănit mereu cu voluptate.
Şi pentru că vă regăseam la fel,
Eu, Bunelor, nu v-am cinstit suflarea !
Doar o ştiam, o învăţasem bine
Viaţa Naturii, şi atunci de ce
Să-mi fie încă sfintă, oa pe vremuri ?
Zei-mi slujeau, eu însumi eram zeu,
Cum şi spuneam cu-obraznică mîndrie.
O, crede-mă, mai bine nu veneam
Pe lume.

PAUSANIAS

Cum aşa ? Pentru-un cuvînt ?
Cum poate dispera un îndrăzneţ ?

EMPEDOCLE

Pentru-un cuvînt ? Da, de ce nu ! Şi fie
Ca zeii să mă nimicească, — aşa precum
M-au şi iubit

PAUSANIAS

Dar ceilalţi vorbesc altfel.

EMPEDOCLE

Ceilalți ! Cum ar putea s-o facă ?

PAUSANIAS

Așa e,
Om minunat ! Cu-așa iubire-adîncă,
N-a văzut nimeni veșnicia lumii,
Nici duhurile ei, nici germenii,
Ca tine ! Și de-aceea, doar tu singur
Rostit-ai vorba îndrăzneată, și-ai simțit
Adînc, că tu, cu-o singură silabă
Trufașă, pentru totdeauna te-ai
Desprins din inimile zeilor,
Și-acuma lor, iubindu-i, te sacrifici,
O, Empedocle !

EMPEDOCLE

Uite ! Ce e asta ?
E Hermocrate, preotu,-mpreună
Cu mult popor, și Critias, arhonte !
Ce caută ei la mine ?

PAUSANIAS

Vor să știe
De multă vreme unde te găsești.

SCENA V

*EMPEDOCLE, PAUSANIAS, HERMOCRATE,
CRITIAS, CETĂȚENII DIN AGRIGENT*

HERMOCRATE

Iată bărbatul despre care-ați spus
Că pe Olimp s-ar fi-nălțat de viu.

CRITIAS

Și-arată trist, ca orice muritor.

EMPEDOCLE

Bieți batjocoritori ! Vă bucurați
De suferința unuia ce-odată
Părea atît de mare-n ochii voștri ?
Și, ca tâlharii ce rîvnesc o pradă
Cît mai ușoară, vă atrage omul
Puternic care și-a pierdut puterea ?
Vreți poama care, coaptă, cade-n iarbă,
Dar, credeți-mă, nu tot ce se coace
Vi se cuvine.

UN CETĂȚEAN

Ce-a voit să spună ?

EMPEDOCLE

Vă rog, plecați, vedeți-vă de treabă,
Să nu v-amestecați într-ale mele.

HERMOCRATE

Întîi, preotul vrea să-ți spună-o vorbă.

EMPEDOCLE

Vai mie ! Zei cerești ! voi, fără moarte !
Trebuie oare ca acest fățarnic
Să-mi otrăvească întristarea ? Pleacă ;
Adesea te-am cruțat. E drept, acumă,
Ca și tu să mă cruți pe mine. Bine știi,
Așa precum ți-am explicat o dată,
Că te cunosc, și tagma ta nefastă,
Și mult timp pentru mine-a fost o taină

Cum de vă rabdă veșnica Natură
În sînul ei. Ah, încă de pe vremea
Copilăriei, inima-mi pioasă
Vă ocolea pe voi, corupătorii
A toate, rămînînd adînc legată
Cu dragoste fierbinte, neștirbită,
De soare și Eter, de ceilalți soli
Ai mării, de-departe-presimțitei
Naturi. În teama mea, simțeam prea bine
Că dragostea cea liberă de zei
A inimii, voi ați dori s-o faceți
O slujnică netrebnică, iar eu
Să mă cobor la ea, asemeni vouă.
Plecați ! Nu pot să sufăr omul care
Din cele sfinte-și face-o meserie ;
I-e chipul rece, mort și prefăcut,
Așa cum sînt și zeii lui. Ce stați
Încrămeniți ? Plecați !

CRITIAS

Nu înainte
Ca sfîntul blăstem să-ți însemne fruntea,
Obraznic hulitor !

HERMOCRATE

Fii calm, prietene !
Te-am prevenit că-și va ieși din pepeni.
Pe mine mă jignește omu-acesta,
Ați auzit prea bine, cetățeni
Din Agrigent ! Ci vorbe fără cumpăt
Nu vreau să schimb cu el, pornind la ceartă ;
Nu i se cade unui om bătrîn.
Mai bine întrebați-l cine este ?

EMPEDOCLE

Lăsați ! Nu-i folosește nimănuia
Să zgîndăre-ntr-o inimă rănită.

Îngăduiți-mi să pășesc pe-această
Potecă, -n liniște ; de-acum nainte, -o
Potecă sfântă și tăcută-a morții.
Voi dejugați acuma de la plug
Vita de jertfă, însă știți că țeapa
Celui ce-o mină nicicînd nu-l atinge ;
Așa, -ndurați-vă și voi de mine ;
Nu-mi pângăriți cu vorbe rele chinul,
Căci este sfînt ; lăsați-mă cu pieptul
Netulburat de treburile voastre !
Durerea lui e hărăzită zeilor.

PRIMUL CETĂȚEAN

Ce-i, Hermocrate ? Pentru ce grăiește
Omul acesta vorbe-ășa ciudate ?

AL DOILEA CETĂȚEAN

Ne-alungă, parcă s-ar feri de noi.

HERMOCRATE

Cum vi se pare ? Mintea i s-a-ntunecat,
Căci singur și-a zis zeu în fața voastră.
Dar dacă mie voi nu-mi dați crezare,
Hai, întrebați-l. Să vă spună el !

AL TREILEA CETĂȚEAN

Vezi bine că te credem.

PAUSANIAS

Da, văd bine
Că-l credeți, voi, nerușinaților !
Azi nu vă place Iupiter al vostru,
Nu prea arată bine, cel pe care
L-ați făcut idol nu vă mai convine.

Și-atunci, vezi bine că te credem ? Iată-l
 Aici, e întristat, și nu dă glas
 Acelui duh spre care-n vremi sărace
 În mari eroi tinji-vor toți cei tineri,
 Atunci când el nu va mai fi pe lume.
 Iar voi vă tiriți și șuierați
 În jurul lui, vi s-a dat voie, nu ?
 Și-aveți atât de grosolane simțuri,
 Că nu vă pune-n gardă ochiul lui ?
 E blind, iar lașii prind curaj în față-i !
 Natură sfintă, cum, într-adevăr,
 Cum rabzi la sînul tău asemeni viermi ?
 Acuma vă uitați, nu știți prea bine
 Ce-i de făcut cu mine ; întrebați-l
 Pe preot, el e cel ce știe toate.

HERMOCRATE

Îi auziți pe-acest flăcău obraznic
 Care ne ceartă-n față, și pe voi
 Ca și pe mine ? Și de ce n-ar face-o ?
 I se permite, odată ce maestrul
 Care-l învață își permite totul.
 Cel ce și-a cîștigat poporul, spune
 Ce vrea ; eu știu prea bine asta, și
 Din propriul meu cuget împotriva
 Nu mă așez, căci zeii încă-o rabdă.
 Ei rabdă mult, și tac, pîn' ce trufia
 Sălbatică întrece-orice măsură.
 Dar după-aceea păcătosul cade
 Pe spate-n nesfîrșitul întuneric.

AL TREILEA CETĂȚEAN

Concetățeni ! Eu nu mai vreau să am
 De-a face cu-acești doi de-acum nainte.

PRIMUL CETĂȚEAN

Spuneți-mi, însă, cum a fost acesta
În stare să ne-nșele-atît de tare ?

AL DOILEA CETĂȚEAN

Să plece, deci, elevul și maestrul.

HERMOCRATE

Este și timpul ! — Zei ai răzbunării !
Pe voi vă rog, cumpliților, acum !
Norii sînt cîrmuiți pe sus de Zeus
Și Poseidon strunește munți de apă,
Dar vouă, cei cu pași tiptili, vă este
Domnia peste tot ce-i taină dată,
Și unde un nelegiuit se scoală
Din leagăn, voi ați și sosit acolo,
Și-n timp ce el, voinic, spre crimă crește,
Cu gîndu-alături, și ciulind urechea
Spre pieptul lui, voi auziți într-însul
Cum ca-fără-de-grijă-vorbăreața
Pe cel potrivnic zeilor îl vinde.
Ca și pe-acesta ! Voi îl cunoșteți
Pe tainicul corupător, cel care
Furat-a mințile norodului și s-a jucat
Cu legile acestei țări ; cel care
Pe ei, pe vechii zei ai Agrigentului,
Și pe preoți nu i-a cîstit nicicînd.
Iar cugetul său monstruos nu v-a rămas
Ascuns, deși se-nvăluise în tăcere.
Nemernicule ! le-ai făcut pe toate !
Și ți-ai închipuit că ești în stare
Să-i faci să te îngîne, nu demult,
Cînd le-ai strigat în față că ești zeu ?
Apoi, ai fi domnit în Agrigent
Ca un tiran unic, atotputernic,

Și toate, mîndra țară și poporul
Ei bun, ți-ar fi aparținut doar ție.
Ei au tăcut, stăteau încremeniți ;
Iar tu-ai pălit, și-o cruntă supărare
Te-a ținut într-o odaie sumbră,
Ascuns cu spaimă de lumina zilei.
Și-acuma vii, și îți reverse minia
Asupra mea, și îi hulești pe zei ?

PRIMUL CETĂȚEAN

E limpede ! iar fapta cere-osîndă.

CRITIAS

V-am spus-o ; nu m-am încrezut nicicînd
În visătoru-acesta.

EMPEDOCLE

Ce turbați !

HERMOCRATE

Mai și vorbești, și încă nu-ți dai seama
Că nu mai ai cu noi nimic asemeni,
C-ai devenit deodată un străin,
Că nimenea nu te mai recunoaște.
Izvoarele, care pe noi ne-adapă,
Și focul, care ni se-mbie nouă,
Ție de-acuma nu ți se cuvin,
Iar zeii răzbunării-ți iau din față
Tot ce e bucurie pentru alții.
Lumina veselă de-aici de sus
Nu-i pentru tine, nici pămîntul verde
Cu roadele lui multe, iar văzduhul
Nu-ți mai acordă binecuvîntarea ;
Zadarnic vei ofta-nsetat de moarte

După răcoare : nu vei avea voie
 Să te întorci la ceea ce-i al nostru ;
 Căci tu de-acum nainte ești pe mîna
 Răzbunătorilor, preasfinții zei ai morții.
 De-acum nainte vai de-acela care,
 Prietenos, o să primească-n suflet
 O vorbă-a ta, doar una ; sau de-acela
 Ce te va saluta-ntinzîndu-ți mîna,
 De cel ce-o să-ți ofere-un strop de apă
 Sau te va invita la masa lui ;
 Ca și de-acela ce-o să te primească,
 În toiul nopții,-n casa lui, să dormi,
 Sau cel ce-n clipa morții-ți va aprinde
 Lumina pe mormînt — e vai de-aceștia,
 Ca și de tine ! Pleacă ! Ieși afară !
 Pe tine, zeii patriei de-acuma
 Nu te mai rabdă-n preajma-acestor temple,
 A-toate-hulitorule !

CETĂTENII

Să plece !
 Blestemul lui să nu ne murdărească !

PAUSANIAS

O, haide ! Nu ești singur. Mai e unul
 Ce te cinstește, chiar de n-are voie,
 Iubitule ! iar binecuvîntarea
 Unui prieten, știi, e mult mai tare
 Decît blestemul orb al unui preot.
 O, vin' spre țări îndepărtate, haide !
 Și-acolo ceru-mprăstie lumină,
 Și-am să mă rog să-ți lumineze-n suflet,
 Prietenoasă.

Țărmurii italici,
 Sau Grecia cea mîndră-n altă parte,

Și-acolo înverzesc domol coline,
Și-acolo fagul îți umbie umbra,
Și blinzi zefiri astîmpără văpaia
Din pieptul călătorului ; cînd ziua,
Răpus de-arșiță, vei zăcea pe drum,
Cu-aceste mîini am să-ți aduc licoare
De la izvorul proaspăt, și merinde,
Și crengi am să-ți boltesc de-asupra frunții,
Și pat am să-ți întind din mușchi și frunze,
Iar cînd vei ațipi, voi sta de pază ;
Iar, dacă e nevoie, pregăti-voi
Tot eu, și flacăra de pe mormînt,
De care ei ar vrea să te lipsească,
Ei — ticăloșii !

EMPEDOCLE

Suflet credincios !
Eu, pentru mine, nu vă cer nimica,
O, cetățeni ; ce-ați spus, așa să fie !
Însă vă rog de dragu-acestui tînăr.
Ah, nu vă-ntoarceți fața de la mine !
Oare nu-n jurul meu veneați o dată
Să v-adunați, cu dragoste ? atunci
Nu vă-ntindeați voi mîinile spre mine —
Vi se părea necuviincios să vă-mbulziți,
Asemeni unei turme, spre prieten,
Și trimiteați doar băietandrii, care-și
Nălțau spre mine brațele, cumînți,
Iar pe cei mici îi aduceați pe umeri,
Și-apoi îi ridicați în sus, pe brațe —
Nu sînt tot eu, și oare nu-l cunoașteți
Pe omul căruia i-ați spus o dată
Că ați putea porni, cu el alături,
Ca cerșetori zdrențoși din țară-n țară,
Și, dacă-ar fi posibil, l-ați urma

Chiar și-n Tartarul cel adînc ? Copii
 Ce sînteți ! Mii de daruri ați fi vrut
 Să-mi dați, și-adesea mă sileati, prosteste,
 Să și primesc din ceea ce viața
 V-o susținea sau v-o făcea senină ;
 Atunci, eu mă-ntorceam dintr-ale mele,
 Iar voi credeți că daru-acesta-ntrece
 Pe-al vostru. Plec acuma de la voi ;
 Nu refuzați unica mea dorință :
 Cruțați-l pe-acest tînăr ! Nici un rău
 Nu v-a făcut ; atît — că mă iubește,
 Cum și voi m-ați iubit ; de altfel, spuneți :
 Nu-i nobil și frumos !? O să aveți
 Cîndva nevoie de-ajutorul lui.
 V-am spus adesea : frig și întuneric
 S-ar face pe pămînt, și în necazuri
 S-ar stinge sufletul, dacă din vreme
 În vreme bunii zei nu ar trimite
 Astfel de tineri ca să-mprospăteze
 Viața omenească-n ofilire.
 Și, cum v-am spus, s-ar cuveni să țineți
 Drept sfinte-aceste spirite senine —
 Cruțați-l, o ! și n-aruncați asupra-i
 Afurisenia ! Făgăduiți-mi !

AL TREILEA CETĂȚEAN

Pleacă ! Urechea noastră este surdă
 La tot ce spui.

HERMOCRATE

Băiatul o să aibă
 Ce și-a dorit. Va ispăși-ndrăzneala
 Ombraznică. Și va pleca cu tine :
 Blestemul tău va fi blestemul lui.

EMPEDOCLE

De ce taci, Critias ? nu te ascunde,
Acestea și pe tine te lovesc ;
Îl cunoșteai, așa-i ? Acest păcat
Nici fluvii mari de sînge pe altare
Nu-l pot spăla. Te rog, vorbește, spune.
Ei sînt ca beți, tu spune-le o vorbă
Mai liniștită, pentru ca norodului
Să-i vie iarăși mințile la loc !

AL DOILEA CETĂȚEAN

Tot ne mai ocărăști ? Ar fi mai bine
Să te gîndești ce blestem porți, să taci,
Și să te duci, c-altfel sîntem în stare
Să te silim cu forța.

CRITIAS

Bine spus,
Concetățeni !

EMPEDOCLE

Așa ! Sînteți în stare
Să mă siliți ? ce ? Harpiile cele
Flămînde se gîndesc la viața mea ?
Și n-aveți nici răbdare s-așteptați
Ca spiritul din trup să se înalțe,
Nainte ca să-mi pîngăriți cadavrul ?
Hai ! sfîșiați și împărțiți, deci, prada
Iar preotul să binecuvinteze
Plăcerea voastră, invitînd la prînz
Pe Zeii răzbunării, ce-i sînt prieteni !
Nelegiuitule ! poate ți-e teamă !
Puțin mă mai cunoști, dacă-o să crezi
Că-ți voi strica chiar eu sinistra farsă !

Pe părul tău cărunt ! ar trebui
Să intri în pământ, căci ești prea prost
Ca slugă-a furiilor ! Ia te uită !
Te-ai și făcut de ris, și doar puteai
Să mă dobori ! Ce jalnică ispravă
Să prinzi un animal însîngerat !
Eram rănit, el o știa prea bine,
Atunci stîrni curajul celor lași ;
Atunci m-a prins, și-a ațîțat asupra-mi
Mînia plevei, să-mi sfîșie pieptul.
O, cine o să-l vindece acuma
Pe cel lovit, și cine-o să-l primească
Pe el, lipsit de patrie, ce-n jurul
Clădirilor străine rătăci-va
Cu cicatricile rușinii sale,
Și implorînd mereu să-l găzduiască
Zei dumbrăvii — haide, fiul meu !
Ei m-au făcut să sufăr, și aceasta
Poate c-aș fi uitat-o, însă ție ?
Pierîți cu toți, ființe fără nume !
O moarte-nceată să vă-mprejmuiască,
Și preotul cu croncănit de corb !
Și, pentru că la stîrvuri se adună
Și lupii, da ! se va găsi vreunul
Și pentru voi : acela să vă soarbă
Tot singele ; acela să și spele
Sicilia de voi ; ca să rămînă
Pustie țara-n care struguri roșii
Rodeau cîndva unui popor mai bun,
Și fructe de-aur în dumbrăvi umbroase,
Și grînele alese, iar străinii
Cîndva, punînd piciorul în cenușa
Templelor voastre, se vor întreba
De-a fost aici cetate-ntr-adevăr !
Acum, plecați ! N-o să mă mai vedeți
Niciînd în cercul vostru.

(În timp ce ei pleacă.)

CRITIAS

Ție-aș mai vrea să-ți spun o vorbă.

PAUSANIAS

(după ce Critias s-a întors)

Între timp

Mă duc și eu să-mi iau rămasul bun
De la bătrînu-mi tată.

EMPEDOCLE

O, de ce ?

Ce v-a făcut băiatu-acesta, zei ?
Sărman de tine, du-te. Am să te-aștept
Pe drumul Siracuzei ; și pe urmă
O să plecăm în lume împreună.
(Pausanias iese prin partea cealaltă)

SCENA VI

EMPEDOCLE, CRITIAS

CRITIAS

Ce vrei ?

EMPEDOCLE

Și tu mă persecuți ?

CRITIAS

Și ce-i

Cu asta ?

EMPEDOCLE

Știu că-ai vrea să mă urăști ;
Dar tu nu mă urăști. Ție ți-e frică ;
Deși n-avea de ce să-ți fie frică.

CRITIAS

Astea-au trecut. Acum ce vrei ?

EMPEDOCLE

Tu singur

N-ai fi făcut-o, preotul te-a tras
În plasa lui ; să nu te-acuzi tu însuși ;
Măcar de i-ai fi spus o vorbă dreaptă ;
Dar te-ai ferit de oameni.

CRITIAS

Altceva

N-aveai nimic să-mi spui ? Doar vorba goală
Ți-a fost plăcută-ntotdeauna.

EMPEDOCLE

Fii mai blind,

Ți-am vindecat doar fiica.

CRITIAS

Da, așa e.

EMPEDOCLE

Te rușinezi, și nu vrei să vorbești
Cu cel pe care țara-l osindește ;
Aș vrea s-o cred. Închipuiește-ți însă
Că-i numai umbra mea care, cinstită,
Se-ntoarce din seninul limb al păcii.

CRITIAS

N-aș fi venit, când m-ai strigat, dacă norodul
N-ar fi poftit să știe ce mai ai
De spus.

EMPEDOCLE

Ce am să-ți spun acum a ție
Nu-i treaba celorlalți.

CRITIAS

Atunci, ce este ?

EMPEDOCLE

Tu trebuie să pleci din țara asta ;
Ți-o spun de dragul fiicei tale.

CRITIAS

Vezi-ți
De ale tale, nu gîndi la alții.

EMPEDOCLE

Sau poate n-o cunoști ? Nu știi și tu
Că-i mult mai bine să dispară-o-ntreagă
Cetate de nebuni în hău, decît
Un singur om ales ?

CRITIAS

Ce poate oare
Să nu găsească-aici ?

EMPEDOCLE

Sau n-o cunoști ?
Că pipăi, ca un orb, ceea ce zeii
Ți-au dăruit ? Și că zadarnic arde
În casa ta frumoasa ei lumină ?
Ți-o spun, în țara asta n-o să-și afle
Piosu-i suflet liniștea ; stingheră
Rămîne-va, oricît e de frumoasă,

Și fără bucurie se va stinge,
Căci niciodată n-o să se coboare
Atît de gingaș-serioasa fiică
A zeilor să ia, să îndrăgească
Pe vreun barbar, o, crede-mă, arhonte !
Cei care pleacă spun doar adevărul.
Să nu te mire sfatu-acesta !

CRITIAS

Nu știu,
Ce să-ți răspund.

EMPEDOCLE

Plecați în țara sfintă,
Du-te cu ea la Elis sau la Delos,
Acolo-s cei pe care ea-i dorește,
Acolo, reunite în tăcere,
Stau chipurile de eroi în codrul
De lauri. Doar acolo o să afle
Odihnă,-n preajma veșnicilor idoli
Ce tac se va-mpăca frumosu-i cuget,
Acolo-n sufletul ei delicat
Lîngă înalte umbre ațipi-va
Durerea ei, pe care-o poartă-n taină-n
Evlaviosu-i piept. Cînd sărbătoarea
Voioasă-adună-acolo al Heladei
Preamîndru tineret, și cînd străinii
În juru-i se salută, și o viață
Plină de fericire și speranță
De pretutindeni are să-nconjoare
Ca norii auriți, cu strălucire,
Inima ei, atunci, fără-ndoială,
Această auroră-o s-o trezească
Pe blînda visătoare spre plăcere,
Și-atunci pe unul dintre cei mai vrednici,

Ce-n luptă cîștiga-va cînt și lauri,
O să-și aleagă ea, ca s-o conducă
Din preajma umbrelor care, devreme,
O, prea devreme, au împrejmuț-o.
Acestea, de le vrei, ascultă-mi sfatul.

CRITIAS

O, cit de multe vorbe aurite
Mai ai încă-n mizerie ?!

EMPEDOCLE

Nu rîde !

Cei care se despart întineresc
Preabucuroși încă o dată. Este
Privirea-n agonie a luminii
Care, cîndva,-n deplina ei putere
Vă strălucea cu drag. Vrea să se stingă
Cu dragoste ; iar de v-am blestemat,
Atunci copilul tău să aibă parte
De binecuvîntare, dacă gura-mi
Mai are drept să binecuvînteze.

CRITIAS

Hai lasă, nu mă lua ca pe-un copil.

EMPEDOCLE

Promite c-ai să faci ce ți-am cerut,
Și pleacă din această țară. Dacă
Refuzi, ea, singuratica, mai bine-ar face
Să roage vulturul ca s-o ridice,
Depart de-acești sclavi, în sus, la ceruri.
Ceva mai bun ca asta, nu cunosc.

CRITIAS

O, spune, oare noi nu ne-am purtat
Cu tine drept ?

EMPEDOCLE

Ce mai întrebi acum ?
Eu te-am iertat. Urma-vei sfatul meu ?

CRITIAS

Nu pot să hotărăsc atît de iute.

EMPEDOCLE

Gîndeşte bine, şi te hotărăşte.
Ea nu mai trebuie să rămînă-aici,
Căci ar pieri. Şi spune-i, te mai rog,
Să se gîndească la bărbatul care
Cîndva a fost iubit de zei. Faci asta ?

CRITIAS

Mă rogi ? Da, am s-o fac. Şi-acuma,
Sărman de tine, mergi pe drumul tău !
(Iese)

SCENA VII

EMPEDOCLE

Da, Critias, eu merg pe drumul meu ;
Dar ştiu şi unde ? Şi va trebui să
Mă ruşinez că-am şovăit într-una
Pînă ce duh, noroc şi tinereţe
S-au dus, şi, vai ! n-a mai rămas nimica
Decît mizeria şi nerozia ?
De cîte ori n-am presimţit aceasta !
Pe vremea-aceea ar fi fost frumos.
Acuma însă este necesar !
O, bunilor, voi, zei negrăitori !
Îi scapă muritorului din gură

Vorba, nerăbdătoare, și-o ia razna,
Împiedicînd să se-implinească-n pace
Al reușitei ceas. Multe-au trecut ;
Acuma totul mai ușor îmi pare.
De cite nu se-agață-un prost bătrîn ?
El care-odinioară, fără gînduri,
Asemeni pruncului ce n-are griji,
În iarba verde se juca, fiind
Cu mult mai liber decît este-acuma ;
O, despărțire ! Nici măcar coliba
În care am crescut nu mi-o mai lasă.
O, Zei, doar asta-mi mai lipsea.

SCENA VIII

EMPEDOCLE, TREI SCLAVI AI LUI EMPEDOCLE

PRIMUL SCLAV

Stăpîne, pleci ?

EMPEDOCLE

Da, plec desigur, bunule... ...
Să-mi pregătești cele de drum, atîta
Cît pot să car eu singur, și încă ceva
— Atîta doar — să mi le scoți afară.
E ultima ta slujbă !

AL DOILEA SCLAV

Zei !

EMPEDOCLE

În juru-mi
Voi ați stat totdeauna bucuroși,
Obişnuiți încă din tinerețe ;

Alături am crescut aici în casa
Părinților, ce-a fost a mea pe urmă,
Și neștiut e sufletului meu
Cuvîntul rece, care poruncește.
Voi n-ați simțit ursita unor sclavi.
Vă cred că m-ați urma cu bucurie,
Oriunde-ar trebui. Dar nu accept
Să vă-nspăimînte-al preotului blăstem.
Îl știți prea bine doar. Lumea-i deschisă
Și pentru voi, și pentru mine-acuma ;
Încerce-și fiecare-acum norocul.

AL TREILEA SCLAV

Nu ! să ne despărțim nu-i cu putință !

AL DOILEA SCLAV

Nu știe preotul ce drag ne ești.
Să-i blesteme pe alții ! nu ne poate
Împiedica pe noi.

PRIMUL SCLAV

Ți-am fost meniți,
Așa că vom rămîne tot la tine.
Doar nu de ieri, alaltăieri sîntem,

EMPEDOCLE

Precum ai spus, cu tine împreună.
O zei ! sînt fără de copii, și numai
Cu ei trăiesc, și totuși sînt legat,
De-acest sălaș, parcă mă ține-o vrajă,
Și ca un om în somn mă zbat visînd.
Destul ! Nu-i cu putință-altminteri, dragii mei !
O, nu, nici un cuvînt mai mult, vă rog,
Să facem parcă nici nu ne-am cunoaște.

Nu vreau să fac ca preotul s-arunce
Blestem pe toți cărora le sînt drag —
N-o să veniți cu mine, vreau s-o știți.
Intrați, luați ce mai e bun din casă,
Degrabă-apoi fugiți ; altminteri, poate
Noii stăpîni ai casei vă vor prinde
Și-o să ajungeți sclavii vreunui laș.

AL DOILEA SCLAV

Ne-alungi cu vorbe aspre-de la tine ?

EMPEDOCLE

La fel de aspre-mi sînt, libertîlor !
Cu bărbăție să-nfrunțați voi viața,
Iar zeii să vă mîngîie cu cinste ;
Voi sînteți la-nceput. Oamenii suie,
Și asfințesc. Grăbiți-vă să faceți
Precum v-am spus.

PRIMUL SCLAV

Stăpîne-al meu din suflet,
Trăiește, și nu asfinți !

AL TREILEA SCLAV

Nicicînd

Nu te vom mai vedea ?

EMPEDOCLE

(cu putere, poruncitor)

O, nu-ntrebați zadarnic.

AL DOILEA SCLAV

(ieșind)

Și ca un cerșetor să rătăcească
Prin țară, veșnic temător ?

EMPEDOCLE

(privind în tăcere în urma lor)

Cu bine,
Voi, credincioșii mei, v-am izgonit
Cu vorbe aspre, rămîneți cu bine !
Și tu, bătrînă casă părintească,
În care am crescut și-am înflorit !
Și voi, pomi dragi, voi cei sfințiți de cîntul
De bucurie-al celui care fuse
Prieten zeilor, o, voi tovarăși
Tăcuți ai păcii mele ! O, muriți
Și dați napoi văzduhurilor viața,
Căci gloata grosolană-acum glumește
La umbra voastră, și-unde în extaz
Treceam, batjocorit sînt azi de-ai mei,
Respîns de voi, o zei ! Nu tot așa,
Cereștilor, făcut-a nechematul
Preot, în chip neomenos ? Pe mine,
Iubiților, cel care v-a rănit,
Voi m-ați lăsat acum singuratic !
Acestea, ah ! din patrie m-alungă,
Și blestemul, ce l-am rostit eu însumi
Asupra mea, s-aude cum răsună,
Ecou sărăcăcios din gura plebei ?
Ah ! cel care-a trăit odinioară
În preajma voastră caldă, fericților,
Și-a spus că lumea e a sa, de bucurie,
Acuma n-are unde să adoarmă
Și nu mai află nici în sine-odihnă.
Acuma — încotro, poteci bătute
De pas de muritori ? Ce multe sinteți !
Dar care e a mea ? E cea mai scurtă ?
Și încotro ? Ori cea mai iute poate ?
Căci orice zăbovire e-o rușine.
Ah ! zei ai mei ! mînam odată carul,

Fără de griji, pe fumeginde roți,
Prin pulberea arenei. Tot așa, curînd
Mă-ntorc la voi, iuțeala e cumplită.

(Iese.)

SCENA IX

PANTHEA, DELIA

DELIA

Tăcere, copilă dragă !
Nu mai țeli ! Să nu ne-audă nimeni.
Aș vrea să intru-n casă. Poate este
Încă-năuntru, și-l mai vezi o dată.
Numai să taci în timpu-acesta. Oare
Să intru ?

PANTHEA

Intră, dragă Delia !
Eu, între timp, rugîndu-mă voi cere
Doar liniște, să nu mi se oprească
Bătaia inimii, cînd am să-l văd
Pe el, pe nobilul bărbat acumă,
În ceasu-acesta-atît de-amar al sorții.

DELIA

Panthea !

PANTHEA

Nu, nu pot — și chiar ar fi
O crimă ; să fiu chiar acum mai calmă !
E blestemat ? nu pot să înțeleg,
Și cred că pîn'la urmă ai să-mi sfișii

Cugetu-ntreg, enigmă-ntunecată !
Ce face oare ?

(Pauză. Speriată, către Delia care se întoarce.)

Ce e ?

DELIA

Totu-i mort...

PANTHEA

Ah, și pustiu ? El a plecat ?

DELIA

Mă tem că da.

Ușile stau în lături ; însă nimeni
Nu e năuntru. Am strigat. Atunci
În casă-a răsunat numai ecoul ;
Mai mult n-am vrut să stau acolo — ah !
E mută, palidă, și mă privește
Ca o străină. Nu mă mai cunoști ?
O, inimă, vom suferi-mpreună !

PANTHEA

Acuma, haide !

DELIA

Unde ?

PANTHEA

Unde ? Asta

Ah, asta nu știu, zei preamilostivi !
Nici o speranță ! vai, iar tu zadarnic
Mă luminezi, înalt senin al zilei ?
El a plecat ; de-acuma cum să știe

Cea singuratică de ce mai are
Lumina ochilor ? Nu-i cu puțință,
Nu ! prea obraznică-i această faptă,
Prea monstruoasă ; totuși ați făcut-o ?
Iar eu mai trebuie să-mi duc viața
Și să îndur tăcută toate-acestea !
Vai mie ! și să plîng, numai să plîng !

DELIA

Da, plîngi, și-atîta tot ! așa-i mai bine,
Decît să taci ori să vorbești.

PANTHEA

O, Delia !

Pe-aici trecea odinioară el ! și-această
Grădină îmi era, de dragul lui,
Nespus de dragă. Ah ! adeseori,
Cînd viața nu-mi era de-ajuns, adesea
Și eu, ursuza, rătăceam prea tristă
Cu altele pe dealurile noastre,
Priveam spre vîrfu-acestor falnici arbori,
Și mă gîndeam : acolo totuși este,
E Cineva ! și sufletul din mine
Din nou pornea să zboare sprijinindu-și
Aripile de el. Și bucuroasă
Trăiam cu el în gînd, știam ce face.
Întîi mă-apropiam de el cu gîndul,
Și-mpărtășeam iubirii mele multe
Copilărești preocupări — ah ! groaznic
S-au prăbușit, în uliță zvîrlit-au
Eroicul său chip, iubit de mine,
Deși nicicînd n-aș fi crezut. Doream
Eu, proasta, pentru el, pentru grădina-i
O primăvară lungă cît un veac !

DELIA

O, nu puteți voi să-i lăsați această
Gingașă bucurie, zei preabuni ?

PANTHEA

Ce spui ? Precum un soare nou el a venit
Și-a strălucit, iar viața, crudă încă,
Prietenos a tras-o înspre sine
În sus, pe funii de-aur. Ani de-a rîndul
Sicilia îl așteptase. Nici un
Alt muritor n-a mai domnit pe-această
Străveche insulă, ca el, iar ei
Simțeau prea bine că vieța lui
Cu spiritele lumii e în strînsă
Tovărășie. Tu, preaplin de suflet,
Pe toți i-ai strîns la pieptul tău, și-acum,
Chiar pentru asta, trebuie să pleci
Pe jos, dezonorat, din țară-n țară,
Plin de veninul ce ți l-au vărsat ?
Aceasta i-ați făcut. Însă pe mine,
Juzi înțelepți, de ce să mă lăsați
Nepedepsită ? Voi doar îl cinstiți,
Iar de n-o știți, am să v-o strig în față.
Apoi puteți să mă goniți de-aici.
Iar de l-a blestemat, ca un turbat,
Chiar tatăl mu, atunci să mă blesteme,
Ah ! și pe mine ! — Voi, frumoase stele !
Voi, flori cerești, vă ofiliți ? Cădea-va
Deodată noaptea-n sufletul tău, Slavă !
Cînd fiii tăi strălucitori în beznă
Se vor fi, stîns naintea ta ? Da, știu,
Ce e divin aici, trebuie să cadă.
Căderea lui făcutu-m-a profet,
Iar dacă-mi va ieși de-acum în cale
Un zeu frumos, de-și zice zeu sau om,
Eu am să știu ce ceas nu-i e prielnic.

DELIA

Panthea, mă-nspăimînți ! Cînd plingi astfel,
Devii trufașă. Oare e și el
Ca tine, tot cu chinuri își hrănește
Trufașul spirit, iar durerea-l face crud ?
Nu pot să cred, mă tem să fie-așa.
De cîte lucruri nu sînteți în stare ?

PANTHEA

Vrei să mă sperii ? Oare ce ți-am spus ?
Promit că niciodată n-am să mai...
Ba, vreau să fiu a-toate-răbdătoare,
O, zei ! să nu mai jinduiesc zadarnic
După ceva ce voi ați așezat
De mine prea departe, și-am să iau
Doar ce veți vrea să-mi dați. O, sfintule !
De n-am să te mai aflu nicăieri,
Tot voi fi bucuroasă, că ai fost,
Cîndva, aici. Da. Am să stau cuminte,
Ca nu cumva din cugetul sălbatic
Să-mi fugă chipul nobil, și ca larma
De zi de zi să nu-mi alunge umbra
Frățească ce-n plimbare mi-e tovarăș.

DELIA

Dar, scumpă visătoare, el trăiește !

PANTHEA

Trăiește ? chiar așa ! el mai trăiește !
Pe cîmpul neted umblă ziua, noaptea.
Nori de furtună-i țin acoperișul,
Iar drept culcuș el are solul aspru,
Vîntu-i resfiră pletele, iar ploaia
Cu lacrimile-odată i se scurge
De pe obraz, iar hainele-n amiază

I le usucă soarele din nou,
Cînd trece prin nisipul fără umbră ;
Nu vrea cărări bătute ; printre țăncuri,
La cei care din pradă-și fac merinde,
Străini ca el, și tuturor suspecti,
Acolo se-aciuieste, printre oameni
Care nu știu nimica de blestem,
Aceia-i dau din hrana lor cea crudă,
Să-l întremeze în singurătate.
E viu ! dar, vai ! nici asta nu-i prea sigur.

DELIA

Da, e îngrozitor, Panthea !

PANTHEA

Biată

Consolatoare ! e îngrozitor ?
Și poate în curînd o să-i vedem
Pe unii că se-ntorc și că-i anunță
Pe ceilalți, aruncînd o vorbă-n treacăt,
Că zace-ucis pe-o margine de drum.
Zei-or să-ndure poate chiar și asta,
Doar au tăcut atunci cînd, necinstindu-l,
L-au alungat de vatra lui departe
Ca pe un cerșetor. Cum vei sfîrși,
Sărmanule ? te zbați în colb, trudit,
Tu, vultur mîndru ! Picături de sînge
Ți-nseamnă drumul, și curînd vreunul
Din lașii vînători o să te prindă,
Sfărîmînd de stîncă creștetu-ți pe moarte.
Și doar ziceați că este favoritul
Lui Zeus !

DELIA

O, tu suflet minunat,
Nu, asta, nu ! Asemenea cuvinte

Să nu rostești ! O, dacă-ai ști ce teamă
Mi-e pentru tine ! În genunchi, te rog,
De pot să-ți fiu de vreun folos cu asta.
Hai, liniștește-te, și să plecăm.
Panthea, multe pot să se mai schimbe !
Norodul poate că se va căi
Curînd. Doar știi cît îl iubeau. Deci, haide !
Am să vorbesc cu tatăl tău, și trebuie
Și tu să mă ajuți. Poate-l convingem.

PANTHEA

Noi, noi să izbutim aceasta, zei !

ACTUL AL DOILEA

(Împrejurimile Etnei. Colibă de țărani.)

SCENA I

EMPEDOCLE, PAUSANIAS

EMPEDOCLE

Cum o mai duci ?

PAUSANIAS

De-ai ști ce bine-mi pare
Că te aud, iubitul meu, vorbind —
Te și gîndești la asta ? Poate că,
Aici, blestemul nu mai are forță,
E-atîta de departe țara noastră,
Pe-aceste culmi parcă respiri mai liber,
Iar ochiului i-e-ngăduit din nou
Să se înalțe-ș sus, spre slavă, grija
Nu ne oprește să dormim, și oameni
Or să ne-ofere-obișnuita hrană.

Tu ai nevoie de-ngrijire, scumpule,
Iar sacrul munte părintesc primi-va
În pacea lui pe cei gonîți de soartă.
Rămînem, dacă vrei, un timp aici în
Coliba-aceasta — pot să strig, să cerem
Îngăduința de-a rămîne-aici ?

EMPEDOCLE

Încearcă ! ai să vezi cum or să-apară.

SCENA II

ACEIAȘI, UN ȚĂRAN

ȚĂRANUL

Ce vreți ? Acela este drumul
Spre vale.

PAUSANIAS

Îngăduie să rămînem la tine,
Om bun, și nu te speria cum arătăm.
Amară-i calea noastră, și adesea
Nefericiții par suspecti ; dea zeii
Să afli, de la ei, ce oameni sîntem.

ȚĂRANUL

Pe semne-ați dus-o bine-odinioară ;
M-aș bucura să fie-așa. Dar nu e
Departe-orașul, de aici ; acolo
Cred că aveți prieteni. Căutați-i
Pe ei, nu pe străini, ar fi mai bine.

PAUSANIAS

Vai ! de le-am cere-azil, în starea noastră,
Prietenii s-ar rușina de noi.

Și nici străinului, nu pe degeaba
Îi cerem ajutorul, cît de cît.

ȚĂRANUL

De unde sinteți ?

PAUSANIAS

Ce cîștigi aflînd ?
Noi îți dăm aur, tu ne găzduiești.

ȚĂRANUL

Deh, aurul deschide multe porți,
Dar nu pe-a mea.

PAUSANIAS

Ce-nseamnă asta ? Dă-ne
Atunci doar vin și pîine, și-ți plătim.

ȚĂRANUL

Poate găsiți mai lesne-n alăt parte.

PAUSANIAS

Cită-ndîrjire ! Poate vrei să-mi dai
Un cot de pînză, ca să-mbrobodesc
Picioarele acestui om, poteca
De stîcni i le-a însîngerat — privește-l !
El este spiritul Siciliei, cel bun,
Mai mare chiar ca prinții voștri ! iată-l
La ușa ta, albit de griji, cerșindu-ți
Umbra colibei și puțină pîine,
Iar tu i le refuzi ? e mort de trudă,
Și nevoiaș, iar tu îl ții afară
La ora asta, cînd văpaia zilei
Alungă chiar și fiara în birlog ?

ȚĂRANUL

Vă recunosc. Vai mie, vai ! Acesta-i
Cel blestemat, din Agrigent. Simț am eu.
Plecați !

PAUSANIAS

Pe cruntul Zeus ! nu așa !
El, sfîntule,-mi va fi zălogul pentru tine,
Cît timp mă duc după merinde. Stai
Aici, la umbră — însă, tu, ascultă !
De i se-ntîmplă vreun necaz, oricine
Ai fi, mă-ntorc la noapte și-i dau foc,
Mai iute decît crezi, colibei tale !
Gîndește-te !

SCENA III

EMPEDOCLE, PAUSANIAS

EMPEDOCLE

Fii fără grijă, fiule !

PAUSANIAS

Ce tot vorbești ! doar știi că viața ta
Mi-e scumpă și cu dragoste-o-ngrijesc !
Iar asta crede că un om ca tine,
Pus sub blestem, nu-nseamnă, vai ! nimica,
Și repede-ar putea să-i vie pofta,
Doar din dorința de-ați lua mantaua,
Să te omoare, fiindcă lui îi pare
De nențeles ca un atare om
Să calce,-asemeni celor vii, pămîntul ;
Știi asta oare ?

EMPEDOCLE

Da, o ştiu.

PAUSANIAS

Zîmbeşti,

O, Empedocle !

PAUSANIAS

Suflet credincios !
Te-am întristat ; n-am vrut.

PAUSANIAS

O, nu-i nimica ;
Sînt cam nervos.

EMPEDOCLE

Fii liniştit ; curînd
Va trece.

PAUSANIAS

Chiar crezi asta ?

EMPEDOCLE

Vei vedea.

PAUSANIAS

Ce zici ? Să plec în sat după merinde ?
Dacă nu ai nevoie, stau aici
Mai bine, sau mai bine să ne ducem
Să căutăm întîi un loc, pe munte,
De adăpost.

EMPEDOCLE

Privește ! cum străluce,
Pe pajiște, izvorul ; e și-al nostru.
Ia-ți cupa de dovleac scobit ; vrea apă
Să-mi răcorească sufletul.

PAUSANIAS

(la izvor)

Ce clar e
Și rece, din pământul negru, tată !

EMPEDOCLE

Întii bea tu. Apoi adu-mi și mie.

PAUSANIAS

(servindu-l)

Ți-o binecuvinteze zeii !

EMPEDOCLE

Beau

În cinstea voastră, zei prietenoși !
Și pentru-a mea întoarcere, Natură.
A și-nceput să fie, altfel. Iată, voi,
O, milostivilor ! pășiți nainte
Și, pînă să vă-ajung, ați și sosit ?
O, înflorească înainte de-a fi copt !
— Fii liniștit, copilul meu, și-ascultă,
Să nu mai amintim ce s-a-ntîmplat.

PAUSANIAS

Cum te-ai schimbat și ochiu-ți strălucește
Ca-ntr-un triumf. Eu totuși nu-nțeleg.

EMPEDOCLE

Hai să petrecem și această zi,
Ca băiețandrii, împreună, -n iubitoare
Discuții. Căci ușor se va găsi
O preafamiliară umbră-n care
Fidelii, îndelung-inițiații
Să stea-mpreună-n convorbiri plăcute,
Fără de griji. — Alesul meu ! ca bunii
Copii cu boabele unui ciorchine,
Așa și noi, ades, ne-ndestularăm.
Cu clipe-alese sufletul, și-a fost nevoie
Să mă-ntovărășești pînă aici,
Ca astfel, din atîtea minunate,
Sărbătorești momente, ah ! nici unul,
Nici cel de-acuma, noi să nu-l petrecem
Unul fără de altul ? Scump plătit-ai
Comoara lor ; dar oare dau vreodată
Ceva înalții Zei doar pe degeaba ?

PAUSANIAS

Hai, spune-ți gîndu-ntreg, să pot și eu
Ca tine să mă bucur.

EMPEDOCLE

Cum nu vezi ?
Frumoasa vreme-a vieții mele astăzi
Se-ntoarce iar, și fapta cea măreață
Se-apropie ; sus, fiule, spre piscul
Bătrînului sfînt Etna să pornim.
Acolo Zeii sunt la ei acasă.
De-acolo, încă azi, cu ochii-aceștia
Vreau să văd riul, insulele, marea.
Acolo, -n zăbovire peste ape
De aur, vreau ca falnica lumină
Să-mi binecuvinteze despărțirea,

Ea, princiar-suava, ea — întâia.
Pe cre-odinioară am iubit-o.
Atunci tăcînd luci-va-n jurul ostru
Eternul astru,-n timp ce din ei încuri
Jarul pămîntului țîșni-va-n su.
Și spiritul, atoateîmișcătorul,
Gingaș ne va atinge-atunci !

PAUSANIAS

Nu faci

Decît să mă-nspăimîntî ; căci nu-nțeleg.
Senin ți-e chipul, vorba ta-i măreață,
Dar mi-ar plăcea mai mult s-aud că plîngi.
Te arde vai ! pînă-n rărunchi rușinea
A tot ce-ai îndurat, iar tu, tu însuți,
Pe cît de mare ești, te socotești
Nimic.

EMPEDOCLE

O, zei ! oare și omu-acesta
Îmi tulbură odihna și-mi stîrnește
Cu vorba-i grosolană cugetul ?
Dacă-i așa, mai bine pleacă. Jur
Pe viață și pe moarte, nu e timpul
Să ne-nglodăm în vorbe fără capăt
Despre cît sufăr și ce sînt. Aceasta
S-a hotărît ; nu vreau să schimb nimica.
Destul ! nu-i vorba-acum de suferințe
Care, zîbind sau cuvios hrănite,
La sinul nostru trist sau împăcat,
Să stea ca niște prunci — sînt mușcăture
De viperă, și nu sînt eu întîiul
Căruia zeii i-au vărsat în suflet
Asemenea venin răzbunător.
L-am meritat ? o, bucuros te iert

Că mi-ai vestit această clipă neagră ;
Ție încă îți stăruie-n privire
Preotul, și-ți răsună în ureche
Cumplitul urlet de dispreț al plebei,
Frățescul bocet care ne-a-nsoțit
La porțile cetății noastre scumpe.
Vai mie ! pe toți zeii, ce mă văd
Acum, ei nu ar fi făcut-o, dacă
Eu aş fi fost tot cel de-odinioară.
Cum ? Rușinos, ah ! m-a trădat o zi
Din toate ale mele, chiar acestor
Netrebnici lași — tăcere ! dusă fie,
Să îngropăm acestea-adînc, cum nici
Un lucru n-a fost îngropat vreodată.

PAUSANIAS

Ah ! cum i-am tulburat seninul suflet,
Mărețul, chiar și grija lui acum
E mai profundă ca-nainte.

EMPEDOCLE

Nu te
Mai căina acum, nu mă stîrni
Din nou ; cu timpul, toate se îndreaptă,
Curînd cu muritorii și cu zeii
Voi fi-mpăcat, ba chiar sînt de pe-acum.

PAUSANIAS

Să fie cu putință ? Vindecat
Să fie-atît de răscolitul suflet
Și nu te mai socoți sărman și singur,
Tu, mîndru om, iar faptele din juru-ți
Îți par nevinovate ca văpaia
Căminului ? Așa ziceai, odată ;
Să fie oare iar adevărat ?
Binecuvînt, dacă-i așa, izvorul

Care ți-a picurat o nouă viață,
Iar mâine veseli vom porni în jos
Spre marea care ne va duce spre un
Liman fără primejdii ; îndura-v. n
Fără-a simți greul călătoriei,
Uita-vom griji și lipsuri și-orice meri !
Senin e spiritul și zeii săi !

EMPEDOCLE

Pausanias ! tu ai uitat un lucru,
Copilule ! nimica nu se dă
Degeaba celor muritori. Iar unul,
Ajută .— O, flăcău măreț în cuget,
Să nu pălești ! ceea ce vechiul meu
Noroc, nenchipuitul meu noroc,
Îmi dă-ndărăt acum, odată cu
Zeiasca tinerețe, mie — celui
Ce stă să se-ofilească — îmi roșește
Obrazul ; nu poate fi ceva rău.
Du-te, copilule ! — să nu-mi trădez
De tot gândirea și dorința mea.
O, pentru tine nu-i nimic, de-aceea
Să nu ți-o însușești, mi-o lasă mie,
Așa cum eu, pe-a ta, ți-o las doar ție.
Ce-i asta ?

PAUSANIAS

Gloată de popor ! din vale
Urcînd spre noi.

EMPEDOCLE

Îi recunoști ?

PAUSANIAS

Nu-mi vine
Să dau crezare ochilor.

EMPEDOCLE

Dar cum ?

Să cad iar pradă furiei, în chinuri
Și nebunești minii să-ajung, cînd tocmai
Aflasem pacea ? Sînt bărbați din Agrigent !

PAUSANIAS

Nu-i cu putință !

EMPEDOCLE

Totuși, nu visez ?

E nobilul meu adversar, preotul,
Cu șleahta lui — pîui ! cît de ticăloasă
E lupta-aceasta-n care sînt rănit,
Și nu se află-un om mai onorabil
Care să mă combată ? ce cumplit e
Cu cei netrebnici să te iei la harță,
Și încă-n ora-aceasta sfîntă, cînd
Se-acordă sufletul cu melodia
Naturii care iartă totul ! chiar atunci
Haita se năpustește-asupra-mi iară,
Și-amestecă-al turbării urlet gîngav
Cu cîntul meu de lebadă. Hai ! fie !
Vă-nvăț eu minte ! oricum, pînă-acuma
Prea v-am cruțat prostia, și-am primit
În loc de prunci doar cerșetori fățarnici.
Așadar, binele ce vi-l făcusem
Tot nu mi l-ați iertat ? Ei bine, acuma
Nici eu nu-l vreau. Veniți, netrebnici ! dacă trebuie
Chiar și turbat pot să mă duc la zei.

PAUSANIAS

Cum vor sfîrși acestea ?

SCENA IV

ACEIAȘI, HERMOCRATE, C. 'TIAS, popor

HERMOCRATE

Nu te teme !

Nu te-nspăimînte glasul-acestor oameni
Care te-au izgonit. Vin să te ierte.

EMPEDOCLE

Nemernicilor ! altceva mai știți ?
Ce mai doriți ? doar mă cunoașteți ! voi m-ați
Stigmatizat, dar a cîntit poporul
Cel fără suflet auzind aceasta ?
Și l-ați gonit afară pe bărbatul
De care vă temeți, și-l vreți din nou,
Să reîmprospătați durerea lui ?
Deschideți-vă ochii, să vedeți
Ce mici sînteți, durerea amortească
Neroada voastră limbă-afurisită ;
Sînteți în stare, oare, să roșiți ?
Sărmani de voi ! Natura milostivă
Ia omului cel rău rușinea, astfel
Că el nu se cutremură de spaimă
Stînd față-n față cu sublimul ; altfel,
Cum ar putea să-ndure el sublimul ?

HERMOCRATE

Tu ispășești pentru greșeli ; ți-ajunge
Obrazul înfierat de suferință ;
Acuma vindecă-te și te-ntoarce ;
Bunul popor te cheamă iar în țară.

EMPEDOCLE

Într-adevăr ! o mare fericire-mi
Vestește-evlaviosul sol al păcii ;

Zilnic să stau și să privesc la danțul
Îngrozitor, să văd cum vă vînați
Și vă maimuțăriți, cum alergați
Fără odihnă, fără sens, și lacomi
Unul în jurul celuilalt, o biată
Învălmășeală, cu nevoia voastră,
A celor părăsiți de Dumnezeu,
Cu viclenii ridicole de cerșetori ;
Ce mare cinste, să le am aproape !
O, dacă soarta nu mi-ar da pe lume
Decît să viețuiesc fără vorbire,
Străin, cu fiarele acestor munți,
În ploi și-n soare, și să-mpart cu ele
Hrana cea crudă, tot nu m-aș întoarce-n
Oarba mizerie-a cetății voastre.

HERMOCRATE

Așa ne mulțumești ?

EMPEDOCLE

Mai spune-o dată
Ce-ai spus, și-apoi încearcă să privești,
De poți, lumina-atoatevăzătoare !
De ce n-ai stat acasă, și-ai venit
În fața mea, obraznic, tocmai astfel
De vorbe obligîndu-mă să spun
Spre-a te-nsoți spre Aheron. Dar oare
Știi ce-ai făcut ? ce ți-am făcut eu ție ?
Tu presimțezi, și multă vreme teama
Te-a-ncătușat de mîini, și multe zile
S-a chinuit în lanțuri pizma ta ;
Spiritul meu o reținea, captivă,
Și n-aveai liniște, și viața mea
Te chinuia ; căci tot ce este nobil
Îl chinuie pe omul rău, mai groaznic

Ca foamea și ca setea ; nu puteai
Să afli-odihnă ? Și a fost nevoie
O, monstrule, să te repezi asupra-mi,
Crezînd că-am să devin asemeni ție,
Pătat pe chip de propria ta rușine ?
Sărmane om, neroadă socoală !
Chiar dacă mi-ai fi dat să sorb veninul
Din tine însuți, tot n-ar fi pereche
Cu tine, duhul vieții mele, te-ar respinge
Cu sîngele pe care l-ai jignit.
Da, e zadarnic ; drumuri diferite
Ne duc. Tu vei muri de-o moarte hîdă,
Așa cum se cuvine unei inimi
De rob fără simțire ; mie însă
Un alt destin mi-e scris, altă cărare
Mi-ai proorocit cîndva, cînd m-am născut,
Voi, zei, care erați atunci de față.
Ce te mai miri, tu, ce le știi pe toate ?
Isprava ta e gata, șiretlicul
N-atinge bucuria mea. Pricepi ?

HERMOCRATE

Firește, nu-l pricep pe-acest turbat.

CRITIAS

Acum ajunge, Hermocrate ! nu faci
Decît s-ațiți în cel jignit mînia.

PAUSANIAS

Nerozilor, de-ați vrut să faceți bine,
De ce l-ați luat pe popa fără suflet ?
Cum ați ajuns să-alegeți sol al păcii
Pe-acest respins de zei, care nu știe
Ce-i dragostea ? și el, și cei ca el,
Sînt doar zvîrliți în viață, pot să-aducă

Zavistie și moarte, dar nu pace !
 Acum vedeți, de-ați fi văzut cu ani în urmă !
 Multe nu s-ar fi petrecut în Agrigent.
 Multe-ai făcut tu, Hermocrate,-n viață,
 De multe bucurii, de multe poște-ai
 Lipsit pe omul slab înspăimîntîndu-l,
 Multe odrasle de eroi, în leagăn,
 Ai sugrumat, și ca un plai în floare
 S-a prăbușit murind imaculată
 Sub coasa ta natura tinerească.
 Multe-am văzut eu însumi, și mai multe
 Am auzit. Cînd vor să piardă-un neam
 Atunci deodată Furiile toate
 Trimit un singur om care, într-una,
 Plin de fățarnicie, îl prezintă
 Pe omul plin de viață, ca stricat.
 Iar pînă la sfîrșit, prin vicleșuguri,
 Prin cuvioase șiretlicuri, iată —
 Gîtuitorul își întinse gheara
 Spre-un om adevărat și, spre oroarea
 A tot ce e simțire,-a izbutit ;
 Și astfel, ceea ce-i zeiesc se surpă
 Prin ceea ce-ntre oameni e mai josnic.
 O, Empedocle-al meu ! urmează-ți calea
 Aleasă. Eu nu pot să te împiedic,
 Chiar dacă-mi arde singele în vine.
 Însă pe cel ce ți-a pătat viața,
 Pe-acest mișel, corupător a toate,
 Îl voi căuta, da ! cînd voi fi de tine,
 Vai ! părăsit, îl voi găsi, chiar dacă
 S-ar aciui-n altar, n-o să-l ajute
 Nimic, el trebuie să mă-nsotească,
 Știu bine care-i elementul lui :
 În mlaștina cea moartă-l voi tîri —
 Și chiar dacă va plînge, n-o să-mi fie
 Milă de părul lui cărunț, cum nici el

Nu s-a-ndurat de alții ; hai, plecați !

(Lui Hermocrate)

Ai auzit ? Să știi că-mi țin cuvîntul.

PRIMUL CETĂȚEAN

Nu e nevoie de-așteptare, Pausanias !

HERMOCRATE

Voi, cetățeni !

AL DOILEA CETĂȚEAN

Tot mai zvîrnești din limbă ?
Tu ne-ai făcut, cu vorba ta, mișei,
Ne-ai furat mințile, ne-ai luat iubirea
Acestui semizeu ! el nu mai este.
El nu ne mai cunoaște ; vai ! bărbatul
Regesc, cîndva,-și lăsa asupra noastră
Privirile blajine, însă astăzi
Privirea lui mă fulgeră.

AL TREILEA CETĂȚEAN

Vai nouă !

Precum cei vechi pe vremea lui Saturn
Eram noi toți, atunci cînd el, măritul,
Trăia prietenește printre noi,
Domnea în casa noastră bucuria,
Și ce aveam ne-ndestula. De ce
Ne-ai încărcat cu blăstemul acela
Pe care l-a grăit, de-neuitatul ?
Vai ! noi, chiar noi l-am obligat s-o facă,
Iar fiii noștri, cînd vor fi băbăți,
Vor spune : Voi, voi l-ați ucis pe omul
Pe care-atunci ni l-au trimis chiar ziii.

AL DOILEA CETĂȚEAN

Plînge ! — Acuma, și mai drag, mai mare
Îmi pare ca nainte. Stai în față,
Parcă nu-l vezi, de ce nu ți se pleacă
Genunchii-n fața lui ? Hai, la pămînt !

PRIMUL CETĂȚEAN

Încă mai faci pe idolul ? ți-ar place
Să fie iar ce-a fost ? Cazi în genunchi !
Am să-ți strivesc grumazul sub călcîie,
Pînă cînd, în sfîrșit, vei recunoaște
Că nu ești vrednic, tu, decît de Tartar.

AL TREILEA CETĂȚEAN

Știi ce-ai făcut ? ieșeai cu mult mai bine
Dacă-ai fi fost jefuitor de temple !
Da, noi îl adorăm, pe drept cuvînt.
Prin el noi am fi fost ca zeii — liberi ;
Dar ne-a cuprins deodată, ca o ciumă,
Duhul tău rău, și ne-a pierit cuvîntul
Și inima și toată bucuria dată
De el, într-o scîrboasă amețeală.
Rușine ! o, rușine ! ca turbații
Ne bucuram cînd îl răneați de moarte
Pe omul preaiubit de noi. Aceasta-i
O faptă fără vindecare ; chiar de-ai
Muri de șapte ori, tot n-ai putea
Să-ndrepti ce i-ai făcut, și lui, și nouă.

EMPEDOCLE

Coboară soarele către apus,
Iar eu, copii, trebuie să-mi urmez calea.
Lăsați-l ! am pierdut prea multă vreme
Certîndu-ne mereu. Ce s-a-ntîmplat,

Va dispărea de tot ; de-acum nainte
Să viețuim în pace.

PAUSANIAS

Ți-e tot una ?.

AL TREILEA CETĂȚEAN

Iubește-ne din nou !

AL DOILEA CETĂȚEAN

Vino, trăiește

În Agrigent ; mi-a spus un om din Roma
Că ei au devenit atît de mari
Prin Numa. Vino, om dumnezeiesc !
Fii Numa-al nostru ! Ne-am gîndit de mult
Că tu ar trebui să ne fii rege.
Hai, vino ! fii ! Eu te salut, întîiul,
Și după mine toți ceilalți o vor.

EMPEDOCLE

Aceasta nu-i o vreme pentru regi.

CETĂȚENII

Cine ești, omule ?

PAUSANIAS

Acum, prieteni,
Aflați cum se refuză o coroană.

PRIMUL CETĂȚEAN

De nențeles este cuvîntul care-ți
Zbură din gură, Empedocle.

EMPEDOCLE

Oare

Acvila-și îngrijește veșnic puii
În cuib ? Ce-i drept, cît încă nu au ochi,
Le poartă grijă ; cei golași își dorm
Plăcut sub aripile ei viața
Abia mijită. Însă de îndată
Ce văd lumina soarelui, și-aripa
Li se-ntărește, sînt zvîrliți din leagăn
Ca să-și purceadă zborul lor. Rușine,
Că încă mai doriți un rege ; sînteți
Mult prea bătrîni ; ar fi fost altceva
Pe vremea cînd trăiau părinții voștri.
Vouă nu poate să vă-ajute nimeni,
Nu, dacă nu vă ajutați voi singuri.

CRITIAS

Iertare ? pe toți zeii ! Da, tu ești
Un mare om, tu — cel trădat !

EMPEDOCLE

Arhonte,

O zi nefastă fu, și ne-a-nvrăjbit.

AL DOILEA CETĂȚEAN

Tu iartă-ne, și hai cu noi ! Tot zarea
Din patrie-ți va străluci mai clară
Decît altundeva, și chiar de nu vrei
Puterea, ce ți se cuvine, totuși
Noi mai avem destule daruri care
Să te cinstească, lauri în coroane
Și-nalte titluri, iar pentru statuie
Bronz ce nicicînd nu va să-mbătrînească.
O, vino ! hai ! te vor sluji cei tineri,
Neprihăniții, care niciodată

Nu te-au jignit — doar să le fii aproape,
Atît, şi e de-ajuns, şi vom răbda
Să ne eviţi, cînd vei dori-n grădină
Să fii tu singur, pînă cînd uita-vei,
Da, vei uita tot ce ți s-a-ntîmplat.

EMPEDOCLE

O, încă-o dată ! tu, luminează a Patriei,
Ce m-ai născut, grădini din tinerețe,
Și zile fericite, încă-o dată
Să mă gîndesc la voi ! o, zile scumpe,
Ale onoarei mele, cînd trăiam
Curat și respectat de neamu-acesta.
Preabunii mei, ne-am împăcat ! Acum
Lăsați-mă, mai bine e să nu mai
Vedeți obrazul ce l-ați ocărit, și astfel
Cu mai mult drag vă veți gîndi la omul
Pe care l-ați iubit, și-atunci nici gîndul
Ușor de tulburat nu rătăcește.
Trăiți cu chipul meu de-a pururi tînăr,
Și, cînd voi fi departe.-acele cînturi
De laudă, ce mi-ați promis, și ele
Suna-vor mai frumos. Acuma hai să
Ne despărțim, nainte ca prostia
Și bătrînețile să ne despartă ;
Că doar cu toții am primit povața,
Și împreună sînt aceia care,
La vremea potrivită, au puterea
Chiar ei să-aleagă ceasul despărțirii.

AL TREILEA CETĂȚEAN

Ne lași așa, ai nimănui ?

EMPEDOCLE

Coroană
Mi-ați oferit, bărbaților ! în schimb

Primiți, din partea mea, sfîntenia.
Mult timp, ah ! am agonisit-o. Deseori
În clare nopți, cînd pe deasupra mea,
Lumea frumos se deschidea; și sfîntul
Văzduh mă-nvăluia cu mii de stele,
Asemeni unui duh prietenos,
Adînc simțeam sporind în mine viața ;
În zori de zi gîndeam că-o să vă spun
Acel cuvînt prea grav, mult timp tăcut.
Și bucuros, nerăbdător, chemam
Din răsărit înaltul nor de aur
Al zorilor la noua sărbătoare,
Atunci cînd singuraticul meu cînt
Cu-al vostru-avea să fie doar un cor
Al bucuriei. Dar mereu, mereu
Inima mea se închidea în mine,
Sperînd un timp al ei, cu lucruri coapte.
Azi, iată toamna mea, și rodul cade
Singur.

PAUSANIAS

Dacă vorbea el mai curînd,
Nu i s-ar fi-ntîmplat acestea toate.

EMPEDOCLE

Nu, nu vă las așa, ai nimănui,
Iubiții mei ! nimic nu vă-nspăimînte !
De obicei, tot ce e nou, străin
Îi sperie pe pămînteni ; acasă,
Închis în sine, fiecare-ar vrea doar
O viață ca de plantă, ca de fiară
Vioaie ; mărginiți cît li-e avutul,
Vor doar să dăinuie, iar mai departe
Nu-i duce cugetul în viață. Însă,
Pînă la urmă, sînt siliți, fricoși,
Să iasă din bîrlog, iar năzuința-i

Îndreaptă nencetat pe fiecare
Spre elementul său, spre-nviorare,
Ca într-o baie, spre-o junete nouă.
Doar oamenii au marea bucurie
De-a se putea întineri ei înșiși.
Și invincibil de mărețe, ca din
Apele Styxului zeiescul tînăr,
Erup din moarte doar acele neamuri
Care și-au dat-o, cînd le-a fost sorocul.
Voi dăruiți-vă Naturii, oameni,
Mai înainte de-a vă lua ea însăși !
De mult visați un lucru mai aparte,
Spiritul Agrigentului rîvnește
Să iasă din cărări bătătorite,
Precum să iasă dintr-un trup bolnav.
O, îndrăzniți, deci ! tot ce-ați moștenit,
Ce-ați dobîndit, ce gura părintească
V-a spus, povețe, legi, moravuri, nume
De zei străvechi — uitați-le ! — cuteze,
Ca pruncii nou-născuți, privirea voastră
În sus, către Natură, să privească !
Iar cînd și spiritul se va aprinde
De la văpaia cerului, atunci
O să vă-adape dulcea răsuflare
A vieții, parcă-ar fi înția oară
Cînd vă cuprinde viața lumii, duhul
Ei pașnic, și, precum un cîntec
De leagăn, sufletul o să vă-mpace ;
Atunci sub vraja zorilor frumoase
Luci-va iar verdeața lumii, munte
Și mare, stele și păduri, mărețe
Și nobile puteri, ca frați-eroi,
Vă vor întîmpina, iar pieptul vostru
Va bate dornic de victorii, dornic
De-o lume proprie, mult mai frumoasă ;
Atunci o să vă-ntindeți mîinile

Frățește, împărțind și vești și-avuturi.
Apoi, iubiții mei, o să-mpărțiți
Fapte și glorii, precum Dioscurii
Fideli ; ca fiecare să ajungă
Asemeni tuturor ; ca pe coloane
Întemeieze-se pe drepte pravili
Și noua viață-a voastră, rînduiala
Obștească legile s-o întărească.
Atunci, voi, duhuri vii, ale Naturii
În veșnică schimbare ! voi veți fi
Chemate de poporul primitor
La liberele sale sărbători
Plin de evlavie ! căci muritorii
Cu drag oferă tot ce au mai bun,
Cînd pieptul nu li-e strîns în lanț...

PAUSANIAS

O, tată !

EMPEDOCLE

Atunci, Pămîntule, vei fi numit
Din inimă, și-așa cum floarea crește
Din beznă ta, vor înflori obrazii
De rumenă recunoștință, pieptul
Va gîlgîi de viață și extaze.
Și...

De daruri copleșit și de coroane
Coboară-atunci vuind izvorul, crește
Și, binecuvîntat, devine fluviu,
Ecoul malurilor zguduite
Îmbogățește cîntecul de slavă
Extatic, vrednic de mărirea ta,
Tată Ocean ! Reinnoit se simte
Geniul uman de nalta-i înrudire

Cerească, zeu al Soarelui ! cu tine,
Și ceea ce el însuși zămislește
Este al tău, ca și al său. Pornite
Din pofte și curaj și din prisosul
Vieții sale, faptele lui fi-vor
Ușoare, ca o rază-a ta. Frumosul
Nu se va ofili în piepturi triste
Și mute. Inima, adesea, doarme
În om, precum o nobilă sămânță
În coaja moartă, pînă-i sună ceasul ;
Eterul pur respiră nentreruptă
Iubire-n jurul ei...

...și bea cu vulturii odată
Ochiul lumina zorilor ; dar visătorul
Nu află totuși binecuvîntare,
Ființa lor, ca ațipită, se hrănește
Puțin cu-acel nectar pe care zeii
Îl dăruiesc Naturii zi de zi ;
Pînă cînd mica slujbă-i obosește,
Iar pieptu-n amorțita-i bucurie
De prizonier se simte, ca Niobe,
Iar viața, nașterea ta amintindu-și
Tînjește spre frumos, se desfășoară
Cu dragoste sub steaua purității.
Atunci răsare-o dimineață nouă ;
O ! altfel ca odinioară...
Natura...

...înmărmurind
Nencrezător, ca după-o lungă vreme
Fără nădejdi, iubitul se agață
La sfînta revedere de iubirea
Crezută moartă ; tot așa se-agață
Și inima de...

...ei sînt !
Cei mult-doriți de noi, cei vii, o ! Zeii
Cei buni...

...cu steaua vieții-n jos !
Cu bine, deci ! Ați auzit cuvîntul
Unei făpturi ce zăbovește-n ceasul
Acesta, cu iubire, între voi,
Și zeii săi de sus, care îl cheamă.
În ziua despărțirii, duhul nostru
E gură de profet, iar cel ce nu mai
Vine-ndărăt grăiește adevărul.

CRITIAS

Dar încotro ? ah ! pe Olimpul viu
Pe care, mie, om bătrîn, în fine
Mi l-ai dezvăluit ca unui orb,
O ! nu pleca. Căci numai lingă tine
Crește-n popor, rodind, un suflet nou.

EMPEDOCLE

Iar cînd voi fi departe, vor vorbi
În locul meu grădinile stelare
Cu flori cerești, și cele ce se-nalță
De mii de ori din glie. Căci Natura
Divin-prezentă nu are nevoie
De grai ; ea, singuri nu vă va lăsa
Niciicînd, dacă v-a fost odată-aproape,
Căci de neșters rămîne clipa-aceea
Și triumfal străbate-abisul vremii
Văpaia ei ce-mparte fericire.
Apoi, cînd vin saturniene zile,
Preafericite, noi și bărbătești,
Gîndiți-vă atunci la vremi apuse ;
Învie-atunci, de geniu încălzite,
Străbune mituri ! vie la serbare,

Parcă lumina primăverii-n cîntec
Ar fi chemat-o, lumea cea uitată-a
Eroilor, din sumbra-mpărăție
De umbre suie, și se-așeze ca un
Nor funerar de aur amintirea
O, cînd sărbătoriți, în jurul vostru !

PAUSANIAS

Dar tu ? dar tu ? Ah ! nu vreau să vorbesc
În fața-acestor fericiți...

Căci ei vai ! nu presimt ce va să fie,
Nu !... nu poți face asta.

EMPEDOCLE

O, doruri ! ce copii sînteți, și totuși
Ați vrea să știți ce-i drept și de-nțeles ;
Greșești ! așa grăiți, nerozilor !
Către puterea care e mai naltă
Ca voi, dar nu vă-ajută la nimic.
Și, precum aștrii, viața își continuă
Într-una drumul spre desăvîrșire.
O, glasul zeilor, nu-l recunoașteți ?
Încă nainte de a fi deprins
Graiul părinților, cu primul suflu,
Cu-ntîia mea privire, ah ! de mult
L-am auzit și respectat — mai mult
Decît oricare vorbă omenească.
Hai, sus ! ziceau ei ; fiecare undă
De vînt sporește-n mine-acest dor aprig.
De-aș vrea încă să zăbovesc aici,
Aș fi un tînăr slăbănog ce-ncepe
Din nou o joacă din copilărie.
Ha ! fără suflet, ca un rob, aș rătăci
În fața zeilor și printre voi
Zbătîndu-mă în noapte și ocară.

Eu am trăit ; cum sus, din arbori, plouă
Cu foi și roade aurii, iar floarea
Și spicul ies din țarina cea neagră,
La fel din suferință și din lipsuri
Mi-a fost născută bucuria, blinde
Puteri cerești au coborât asupra-mi ;
Adînc se-adună, o ! Natură, toate
Izvoarele nălțimii tale, bucuria ;
Și toate mi-au venit pe rînd în piept,
Într-un unic extaz ; cînd amintirea
Îmi întorcea frumoasa mea viață,
Pe zei eu îi rugam un singur lucru :
De-ndată ce n-am să mai pot să-ndur
Fără să amețesc, în plinătatea
Juneții mele, sfînta fericire,
Și spiritul, prea plin, o să se schimbe
În mine-n nerozie, cum, pe vremuri,
La cei aleși de nalții zei — aceștia
Să mă vestească, să-mi trimită-n piept
Deodată un destin neprevăzut,
Ca semn că, iată, a sosit sorocul
Purificării, pentru ca, din vreme,
În nouă tinerețe să mă mîntui,
Ca cel iubit de zei să nu ajungă
De rîs și supărare printre oameni.

Iată, m-au ascultat ; o mare veste,
Ce-i drept, o dată numai, mi-au trimis ;
Dar e de-ajuns. Și dacă n-aș pricepe,
Aș fi cal prost, nepăsător la pînteni,
Ce-așteaptă încă să-l silească biciul.
De-aceea să nu-i cereți să se-ntoarcă
Bărbatului ce v-a iubit, dar care,
Născut străin, vremelnic fu-ntre voi ;
Nu-i cereți, vai ! ca pentru cei de-aici
Sfințenia și sufletul să-și riște !

Ni s-a menit o mîndră despărțire,
Și mi s-a-ngăduiț, pînă la urmă,
Să dăruiesc ce-aveam mai scump în mine,
Înima mea. Ce pot să vă mai dau ?

PRIMUL CETĂȚEAN

De sfatul tău avem nevoie.

EMPEDOCLE

La tînărul acesta căutați-l !
Să nu vă rușinați ! Cu gravitate
De-l întrebați de lucruri mari, cuminte
Povește veți primi din spirit proaspăt.
Bătrîna preoteasă, Pythia,
Din tineresc izvor a supt răspunsuri
Zeiești, și tineri sînt și zeii voștri. —
Alesul meu ! plec bucuros ; trăiește
În urma mea, eu n-am fost decît geana
Din zori, fără de țintă, trecătoare !
Iar lumea, -n timp ce înfloream, dormea,
Dar tu, tu ești sortit amiezei clare.

PAUSANIAS

Vai mie ! trebuie să tac.

CRITIAS

Nu te-nșela,
Om bun ! căci ne înșeli pe noi. Chiar mie
Mi-e mintea-ntunecată, și nu pot
Ghici ce ai de gînd, și-ți zic : Rămii !
Amînă cu o zi. Adesea clipa
Ne-nșfacă uimitor, și-atunci plecăm,
Fugari minăți de ceea ce-i fugarnic.
Adeseori plăcerea unei ore
Ne pare hărăzită dinainte,

Dar totuși numai ceasul ne orbește,
Parcă-l vedem în tot ce-a fost. O, iartă !
N-aș vrea să cert un spirit mai puternic,
Și astăzi, mai ales ; pricep prea bine
Că trebuie să te las, doar să mă uit,
În timp ce sufletul mi se sfîșie...

AL TREILEA CETĂȚEAN

Nu !

Nu la străini se duce, peste mare,
Pe țărmul Greciei sau în Egipt,
La frații săi care de multă vreme
Nu l-au văzut pe Întelept — rugați-l
Rugați-l să rămînă, ah ! presimt,
Un lung fior îmi vine dinspre sfîntul
Îngrozitor, acest bărbat tăcut,
Și-adînc mă zguduie, și-un întuneric
Mai nou și o lumină mult mai nouă
Decît în vremea de demult — te duci,
E drept, și vezi în tine însuși soarta
Înaltă, bucuros o porți, și-i bine,
Dar cugetă la cei ce te iubesc,
La cei curați, la ceilalți ce-au greșit,
Și care se căiesc. O, milostive !
Multe ne-ai dat, dar ce sînt, fără tine ?
N-ai vrea, o vreme doar, să ni te dărui,
Preabunule ?

EMPEDOCLE

O, nerecunoștință
Plăcut ! oare nu v-am dat destul
Ca să vă-ajungă-o viață ? Voi trăiți
Cît respirați : eu nu. Acela-n care
Vorbește spiritul trebuie să plece
La timp. Natura cea dumnezeiască

Adeseori prin oameni se vădește,
Și-astfel bogat-înfloritoarea stirpe
Se recunoaște însăși iar. Dar omul
Căruia ea simțirea i-a umplut-o
Cu vraja ei, de-ndată ce-a vestit-o,
Menit e, ca ulciorul, să se spargă
Spre-a nu sluji și altor trebuințe
Și pentru ca divinul să n-ajungă
Lucrare omenească. Hai, lăsați-i
Pe-atare fericiți să moară-n pace,
Nainte de-a se pierde-n lux și silă
Și-ocară, să-i lăsăm să se jertfească
Cu drag, din vreme, zeilor. Acesta
Mi-e rostul. Și știută mi-e ursita,
Și prevestită într-o zi din tinerețe ;
Cinstiți-mi-o ! iar dacă mîine n-o să
Mă mai găsiți, grațiți : Nu i-a fost dat
Să-mbrînească numărînd la zile,
Nici să slujească grijilor și bolii,

...s-a dus pe nesimțite
Și nimeni nu l-a-nmormîntat cu mîna,
Și nici un ochi nu i-a văzut cenușa,
Căci nici nu s-ar cădea altminteri celui
În fața căruia, în ziua sfîntă,
În ceasul morții bucuros, divinul
Și-a scos zăbranicul — omul pe care
Lumina și pămîntu-l îndrăgiră,
Căruia spiritul, al lumii spirit,
Trezit-a propriul său duh, în care
Sînt ele,-n care eu mă-ntorc prin moarte.

CRITIAS

Vai ! nendurat e, și simțirea însăși
Se rușinează să-i mai spună-o vorbă.

EMPEDOCLE

Vino, întinde-mi mâna, Critias !
Și voi, voi, toți ! — Tu mai rămii, iubite,
Pînă-n amurg cu-acest amic — nu plingeți !
Căci sfînt îmi e sfîrșitul și acuma !
O, slavă, slavă ce cuprinzi în tine
Pe nou-născut, cînd suie nalte trepte,
Eu te presimt, ca un năier ce simte
Dumbrava-n floare-a insulei natale,
Mai plin de dragoste se umflă pieptul
Și-obrazu-i ars din nou purificat e
De amintirea primelor extaze !
Și — o, uitare ! tu, liniștitoareo !
Iubiții mei ! mi-e sufletul topit
De binecuvîntare ! Haideți ! mergeți
Și salutați cetatea mea natală
Și cîmpurile ei ! În zi senină
Cînd, întru cinstea zeilor Naturii,
Odată veți ieși-n dumbrava sfîntă,
Primiți cu cîntece de prietenie
De pe nălțimi, atunci poate că totuși
Un cîntec va suna și-un ton al meu,
Acest cuvînt prietenesc, ascuns
În corul iubitor al mîndrei lumi,
Din nou, cu drag, va picura-n ureche,
Și-astfel va fi și mai măreț. Tot ce-am grăit,
Cît zăbovit-am printre voi, a fost puțin,
Dar poate că o rază de lumină
Va duce-acest puțin la reci izvoare,
Ce vă vor binecuvînta prin norii
Amurgului, curgînd asupra voastră,
Și-o să vă amintiți de mine.

CRITIAS

Sfîntule !

M-ai biruit, om sfînt ! Da, voi cînsti

Tot ce se-ntîmplă-acum, aici, cu tine,
Și nu voi încerca să-i dau un nume.
Dar trebuie să fie așa ? Ah, totul
E-atît de grabnic ! Cîtă vreme încă
Trăiai domnind senin în Agrigent,
N-am ținut seama de-asta ; iar acuma
Brusc, fără-a bănuî, ne ești răpit.
Apare și se duce bucuria,
Dar nu devine-un bun al lumii noastre,
Iar spiritul neîntrebat păsește
Pe drumurile sale mai departe.
Ah ! oare-ntr-adevăr putem să spunem
Că-ai fost cîndva-ntre noi ?

SCENA V

EMPEDOCLE, PAUSANIAS

PAUSANIAS

S-a terminat, acuma și pe mine
Mă poți trimite de aici ! Ți-e mai ușor !

EMPEDOCLE

O, nu !

PAUSANIAS

Știu, nu se cade să vorbesc astfel
Unui străin preasfînt, dar nu mai vreau
Să-năbuș inima. Ai răsfățat-o
Chiar tu, tu, singur, m-ai crescut așa —
Încă pe vremea cînd eram un simplu
Băiat, mărețul om mi se părea
Unul de-ai mei, atunci cînd cu iubire
Se apleca asupra-mi, în discuții

Prietenoase, și de mult știute-mi
Erau ale bărbatului cuvinte.
Acum s-au dus ! s-au dus ! o, Empedocle !
Încă-ți mai spun pe nume, încă țin
Pe cel fugar de mîna-i credincioasă,
Și, iată ! despărțirea mi se pare
Încă, iubitul meu, cu neputință !
Spirit al tinereții fericite !
Oare zadarnic m-ai cuprins, zadarnic
Ți-am oferit cu-o bucurie triumfală
Și mari speranțe inima ? Acuma
Eu nu te mai cunosc. E vis. Nu cred.

EMPEDOCLE

N-ai priceput ?

PAUSANIAS

Pricep inima mea,
Bătînd de dragul tău, și credincioasă
Și mîndră în mînia ei.

EMPEDOCLE

Atunci
De ce nu-ngădui și inimii mele
Onoarea ei ?

PAUSANIAS

Numai în moarte e onoarea ei ?

EMPEDOCLE

Ai auzit, sufletul tău e martor,
Că pentru mine alta nu există.

PAUSANIAS

Deci, e adevărat ?

EMPEDOCLE

Drept cine, oare,
Mă iei ?

PAUSANIAS

(*intens*)

Odraslă a Uraniei !
Mă mai întrebi ?

EMPEDOCLE

(*cu dragoste*)

Vrei, totuși, ca o slugă
Să trec ziua rușinii mele ?

PAUSANIAS

Nu !

Pe vraja spiritului tău, îți jur
Că nu vreau ! Nu vreau să te fac de-ocară,
Chiar de-mi va porunci iubirea însăși,
Iubitule ! Deci, mori, dacă-i nevoie,
Și-astfel mărturisește despre tine !

EMPEDOCLE

Știam că nu-mi vei văduvi plecarea
De bucurie, suflet de erou !

PAUSANIAS

Unde e suferința ? căci pe creștet
O auroră doar te-nceinge, ochiul
Tău îmi dă iar lumina lui măreață.

EMPEDOCLE

Iar eu, acum, cu-acest sărut pe buze,
Îți zic : vei fi puternic, lumina-vei,

Văpaie tinerească, preschimba-vei
Ce-i muritor în flacăra și suflet,
Suind cu tine în eterul sacru,
Tu, mai iubit ca toți ! nu în zadar
Am fost cu tine-alături, și sub cerul
Blajin ni s-au vădit superbe zile,
Din prima clipă-a armoniei noastre,
Și-ades dumbrava o să-ți amintească,
Și-acoperișul meu, de toate-acestea,
Cînd primăvara pasul te va duce
Pe-acolo,-n timp ce duhul ce domnise
Între noi doi te va cuprinde,-acuma,
Ca și atunci, copile, mulțumește-i,
O, fiu al sufletului meu !

PAUSANIAS

O, tată !
Voi mulțumi abia atunci cînd jalea
Mă va lăsa.

EMPEDOCLE

Frumoasă-i mulțumirea
Cînd bucuria, ea, ce se desparte
De noi, mai stă la cei ce se despart.

PAUSANIAS

Ah ! trebuie într-adevăr să pleci
Și tu ? La ce-ți ajută ?

EMPEDOCLE

Nimic ce-i muritor nu mă învinge,
Cobor fără de teamă, fără silă,
Pe-un drum ales de mine doar ; aceasta
E fericirea mea, acesta este
Și privilegiul meu.

PAUSANIAS

O, lasă ! nu mai
Rosti în față-mi grozăvia ! Încă
Respiri, ascultă cuvinte de iubire,
Ager îți curge-n vine prețiosul
Singe al vieții, stai, privești, și lumea
În jur e luminoasă, iar privirea
În fața zeilor îți este clară.
Cerul pe fruntea-ți liberă se lasă,
Și zîmbitor întrece-n strălucire
O, geniul tău, Mărețule, pămîntul —
Să piară toate-acestea ?!

EMPEDOCLE

Cum, să piară ?
Cînd zăbovirea seamănă cu fluviul
Pe care geru-l ține în cătușe.
Tînăr neghiob ! oare-i sleit și doarime
Preasfîntul spirit al vieții, ca să-l
Poți ține-n lanț, pe el, neprihănitul ?
Pe el, cel veșnic bucuros, nicicînd
Nu-l vei vedea că tremură în temniți,
Nici fără de nădejdi că stă pe loc !
Întrebi unde mă duc ? O, fericirea
Din lumea-ntreagă trebuie s-o măsoare
Cu pasul, și nu termină vreodată —
O, Jupiter liberator ! acumă
Du-te-nlăuntru, pregătește prînzul,
Mai vreau să gust o dată sucul viței
Și rodul spicelor, iar despărțirea
De tine fie recunoscătoare ;
Și-un cîntec Muzelor gingașe, care
M-au îndrăgit, de slavă, să cîntăm
Încă o dată — Fiule, ascultă !

PAUSANIAS

Miraculos mă stăpînește vorba ta,
Silit sînt să te-ascult, doresc, și totuși
Nu vreau.

(Iese.)

SCENA VI

EMPEDOCLE

(singur)

Ah ! Jupiter liberator !

Aproape, mai aproape-mi este ceasul,
Familiar se iscă de pe creste
Solul cel drag al nopții mele, vîntul
De-amurg, prevestitor al dragostei.
Iată-l ! e coaptă clipa ! bate-acuma,
Tu, inimă, și clatină-ți talazul,
Căci duhul, ca un astru, stă asupra-ți,
În timp ce norii fără casă-ai bolții,
Cei veșnic-trecători, îi deschid calea.
Ce e cu mine ? Încă o uimire ;
Parcă-mi încep abia acum viața,
Căci totul este altfel, și acum,
Abia acum sînt eu ! — aceasta, oare,
Să fie pricina că-adesea, cînd
Stăteai în liniște evlavioasă,
Trîndavule, te-mpresura un dor ?
Oare de-aceea ți-a fost blîndă viața,
Ca să găsești plăcerile izbînzii
La capăt, într-un singur act deplin ?
Da, vin. Să mori ? nu e decît un pas
În întineric ; ochi, tu vrei să vezi !
Drag slujitorule, ți-e gata slujba !
Acuma, noaptea trebuie o vreme
Să-mi adumbrească fruntea. Dar văpaia

Din pieptul curajos țîșnește caldă.
Dorință-nfiorată ! Ce ? din moarte
O să-i ia foc pînă la urmă viața ?
Iar dacă tu-mi întinzi paharul groazei,
Natură ! ca preotul tău să soarbă
Din el entuziasmul cel din urmă !
Fie, sînt mulțumit, nu vreau nimica
Decît lăcașul jertfei mele. Da, mi-e bine.
Arc al lui Iris ! peste mari cascade,
Cînd suie-n zbor un val prin nori de-arginturi,
Precum ești tu, așa mi-e bucuria.

SCENA VII

PANTHEA, DELIA

DELIA

Mi-au spus-o doar, că zeii gîndesc altfel
Ca muritorii. Ce e grav la unii,
E glumă pentru alții. Gravitătea
Zeiască-i spirit și virtute, însă joacă-i
În fața lor nemăsuratul timp
Al oamenilor ocupați cu treburi.
Mai mult ca zeii, nu ca muritorii,
E cugetul său strălucit.

PANTHEA

Pe mine

Nu mă uimește că rîvnește-atîta
Spre zeii săi. Ce i-au dat muritorii ?
Neghiobul lui popor oare hrănit-a
Înaltu-i cuget ? Viață nensemnată,

I-ai răsfăţat tu inima —
Ia-l tu, care l-ai copleşit cu toate ;
Tu ni l-ai dat, acuma ia-l, Natură !
Mai trecători sînt cei iubiţi de tine,
Prea bine-o ştiu ; devin măreţi, şi nimeni
Nu poate spune cum au devenit ;
Şi tot în felu-acesta fericirii
Dispar din nou !

DELIA

Ascultă ! mi se pare
Că-i mai plăcută viaţa printre oameni.
Denepătrunsul să mă ierte, însă
Lumea de-aici e-atîta de frumoasă !

PANTHEA

Da, însă şi mai minunată-acuma !
Iar unui îndrăzneţ nu i se cade
S-o părăsească fără-a-i face daruri.
Mai zăboveşte el acum la tine,
Lumină sacră ? îl mai vezi pe cel
Pe care, poate, eu n-o să-l mai văd ?
O, Delia ! aşa stau, ochi în ochi,
Privindu-se eroii mari, ca fraţii,
Nainte ca, după banchet, la ora
De somn să se despartă ; iar în zori
Nu se privesc din nou la fel ? Cuvinte !
Amar mă chinuiţi, ca şi pe tine,
Copilă dragă ! Bucuroasă-aş fi
Să fie altfel, însă mi-e ruşine.
Căci el o face ! Şi nu-i, astfel, sfînt ?

DELIA

Cine e tinărul străin ce vine
Pe coastă-n jos ?

PANTHEA

Pausanias. Ah, oare
Aşa ni-e dat să ne-nîlînim, orfanule ?

SCENA VIII

PAUSANIAS, PANTHEA, DELIA

PAUSANIAS

Panthea ! Empedocle este-aici ?
Tu îl cinsteşti, îl cauţi, încă-o dată
Ai vrea să-l vezi pe gravul pelerin
Pe drumul său sumbru.

PANTHEA

Însă unde-i ?

PAUSANIAS

Nu ştiu. Pe mine m-a trimis aici,
Şi-apoi... .. şi nu l-am mai văzut.
L-am tot strigat, dar nu i-am dat de urmă.
Se-ntoarce sigur. Mi-a promis chiar el
Că va mai zăbovi pînă spre seară.
O, de-ar veni odată ! Iute trece,
Ca o săgeată, cea mai dulce oră.
Aş vrea să mai petrec cu el o dată,
Panthea ! Tu nu vrei ? şi ea la fel,
Această nobilă străină care,
Acuma, doar o dată-l vede ca pe-o
Vedenie măreaţă. Moartea lui,
În faţa tuturor, vă înspăimîntă,
Dar nimeni nu-o numeşte. Însă eu,
Eu cred că-i veţi uita sfîrşitul, cînd
Îl veţi vedea-n suprema-i înflorire

DELIA

O, suflet nobil ! cum te-nflăcărează
Sfirșitul celui mare ; dar pe mine
Mă sfișie cumplit. Și ce să-mi spună ?
Că muritorul s-a deschis spre lume,
Copilăros-străin, oînd, devenînd
Voios-familiar și-abia-ncălzit,
Un crunt destin l-a și răpit curînd
Pe-abia-născutul îndărăt ;
Netulburat în bucuria lui,
Nici cel mai îndrăgît din toți nu poate
Să dăinuie ; și vai ! chiar cei mai buni
Pășesc alătura de zeii morții,
Chiar ei se sting voioși, și rușinează
Șederea noastră, scurtă, printre oameni.

PAUSANIAS

Pe zei ! nu osîndi pe cel măreț,
A cărui cinste-atrage-atît de tare
Nefericirea
El trebuie să moară, pentru că
Prea a trăit frumos, fiindcă zeii
Cu toții l-au iubit peste măsură.
Căci dacă altul, decît el, ar fi
Jignit, aceasta s-ar uita, dar dacă lui

! ce poate fiul zeilor ?
Fără măsură e lovit nemăsuratul.
Ah ! niciodată un profil mai nobil
N-a fost rănit mai pe de drept, iar mie
Îmi este hărăzit să văd aceasta...

DELIA

O, suflet nobil ! cum te-nflăcărează
Sfirșitul celui mare ; dar pe mine
Mă sfișie cumplit. Și ce să-mi spună ?
Că muritorul s-a deschis spre lume,
Copilăros-străin, cînd, devenind
Voios-familiar și-abia-ncălzit,
Un crunt destin l-a și răpit curînd
Pe-abia-născutul îndărăt ;
Netulburat în bucuria lui,
Nici cel mai îndrăgit din toți nu poate
Să dăinuie ; și vai ! chiar cei mai buni
Pășesc alătura de zeii morții,
Chiar ei se sting voioși, și rușinează
Șederea noastră, scurtă, printre oameni.

PAUSANIAS

Pe zei ! nu osîndi pe cel măreț,
A cărui cinste-atrage-atît de tare
Nefericirea
El trebuie să moară, pentru că
Prea a trăit frumos, fiindcă zeii
Cu toții l-au iubit peste măsură.
Căci dacă altul, decît el, ar fi
Jignit, aceasta s-ar uita, dar dacă lui

! ce poate fiul zeilor ?
Fără măsură e lovit nemăsuratul.
Ah ! niciodată un profil mai nobil
N-a fost rănit mai pe de drept, iar mie
Îmi este hărăzit să văd aceasta...

SUMAR

<i>Hölderlin și entuziasmul poetic</i>	V
<i>Tabel cronologic</i>	XXIII
<i>Notă</i>	XXXIII
HYPERION SAU PUSTNICUL ÎN GRECIA	
VOLUMUL ÎNȚII	3
VOLUMUL AL DOILEA	101
MOARTEA LUI EMPEDOCLE	
ACTUL ÎNȚII	185
ACTUL AL DOILEA	235

I-4 206

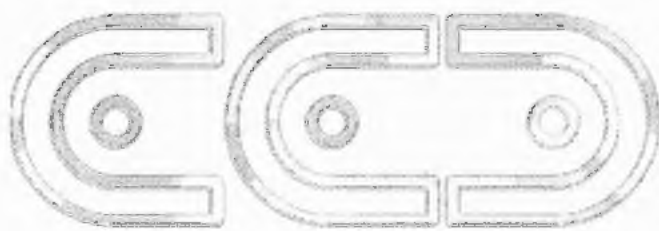
Lector : NICOLAE TEICA
Tehnoredactor : AURELIA ANTON

Bun de tipar : 1.III.1977. Tiraj : 14 120 ex. broșate.
Coli ed. : 13,34. Coli tipar : 9,75.

Tiparul executat sub comanda nr. 5239
la Intreprinderea poligrafică „Bacău”
str. Eliberării nr. 63 Bacău,
REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMÂNIA

62⁹⁷

Scanare și prelucrare digitală

de

Anonim

și

CAT Graur

Antwerpen

2026

